

TESI DOCTORAL

**ARQUEOLOGIA D'UNA INSTAL·LACIÓ MONACAL
PRIMERENCA A L'ARXIPÈLAG DE CABRERA
(ILLES BALEARS) (SEGLES V-VIII DC)
RESTES ARQUITECTÒNIQUES, DE PRODUCCIÓ,
CERÀMICA I ALTRES MATERIALS ARQUEOLÒGICS**

REALITZADA PER: Mateu Riera Rullan

DIRIGIDA PER: Helena Kirchner Granell

Programa de doctorat en Economia, Societat i Cultura antiga
DEPARTAMENT DE CIÈNCIES DE L'ANTIGUITAT I L'EDAT MITJANA
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
2015

4. DESCRIPCIÓ DELS JACIMENTS DE L'ARXIPÈLAG DE CABRERA I DE L'ILLOT DELS FRARES DEL TEMPS DEL MONESTIR DE CABRERA

Tal i com s'ha exposat en el Capítol 3, per a la present tesi s'han aprofitat informacions dels treballs de prospecció de J. Camps (Camps 1962a i b), J. Mascaró (Mascaró 1967), M. Trias (Trias 1974), V.M. Guerrero (Guerrero 1985), M. J. Hernández, M. Á. Cau i M. Orfila (Hernández, Cau, Orfila 1992), M.M. Riera Frau (Frontera, Riera Frau 1997) i J. Aramburu (Aramburu 2001). També s'han emprat els materials recollits pels guardes de Cabrera que estaven dipositats a l'oficina del punt d'informació del port de Cabrera, i els materials recollits durant les feines de catalogació de zones arqueològiques per a la revisió del Pla General d'Ordenació Urbana de Palma. De tota manera, convé destacar que la major part de les dades que ara s'aporten provenen dels resultats del projecte "Recuperació, consolidació i museïtzació del monestir bizantí de l'illa de Cabrera". Moltes d'elles provenen de feines de prospecció, només en dos casos acompanyades de la neteja o retirada de vegetació. Però també es presentaran resultats procedents de les excavacions arqueològiques realitzades al jaciment del Pla de ses Figueres anteriors a l'any 2010. Més recentment, entre els anys 2010 i 2012 s'han efectuat nous treballs d'excavació a Cabrera. L'any 2010 en el Clot des Guix, 2011 en la Cala 1 del Pla de ses Figueres i l'any 2012 a Son Picornells. Aquests darrers treballs, encara en fase d'estudi, no han estat inclosos a la present tesi, i d'ells només se'n faran alguns escassos comentaris respecte a les troballes més significatives.

La primera observació que es pot concloure a partir de tots aquests treballs és que l'ocupació humana de Cabrera i Conillera, centrada principalment entre els segles V a VII dC, va ser intensa. Una ocupació que com s'ha vist en el Capítol 3, ha estat la més important que ha conegut l'arxipèlag cabrerenc fins a l'any 1809. El mateix fenomen s'ha pogut documentar a l'illot dels Frares de la colònia de Sant Jordi¹, el qual es troba en el port natural mallorquí més proper al sub-arxipèlag de Cabrera (Figura 2.1.).

Després d'haver prospectat força acuradament tota l'illa de Cabrera i la major part de Conillera, s'ha pogut verificar l'existència de cinc jaciments del temps de l'Antiguitat tardana o l'Alta Edat Mitjana al sub-arxipèlag cabrerenc, quatre d'ells a Cabrera (Pla de ses Figueres, Sa Font, Son Picornells i Clot des Guix) i un a Conillera (Els Corralles) (Figura 4.2.).

Pel que es refereix a la illa de Cabrera, crida l'atenció l'abundància de llocs en els quals es troba material ceràmic corresponent als segles V a VII dC. Alguns dels jaciments van ser descoberts, aprofitats i alterats pels presoners de l'exèrcit napoleònic, tal com posen de manifest els testimonis dels supervivents d'aquell camp de concentració i la literatura que sobre ells s'ha anat publicant (Riera Frau 2001, 45)². Construïen les seves cabanes a

¹ Apreciació donada a conèixer a: Riera Rullan 2002, 86-109; Riera Rullan Coord, 2004.

² Veure, per exemple les paraules d'un d'aquells presoners, Louis-Philippe Gille: *Notre choix tomba sur l'emplacement désigné par les prisonniers sous le nom de Palais-Royal. A peu de distance de là, on avait, en fouillant, trouvé des pierres taillées qui annonçaient qu'il y avait eu anciennement un édifice que quelque événement ou le temps avaient détruit. Nous jugeâmes qu'en continuant ces fouilles nous trouverions suffisamment de pierres pour la construction de notre maison. Nous n'avions pour tout instrument qu'un fort clou de navire et des petits pieux en bois ; mais comme avec de la persévérance on vient à bout des choses les plus difficiles, nous entreprîmes notre travail. Nous sortîmes de la terre des pierres de taille de deux pieds et demi à trois pieds de longueur, sur dix-huit à vingt paucés d'épaisseur et quantité d'autres de plus petites dimensions. Nous trouvâmes un chapiteau de colonne en marbre blanc*

partir de les ruïnes existents a la illa. De fet, fins i tot sabem que també es varen dedicar a fer excavacions per a recuperar certs elements com capitells i carreus per a reutilitzar-los en les seves noves edificacions. Les monedes que trobaven excavant, les intercanviaven per aliments amb els seus vigilants. Les mancances d'aquests presoners eren tan grans que sembla que també van aprofitar altres utensilis com per exemple ceràmiques antigues que degueren de trobar a la illa (Riera Frau 2001, 45 i 50; Martorell, Riera Frau, Riera Rullan 2009, 376-377). Per tot plegat cal ser prudents a l'hora de treure conclusions dels estudis basats únicament en treballs de prospecció i, consegüentment, tot i haver trobat més llocs on apareixen esporàdics fragments de ceràmica tardana, no es poden considerar amb certesa jaciments i, per això, tan sols els cinc jaciments esmentats poden considerar-se irrefutablement documentats.

Figura 4.1. Vista aèria de l'arxipèlag de Cabrera (Google Maps)

d'ordre corinthien, indice certain que le monument enseveli était d'une architecture importante, nous pensâmes que en ce ne pouvait être qu'un ouvrage des Romains (Martorell 2009, 108. Traduccions al català i castellà a: Martorell 2009b, 73-74).

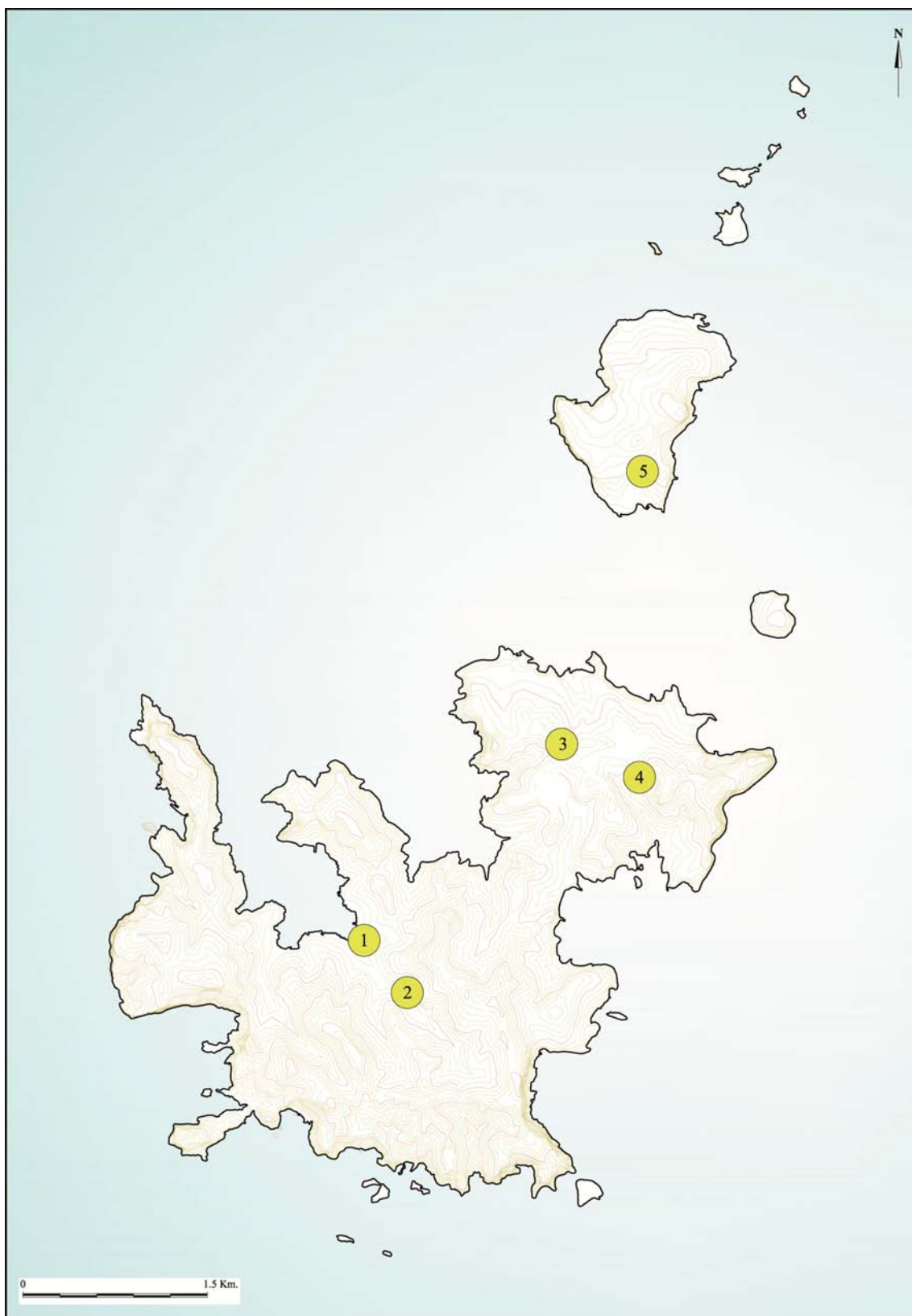

Figura 4.2. Principals jaciments de l'Antiguitat tardana o Alta Edat Mitjana de l'arxipèlag de Cabrera: 1. Pla de ses Figueres; 2. Sa Font; 3 Son Picornells; 4. Clot des Guix; 5 Els Coralls (Autoria: ICAC)

4.1. PLA DE SES FIGUERES

El jaciment del Pla de ses Figueres es troba en el fons del port de Cabrera. Comença just en l'actual línia de costa, i s'estén un mínim de 150 metres cap a l'interior. És certament sorprenent la gran quantitat de ceràmica dels segles V a VII que es troba en superfície, en un àrea de dispersió d'unes 10 ha.

La vegetació característica del lloc és la garriga mediterrània molt afectada per les tasques agrícoles que s'han vingut realitzant fins a un temps relativament recent. Aquesta explotació agrària usava marjades per a poder anivellar el terreny i augmentar la superfície cultivable del que és la conca hídrica més important de l'illa. Això no només ha afectat el jaciment sinó que també ha determinat, probablement, la dispersió de ceràmica en superfície.

La primera notícia de les “restes importants d'un gran poblat” en el port de Cabrera on s'hi trobava en superfície “principalment sigillata clara” i que sembla referida al Pla de ses Figueres es deu a M. Trias (Trias 1974, 38). En aquesta línia, el Dr. Víctor Guerrero durant l'estiu de 1979 va documentar “restes ceràmiques, fonamentalment fragments de sigil·lades Clara-D i de llànties paleocristianes, entre les ruïnes properes a la rada de l'actual port” (Guerrero 1985, 148). Tot indica que ambdós autors es referien al conegut ara com a jaciment del Pla de ses Figueres, però cal assenyalar que a les seves cites no en donaven més detalls al respecte.

L'any 1992, María José Hernández, Margarita Orfila i Miguel Ángel Cau, varen publicar un nou estudi del lloc (Hernández, Cau, Orfila 1992, 213-222). En ell es donaren a conèixer tres nuclis: un relacionat amb una possible factoria de salaons, anomenat “Sa Plageta”, on identificaren un total de 12 suposats dipòsits de diverses mides, retallats en la roca o construïts amb pedres i argamassa, i recoberts amb *opus signinum*. Tots aquests dipòsits estaven un vora l'altre, ben a ran de la línia de costa actual (Hernández, Cau, Orfila 1992, 216-217). Els altres dos indrets esmentats estaven una mica més cap a l'interior. Anomenats “Es Povet” i “Camí de Can Feliu”, foren considerats com a possibles nuclis de població, però en ells no es va poder identificar cap estructura (Hernández, Cau, Orfila 1992, 200). En tots aquests tres punts es varen recollir en superfície abundants fragments ceràmics datables d'entre els segles VI i VII dC (Hernández, Cau, Orfila 1992, 220).

Finalment, a mitjans dels anys 90, al llarg de les tasques de catalogació de zones arqueològiques per a la revisió del Pla General d'Ordenació Urbana de Palma, es va poder protegir en la seva amplitud tot el jaciment (Pla de ses Figueres), el qual abraçava els tres nuclis exposats pels autors Hernández, Cau i Orfila (Riera Rullan 2001, 68-71; Riera Rullan 2002, 24-66; Riera Rullan 2005b, 191-206)³. Durant aquelles feines es va arribar a la conclusió que al fons del port de Cabrera hi va haver una factoria de salaó de peix entorn de la qual es va construir un nucli de població (Frontera, Riera Frau 1997, 16).

Una de les tasques realitzades dintre del projecte “Recuperació, consolidació i museïtzació del monestir bizantí de l'illa de Cabrera” ha estat la prospecció exhaustiva del jaciment del Pla de ses Figueres per tal de poder conèixer el millor possible els seus

³ Javier Aramburu (2001), tot i que amb dubtes, seguirà referint-se a tres jaciments diferents: Cas Pagès = Es Pouet, el Pla de ses Figueres, i Sa Plageta.

límits. A més, en ell, fins a dia d'avui, ja s'hi han realitzat sis cales arqueològiques (Figures 4.3. i 4.4.). Gràcies a tots aquests treballs avui dia es pot delimitar d'una forma bastant precisa el jaciment d'època antiga⁴. Aquesta delimitació és la que es pot apreciar a la Figura 4.7., i hauria de significar que en el futur no es permeti realitzar cap tipus d'obra en el seu interior sense un estricte control arqueològic.

Dit jaciment es va interpretar com a possible cenobi de la comunitat monàstica que habità cabrera durant l'Antiguitat tardana, just quan encara només s'hi havien fet dues petites excavacions (Riera Rullan 2001, 72; 2002, 115; 2005a, 195)⁵. Aquesta interpretació, juntament amb que és el jaciment més gran de l'illa, el més proper a les zones habitades, en el que més obres s'han realitzat a la segona meitat del segle XX, i allà on més visitants hi circulaven lliurement, varen fer que es prioritzés la seva excavació en detriment dels altres jaciments de l'arxipèlag.

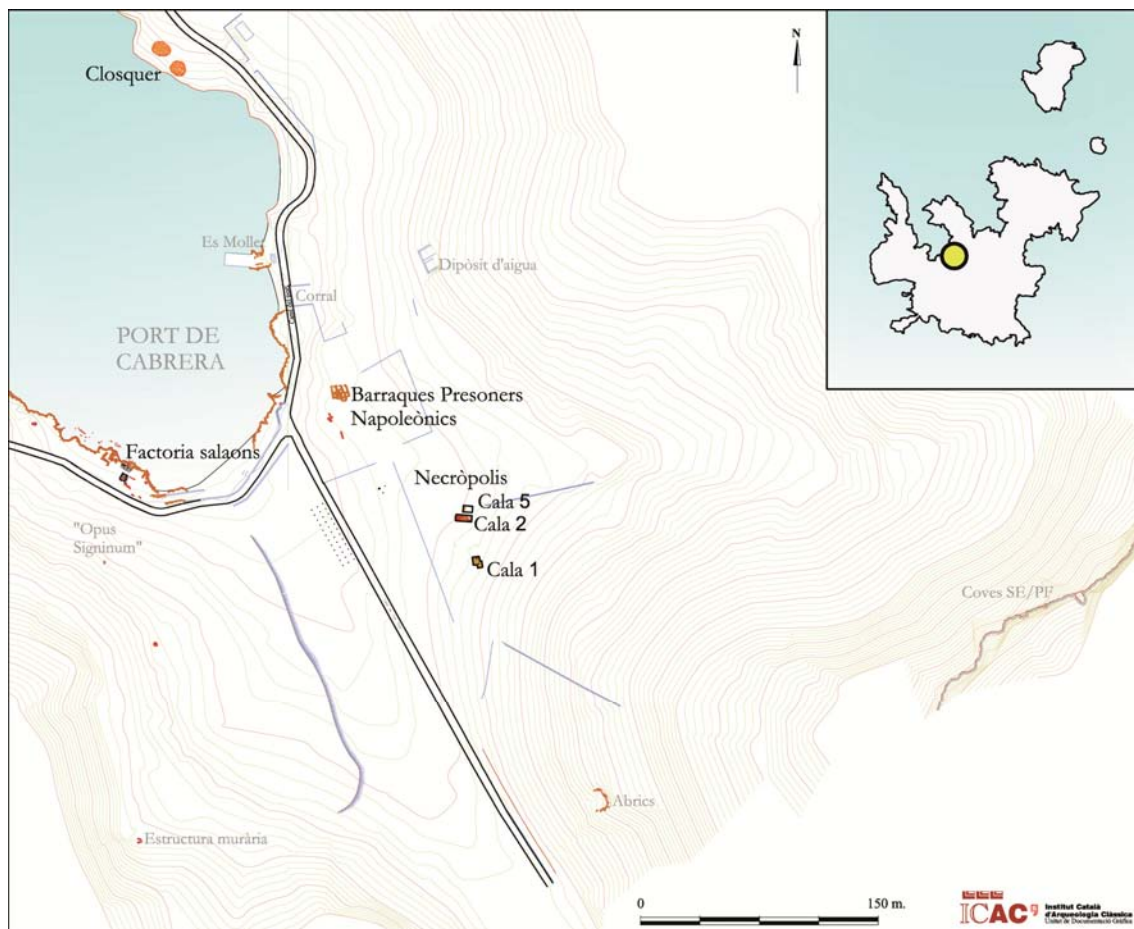

Figura 4.3. Jaciment del Pla de ses Figueres (Autoria: ICAC)

⁴ En canvi, les restes arqueològiques del campament dels soldats de l'exèrcit napoleònic ocupen una extensió molt més gran, la qual encara està per delimitar.

⁵ Els autors Hernández, Cau i Orfila ja havien plantejat que: *la cronología de los materiales hallados permitirían plantear una relación entre estos yacimientos situados en el puerto de la isla y el monasterio del que nos hablan las fuentes* (Hernández, Cau, Orfila 1992, 220).

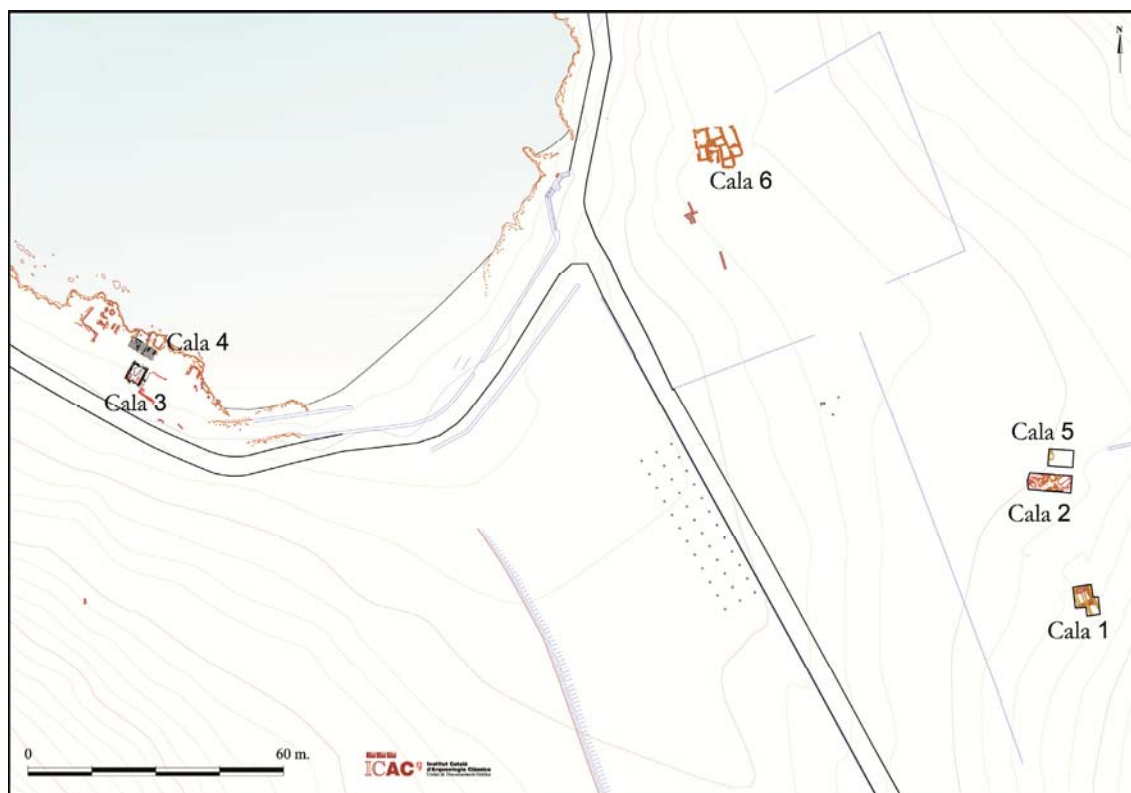

Figura 4.4. Cales realitzades en el jaciment del Pla de ses Figueres (Autoria: ICAC)

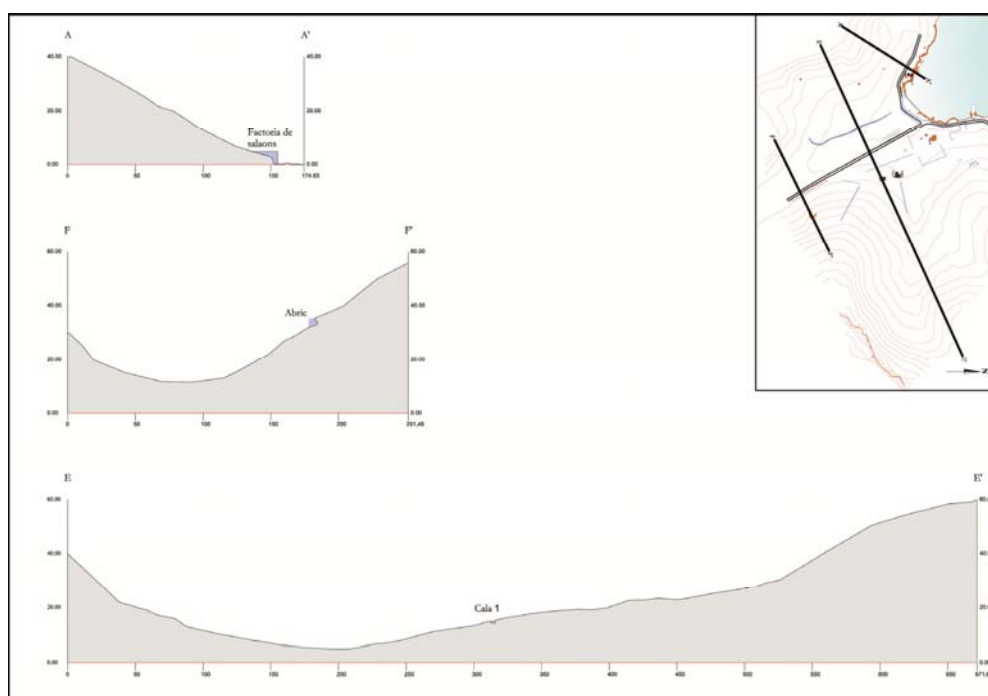

Figura 4.5. Seccions topogràfiques del jaciment del Pla de ses Figueres (Autoria: ICAC)

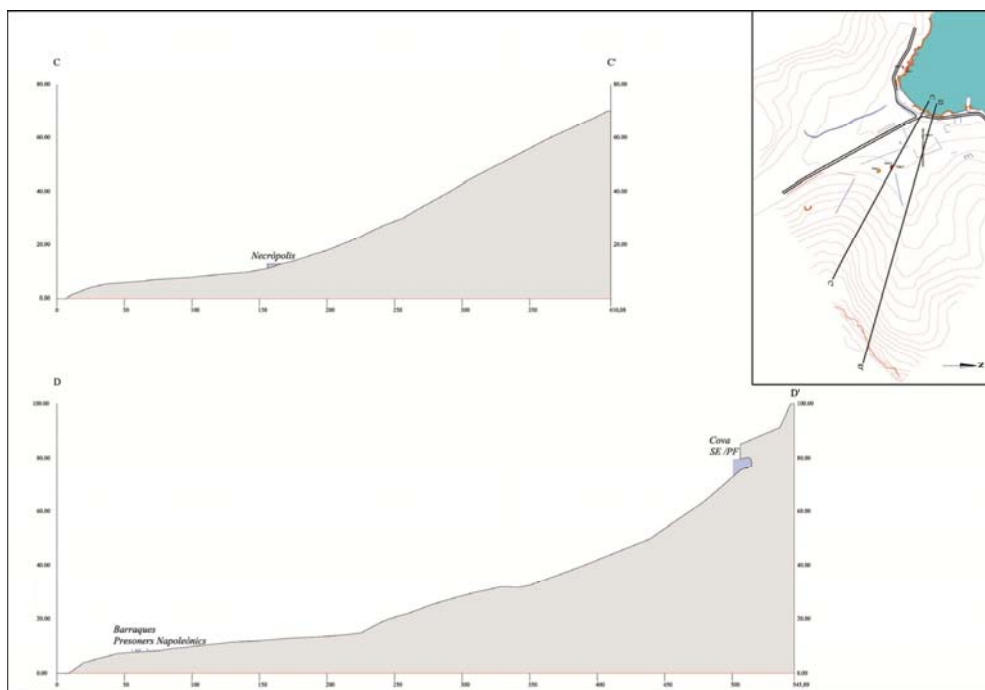

Figura 4.6. Seccions topogràfiques del jaciment del Pla de ses Figueres (Autoria: ICAC)

Tal com es pot veure a la Figura 4.7., les restes arqueològiques exhumades fins al moment en el Pla de ses Figueres queden localitzades en quatre sectors, que hem denominat: “Factoria de Salaons”, “Barraques dels presoners napoleònics”, “Necròpoli”, i “Cala 1”.

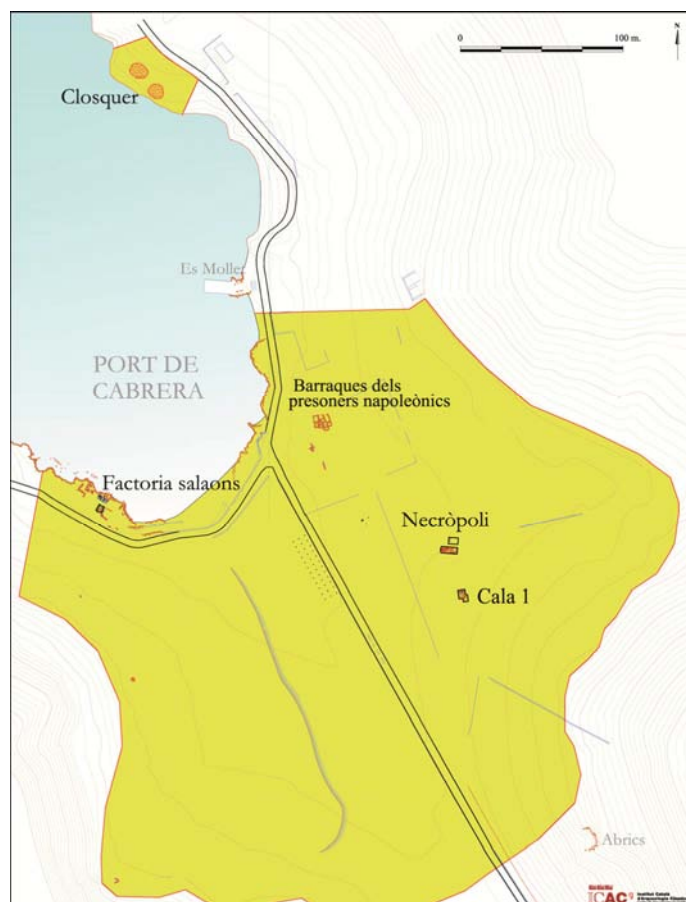

Figura 4.7. Delimitació del jaciment del Pla de ses Figueres (Autoria: ICAC)

4.1.1. “FACTORIA DE SALAONS” (CALES 3 I 4)

El descobriment d'aquesta part del jaciment la devem a l'investigador Antoni Vallespir, qui la va posar en coneixement dels autors Hernández, Cau i Orfila. S'ha optat per posar cometes al nom d'aquest sector “factoria de salaons”, donat que no s'han pogut realitzar anàlisis que confirmin aquest tipus d'activitat. De tota manera, la presència de les cubetes tan a ran de mar juntament amb les seves característiques formals, semblen indicar que el més lògic és que s'haguessin construït per a tal funció (Hernández, Cau, Orfila 1992, 216-218). En aquest sentit és interessant remarcar que l'esmentada funció ha estat donada per bona en el treball monogràfic dedicat a *La producción de salsas y conservas de pescado*, on es considera que aquestes restes documentades a Cabrera són “vestigis clars” de dits tipus d'indústria (Lagóstena 2001, 200).

Tanmateix cal tenir en compte que gràcies a uns treballs de neteja realitzats l'any 2002, es va poder apreciar que alguns dels retalls que s'havien proposat com a cubetes no ho eren, sinó que es tractava dels negatius d'unes pedreres. Així, els suposats dipòsits 1, 2, 3 i 10 d'Hernández, Cau i Orfila (Figura 4.8.), i la fotografia de la pàgina 11 d'Aramburu (2001), són en realitat les marques en la roca del lloc d'extracció de blocs de marès.

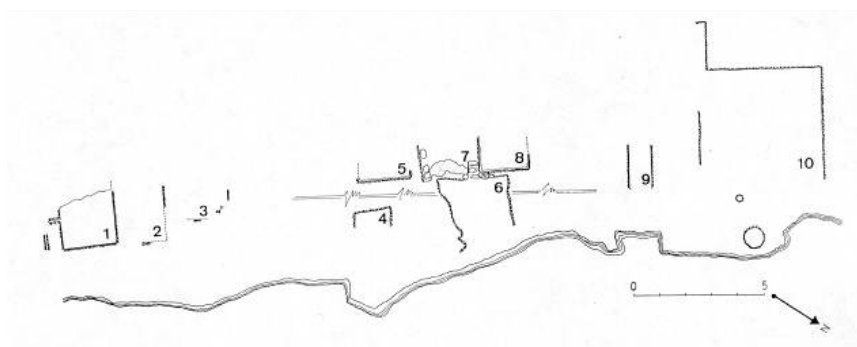

Figura 4.8. Planta de la “Factoria de salaons” segons Hernández, Cau i Orfila 1992, 217

A més, aquests treballs de neteja van permetre determinar que aquestes pedreres deuen ser dels segles XIX o XX (Fase K), atès que tallaven els nivells d'enderroc de les construccions dels presoners francesos reclosos a Cabrera entre el 1809 i el 1814 (Figura 4.9.).

Figura 4.9. Detall d'una part de la pedrera (Autor: Mateu Riera).

Figura 4.10. Zona de la “Factoria de Salaons” després de la primera neteja de vegetació (Autor: Mateu Riera).

L'excavació d'aquesta zona era prioritària a qualsevol altra del jaciment ja que el fet d'estar tan a prop del mar, significava que les ones anaven destruint la estratigrafia de l'interior de les cubetes (Figura 4.10).

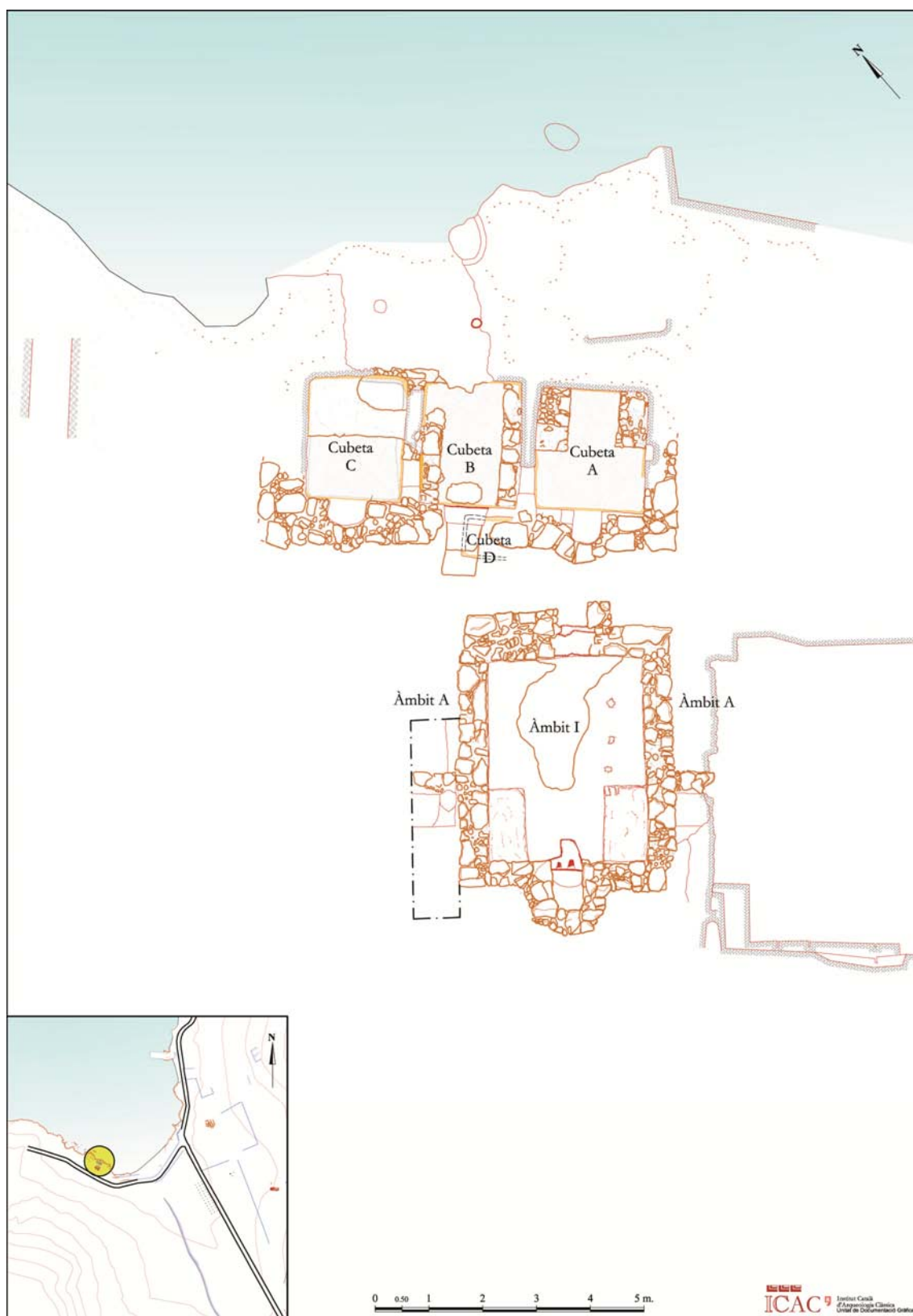

Figura 4.11. Restes arquitectòniques descobertes a la "Factoria de salaons"
(Autoria: Delineació: María José Rivas, Mateu Riera i ICAC; Digitalització: ICAC)

Així, una vegada decidit el lloc de la intervenció es va iniciar l'eliminació de la vegetació no protegida, i la retirada del nivell superficial (Figura 4.10.). Seguidament es va dividir l'excavació en dos sectors, un centrat a les Cubetes, A, B i C i un altre un poc més a l'interior, vinculat a unes estructures que formaven un àmbit individualitzat (Àmbit I. Figura 4.11.). En ambdós llocs es varen trobar importants obres i reparacions del temps d'ocupació dels soldats francesos, on el més espectacular era el nivell de destrucció de l'incendi que els mateixos presoners van provocar al conèixer la notícia del seu alliberament. Gràcies a aquesta ràpida i violenta destrucció es va poder recuperar gran part del seu aixovar. Aquest estava en un excel·lent estat de conservació i moltes peces es podien reconstruir en la seva totalitat. Tal com es pot apreciar en les Figures 12 i 13, moltes d'elles es van localitzar en el lloc que ocupaven abans de l'incendi.

Figura 4.12. Gerra trobada a l'interior de l'Àmbit I
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.13. Tapadora localitzada a l'interior de la llar de lloc de la Cubeta C (Autor: Mateu Riera)

Entre els materials trobats es varen recuperar distintes formes ceràmiques senceres com olles, cassoles, gots o mesures, una escudella i una gerra (Figures 4.14. a 4.19.). També es varen recuperar força elements metàl·lics com botons (Figura 4.20.), sivelles i una paella.

Figura 4.14. Olla dels presoners napoleònics
(Autor: Mateu Riera).

Figura 4.15. Olla dels presoners napoleònics
(Autor: Mateu Riera).

Figura 4.16. Cassola dels presoners napoleònics (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.17. Got o mesura (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.18. Escudella dels presoners napoleònics (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.19. Gerra dels presoners napoleònics
localitzada a la “Factoria de Salaons”
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.20. Botons dels presoners napoleònics
localitzada a la “Factoria de Salaons”
(Autor: Mateu Riera)

Tal i com s’anirà exposant, durant tots aquests anys d’excavació s’ha pogut documentar que la instal·lació del campament principal del francesos just allà on sembla que hi va haver el cenobi, va perjudicar greument les restes arqueològiques d’època antiga. De fet, més de la meitat de les unitats estratigràfiques excavades en el jaciment del Pla de ses Figueres són del segle XIX, la majoria d’elles relacionades amb els presoners napoleònics. A la present tesi només es tractarà col·lateralment tot el trobat del temps dels francesos donat que s’escapa excessivament dels objectius d’aquest treball. Tot i això, sí que es mostraran alguns dels principals descobriments com una manera de contrastar les restes d’època antiga amb les del temps del captiveri, un material extraordinari per poder conèixer de primera mà aquell camp de concentració (Martorell 2006, 2006B, 2009, 2009b; Riera Rullan, Riera Frau 2009). Cal advertir també que tota aquesta gran ocupació humana d’època moderna, ha dificultat en gran mesura les investigacions que s’han anat realitzant sobre la comunitat monàstica de Cabrera, i han causat consegüentment que gran part dels recursos disponibles per poder conèixer-la, s’hagin hagut de destinar a treballs vinculats a les restes mobles i immobles dels captius de la Guerra del Francès.

En el Pla de ses Figueres la fase del temps de la Guerra del Francès es centra entre els anys 1809 i 1814, que fou els anys del confinament a Cabrera dels derrotats de Bailèn entre d’altres. És l’episodi més dramàtic de la història cabrerenca, donat que es va produir una salvatge concentració de milers de persones en una illa extremadament petita per a tanta gent, en condicions infrahumanes amb mancances d’aigua, aliments i medicaments. Tot plegat va significar la mort d’un elevat nombre dels confinats.

En la part excavada en la “Factoria de salaons” s’han descobert clares evidències del que hagueren de sofrir aquells soldats napoleònics, però també unes bones mostres de la seva eficient organització (Fase J). En aquest sentit, a les Cales 3 i 4 es va poder documentar com els presoners francesos varen reutilitzar tres cubetes de la factoria d’època antiga (Cubetes A, B i C), i com construïren una estança de nova planta (Àmbit I), amb un resultat molt digne (Figura 4. 21.).

Aquest Àmbit I (Figures 4.21. a 4.24.), es va construir fent primer de tot un gran forat a tota l'estratigrafia de la zona, el qual va tallar també parcialment la roca natural (marès). Es va aconseguir així anivellar el paviment i deixar l'espai per edificar una habitació de planta rectangular que en el seu interior amidava 3,80 m de llarg per 3 m d'ample. Presenta una porta centrada en el seu costat curt septentrional (Figura 4.23.) i una llar de foc amb xemeneia, també centrada, en el costat meridional (Figura 4.24.). A banda i banda de la xemeneia es van deixar sense rebaixar dos bancs. Gràcies als treballs d'excavació es va poder apreciar que les parets s'havien fet amb un sòcol de pedres lligades amb fang i un alçat de tàpia. La coberta estava composta de matèria vegetal amb una capa de fang. Entre el banc oriental i la porta es varen trobar una sèrie de forats que indiquen la presència d'un element fet amb materials peribles, tal vegada una llitera (Figura 4.21.). També es va poder apreciar que la cara interna de les parets presentaven restes d'un referit fet amb una argila molt fina de color clar.

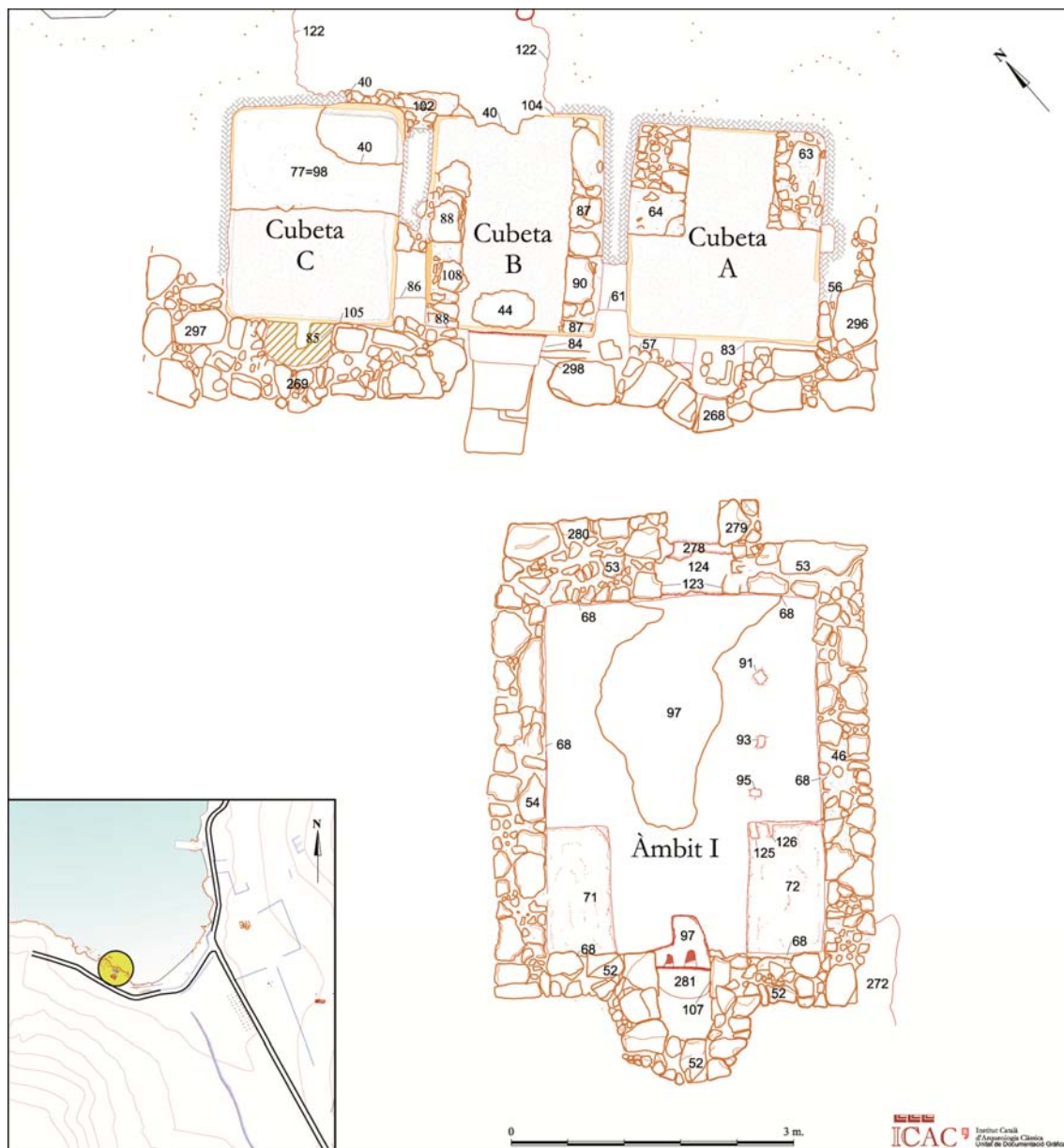

Figura 4. 21. Estructures utilitzades pels presoners napoleònics a la zona de la “Factoria de salaons”
(Autoria: Delineació: Maria José Rivas, Mateu Riera i ICAC; Digitalització: ICAC)

Figura 4.22. Àmbit I de la "Factoria de salaons"
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.23. Porta de l'Àmbit I
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.24. Xemeneia de l'Àmbit I de la "Factoria de salaons"
(Autor: Mateu Riera)

Dintre d'aquest Àmbit I es va trobar una gran gerra per a aigua, una escudella, dues olles i dos recipients semblants a un got o una mesura. També es van recuperar tres tapadores de marès fabricades pels mateixos presoners (Figura 4.25.).

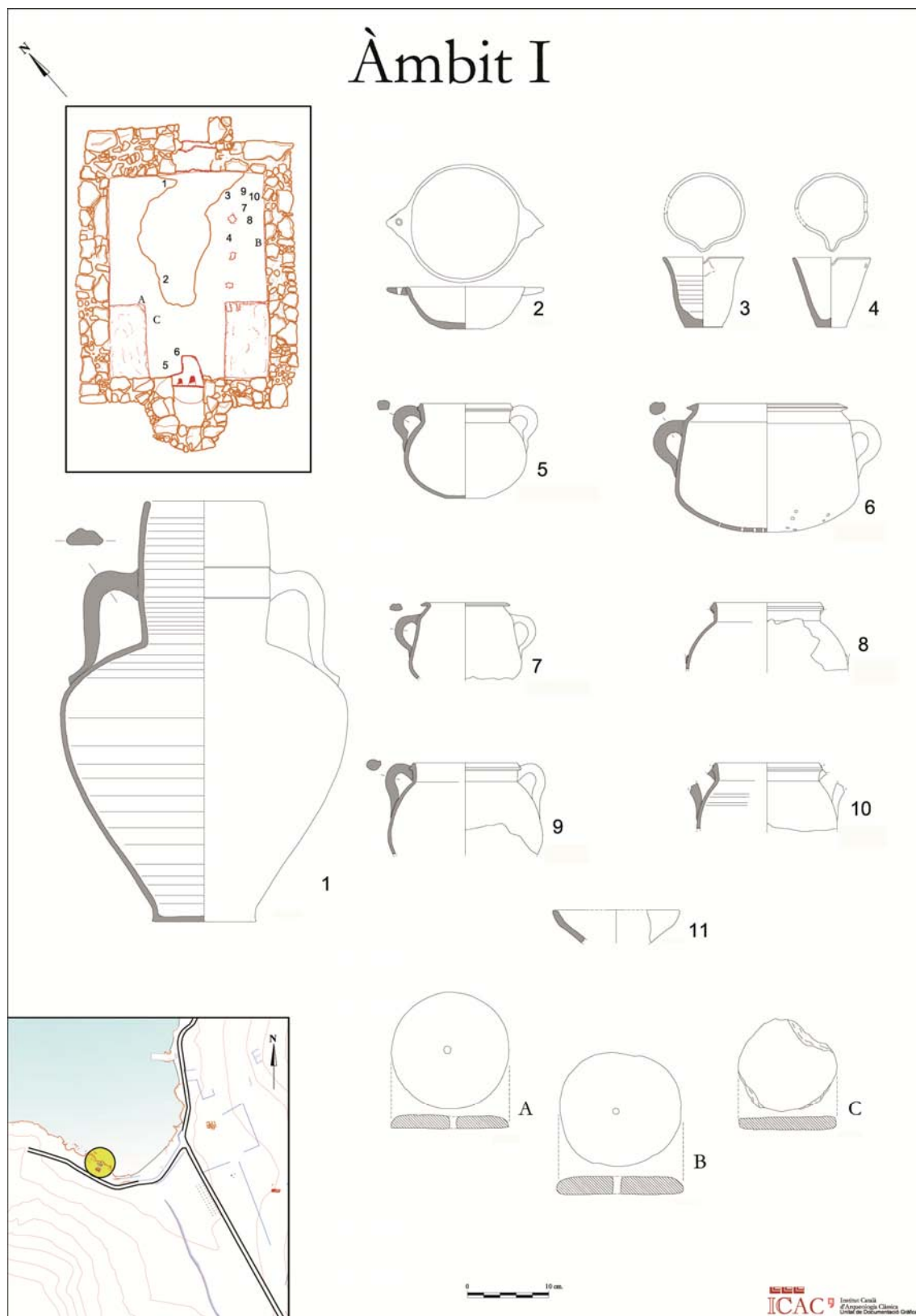

Figura 4.25. Aixovar localitzat dintre de l'Àmbit I de la "Factoria de salaons" (Autoria: ICAC, Julio Román, María Isabel Mancilla, María José Rivas i Mateu Riera)

Respecte a les tres cubetes documentades, es va poder apreciar com aquestes havien estat buidades i greument afectades pels francesos, els quals havien obert portes entre elles i havien perforat les seves parets per construir-hi diverses prestatgeries. També van reforçar algunes de les seves parets amb un sòcol de pedres lligades amb argila, per a poder aixecar un alçat de tàpia i col·locar una coberta tal com la de l'Àmbit I.

Figura 4.26. Cubetes A, B i C de la "Factoria de salaons".
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.27. Porta en primer terme i prestatgeria al fons de la Cubeta A de la "Factoria de salaons".
(Autor: Mateu Riera)

Gràcies a les nombroses troballes localitzades dins de les cubetes es va poder interpretar la funció principal de cadascuna d'elles. D'aquesta forma, la Cubeta A, sembla que va ser utilitzada com taller metal·lúrgic, atès que s'hi van trobar dues banquetes sobre les quals es feia foc i, on es va recuperar, entre les cendres, un pa de ferro i bronzes a mig fondre. A l'interior d'aquesta cubeta també es va trobar una paella metàl·lica segurament feta a Cabrera, i 4 olles i 3 cassoles totes elles reparades amb grapes de ferro o bronze. D'entre els materials recuperats sencers també destaquen 2 tapadores de marès (Figures 4.28. i 4.32.).

Figura 4.28. Banquetes i part de l'aixovar ceràmic trobat a la Cubeta A de la "Factoria de salaons" (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.29. Cubeta B de la "Factoria de salaons" (Autor: Mateu Riera)

La cubeta del mig, la B, pareix que era fonamentalment un lloc de pas o rebedor, donat que en ella s'hi van poder documentar amb seguretat fins a tres portes i, tal vegada, una quarta (aquesta última en el seu costat septentrional). La porta localitzada en el seu costat sud donava a unes escales tallades a la roca que permeten pujar fàcilment cap a la

part de l'Àmbit I (Figura 4.29.). També cal fer notar que és la única cubeta que no té xemeneia. La majoria del material que s'hi va trobar estava més fragmentat i menys sencer que el de les altres dues cubetes. De fet, alguns dels fragments trobats enganxaven amb peces localitzades a l'Àmbit I. Tanmateix però, també s'hi van trobar dues olles força senceres (Figura 4.33.).

L'altra cubeta, la Cubeta C, sembla que va ser utilitzada com magatzem ja que en ella s'hi va realitzar una gran prestatgeria feta amb pedres i fang. Aquesta ocupava la meitat septentrional de l'estança i en el seu interior es va trobar una olla absolutament intacta. Damunt de la prestatgeria, en el seu angle nord-oest, hi havia una gran concentració de carbons que semblen demostrar la presència en el lloc d'un de moble de fusta que es va cremar. Entre aquests carbons es va trobar una important quantitat de faves carbonitzades, una botelleta de vidre, un raspall fet d'os, una sivella de bronze i un total de 9 botons d'uniformes militars. Sembla doncs que en aquest lloc es guardaven els autèntics tresors dels presoners francesos de Cabrera, ja que tal com es desprèn de les memòries dels supervivents, faves i metalls eren el que més s'usava com moneda de canvi. En el terra d'aquesta Cubeta C es van poder recuperar dues cassoles, cap d'elles grapada, un possible ganivet, un botó d'os o de fusta, i el que sembla ser una caixeta de ferro. Dins de la llar de foc també es va trobar una tapadora de marès (Figura 4.34.).

Figura 4.30. Cubeta C de la “Factoria de salaons”
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.31. Mostra de faves recuperades
a la Cubeta C (Autor: Mateu Riera)

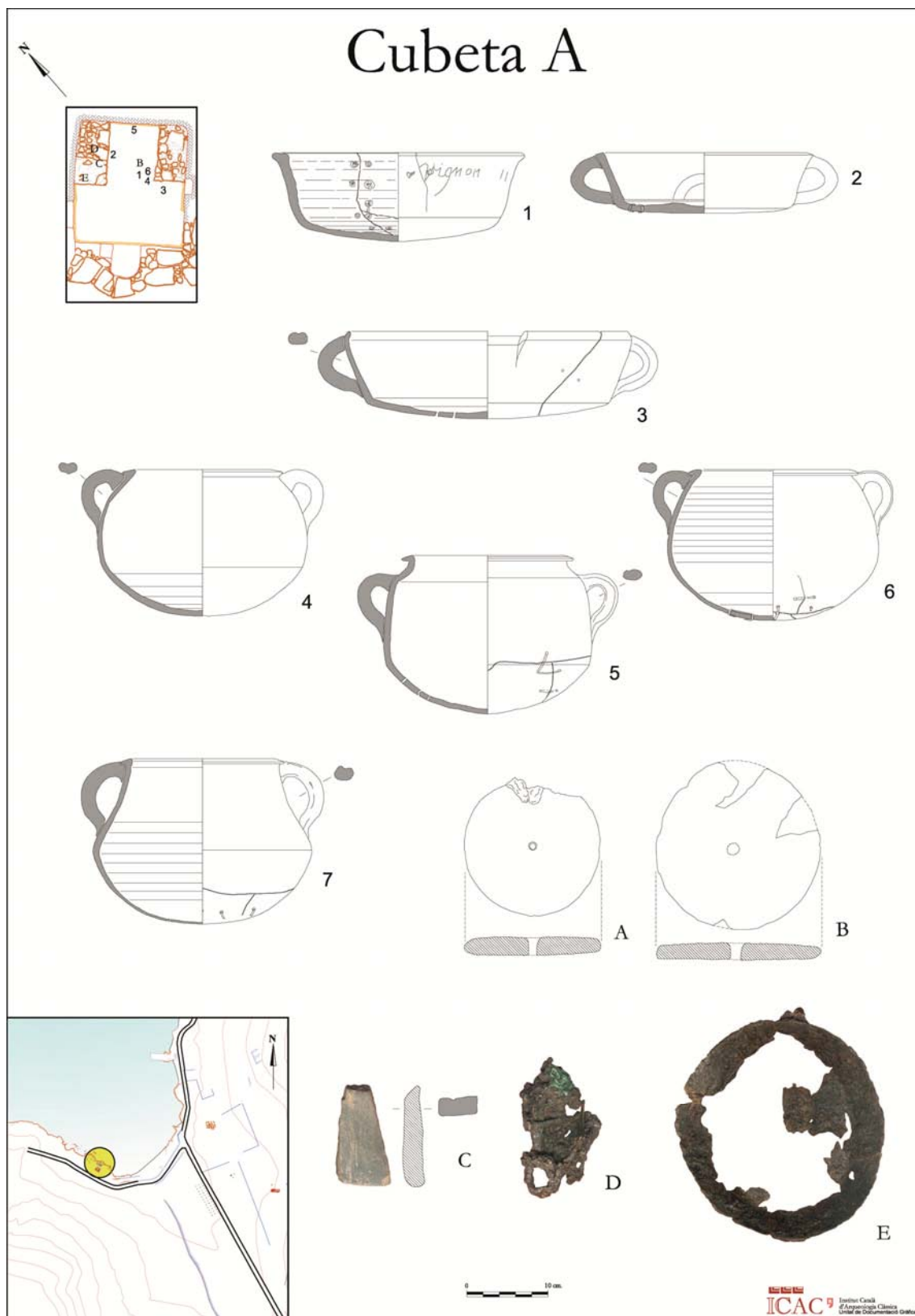

Figura 4.32. Aixovar localitzat dintre de la Cubeta A de la “Factoria de salaons” (Autoria: ICAC, Julio Román, María Isabel Mancilla, María José Rivas i Mateu Riera)

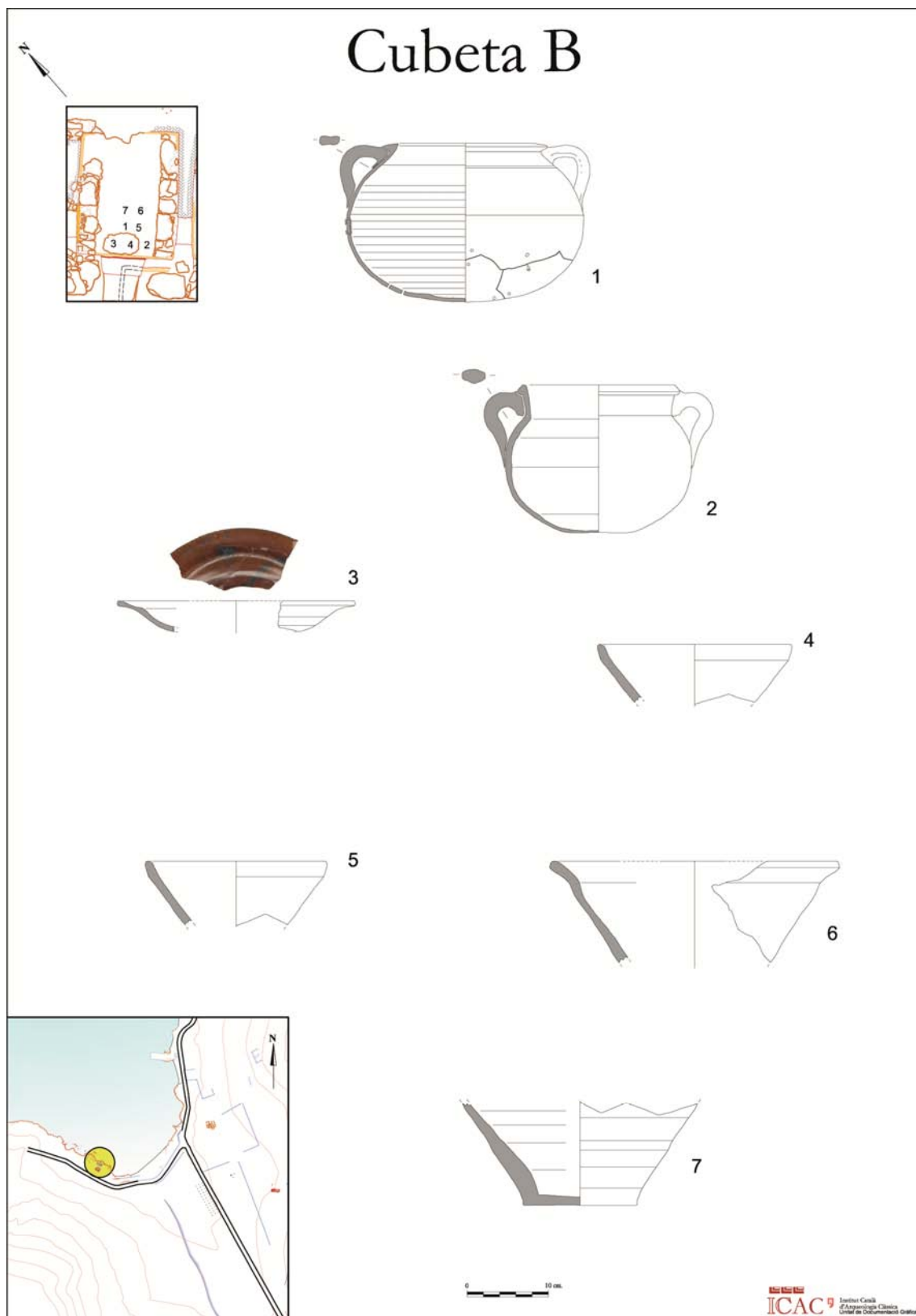

Figura 4.33. Aixovar localitzat dintre de la Cubeta B de la “Factoria de salaons” (Autoria: ICAC, Julio Román, María Isabel Mancilla, María José Rivas i Mateu Riera)

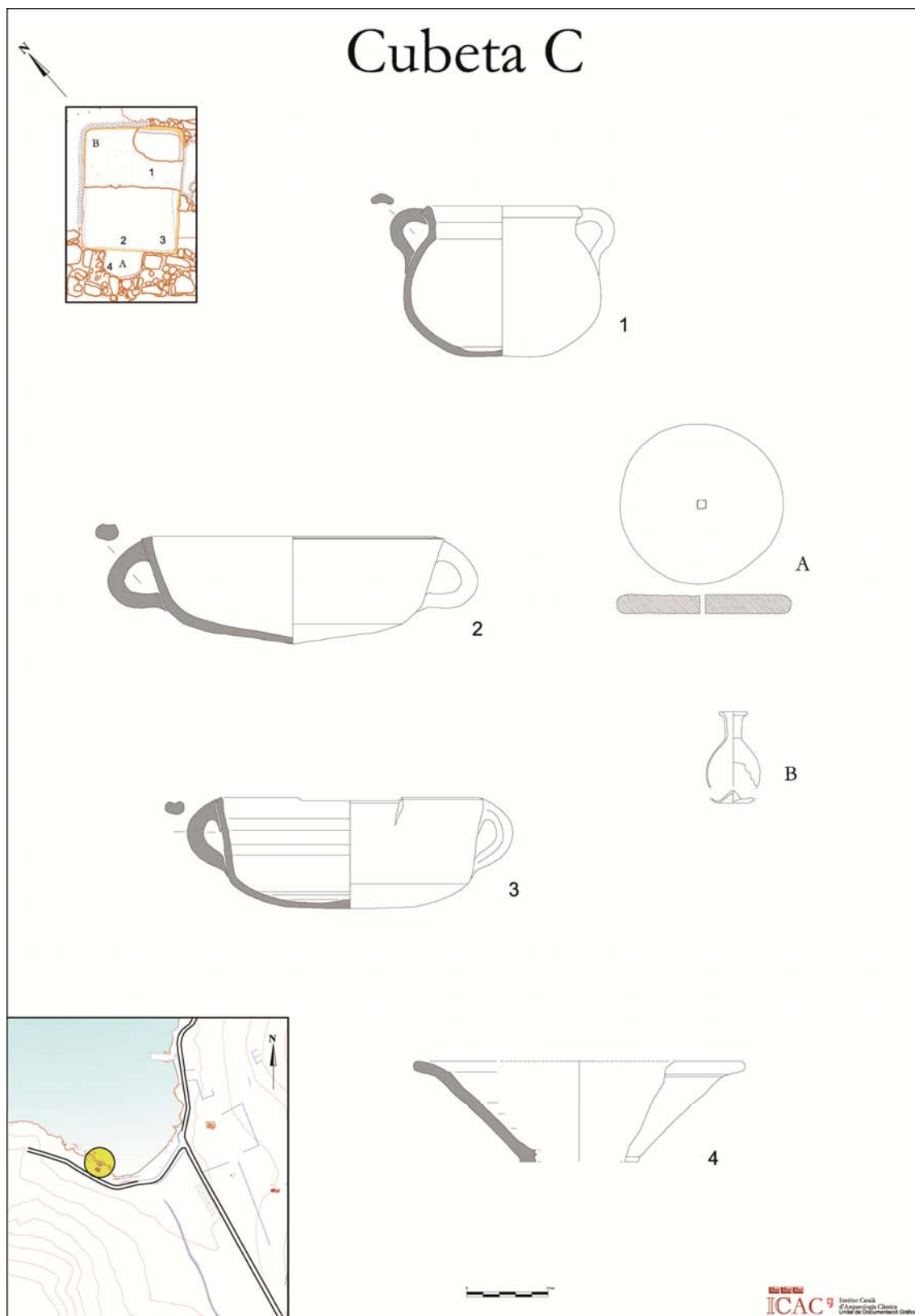

Figura 4.34. Aixovar localitzat dintre de la Cubeta C de la “Factoria de salaons” (Autoria: ICAC, Julio Román, María Isabel Mancilla, María José Rivas i Mateu Riera)

A la zona de la “Factoria de salaons”, l’excel·lent estat de conservació de les restes dels soldats napoleònics contrasta exageradament amb la ruïna de les estructures d’època antiga, molt afectades per les obres dels presoners francesos i per la pedrera. Tot i així es varen poder documentar tres fases d’època antiga (Fases a, b i c). Gran part del que s’exposarà a continuació de la “Factoria de salaons” ja va ser publicat fa uns quants anys (Riera Frau, Riera Rullan 2004), just després de la realització de l’excavació del lloc (2003). De tota manera suara es podran aportar algunes dades més, fins ara inèdites i obtingudes gràcies als treballs de restauració realitzats el 2005 i 2006.

D’aquesta forma, de la que s’ha anomenat la Fase a, la més antiga que s’ha documentat a la contrada, només s’han pogut identificar sis unitats estratigràfiques (Figures 4.36., 4.52. i 4.53.; UE 34?, 35?, 122, 272, 284?, 290?)⁶. D’elles, la 34 és un retall que semblava tenir forma de banyera, però que no es va acabar d’excavar i que a més es trobava parcialment tallat per la pedrera moderna. La UE 35 era el seu rebliment, que estava compost per una argila de color vermell, fina i força compactada. La UE 122 és un retall localitzat entre el mar i les cubetes de la fase següent. Talla la roca del lloc, i presenta una planta quadrangular molt irregular. Amida uns 2 m d’amplada per 2,60 m de llargada. La seva alçària màxima és de 0,50 m. Malauradament no sabem del cert quina va ser la funció d’ambdós retalls. Les altres tres UE, la 272, 284 i 290, són tres capes d’argila o terra que es trobaren a migdia de la “Factoria de salaons”, i que estaven tallades per les rases de fundació de les seves instal·lacions.

Cal advertir que el denominador comú de les UE atribuïdes a aquesta Fase a, és que totes elles són anteriors a la construcció de la “Factoria de salaons”. Això, però, no ens garanteix que totes siguin d’un mateix moment. I és que la manca de materials que ens proporcionin datacions acurades, i la pràctica inexistència de relacions estratigràfiques directes, impossibiliten poder afinar la seva evolució cronològica. De tota manera, tal i com es pot veure a la taula següent, els materials trobats en aquestes UE, proporcionen sovint un *terminus post quem* de mitjan segle I dC gràcies a les produccions de Cuina Africana. Tanmateix però, l’exemplar tardà de PE-25, la cassola Ostia III, 267, i la Lamb. 9 de *Terra Sigillata* Africana A situen aquest *post quem* més cap a la segona meitat del segle II dC, tot i que per ara dit *tpq* és només orientatiu ja que el material dels estrats d’aquesta fase és certament escàs.

⁶ Les unitats estratigràfiques que es presenten en aquesta tesi seguides d’un signe d’interrogació són aquelles que s’han adjudicat a una fase sense tenir-ne una certesa absoluta, però que la coherència estratigràfica del jaciment permet pensar que va poder ser d’aquesta manera.

CALES 3 I 4: FASE a

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
35	Cuina Africana	Lamb.	9	1						&	
35	Parets Fines						2				
272	Comuna Oxidada				1	1	3	1		2	
272	Cuina Africana	Ostia	III, 267	1						1	
272	Cuina Africana						8				
272	TS Africana A				1						
272	Àmfora					1	53				
272	Àmfora Ebusitana	PE	25	1						3	
290	Comuna Oxidada			1	2		9			1, 3	
290	Cuina Africana	Plat/ Tapadora		1						2	Està molt cremada, no és segur que sigui africana
290	Cuina Africana						8				
290	Llumeta							1			Sembla Alt-imperial

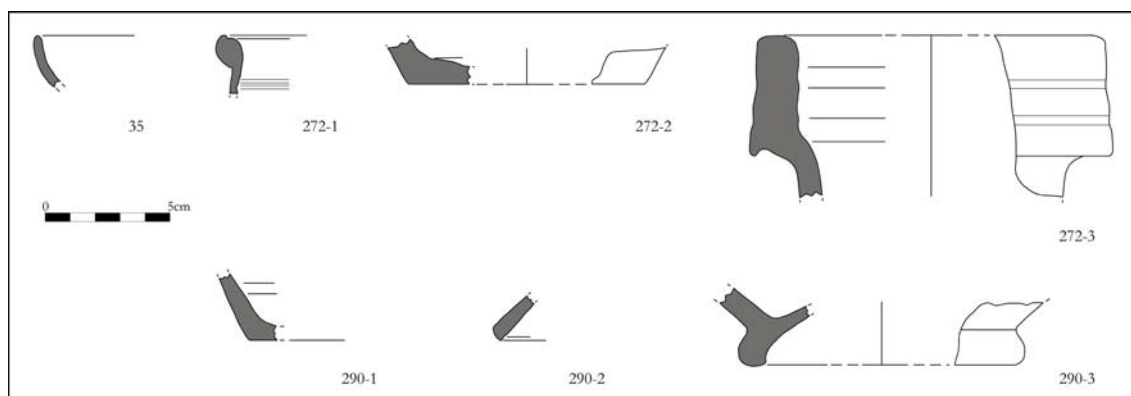

Figura 4.35. Materials de la Fase a de la “Factoria de salaons” (Autors: Victòria Cantarellas, Maria Isabel Mancilla, Mateu Riera i Julio M. Román)

De la Fase b, la fase de fundació i ús de la “Factoria de salaons”, en tenim més elements que de la fase anterior (Figures 4.36., 4.51. a 4.53.; UE 49, 79, 80, 81, 82, 102, 103, 104, 105, 276, 277, 291, 292, 294, 295, 298, 300). Però, altre cop es disposa de poques dades per poder afinar-ne la datació a causa de les grans destruccions que va sofrir la factoria per les obres dels presoners francesos i després durant la construcció de la pedrera. L’altre, té a veure amb que la majoria d’estructures d’aquesta Fase b estan excavades directament a la roca, un fet que significa la pràctica inexistència d’estratigrafia associada. Tot i així, de la “Factoria de salaons” se n’han pogut documentar quatre cubetes (Cubetes A, B, C i D) i restes d’un àmbit molt arrasat (Àmbit A).

Referent a les cubetes, n’hi ha tres de molt semblants que estan perfectament alineades (A, B i C). Es troben situades entre tres i quatre metres de la línia actual de la costa. Estan fetes realitzant tres forats de planta quadrada amb els cantons un poc arrodonits. Aquests forats tallen el terreny natural que en aquest lloc és fonamentalment marès. El forat de la cubeta A (UE 80) amida 1,80 m d’amplada (E-W), 2,25 m de llargada (N-S) i conserva una alçària màxima d’ 1,12 m. El de la cubeta B (UE 81), en canvi, amida 1,80 m d’amplada, per 2,35 m de llargada i conserva una alçada màxima d’1,05 m. Finalment, el de la cubeta C (UE 82) amida 1,80 m d’amplada, 2,25 m de llargada i es conserva fins a una alçària d’1,10 m.

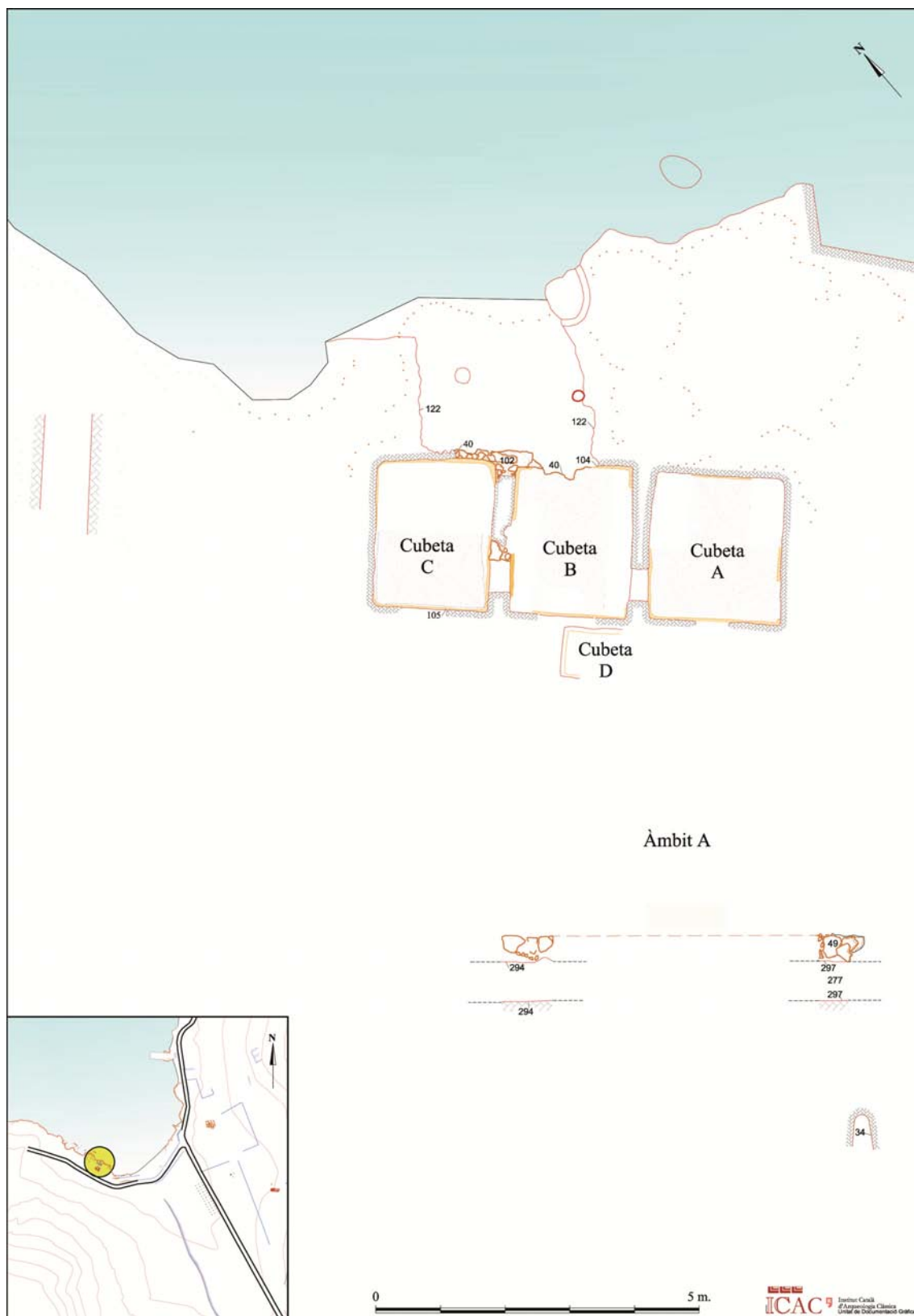

Figura 4.36. Estructures d'època antiga de la zona de la "Factoria de salaons" (Autoria: Delineació: Maria José Rivas, Mateu Riera i ICAC; Digitalització: ICAC)

Immediatament al nord de les cubetes B i C hi ha el retall UE 122 descrit a la fase anterior, que ha de ser per força més antic que les cubetes, ja que per a construir aquestes es va haver de fer un muret (UE 102) que refés la part espatllada pel retall. Dit

muret fou aixecat amb pedres lligades amb abundant morter de calç. Pel que es pot apreciar a la paret que divideix les cubetes B i C, sembla que tots tres dipòsits haurien estat realçats amb murs fets de la mateixa manera que el 102. Malauradament tots els coronaments estan trencats i per tant és impossible saber quina fou l'alçada total de les cubetes.

Figura 4.37. Mur 102 de la "Factoria de salaons"
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.38. *Opus signinum* de la Cubeta B de la
"Factoria de salaons" (Autor: Mateu Riera)

Totes tres presenten un revestiment intern d'*opus signinum* de molt bona qualitat (UE 103, 104 i 105), amb abundants fragments ceràmics, d'entre 1 a 3 cm, fonamentalment pertanyents a àmfores (Figura 4.38). En la part plana, en els llocs més ben conservats, el morter arriba a tenir 6 cm de gruix, tot i que el més freqüent és que rondi els 4 cm. Algunes vegades, en el punt de contacte entre el trespol i les parets encara es conserva la mitjacanya o cordó hidràulic (Figura 4.39). Aquest és molt irregular i amb el vèrtex arrodonit. Les seves mides oscil·len entre els 3 i 10 cm d'amplada i entre els 5 i 10 cm d'alçada.

Figura 4.39. Vista general de les Cubetes de la
"Factoria de salaons" (Autor: Mateu Riera)

Durant les feines de restauració es va fer un forat de desaigua que evités l'acumulació d'aigua a dins de la Cubeta C, la qual cosa va permetre observar que l'*opus signinum* del paviment (UE 105) presentava una preparació a sota (UE 295, Figura 4.51.), feta

amb un morter de calç molt compacte que pràcticament no tenia fragments ceràmics. La seva potència màxima era d'uns 8 cm.

L'altra cubeta localitzada es troba immediatament al sud de les Cubetes A i B (Figura 4.36.). Aquesta Cubeta D, només es va poder documentar molt parcialment ja que tenia un mur dels francesos a sobre, i a més es trobava tallada per l'escala construïda pels presoners napoleònics a la part meridional de la Cubeta B. De tota manera es va poder apreciar que era molt més petita que les anteriors, amb unes mides 75 cm d'amplada, més de 85 cm de llargada, i fins a 35 cm d'alçada. Tal i com es conserva l'*opus signinum* del seu interior (UE 298), no sembla que la cubeta hagués pogut ser massa més alta. A més, no devia fer més de 2,5 m de llargada. El seu *opus signinum* és molt semblant al de les cubetes grans, amb una gruixa màxima de 5 cm (Figura 4.40.).

Fig. 4.40. Cubeta D de la "Factoria de salaons"
(Autor: Mateu Riera)

De l'Àmbit A només es coneix una part del seu costat meridional. Allà hi tenia un mur (UE 49), paral·lel a l'alineació de les cubetes (SE/NW), del que se n'han trobat dos petits trams a l'est i a l'oest de l'Àmbit I (Figura 4.36.). Només es varen poder documentar aquests dos petits trams ja que tot l'Àmbit A es troba tallat a l'est per la pedrera i al mig, pel gran forat de fundació de l'Àmbit I (Figura 4.41.). En canvi, el seu límit occidental tal vegada encara es conserva, però no es va poder excavar ja que en aquesta part únicament s'hi va realitzar una rasa per a poder col·locar el planell informatiu d'aquest sector del jaciment (Figura 4.42.).

Figura 4.41. Tram oriental del mur 49 de l'Àmbit A (Autor: Mateu Riera)

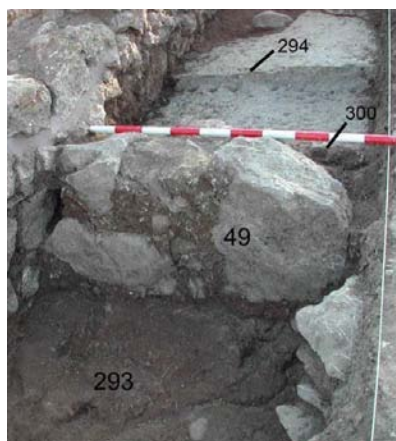

Figura 4.42. Tram occidental del mur 49 de l'Àmbit A (Autor: Mateu Riera)

Si es connecten els dos trams descoberts, el mur 49 hauria tingut una llargada mínima de fins a 5 m. La seva alçada màxima conservada era de 0,60 m. Està fet, al igual que el mur 102 de les cubetes, amb pedres lligades amb abundant morter de calç. Només

presenta cara vista a septentrió, trobant-se encaixat dins d'una rasa que talla el terreny (UE 300), de tal manera que la part baixa del mur també feia la funció de mur de contenció. Tot apunta a què aquesta UE 49 era només el sòcol de la paret sud de l'Àmbit A, mentre que el seu alçat pareix que fou de tàpia o tovots.

Just al darrera del mur 49 es va poder documentar una altra rasa (UE 276 = 294) que corria paral·lela a aquest (Figura 4.43.). Altre cop, si es connecten els dos trams descoberts amidava un mínim de 5 m de llargada. La seva amplada era de 75 cm i conservava una alçada màxima de 35 cm. Presentava un rebliment (UE 277 i 291) de terra de color marró amb abundants pedres d'uns 25 cm de llargada i amb alguna pedra força més gran (fins a 60 cm de llarg). Aquesta rasa semblava solidària a la de fundació del mur 49 (UE 300). Cal fer notar també que la cara posterior de dit mur estava perfectament alineada amb la paret septentrional de l'esmentada rasa 276 = 294. Tot i que tan sols es coneix molt parcialment aquesta rasa, cal pensar que és molt probable que hagués format part d'un sistema de drenatge d'aigües pluvials, amb la funció d'evitar les humitats, filtracions, i/o la inundació de la factoria. De fet, a ponent de les cubetes, pareix que la rasa deuria girar 90° i descendir cap al nord per tal de dirigir l'aigua fins el mar. Aquesta argumentació parteix de la identificació, a l'oest de les cubetes, d'una rasa de les mateixes mides que la UE 294, però ben perpendicular al tram descrit anteriorment (Figures 4.36. i 4.44.).

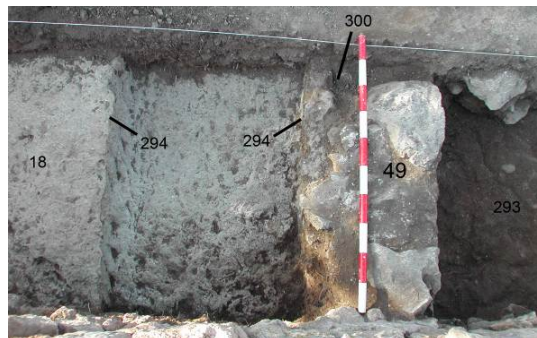

Figura 4.43. Rasa 294 en el tram oriental del mur 49 de l'Àmbit A (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.44. Probable continuació de la rasa 294 a l'oest de les Cubetes de la "Factoria de salaons" (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.45. Enderroc de teules de l'Àmbit A (Autor: Mateu Riera)

De l'interior de l'Àmbit A tampoc es coneix gaire cosa. En els únics punts que es va trobar intacte es va poder documentar un enderroc (Fase c; UE 48, 288?, 289 i 293) que semblava estar compost pels alçats de tàpia o tovots de les seves parets, i la seva coberta de *tegulae* i *imbrices*. Entre l'enderroc de la coberta es varen recuperar moltes més tègules, algunes d'elles força senceres (Figura 4.46.), que *imbrices*,. També es va poder apreciar que totes les tègules eren rectangulars i de les mateixes mides, és a dir, de mida petita, d'entre 0,37 i 0,38 m d'amplada, 0,48 m de llargada, i entre 2 i 2,5 cm de gruix. Les seves ales amiden entre 4 i 4,5 cm d'alçària i 3,5 cm d'amplada. El seu sistema d'encaix és molt simple, ja que únicament es deixa de posar un tros d'ala en un dels seus extrems. En la part superior tenien un dibuix fet en fresc, és a dir, realitzat abans de la cocció, que sol ser un llaç del que es poden apreciar dues variants (A i B de la Figura 4.46.). També es va recuperar una única peça amb una decoració força més complexa (C de la Figura 4.46.). Dels *imbrices* no se'n pogué recuperar cap de sencer per la qual cosa únicament es pot dir que rondaven el centímetre de gruix.

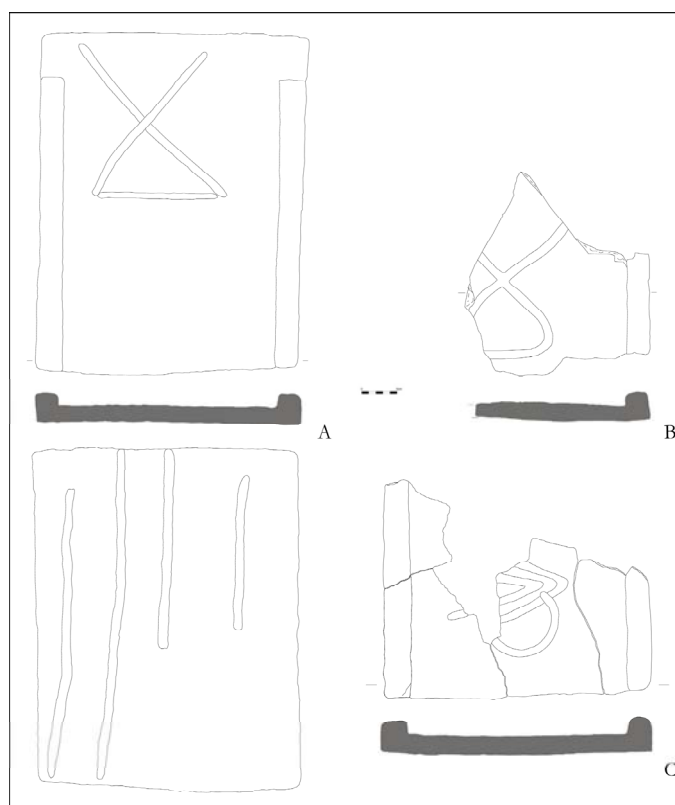

Figura 4.46. Tègules de l'enderroc de l'Àmbit A (Autors: Victòria Cantarellas, Maria Isabel Mancilla, Mateu Riera i Julio M. Román)

Un cop enretirat l'enderroc es va poder observar com el paviment de l'Àmbit A s'havia realitzat retallant i igualant el terreny natural (Figura 4.47.). A sobre seu, sobretot en alguns dels petits forats que hi havia a la roca, es va poder identificar una petita capeta d'una argila també de color groguenc, que tal vegada havia servit per anivellar el paviment de l'interior de l'estança, tot i que tampoc es pot descartar que fos una deposició no intencionada (UE 79 i 292).

Figura 4.47. Paviment de l'Àmbit A (Autor: Mateu Riera)

De les mides interiors de l'Àmbit A, poca cosa es pot dir del cert, donat que només es conserva una de les seves parets. De tota manera, observant les altres construccions d'aquesta Fase b i l'estratigrafia de la zona, sembla ser que hauria tingut més de 5 m de llargada (est/oest) i uns 2,50 m d'amplada (nord/sud).

La localització i característiques de l'Àmbit A fan pensar en una espècie de magatzem o lloc de treball. Malauradament, a sota l'enderroc no es va recuperar cap mena de material que permetés fer-ne cap tipus d'interpretació segura.

Tal i com es pot apreciar a la taula següent, on hi ha els materials més moderns de la Fase b, resulta per ara impossible poder datar amb precisió la fundació de la "Factoria de salaons"⁷:

CALES 3 I 4: FASE b

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
104	Campaniana C						1				No és segur que sigui una C
277	Cuina Africana	Plat/Tapadora		1						&	
277	Cuina Africana						3				1 amb restes de llet?
291	Cuina Africana	Ostia	III,267	1						&	
291	Cuina Africana						2				
291	TS Africana A						1				

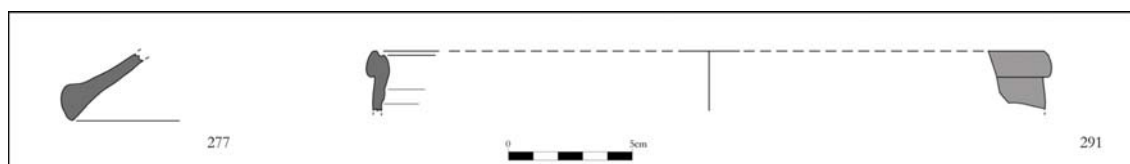

Figura 4.48. Materials de la Fase b de la "Factoria de salaons" (Autors: Mateu Riera i Julio M. Román).

⁷ A partir dels materials trobats en superfície per les immediacions (Hernández, Cau, Orfila 1992) es va considerar que les seves basses salaries haurien garantit una producció conservera que arrencaria en la sisena centúria, i que es desenvoluparia entre els segles VI i VII, encara que no es podia descartar la seva activitat en dates prèvies (Lagóstena 2001, 342 i 349; Ramallo, Vizcaino 2002, 318; Bernal 2007b, 37). Més recentment, J. Vizcaino ha argumentat que la factoria estaria freqüentada fins a finals del segle VI (Vizcaino 2009, 274 i 317), és a dir, que afinaria encara més l'aproximació cronològica suggerida originalment, on només es parlava d'unes dates molt tardanes (Hernández, Cau, Orfila 1992, 219). Cal indicar que llavors, vista la cronologia dels materials trobats, ja es va plantejar una relació d'aquella factoria amb el monestir de les fonts escrites (Hernández, Cau, Orfila 1992, 220). Mitjançant únicament materials recollits en prospecció J. Aramburu va comentar que pareixia que aquesta part del jaciment havia de ser *algo* posterior a mitjan segle V dC (Aramburu 2001, 11).

De fet, els materials de la fase anterior (Fase a) ens proporcionen un *tpq* més modern (c. 150 dC) per a la fundació de la factoria. El mateix problema ens trobem si mirem els materials més moderns trobats en els estrats de la Fase c, corresponents als nivells d'enderroc i amortització de la factoria:

CALES 3 I 4: FASE c

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
48	Cuina Africana						12				
293	Cuina Africana						1				
293	Parets Fines				1						

En canvi, la majoria de materials d'època antiga recuperats en aquesta zona del jaciment, en estrats d'època moderna o contemporània, daten dels segles V a VII dC (Riera Frau, Riera Rullan 2004). D'ells, un 68,1% de les formes de vaixel·la fina de taula corresponen als segles V a VII. Per tot plegat, i tal i com es pot veure a les taules següents, l'amplitud de l'arc cronològic que ens donen els materials trobats a la zona de la "Factoria de salaons" ens dificulta molt poder conèixer la seva datació, no només pel que respecte a la seva fundació, sinó també pel seu moment o moments d'ús. Caldrà esperar que noves intervencions arqueològiques permetin trobar algun racó amb estratigrafies antigues intactes i amb materials que proporcionin una cronologia més afínada.

MATERIALS ANTERIORS AL SEGLE V DC DE LES CALES 3 I 4 DE LA "FACTORIA DE SALAONS"

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	OBSERVACIONS
01	Parets Fines			1					
01	Àmfora itàlica	Dres.	1	1					
01	Àmfora ebusitana	PE	25	1					
01	Àmfora Africana	Africana II		1					
37	Cuina Itàlica?	COM-IT 1a?		1					No és segur que ho sigui (VISMARA, C. 1989, p. 71, fig. 77).
37	Parets Fines			1			1		Amb decoració a rodeta
37	TS Africana A	Lamb.	3	1					
37	Àmfora	PE	25	2					
38	TS Africana A						1		
39	Àmfora	PE	25	1					
41	TS Clàssica						1		
42	Parets Fines						3		
42	TS Africana A						1		
42	Àmfora ebusitana				1	1			
42	Àmfora bètica	Dres.	7/11	1					
43	TS Africana A						1		
45	Llumeta							1	
51	Llumeta					1			
55	TS Africana A				1				
55	Àmfora Tarraconense			1		1			
62	TS Africana A						1		Amb decoració a rodeta
65	TS Clàssica			1					Hispanica?
69	Comuna Reduïda				1				Grisa de la costa catalana? o imitació ebusitana?
69	Cuina Itàlica?	COM-IT 1a?		1					No és segur que ho sigui (VISMARA, C. 1989, p. 71, fig. 77).
69	TS Clàssica			1			1		
69	Parets Fines						1		
69	TS Africana A	Hayes	3 C	1					Lamb. 4/36 B
69	TS Africana A	Hayes	31	1					Lamb. 40
69	TS Africana A						2		
69	Àmfora ebusitana	PE	25	1					
69	Àmfora bètica	Beltran	2B	1					
75	Ceràmica de tradició talaiòtica???			1					

75	TS Africana A					2		1 amb dec. a rodeta
75	Àmfora ebusitana	PE	25	2				
104	Campaniana C					1		No és segur que sigui una C
272	TS Africana A				1			
272	Àmfora ebusitana	PE	25	1				
285	TS Africana A				1			
290	Llumeta						1	Sembla Alt-imperial
291	TS Africana A					1		
293	Parets Fines				1			

MATERIALS DELS SEGLES V A VII DC DE LES CALES 3 I 4, DE LES PROSPECCIONS (P), I DELS ESTRATS D'ÈPOCA CONTEMPORÀNIA DE LA "FACTORIA DE SALAONS"

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	REF	OBSERVACIONS
P	TS Africana D	Hayes	99 C	1					9	Amb grafit post-coccio
P	TS Africana D	Hayes	104B?		1				10	Amb estampilla de creu i anyell Estil E(ii)
P	TS Africana D	Hayes	105	1						Pagès-C (propera cubetes)
P	Cer. Eivissenca?	RE-0102 o	0206?	1					3	Amb decoració polilineal
P	Cer. Eivissenca?	RE-	0314					1	6A	Amb decoració incisa
P	Cer. Eivissenca?	RE-	0808?	1					8	Amb decoració incisa
P	Cer. Eivissenca?	Luteri		1						
P	Cuina Tardana	Fulford	32					1	14	
01	Comuna Africana	M/CA/3		1						
01	Cer. Eivissenca?	RE-0902? =	Ab/Eiv/4?	1						
01	Cer. Eivissenca?							1		Broc
01	TS Africana D	Hayes	99C	2					1	
01	TS Africana D				4		3		2, 3	1 informe amb grafit
01	TS Africana D	Hayes	104A	1					4	
01	Àmfora Africana	Keay	XXXVA	1					5	
01	Comuna Africana			1					9	
37	Cuina Tardana						1			
37	TS Africana D	Hayes	80B/99	1					2	
37	TS Africana D	Hayes	91					1		
37	TS Africana D	Hayes	103A	1					3	
37	TS Africana D						1			
38	TS Africana D						1			
39	Àmfora	Keay	LXII A	1					5	
42	Cer. Eivissenca?			2					1, 2	
42	TS Africana D						3			
42	Àmfora Oriental	LRA	4	1					4	
50	TS Africana D						2			
51	Comuna Africana?			1					4	
51	Cer. Eivissenca?	RE-0902? =	Ab/Eiv/4?	1					1	
51	Cer. Eivissenca?						2		2, 3	Amb decoració incisa
51	Cuina Tardana	Fulford	32	1					7	
51	Cuina Tardana						2			
51	TS Africana D			1			1			
62	TS Africana D	Hayes	99 C	1					&	
65	Cuina Tardana						2			
65	TS Africana D	Hayes	104 B	1					5	
65	TS Africana D						1			
66	Cuina Tardana						1			
66	TS Africana D	Hayes	99 C	1					1	
66	TS Africana D						1			
66	Àmfora sud-hispànica	Tipo Tardío	A???	1					2	No es descarta que sigui una Almagro 51 C?
69	Comuna Oxidada						4	1	3	1 broc, 4 informes presenten decoració incisa. La 3 amb <i>titulus pictus</i> d'almangra
69	Cer. Eivissenca?	RE-	0806?	1					2	
69	Cer. Eivissenca?	Gerra/Amfor eta		1					1	Amb decoració incisa

69	Cuina Tardana	Ca/Dau/3 o Cd/Dau/1		1					8	
69	Cuina Tardana						6			
69	TS Africana D	Hayes	99 C	1						
69	TS Africana D	Hayes	103 B	1					12	
69	TS Africana D	Hayes	104 B	2					13	
69	TS Africana D			1			7			1 informe amb decoració indeterminada, 1 informe amb dec. estampada mala d'identificar
75	Comuna Oxidada						1			Amb decoració a pinta
75	Cuina Tardana			2			3			
75	TS Africana D						2			
270	Comuna Oxidada						3			Amb decoració a pinta
271	TS Africana D						1			

**RESUM DE LES FORMES
CERÀMIQUES DELS SEGLES V
A VII DC DE LA “FACTORIA DE
SALAONS”:**

TSAD	NMI
Hayes 91	1
Hayes 80B/99	1
Hayes 99 C	6
Hayes 103 A	1
Hayes 103 B	1
Hayes 104 A	1
Hayes 104 B	3
Hayes 105	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 32	2
Cassola Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1	1
Comuna	NMI
RE-0102 o RE-0206	1
RE-0204A?	1
Gerra/amforeta RE-0314	1
RE-0808?	1
Luteri eivissenc? RE-0902=Ab/Eiv/4?	2
Luteri	1
Mortor M/CA/3	1
Àmfora	NMI
Africana Keay XXXVA	1
Africana Keay LXII,A	1
Oriental LRA4	1
Hispana Tipo Tardío A?	1

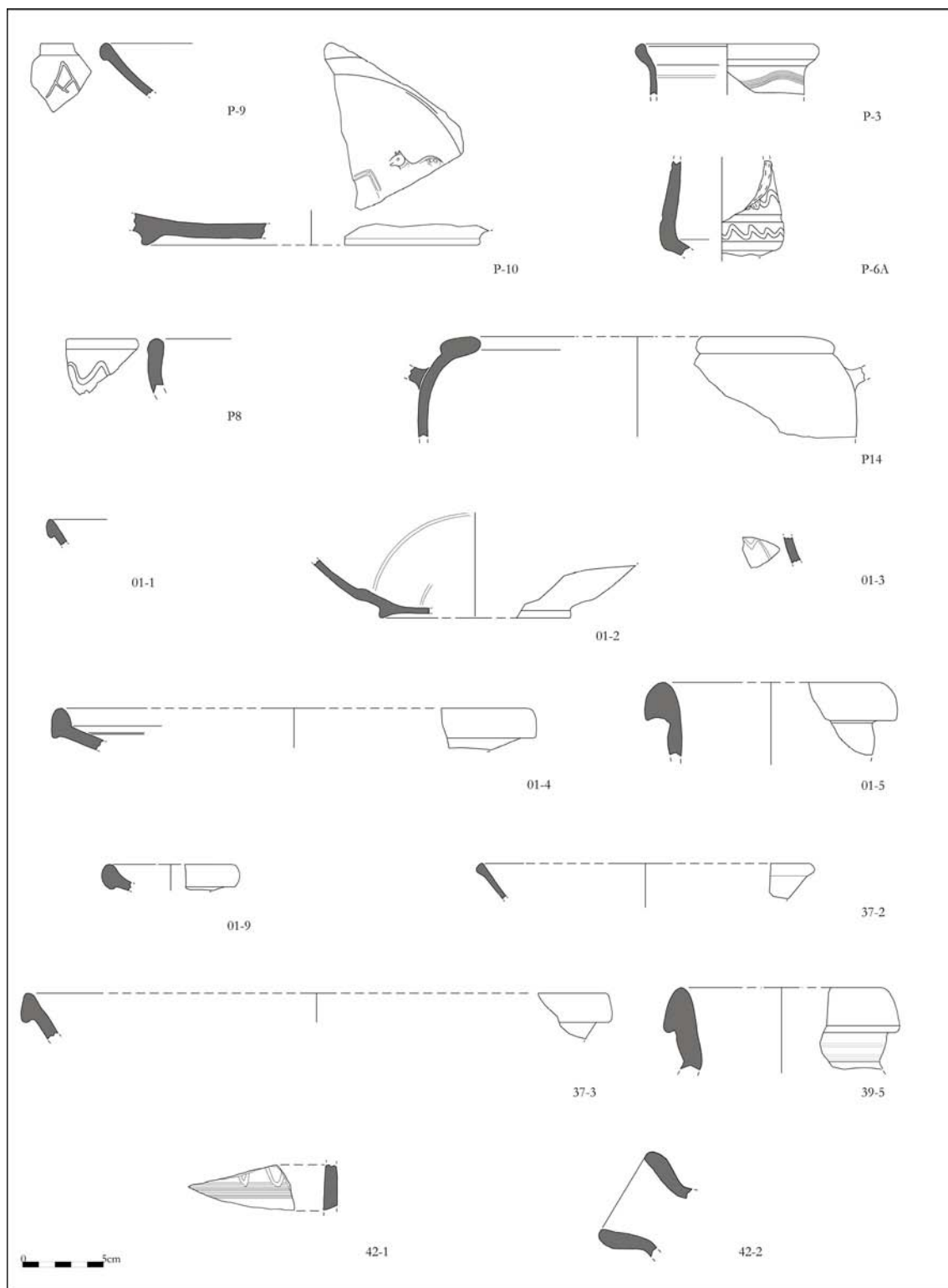

Figura 4.49. Materials dels segles V a VII dC trobats en superfície o en estrats d'època contemporània
(Autors: Victòria Cantarellas, Maria Isabel Mancilla, Mateu Riera i Julio M. Román)

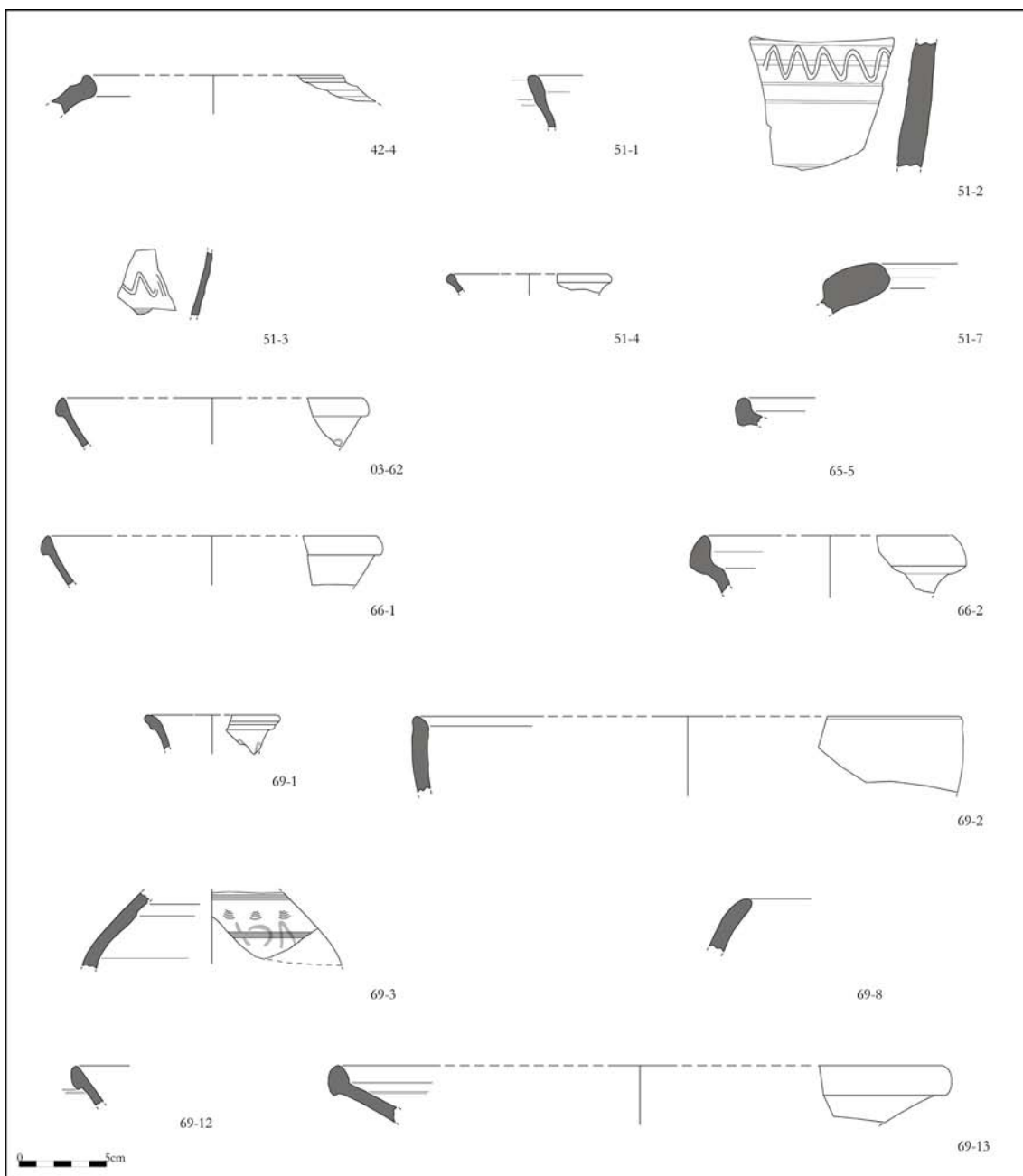

Figura 4.50. Materials dels segles V a VII dC trobats en estrats d'època contemporània (Autors: Victòria Cantarellas, Maria Isabel Mancilla, Mateu Riera i Julio M. Román)

Figura 4.51. Seccions estratigràfiques de la Factoria de Salaons
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

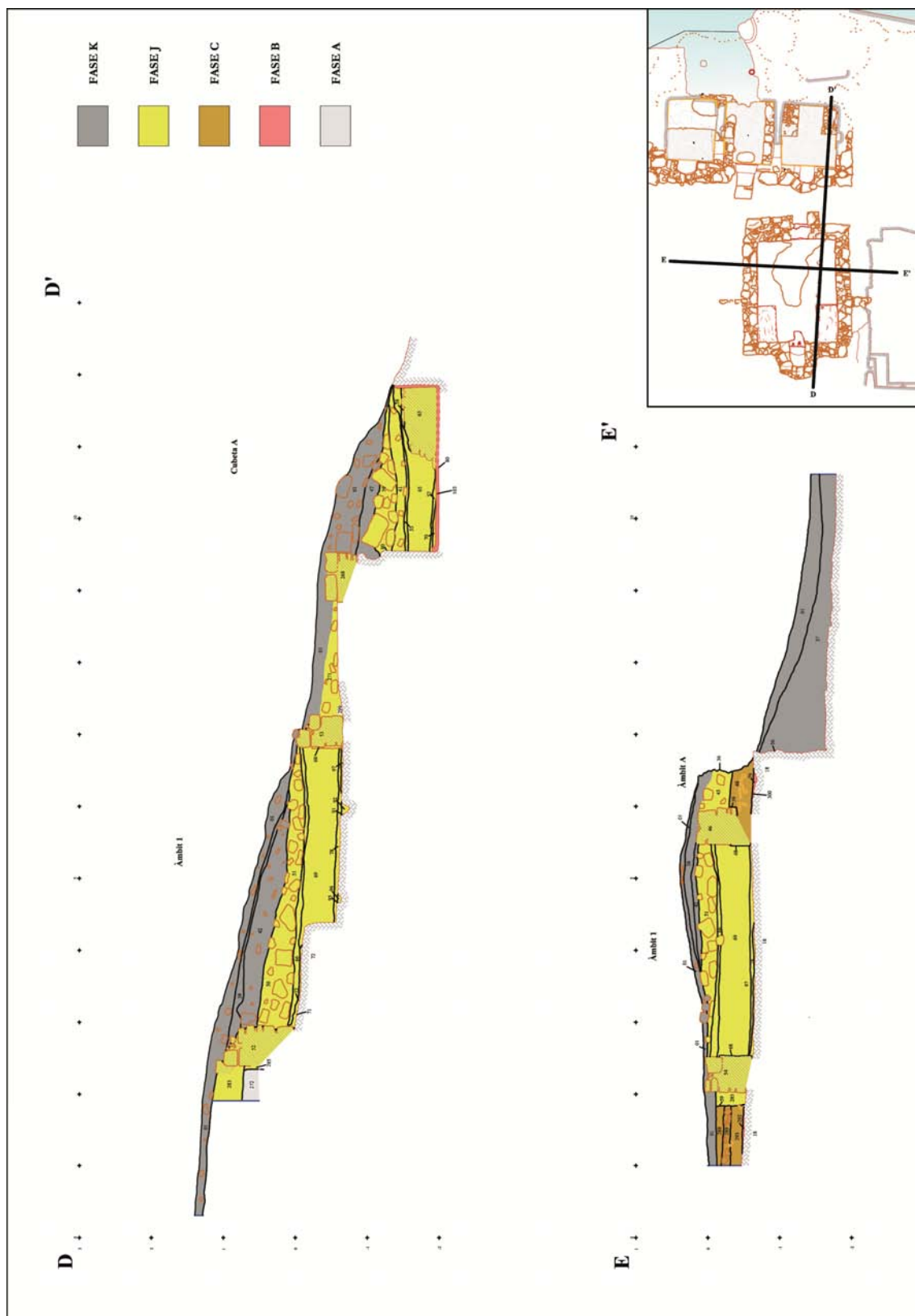

Figura 4.52. Seccions estratigràfiques de la Factoria de Salaons
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

Figura 4.53. Seccions estratigràfiques de la Factoria de Salaons
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

4.1.2. “NECRÒPOLIS I TALLER DE PORPRA” (CALES 2 I 5)

En aquesta part del jaciment (Cales 2 i 5) no s’han trobat grans destruccions dels elements d’època antiga, efectuades pels presoners napoleònics. En canvi, sí que s’ha trobat una estratigràfica molt alterada per tota una sèrie de rases de vinya que s’han de datar de cap a c. 1890 (Fase J)⁸. Dites rases s’han trobat a ambdues cales. Presenten una orientació S/E-N/W, i amiden uns 50 cm d’amplada. La distància entre elles és d’entre 1,30 i 1,50 m, i conserven una alçada màxima de 0,40 m (Figures 4.54. a 4.56.).

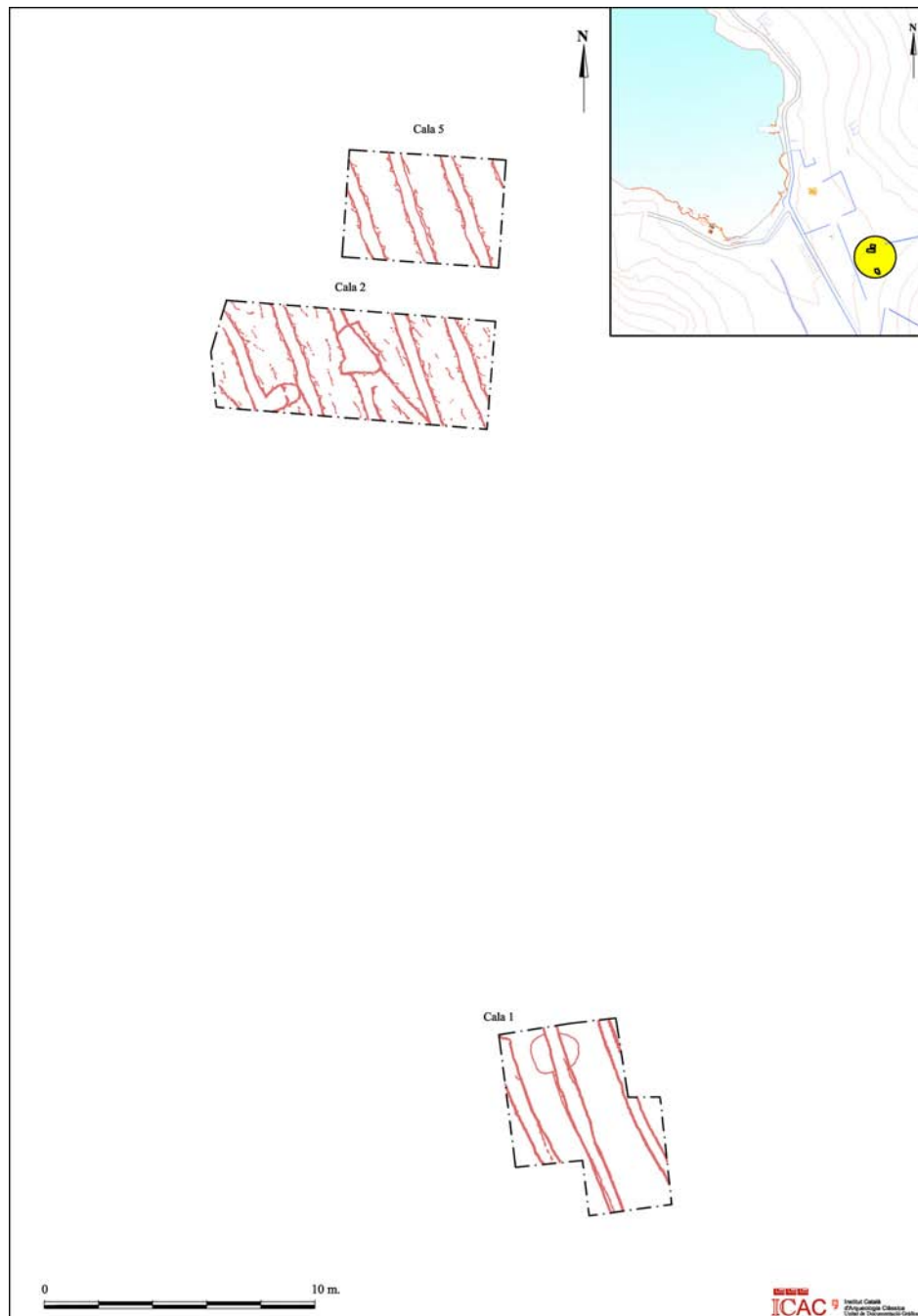

Figura 4.54. Planta de les rases de vinya de les Cales 1, 2 i 5
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

⁸ Per a les referències documentals del procés de rompuda de terres per sembrar vinya a Cabrera vegeu: Riera Frau 2001, 48 i 55; Pastor 2008.

Figura 4.55. Rases de vinya de la Cala 5
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.56. Rases de vinya de la Cala 2
(Autor: Mateu Riera)

Tot i les rases de vinya, l'estratigrafia del lloc ha estat molt reveladora (Figures 4.97. a 4.99.) i ha permès poder identificar fins a nou fases diferents d'època antiga (Riera Rullan 2005b, 201-206; Riera Frau, Riera Rullan 2005a, b i c).

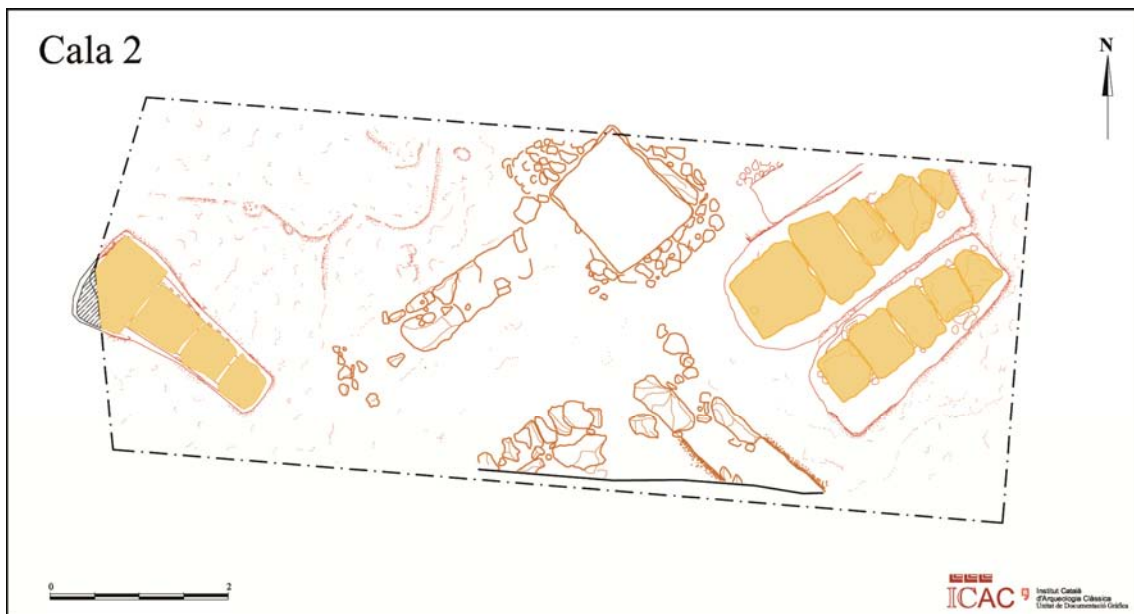

Figura 4.57. Estructures arqueològiques de la Cala 2
(Autors: Delineació: María Isabel Mancilla, Mateu Riera i ICAC)

La fase més antiga documentada en aquest sector de la excavació, és l'anomenada Fase A (UE 22?, 132, 144?, 145?, 175?, 177?, 179?, 181?, 183?, 185?, 187?, 189?, 200, 201, 202, 204?, 337?). Aquesta es coneix molt parcialment donat que es va trobar molt arrasada. Es tracta fonamentalment d'una sèrie de forats, alguns clarament de pal (Figura 4.58), localitzats la majoria d'ells en la meitat occidental de la Cala 2. També serien d'aquesta Fase A una sèrie de capes d'argila que es troben just a sobre del terreny natural (UE 200, 201, 202), i que sembla que podrien haver funcionat com a sòl de la present fase al voltant d'un mur (UE 132). D'aquest mur 132 només es va trobar el seu sòcol, que estava fet amb pedres de fins a 70 cm de llargada, lleugerament retocades, lligades amb argila. D'ell en queda la primera filada i l'arrencament de la segona. Presenta una orientació nord-est / sud-oest. Molt arrasat, amida fins a 2 m de llargada, entre 0,50 i 0,60 m d'amplada, i conserva una alçada màxima de 0,45 m (Figura 4.58.). Pels estrats d'enderroc que es troben al voltant d'aquest sòcol tot fa pensar que l'alçat

del mur 132 devia ser de tovots o de tàpia (Se'n donaran més detalls més endavant en la descripció de la Fase C).

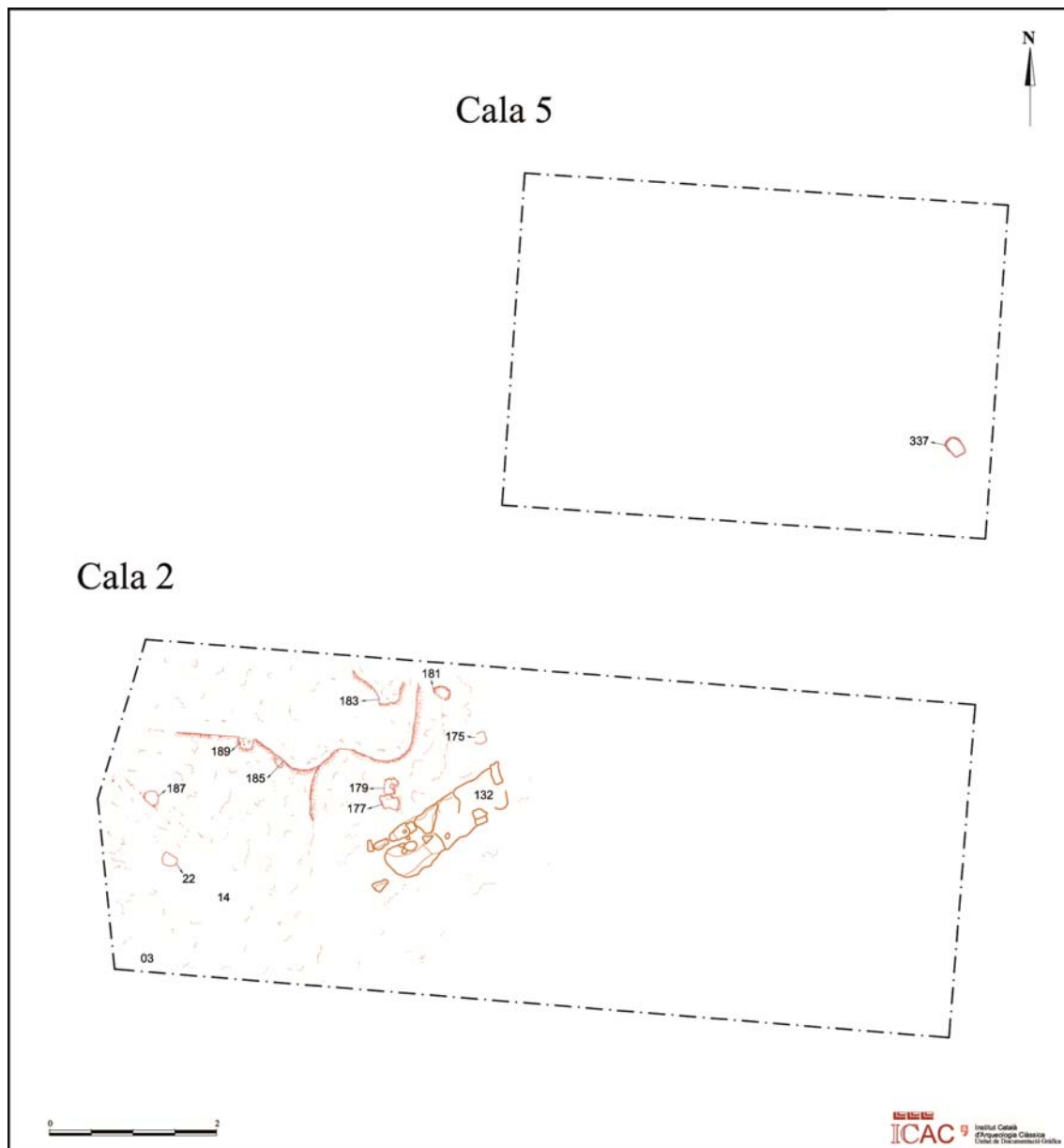

Figura 4.58. Elements de la Fase A de les Cales 2 i 5 (Autoria: ICAC)

Malauradament, la manca de materials vinculats als estrats d'aquesta Fase A, ens impossibilita datar-la amb precisió, tot i que per l'estratigrafia i els materials de les altres fases de la zona, pareix que no podria remuntar-se massa més enllà del 400 dC. Una altra qüestió a resoldre no menys important és la de poder saber si en la present fase l'ús del lloc ja era el mateix que se'n feia a la fase següent (Fase B).

De la Fase B (UE 21?, 110, 117, 156, 173, 174, 176?, 178?, 180?, 182?, 184?, 186?, 188?, 199, 205?, 206?, 338?) hi ha força més documentació que de la A. És en aquest moment quan es talla parcialment el mur 132 de la fase anterior, per a construir-hi una cubeta (UE 110, 117, 173).

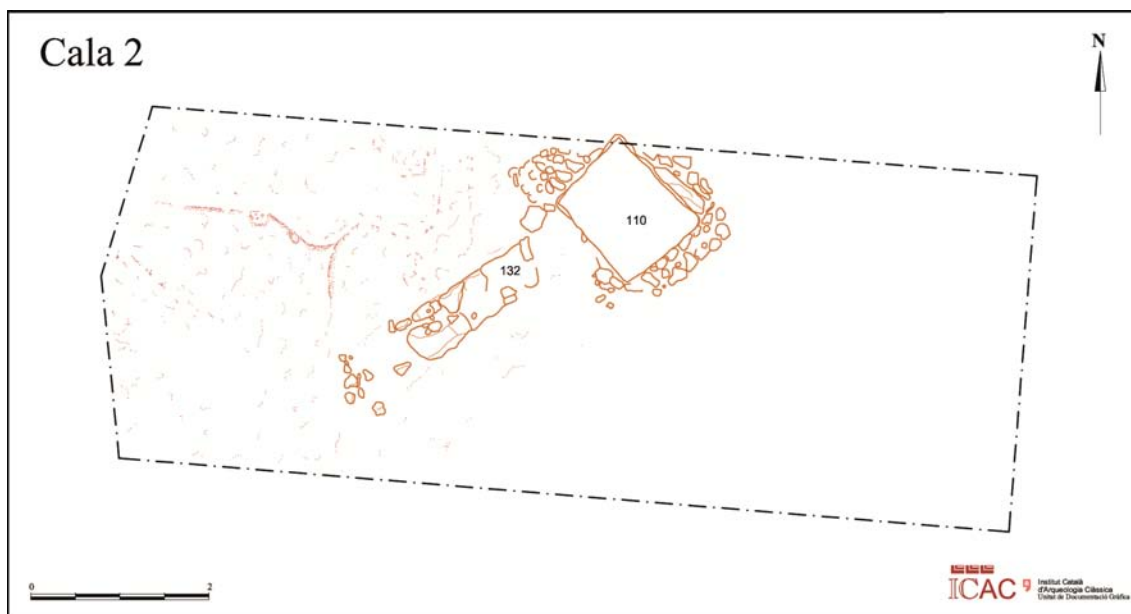

Figura 4.59. Elements de la Fase B. (Autors: Delineació: Maria Isabel Mancilla i ICAC; Digitalització: ICAC)

Per a la construcció de l'esmentada cubeta es va realitzar una fossa de fundació (UE 173). Dins seu s'hi varen construir els quatre murs del dipòsit (UE 110) realitzats amb pedres de diverses mides lligades amb fang. Aquests murs amiden uns 0,30 m d'amplada, entre 1,60 i 1,90 m de llargada, i conserven una alçada màxima de 0,65 m. D'aquesta forma, l'interior de la cubeta amida 1,30 m de llargada, 1,05 m d'amplada, i fins a 0,65 m d'alçària. En alguns racons del seu interior encara es conserva un referit de morter (UE 117), molt ric en calç, on es veuen algunes pedretes molt petites. Aquest arrebossat d'entre 1 a 2,5 cm de gruix és molt fràgil i es troba molt deteriorat.

Figura 4.60. Elements de la Fase B
(Autor: Mateu Riera)

A l'interior d'aquesta cubeta, en els estrats que l'amortitzaven (Fase C: UE 109 i 115), es varen trobar dos fragments de llosa de marès, els quals enganxaven entre si. Aquesta llosa (Figura 4.61.) formava part d'una peça més gran i presentava un total de 8 forats d'uns 2 cm de diàmetre. Les seves característiques formals recorden molt a algunes graelles de forns de ceràmica, tot i que l'absència absoluta de senyals d'haver estat en contacte amb el foc no permeten confirmar que tingués aquest ús. Una possibilitat més

plausible és que fos un filtre, tot i que no es poden descartar altres funcions. Val a dir a més que, tot i haver sortit en els estrats que semblen correspondre a l'enderroc de les parets de la Cubeta, no es pot assegurar que formés part d'aquesta, tot i que tampoc es pot descartar.

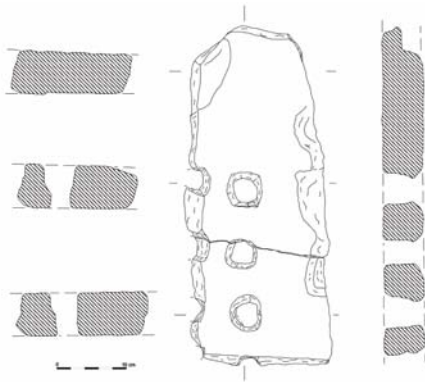

Figura 4.61. Llosa perforada
(Autors: Maria Isabel Mancilla i Julio Román)

Figura 4.62. Detall de la Cubeta
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.63. Cubeta i Mur 132 (Autor: Mateu Riera)

A ponent de la cubeta, adossat a la cara nord-oest del mur 132, es va trobar un reguerol (UE 156, Figura 4.64a.) amb clares evidències de la circulació d'algun tipus de líquid. Aquest solc era molt irregular i presentava pendent cap a l'oest, és a dir, que sembla que el líquid devia sortir de la Cubeta, i s'allunyava d'ella pendent avall per dintre del reguerol.

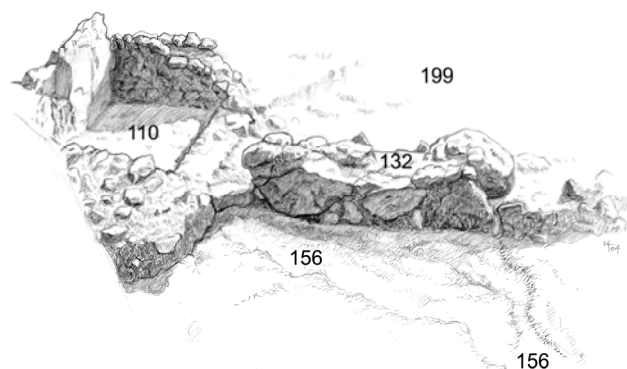

Figura 4.64a. Elements de la Fase B (Autor: Miquel Trias)

Dins d'aquest solc UE 156 es varen trobar abundants fragments de caragoles marines. En total es varen recuperar 750 fragments de caragola, el 95% corresponents a *murex trunculus* (Figura 4.64b.), i el 5% restant a *thais haemastoma* (Figura 4.64c.). Així doncs, tots els caragols recuperats dins del reguerol són espècies apropiades per a la producció de porpra (Ramis, Pons, 2005). Però a més, cal fer notar que les closques estan intencionadament trencades⁹, i que totes elles presenten un patró de fragmentació molt semblant, el qual coincideix amb el que es troben en els “conquillers” de les veïnes illes d'Eivissa i Formentera¹⁰. Com és sabut, a la *Notitia Dignitatum Occ. XI 71*, un document acabat de redactar en el segle V dC¹¹, s'esmenta l'existència a les Balears d'un funcionari imperial encarregat del control de la producció de porpra (*Procurator bafii insularum Balearum*). És per tant molt temptador proposar l'existència a Cabrera d'un petit taller productor de porpra, anàleg tal vegada als “tallers dispersos” del Nord d'Àfrica (Amengual, 1991, Vol. I, 256), als identificats a les illes d'Eivissa i Formentera (Alfaro, Costa, Tébar 2002 i 2004, 42; Costa, Alfaro 2006; 2012; Costa 2011)¹², Mallorca (Riera Frau, Riera Rullan 2005b, 380; Font, Ramis, Vicens 2011, 45-46), i, tal i com es veurà més endavant, a l'illot dels Frares.

Tanmateix, les anàlisis de residus orgànics realitzats sobre una mostra del morter que referia la cubeta (UE 117), han demostrat que aquesta es va emprar per a la producció de vi¹³. Aquest ús de la cubeta vinculat amb la viticultura no té perquè ser incompatible amb algun dels processos de la producció purpúria, doncs a l'Antiguitat era molt freqüent que els dipòsits tinguessin més d'un ús. Pel que respecte a les Balears aquest polivalència queda ben documentada a la Circular de Sever de Menorca, i també s'hauria documentat a una de les cubetes del Sector Oest de Son Peretó (Riera Rullan, Cau 2012b, 29).

Figura 4.64b. Exemples de *murex trunculus* de la UE 156 (Ramis, Pons 2005, 389)

Figura 4.64c. Exemples de *thais haemastoma* de la UE 156 (Ramis, Pons 2005, 390)

⁹ Plini el Vell explica que per a la producció de porpra un cop capturats els cornets, es trencaven les seves closques per extreure'n els animals (Alfaro et al. 2004, 30).

¹⁰ Alfaro, 2002; Alfaro et al. 2002; Alfaro et al. 2004. Com molt bé diuen aquests autors, “aquests tipus d'explotació dels cornets no pot, de cap manera, ser explicada pel consum d'aquests mol·luscs en l'alimentació humana, per a la que no cal trencar-ne l'esclova” (Alfaro et al. 2004, 39).

¹¹ Redactat probablement entre els anys 395 i 427 (Font, Ramis, Vicens 2011, 45).

¹² Volem agrair a Benjamí Costa les seves més que interessants observacions i la inestimable ajuda que sempre ens ha procurat.

¹³ La producció de vi s'ha pogut documentar gràcies als resultats de les anàlisis de residus orgànics mitjançant cromatografia de gasos fetes sobre mostres del morter que impermeabilitzava l'esmentada cubeta. La identificació d'àcid tartàric, però també d'àcid hidroxicinàmic, succínic, benzoic i maleic en el referit de la cubeta permeten suggerir que va contenir vi. Per altra banda, les traces d'àcid dehidroabiètic suggereixen l'ús de resina de Pinaceae possiblement en la impermeabilització de la cubeta, o per a millorar el sabor i/o la conservació del vi allà dipositat (Pecci, Cau, Garnier 2011; Pecci, Cau, Garnier 2013).

En aquesta Fase B és també quan s'adossen dos paviments al mur 132. Un d'ells es troba en el seu costat oriental. Està fet amb argila de color marró i algunes pedres col·locades planes d'entre 10 a 15 cm, tot plegat força compactat i aplanat (UE 199). Les característiques d'aquest paviment permeten proposar que es trobés a l'interior d'una estança. Per contra, el paviment (UE 174) trobat a ponent del mur 132, en el que hi havia el reguerol 156, fa pensar més bé en un exterior a cel obert.

Gràcies al *tpq* proporcionat pels materials ceràmics trobats en els estrats d'aquesta Fase B, i al *taq* que estableixen els materials de la fase següent, es pot proposar que les estructures de la present fase estigueren en ús entre els segles V-VI dC.

CALES 2 I 5: FASE B

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
174	Cuina Tardana			1			3				Ca/Dau?/3 o Cb/Dau/1
174	TS Africana D						1				
199	TS Africana D	Atlante	XXXIX,7	1						&	

Figura 4.65. Estrat d'amortització de la Cubeta (Autor: Mateu Riera)

Tal i com ja s'havia avançat, la Fase C està relacionada amb els nivells d'enderroc i amortització de les estructures de caire productiu descrites a la Fase B. Les unitats estratigràfiques d'aquesta Fase C (UE 12, 109, 115, 116, 118, 133, 139, 141, 142, 143, 146, 148, 149, 152, 154, 155, 162, 172, 195, 198) semblaven totes elles vinculades a dos elements diferents. Per una banda, al d'amortització i enderroc de la cubeta (UE 109, 115, 116, 118, 162 i 172) i el reguerol (UE 155). Per l'altra, a l'enderroc de l'alçat de tàpia del mur 132 (totes les demés UE). Tanmateix, no es descartava que l'amortització de la cubeta fos més tardana, donat que les característiques dels estrats que l'amortitzaven s'assemblaven molt als que omplien el gran forat de la Cala 5 que veurem més endavant. En aquesta línia anirien els resultats de les proves de C¹⁴ realitzades a partir de dos ossos d'ovicaprí trobats a la UE 116, els quals han proporcionat una datació calibrada de 660-780 dC (Van Strydonck et al. 2010) que corroboraria aquesta amortització més tardana de la cubeta. En canvi, tal i com veurem a continuació, la ceràmica de les UE 109, 118 i 172, que també amortitzaven el mateix dipòsit, pareix que no arribarien a datacions tan tardanes. Això fa que, de moment, s'hagin deixat de banda les ceràmiques d'aquestes UE.

Tal i com es pot observar a les taules següents, els materials ceràmics trobats en els estrats d'aquesta Fase C, la situen al segle VI dC, i més probablement, a la segona meitat d'aquesta centúria. A part de les ceràmiques, en un dels estrats de la Fase C, concretament a la UE 133, també es varen trobar dues monedes corresponents a un *nummus* vàndal de Trasamund (496-523 dC), de 0,70 g i 9 mm de diàmetre, on a l'anvers hi ha un bust amb *paludamentum* i diadema de perles a la dreta, i al revers una Victòria amb corona a l'esquerra; i un *nummus* vàndal o bizantí (*tpq* final V dC), de 0,95 g i 10 mm de diàmetre, on a l'anvers també hi ha un bust amb *paludamentum* i diadema de perles a la dreta (Marot 2005). Contem amb els resultats de dues proves de C¹⁴ realitzades a dos exemplars de múrex amb el característic patró de fragmentació, trobats a la UE 155. Segons recents estudis de calibratge dirigits per Mark Van Strydonck (Strydonck, Boudin, Ramis 2010), aquests dos exemplars de la UE 155 haurien de datar d'entre el 500 a 670 i el 580 a 700 dC.

CALES 2 I 5: FASE C

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
12	Cuina Tardana	Fulford	8	1						&	
133	Comuna Oxidada					2	4	1		1	1 vora o broc?
133	Cuina Tardana	Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1?		1						2	
133	Cuina Tardana						5				2 informes sembla pasta Mediterrani oriental
133	TS Africana D						1				
133	Àmfora Africana	Keay	LXI	1						3	
133	Àmfora Africana	Keay	LXI o LXII		1					4	
139	Comuna Oxidada			3	1		10			1	
139	Cer. Eivissenca?	Bol		1						2	
139	Cer. Eivissenca?	Gi/Eiv/1		1						3	
141	Cuina Tardana			3			9				2 vores Oc/Or/62 (semblen la mateixa i enganxen amb UE 148)
141	TS Africana D				1		1				L'informe presenta decoració a rodeta
141	Late Roman C	Hayes	3	1						&	
142	Comuna Oxidada					1	1			1	L'ansa amb dec. a pinta
142	Cuina Tardana			1			2				La vora sembla una producció de la Mediterrània oriental
142	Àmfora			1			4			2	
146	TS Africana D	Hayes	80B/99?	1							
148	Comuna Oxidada				1		6			2	Dos informes amb decoració a pinta
148	Cer. Eivissenca?	RE-	0501b	1						1	
148	Cuina Tardana			2			5			3	2 vores Oc/Or/62 (semblen la mateixa peça. Una enganxa amb UE 141), 1 inf. amb monyó sembla cer. daurada?
152	Comuna Oxidada				3		6			&	3 bases anulars
152	TS Africana D			1			5				
155	TS Africana D						3				
155	TS Paleocristiana Grisa DSP						1				
195	Comuna Oxidada				1		5			&	
195	Cer. Eivissenca?	RE-	0102	1							
198	Comuna Oxidada						1				
198	Comuna Africana			1							
198	Cer. Eivissenca?	Ribell?		1						&	Amb dec. incisa
198	TS Africana D			1			3				
198	TS Paleocristiana Grisa DSP						2				1 amb dec. estampada (enganxa amb UE 161)

**RESUM DE LES FORMES
CERÀMIQUES DELS
SEGLES V A VII DC
CLARAMENT
DE LA FASE C DE LA
CALA 2:**

TSAD	NMI
Hayes 80B/99?	1
LRC	NMI
Hayes 3	1
DS.P. Grisa	NMI
Amb dec. estampada	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 8	1
Cassola Ca/Dau/3 o Cb/Dau/3?	1
Olla Oc/Or/62	1
Comuna	NMI
Bol eivissenc?	1
Ribell? eivissenc?	1
Ribell eivissenc? Gi/Eiv/1	1
RE-0102	1
RE-0501B	1
Àmfora	NMI
Africana Keay LXI	1

CALA 2: MATERIALS DE LA FASE C DEIXATS DE BANDA

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
109	Comuna Oxidada			1						1	
109	TS Africana D	Hayes	80 A	1						2	
118	Comuna Oxidada						1			1	Amb decoració a pinta
118	TS Africana D	Hayes	90				1			2	
172	Comuna Oxidada					1	2	1		1	Vora o broc?
172	Cer. Eivissenca?	RE-	0102?	1							
172	Cuina Tardana			1						2	Ca/Dau?/3 o Cb/Dau?/1
172	TS Africana D	Hayes	80B	1						4	Amb la vora fumada
172	TS Africana D						2				
172	TS Paleocristiana Grisa DSP						1			3	Amb decoració estampada

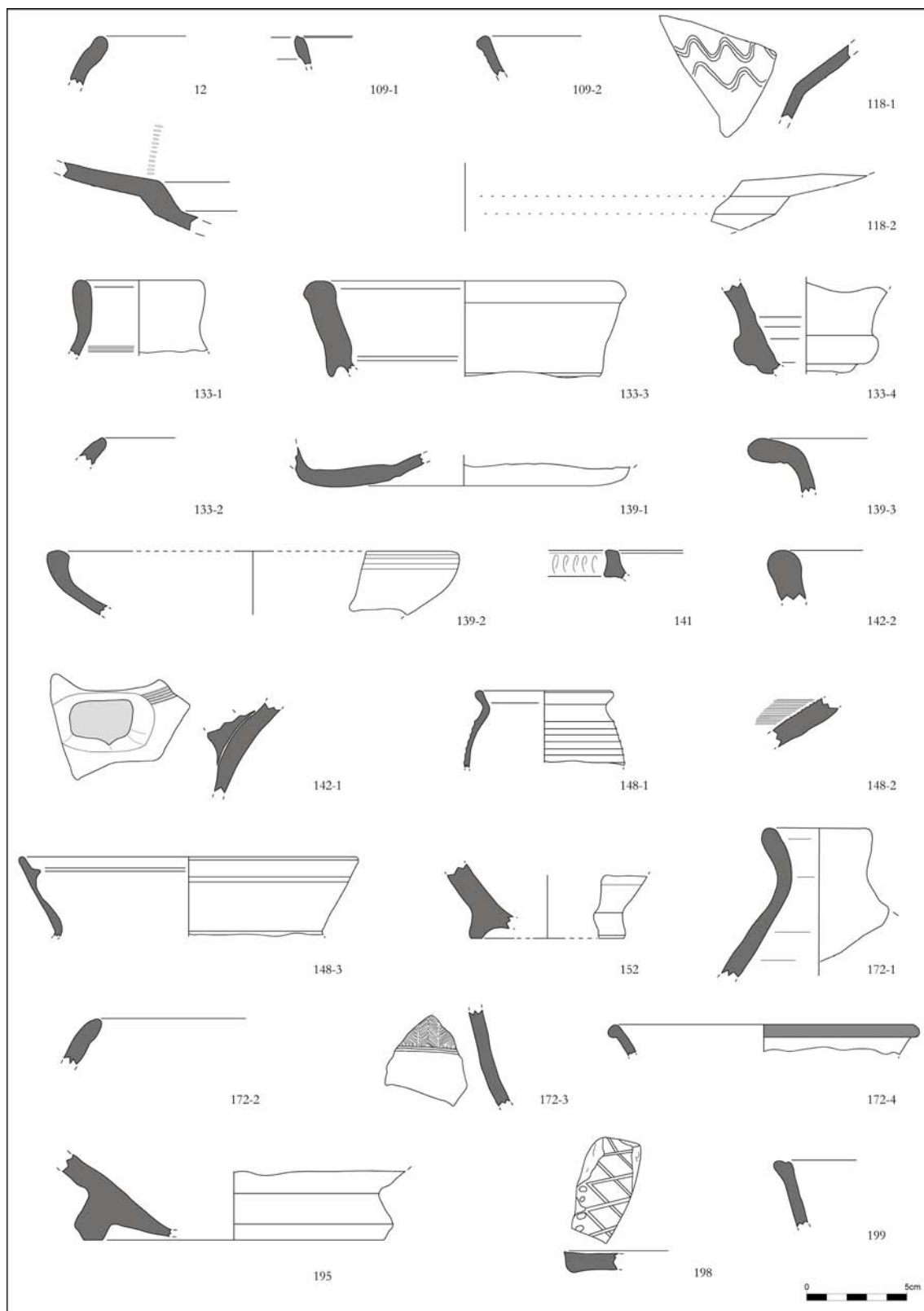

Figura 4.66. Materials de les Fases B i C, així com les que podrien ser de la Fase C (Autors: Victòria Cantarellas, Maria Isabel Mancilla, Catalina Mas, Mateu Riera, Maria José Rivas, Julio Román i Laura Suau)

Referent a l'explotació del múrex, fou molt interessant un cop identificat el patró de trencament, el poder anar documentant l'aparició de muràcides igualment fragmentades en tots els llocs on s'anava excavant del jaciment del Pla de ses Figueres. De fet, fins i tot s'ha pogut documentar un autèntic closquer al nord del jaciment, just a la vora del mar (Figures 4.7., 4.67. i 4.68.).

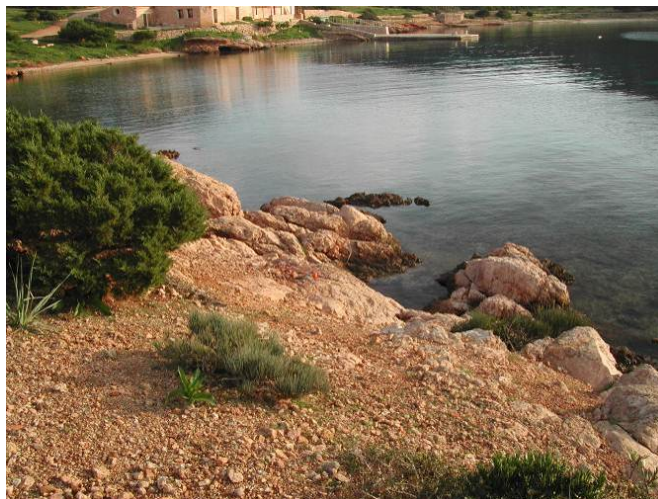

Figura 4.67. Zona del Closquer al nord del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.68. Detall del Closquer al nord del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

En aquesta zona del closquer són molt característiques unes grans marques de foc en la roca. Tot i no haver practicat cap excavació en aquest indret, sembla molt significatiu el fet que s'hi trobi força ceràmica en superfície dels segles V a VII dC:

CERÀMIQUES DEL CLOSKUER

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
Comuna	Mortor			1					A	
Comuna	Gerra		1						B	
Comuna	Gerreta?		1						C	Dec. monolineal
Cer. eivissenca?	RE-	0314?				1			D	Dec. incisa
Cuina?			1						E	
Cuina Tardana						3				2 amb abundants partícules platejades
TSAD	Hayes	99C	3						F, G, H	
TSAD	Hayes	104	1						I	Vernís marró. Sembla producció tardana

TSAD	Hayes	107?	1					J	
TSAD				1				K	Exterior fumat
Àmfora Oriental	LRA	1			1		1	L, M	
Àmfora Oriental	LRA	2				1			
Àmfora Oriental	LRA	3				3		N, O	

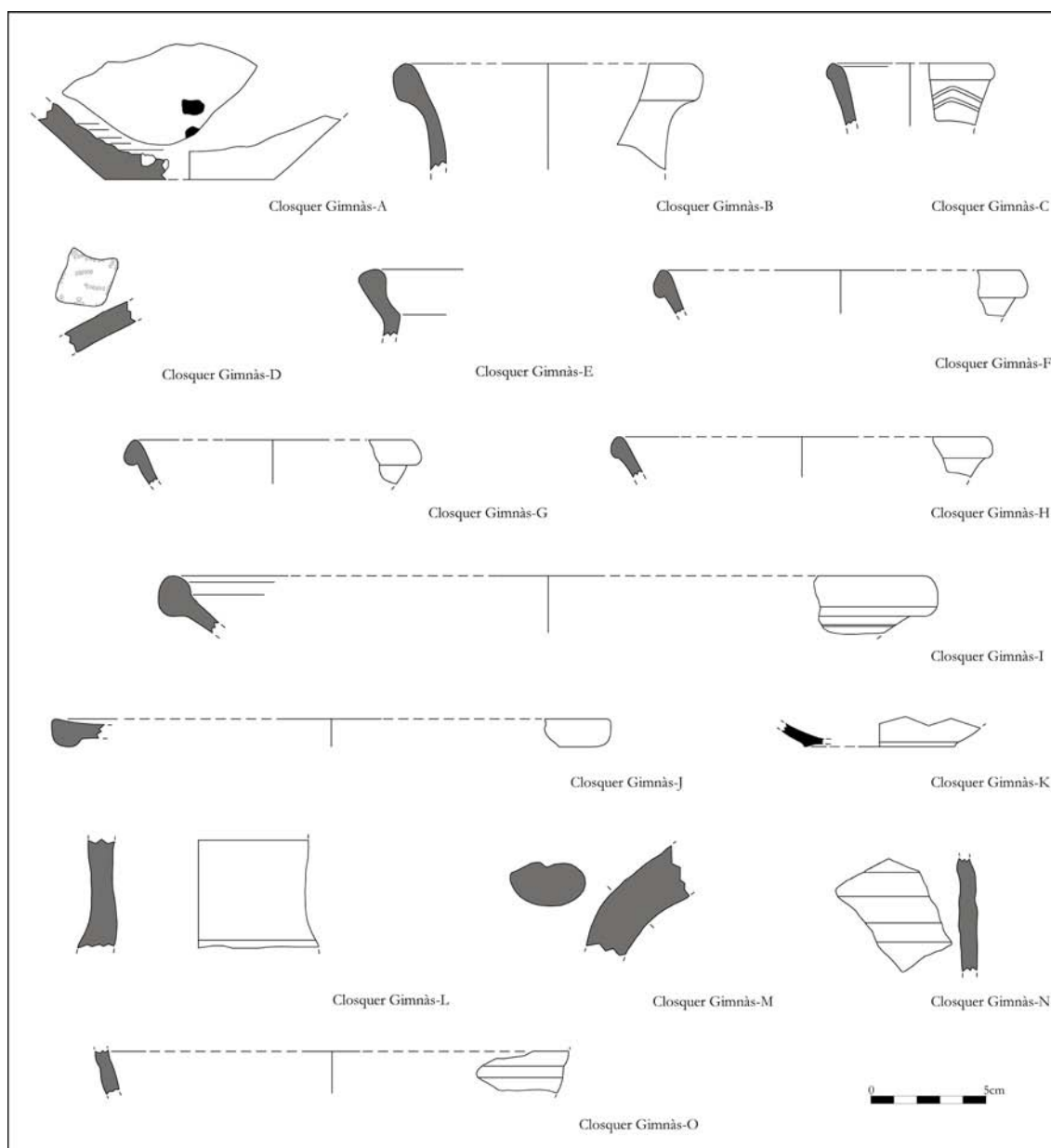

Figura 4.69. Materials del Closquer al nord del Pla de ses Figueres (Autors: Maria Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Mateu Riera, Maria José Rivas i Julio Román)

Per poder datar l'exploració de múrex del Pla de ses Figueres també es disposa de tota una sèrie de datacions de C^{14} realitzades de diversos exemplars de cargols recuperats amb l'esmentat patró de fragmentació (Strydonck, Boudin, Ramis 2010):

Resultats de les proves de C¹⁴ de la mostres de cargols marins (Autor: Damià Ramis¹⁴)

Context	Referència de laboratori	Datació convencional	Datació calibrada	Corba de calibratge i programa de calibratge emprats
UE 155	KIA-38456	1765±25 BP	580-700 cal AD	Marine04 (Hughen <i>et al.</i> 2004) $\Delta R=26\pm24$ (a partir de Van Strydonck <i>et al.</i> 2010) OxCal v3.10 (Bronk 2005)
UE 155	KIA-38441	1825±25 BP	500-670 cal AD	
UE 263	KIA-40789	1855±20 BP	460-630 cal AD	
UE 265	KIA-40788	1800±25 BP	550-680 cal AD	
UE 305	KIA-40790	1840±20 BP	480-650 cal AD	

Segons les datacions aportades per les anàlisis de C¹⁴, l'explotació del múrex quedaria centrada entre la segona meitat del segle V i el segle VII dC, els dos segles i mig dels que més ceràmiques hi ha en el Pla de ses Figueres i, en els que tot apunta que estaria funcionant la comunitat monàstica cabrerenc. Les estructures de la Fase B de la Cala 2, relacionades amb la producció de porpra, no haurien estat en ús més enllà del c. 600 dC. Seria llavors aquesta data la que marcaria el final de l'explotació del colorant purpúric al Pla de ses Figueres? O se seguiria produint durant el segle VII però en unes instal·lacions que encara no s'han descobert? En aquest sentit, cal tenir en compte que amb el calibratge de la data mitjana del múrex de Cabrera emprant els valors de ΔR obtinguts en el jaciment mallorquí de Bóquer (26±24), l'ús de les copinyes es situaria entre 592-654 cal AD (interval 1 σ = 68.2 % de probabilitat) i 555-674 cal AD (interval 2 σ = 95.4 % de probabilitat) (Strydonck, Boudin, Ramis 2010, 187). Tanmateix, per ara no es pot oferir més precisió en els límits cronològics inicial i final de la producció de porpra a Cabrera.

Les següents tres fases documentades (Fases D, E i F), corresponen al temps en què va funcionar una necròpolis de la qual se'n coneixen restes molt parcials. D'aquesta, en la Cala 2, de 10 m de llarg (E-W) per 4 d'ample (N-S), es varen trobar tres enterraments (Enterraments 1, 3 i 4). No s'ha trobat cap altra sepultura a cap de les altres 5 cales realitzades en el Pla de ses Figueres. Tot i això, és de suposar que la necròpolis fou força més gran ja que l'any 1999, en el moment en què es feien unes obres sense control arqueològic, es varen tallar dues tombes més, força allunyades de les de la Cala 2.

Le fosses de les sepultures de la Cala 2 (Figura 4.70.) tallaven els nivells d'enderroc de les estructures identificades com a de producció de porpra (Figures 4.97. a 4.99.). Totes tres fosses eren del tipus banyera, de planta trapezial amb els extrems arrodonits (UE 15, 111, 158) i destacaven per la seva grandària. La més gran, la de l'Enterrament 4, amidava en el seu interior 2,90 m de llarg i fins a 1,25 m d'amplada en la seva part superior, i 2,10 m de llargada i 0,50 m d'amplada en el seu fons. Les tres fosses presenten els costats força verticals, paral·lels, i amb una reculada per encaixar-hi la coberta. Les seves fondàries varien segons la tomba. La fossa de l'Enterrament 3 té una fondària d'uns 0,60 m, mentre que la dels Enterraments 1 i 4 ronda els 0,90 m. Per a la realització de les tres tombes es va excavar en la estratigrafia i també en la roca mare, aquesta última composta per un marès molt flonjo (Figures 4.97. a 4.99.).

¹⁴ Volem agrair a Damià Ramis l'inestimable ajuda per a l'elaboració d'aquesta taula.

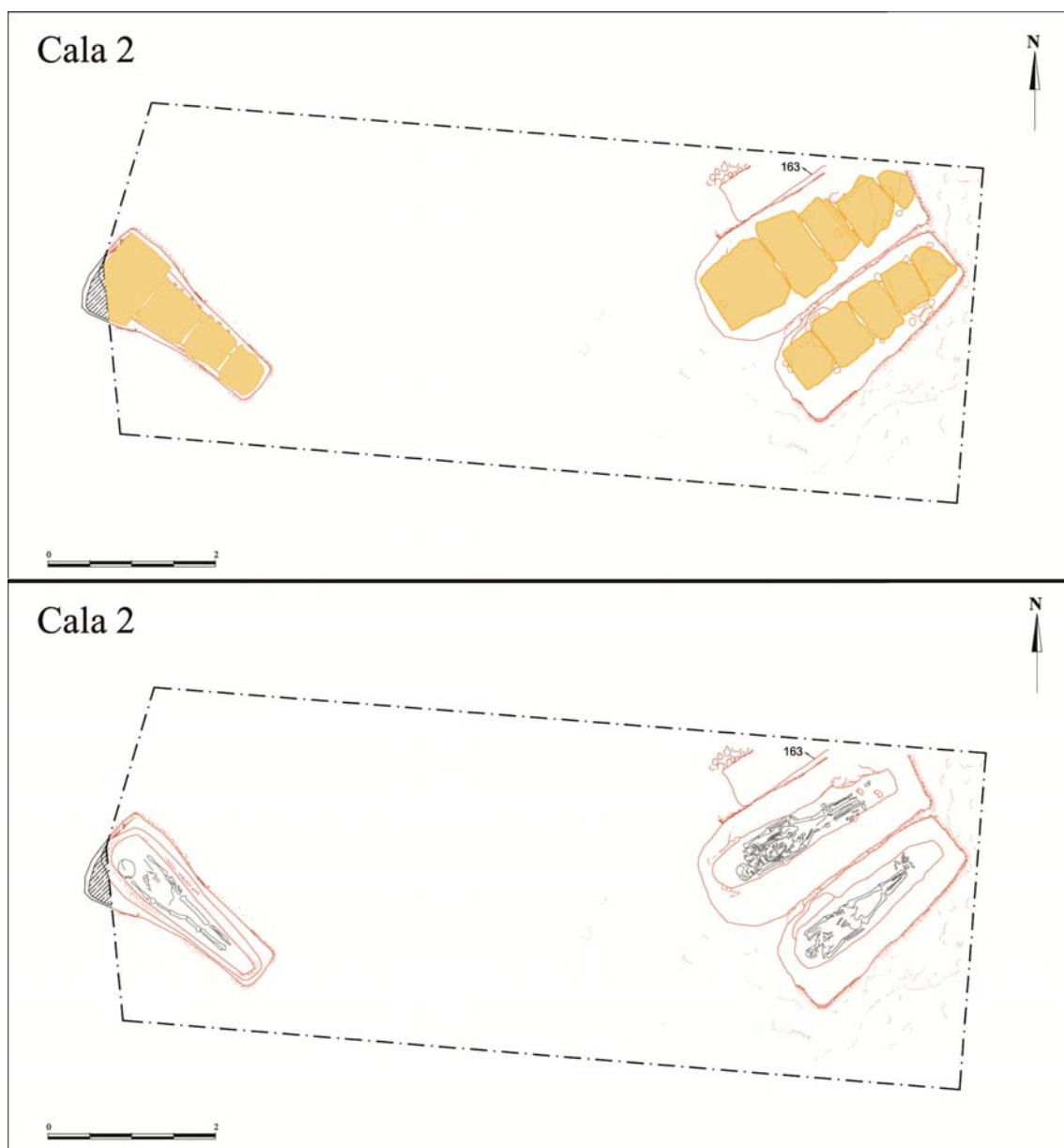

Figura 4.70. Enterraments 1, 3 i 4 de la Necròpolis del Pla de ses Figueres (Autors: Delineació: María Isabel Mancilla, Josep Maria Puche, Mateu Riera i Miquel Trias; Digitalització: ICAC)

Les cobertes de totes tres sepultures estaven fetes amb quatre (Enterrament 1, UE 14) o cinc lloses (Enterraments 3 i 4, UE 121 i 164) de marès, col·locades planes, de mides força diverses. Les seves llargades oscil·laven entre els 44 i 90 cm, les seves amplades entre 35 i 85 cm, i el seu gruix entre els 8 i els 14 cm.

A cada una de les tombes s'hi va trobar un únic esquelet col·locat en posició de decúbit supí, amb les cames estirades, i amb els braços al costat del cos, o lleugerament plegats recolzant a sobre de la pelvis. Tots tres esquelets corresponien a adults de sexe masculí. Cap dels enterraments disposava d'aixovar. Tampoc es va trobar cap element que permetés fer pensar en la utilització d'algun tipus de contenidor funerari. En darrer terme cal fer notar la diferent orientació de l'Enterrament 1, amb els peus al sud-est i el

cap al nord-oest, respecte a la dels Enterraments 3 i 4 que tenien els peus al nord-est i el cap al sud-oest.

Figura 4.71. Enterrament 3 del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.72. Enterrament 3 del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.73. Enterrament 3 del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.74. Enterrament 4 del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.75. Enterrament 4 del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.76. Enterrament 4 del Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

Gràcies a l'estratigrafia observada es va poder determinar que l'Enterrament 4 era el més antic de tots tres, i que corresponia a la Fase D (UE 158, 159, 164, 203).

A la Fase E, a la meitat oriental de la Cala 2, s'hauria produït una acumulació de terres (UE 134, 153, 157, 160) de naturalesa desconeguda, que colgava completament l'Enterrament 4. A més, també s'hi hauria realitzat una rasa (UE 163), que es trobà localitzada immediatament a septentrí de dit Enterrament 4. Aquesta rasa només es va descobrir parcialment ja que continuava per sota del tall de la cala. Tot i així es va poder observar que era de forma rectangular i paral·lela a l'enterrament. El tros descobert amidava 0,50 m d'amplada, 1,20 m de llargada i fins a 0,17 m de fondària. Es va trobar reblerta per una terra de color marró fosc, granulosa, no gaire compactada, amb

abundant fauna i fragments ceràmics (UE 161), és a dir, amb les típiques característiques d'un femer.

Finalment, durant la Fase F (UE 13, 14, 15, 16, 17, 111, 112, 121, 140, 147), es varen realitzar els Enterraments 1 i 3.

Pel que respecta a la datació dels tres enterraments, convé recordar que els materials de la fase anterior (Fase C), proporcionen un *tpq* de c. 550 dC. Dit *terminus post quem* coincideix força amb el proporcionat pels materials ceràmics trobats en aquestes Fases D, E i F, tot i que la presència de diverses Hayes 99C de TSAD, ens situarien en una segona meitat del segle VI avançada. A part de les ceràmiques recollides en les taules, a la UE 134 també es varen trobar dues monedes de bronze. Una d'elles era un *nummus* d'una emissió urbana, d'imitació, posterior al 330 dC, on a l'anvers s'hi pot veure: [...], un bust amb *paludamentum* i diadema de perles a la dreta, i al revers, la lloba amb el dos bessons. Presenta la marca de taller: R ∪ [...]. Es troba fragmentada, amb un pes de 0,93 g, i un diàmetre de 12 mm. L'altra peça també era un fragment de *nummus* il·legible, amb un pes de 30 g i un diàmetre de 8 mm¹⁵.

CALES 2 I 5: FASE D

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
159	Comuna Oxidada			3	3	3	7			3, 4	1 informe amb dec. incisa de línies ondulades
159	Cer. Eivissenca?	Morter		1						1	
159	Cer. Eivissenca?	RE-	0808	1						2	Amb dec. incisa de línies ondulades
159	Cer. Eivissenca?	Gi/Eiv/1		1						5	
159	Cuina Tardana			1					17		
159	Cuina Tardana	Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1		1						8	
159	TS Africana D	Hayes	63	1						9	
159	TS Africana D	Hayes	81	1						10	
159	TS Africana D	Hayes	99 C	1						11	
159	TS Africana D			1	2		2			12	
159	Àmfora					1	46	2			1 fragment de LRA3?
159	Àmfora Africana	Keay	LXII, A	1						6	
159	Àmfora Africana	Keay	I, B?		1					7	

CALES 2 I 5: FASE E

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
134	Comuna Oxidada				1	2	4			1, 3	1 informe amb dec. a pinta
134	Cer. Eivissenca	Gi/Eiv?/5		1						2	
134	Cuina Africana						1				
134	Cuina Tardana						9				
134	Cuina Tardana	Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1		1						4	
134	Cuina Tardana	Oc/Or/67		1						5	
134	TS Africana Indeterminada						2				
134	TS Africana D	Hayes	63	1						6	
134	TS Africana D	Hayes	80 B	1						7	Amb la vora fumada
134	TS Africana D	Hayes	99 C	1						8	Amb grafit postcocció
157	TS Africana D				1					&	
161	TS Africana D						5				
161	TS Paleocristiana Grisa DSP						3				1 amb dec estampada (enganxa amb UE 198)

¹⁵ La classificació i datació de les monedes la devem a Teresa Marot a qui volem mostrar el nostre agraïment

161	Àmfora						42				1 informe LRA3?
161	Àmfora sud-hispànica	Keay	XIII?	1							

**RESUM DE LES FORMES
CERÀMIQUES
DELS SEGLES V A VII
DE LES FASES D I E
DE LA CALA 2:**

TSAD	NMI
Hayes 63	2
Hayes 80B	1
Hayes 81	1
Hayes 99C	2
DS.P. Grisa	NMI
Amb dec. estampada	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Ca/Dau3 o Cb/Dau/1	2
Olla Oc/Or/67	1
Comuna	NMI
RE-0808	1
Gi/Eiv/1	1
Gi/Eiv?/5	1
Àmfora	NMI
Africana Keay I, B?	1
Hispana Keay XIII?	1
Africana Keay LXII, A	1

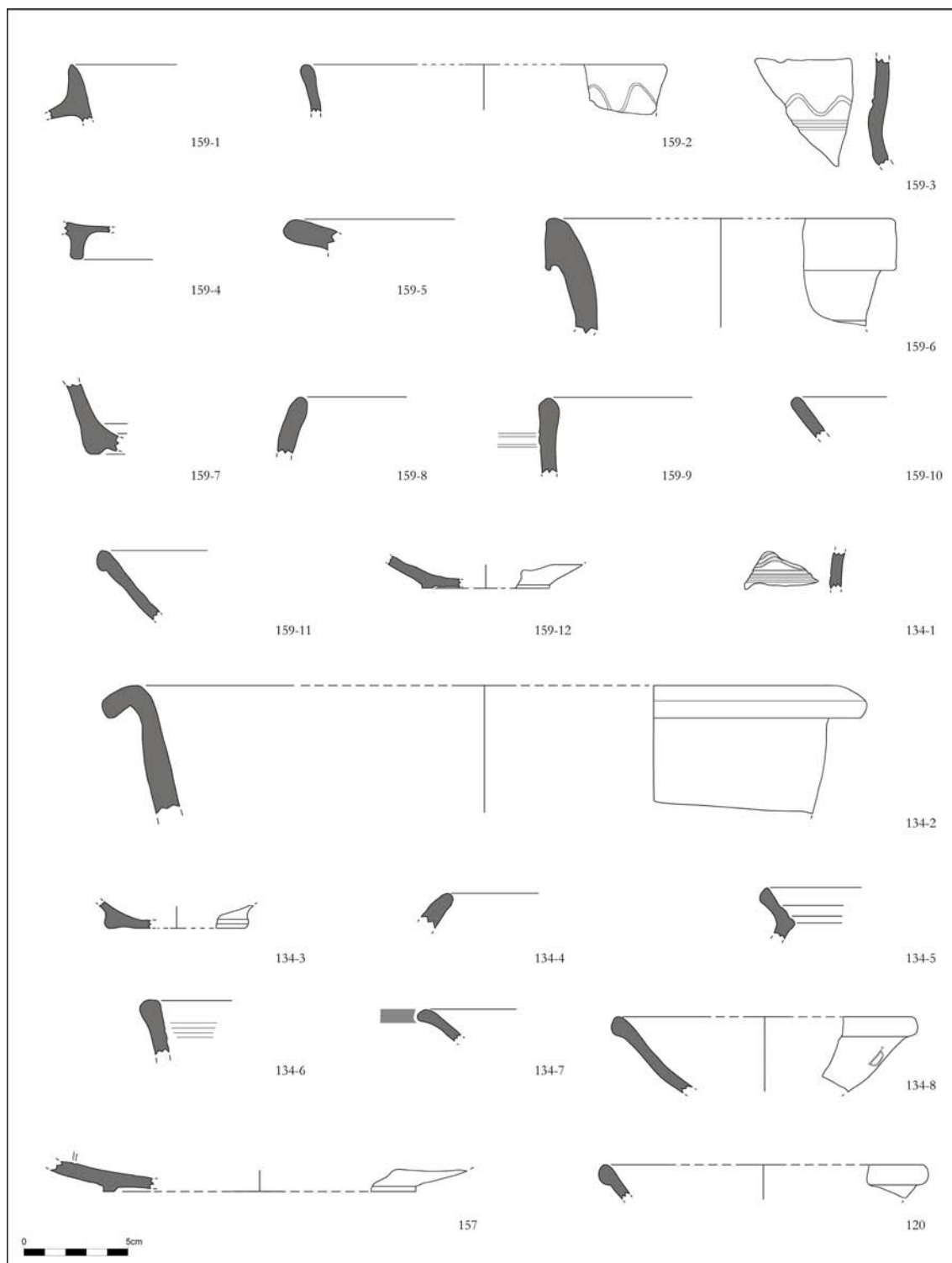

Figura 4.77. Materials de les Fases D i E (Autors: Julio Román, Victòria Cantarellas, María Isabel Mancilla, Laura Suau, María José Rivas, Catalina Mas, Mateu Riera i Sebastià Munar)

De tota manera, gràcies a les proves de C¹⁴ realitzades a cadascun dels tres individus¹⁶, s'ha pogut precisar més la data de les seves defuncions:

¹⁶ Proves realitzades a l'Institut Royal du Patrimoine Artistique de Brussel·les, per l'equip del Dr. Mark Van Strydonck i Mathieu Boudin.

Enterrament 1
KIA-33832 (PF99-1) : 1520±30BP
 68.2% probability
 460AD (6.6%) 480AD
 530AD (61.6%) 600AD
 95.4% probability
 430AD (95.4%) 610AD

Enterrament 3
KIA-34894 (PF3) : 1510±30BP
 68.2% probability
 535AD (68.2%) 600AD
 95.4% probability
 430AD (14.9%) 490AD
 500AD (80.5%) 630AD

Enterrament 4
KIA-34895 (PF4) : 1530±30BP
 68.2% probability
 430AD (25.9%) 490AD
 530AD (42.3%) 580AD
 95.4% probability
 430AD (95.4%) 600AD

Així doncs, la data de defunció dels tres individus no pot anar massa més allà del 630 dC. Aquesta datació es veu reforçada pel fet d'haver trobat dins de la tomba més antiga, l'Enterrament 4 (UE 159-11), i en un estrat (UE 134-8) tallat per la fossa de l'Enterrament 3, dues vores de Hayes 99C de TSAD (Figura 4.77), que comença a fabricar-se ben entrada la segona meitat del segle VI dC. Es pot concloure, per tant, que aquestes tombes es varen realitzar en un moment comprès entre el final del segle VI i el primer terç del VII dC.

Les dues tombes localitzades l'any 1999 en motiu de les obres de soterrament de la xarxa d'aigües encara romanen sense excavar. Una d'aquestes, la de l'Enterrament 2, es troba a 50 m al nord-oest de la Cala 2 dels Enterraments 1, 3 i 5, fet que fa pensar que la necròpolis era certa envergadura. Gràcies a les fotografies realitzades durant la troballa d'aquesta tomba (Figura 4.78.)¹⁷, es pot observar que era del tipus de cista, amb les parets i la coberta fetes amb lloses de marès. Aquesta sepultura contenia un únic individu col·locat en posició de decúbit supí, aparentment també de sexe masculí¹⁸. Donat que aquesta tomba no es va arribar a excavar arqueològicament és absolutament impossible poder conèixer la seva datació, tot i que sembla coherent amb les altres excavades i pertanyents al període de funcionament de la comunitat monàstica de Cabrera.

Figura 4.78. Enterrament 2 del Pla de ses Figueres
 (Autor: Biel Servera)

Les següents fases documentades (Fases G i H) en l'estratigrafia de les Cales 2 i 5 corresponen a una etapa on es realitzen diverses obres. En primer lloc, durant la Fase G, s'aboca una capa d'entre 10 a 20 cm de potència, de terra de color marró, granulosa, amb abundants pedres generalment de menys de 10 cm, tot plegat força compactat (UE 119 i 120). Aquesta capa només es va trobar a l'extrem oriental de la Cala 2¹⁹.

¹⁷ Volem agrair a Biel Servera l'amable cessió d'aquesta fotografia.

¹⁸ Apreciació visual realitzada per l'antropòloga Alicia Alesan a partir del reportatge fotogràfic fet per Biel Servera.

¹⁹ Tot i que ens manquen elements definitoris, és molt temptador proposar que es varen tapar intencionadament els Enterraments 3 i 4 per a canviar l'ús de la zona, tal i com també hem documentat en

Seguidament, a la Fase H, sembla que es varen construir els murs UE 131 i 135 (Figura 4.79), els quals s'haurien aixecat a l'interior de les seves corresponents rases de fundació (UE 196). En la rasa UE 196 també es varen trobar restes del rebliment que millorava l'estabilitat de la construcció (UE 197). Aquest dos murs només es varen descobrir molt parcialment ja que es trobaren en el extrem meridional de la Cala 2. Estaven molt deteriorats i greument afectats per les rases de vinya. El fet que algunes de les seves pedres afloressin a la superfície va contribuir al seu deteriorament. Ambdós murs semblaven conformar una cantonada. El 131 presentava una orientació NE/SW. Estava fet amb pedres de fins a 40 cm de llargada, col·locades de cantell, pràcticament sense treballar. Sembla que haurien estat lligades amb argila. Del mur només en quedava la primera filada que amidava fins a 2 m de llargada i conserva una alçada màxima de 0,25 m. No es va poder conèixer la seva amplada. En canvi, el mur 135 presentava una orientació NW/SE, i estava fet amb grans lloses de pedra calcària, col·locades de cantell i falcades amb pedres més petites. Es va trobar tan arrasat que va ser impossible prendre'n les mides.

Figura 4.79. Mur UE 131
(Autor: Mateu Riera)

Pareix que seria en aquesta Fase H quan a la Cala 5 s'hi va construir un altre mur (UE 331. Figura 4.80.). Aquest es va poder conèixer molt parcialment ja que es trobava en el límit meridional de la cala, i també estava molt afectat per les rases de vinya. Sembla que la seva orientació era NE/SW. Estava fet de pedres de mida mitjana lligades amb fang, i només conservava la primera filada de fins a 35 cm d'alçada.

Figura 4.80. Mur UE 331 (Autor: Mateu Riera)

el Sector Oest de Son Peretó (Riera Rullan, Cau 2012a i 2012b). Val a dir a més que ambdues accions de tots dos jaciments s'han pogut datar del segle VII dC.

Tot i que les dades no permeten afirmar-ho amb rotunditat, sembla que en aquesta zona s'hi feien extraccions d'argila (UE 330 i 353. Figures 4.81. a 4.84.), tot i que la manca de relació directe entre les estratigrafies de les cates 2 i 5 fa difícil saber si això es produïa en la fase G o la H (UE 330 i 353) o fins i tot, en una fase precedent.

Figura 4.81. Retalls 330 i 353 del forat d'extracció d'argila (Autor: Mateu Riera)

D'aquest gran forat d'extracció no se'n coneixen les seves dimensions completes ja que continuava per sota de tres dels quatre talls de la Cala 5. Per ara només s'ha pogut mesurar fins a 1,05 m de fondària, més de 6 m de llargada, i més de 4 m d'amplada. A les Figures 4.82 a 4.84 es pot observar que en el fons d'aquest forat d'extracció, per sota d'una capa d'un marès molt dolent d'uns 40 a 50 cm de potència, hi apareixia una argila de color vermell intens, molt fina, mesclada amb abundants pedres de color gris. Pareix que aquesta argila fou l'objectiu de dit forat d'extracció, sent molt factible que fos emprada com a material de construcció.

Figura 4.82. Retalls 330 i 353 del forat d'extracció d'argila (Autor: Mateu Riera)

En el temps que estigueren en ús els murs UE 131, 135 i 331 (Fase H), el forat resultant de l'extracció d'argila fou emprat com a abocador o femer: UE 309?, 311?, 312, 313, 323, 332, 341, 351, 352, 354, 355. En aquest conjunt d'UE s'alternaven capes de terra o argila amb abundants fragments de marès (UE 332, 351, 352 i 355) típiques d'estrats d'abocador, amb altres UE amb uns sediments més foscos, amb més carbons i restes faunístiques (UE 309, 311, 332 i 354) que es semblaven més a les característiques dels femers.

Figura 4.83. Retalls 330 i 353 del forat d'extracció d'argila (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.84. Seqüència estratigràfica del femer/abocador. En la part de baix també es pot apreciar l'argila vermella que sembla que fou la raó de l'explotació -UE 330 i 353- (Autor: Mateu Riera)

Entre totes aquestes unitats estratigràfiques també es va trobar un forat (UE 314), que estava situat a l'angle nord-oest de la Cala 5. Dit forat (Figures 4.85. i 4.86) era de forma molt irregular, on la part alta amidava 1 m de llarg per 0,60 m d'amplada. La seva fondària màxima era de 92 cm. En el seu tall septentrional presentava tres escalons d'uns 20 cm d'alçada, el més elevat de 6 cm d'amplada, el segon de 10 cm i el tercer de 15. Els seus altres tres talls eren força rectes. En canvi, en la seva part baixa presentava una forma cilíndrica, de 50 cm de diàmetre i fins a 23 cm d'alçada. Dit forat estava reblert per la UE 313 que estava formada per una argila fina de color marró, gens compactada i pràcticament sense pedres.

Figura 4.85. Forat 314 (Autor: Mateu Riera)

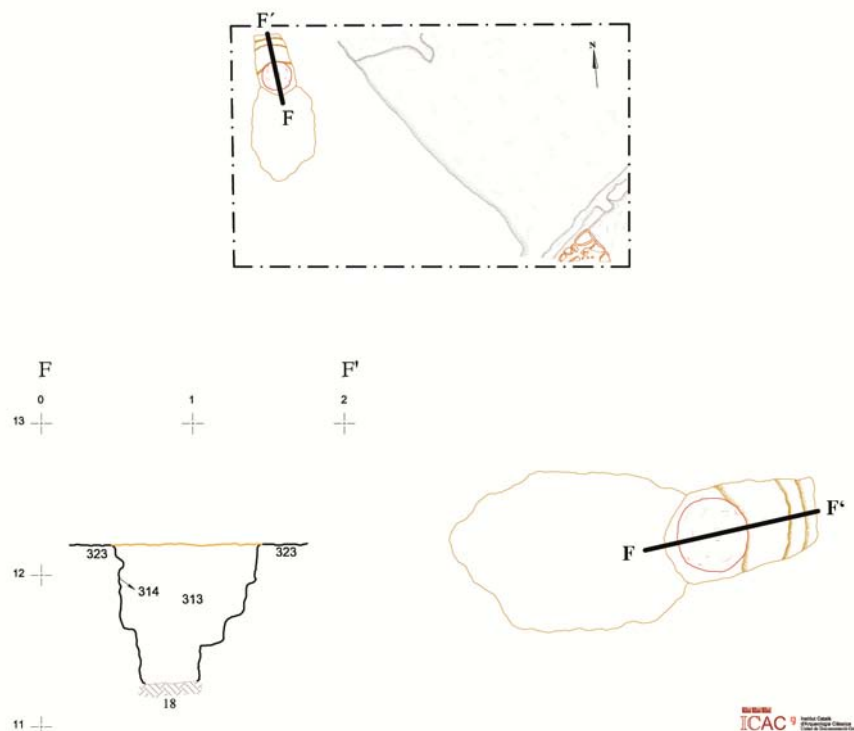

Figura 4.86. Planta, secció i localització del forat 314 (Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC).

Seguint la cronologia de la seqüència estratigràfica de la Cala 2, i a partir dels materials trobats en els estrats de la Fase H de les Cales 2 i 5, podem dir que aquesta hauria de situar-se a partir de c. 630 dC i durant tota la resta del segle VII. Els materials ceràmics més moderns trobats en els estrats d'aquestes fases són:

CALES 2 I 5: FASE G

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
120	TS Africana D	Hayes	99 C	1						&	

RESUM DE LES FORMES CERÀMIQUES DELS SEGLES V A VII DC DE LA FASE G DE LES CALES 2 I 5:

TSAD	NMI
Hayes 99C	1

CALES 2 I 5: FASE H

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
197	Comuna Oxidada			1			2				1 vora africana (igual a la de la UE 198)
197	TS Africana D			1	1						
309	TS Africana D						1				
312	Comuna Oxidada			2						1, 4	La 4 amb decoració incisa polilíneal.
312	Comuna Africana	Gerreta?		1						5	
312	Comuna Africana	Ribell?		1				1		6, 7	
312	Cer. eivissenca ?	Mortor		1							
312	Cer. eivissenca ?	Gerra		1							Amb decoració incisa polilíneal
312	Cer. eivissenca ?	Gerreta						2		2	Amb decoració incisa polilíneal

312	Cer. eivissenca ?	RE-0902 =	Ab/Eiv/4	1					3	
312	Cer. eivissenca ?	Luteri		1						
312	Cuina Tardana	Fulford	8	1					8	
312	Cuina Tardana			1	1		12		9	Hi ha dos informes que semblen olles de la Mediterrània oriental (9)
312	TS Africana D	Hayes	91					1		
312	TS Africana D	Hayes	99 C	3					10, 11	La 10 sembla de les produccions D3 o D4
312	TS Africana D	Hayes	103 B	1					12	
312	TS Africana D				3		3		13, 14, 15	La 13 amb estampilla d'un ca molt semblant a la del Bacus (PF-06-06-25)
312	Llumeta	Africana						1		
313	Cer. eivissenca ?	Gerra			1					Fons umbilicat
313	Cer. eivissenca ?	RE-0902 =	Ab/Eiv/4	1					1	
313	Cer. eivissenca ?	Gerreta o gerret				1		1	2	L'ansa amb decoració incisa polilíneal
313	Cer. eivissenca ?				1					Anular
313	Cuina Tardana				1		11			
313	TS Africana D	Hayes	99C/103	1					3	
313	TS Africana D				2		1		4	
313	Àmfora Africana	Keay	LXII, A	2					5	Tot i que no enganxen semblen de la mateixa peça
323	Comuna Oxidada			1			1	1	2	1 broc?
323	Cer. eivissenca ?	RE-	0804a?				1	1	1	
323	TS Africana?							1	3	Sembla una barreta de gerrer o part d'un fogó. Presenta vernís roig en una tercera part
323	TS Africana D	Hayes	90	1					4	Tal vegada 90B/105
323	TS Africana D	Hayes	99 C	1					5	
323	TS Africana D	Hayes	99 v. tar.	1					6	Sembla de les variants tardanes de D3
323	TS Africana D	Hayes	99v.t. o..	1					7	99 variant tardana o variant tardana de la 91 en D3
323	TS Africana D						2			
323	Àmfora Africana	Keay	62 var./61C?	1					8	Bonifay 47/48
323	Àmfora Oriental	LRA	1				1	1	9	
323	Àmfora Oriental	LRA	4	1			2		10, 11	
323	Vidre			3	1	1	6		A, B, C, D, E, F	
332	Comuna Africana	Gerreta?					2			
332	Comuna Africana	Bonifay	11		1				1	
332	Comuna Africana	Tapadora		1					2	
332	Comuna Oxidada	Gerreta					3			
332	Cer. eivissenca ?	RE-	0314				1		3	Amb decoració incisa polilíneal
332	Cer. eivissenca ?	Gerra		2	3		1		6	Un informe amb decoració incisa polilíneal
332	Cer. eivissenca ?	Gerra/amforeta		2					4, 5,	Tipus àmfora 2 de Mataró.
332	Cer. eivissenca ?	Gerreta o gerret		1					7	
332	Cer. eivissenca ?			1	1		3			2 informes amb decoració incisa polilíneal i 1 monolíneal
332	Cuina Tardana	Fulford	8	1					8	
332	Cuina Tardana	Fulford	32	1					9	
332	Cuina Tardana			4	2	2	46		10, 11, 12, 13	La 11 amb partícules daurades, la 13 sembla olla oriental?. Hi ha dos informes amb desgriquant vegetal molt semblant al de Son Peretó
332	TS Africana D	Hayes	58???	1					14	

332	TS Africana D	Hayes	63?				1				
332	TS Africana D	Hayes	91C	1						15	
332	TS Africana D	Hayes	91C/D	1						16	
332	TS Africana D	Hayes	99C	4						17, 19	
332	TS Africana D	Hayes	99 o 103	1						18	
332	TS Africana D	Hayes	104 A3	1						20	Pasta marró, vernís marró i vora una mica fumada
332	TS Africana D	Hayes	104B	1						21	
332	TS Africana D	Hayes	107?					1		22	Perfil quasi complet. Tal vegada Hayes 93 en transició.
332	TS Africana D	Bonifay	62?			1				23	
332	TS Africana D				6		24			24	La 24 informe amb grafit post-coccio
332	Àmfora Africana			2						25, 26	Amb decoració incisa polilínia
332	Àmfora Oriental	LRA	1			1	42	1		27, 28, 29	L'ansa és un poc estranya
332	Àmfora Oriental	LRA	4			1	10			30, 31	
332	Vidre			5	1	2	10	1		A, B, C, D, E	
332	Elements Metàl·lics	Bronze						1	1	F, G	1 Clau rematxat i 1 plaqueta
341	Cuina Tardana				1		11			1	
341	Elements Metàl·lics	Ferro							1	&	Clau
351	Comuna Oxidada			2			1			8	La 8 presenta partícules daurades (Àmfora Orienta???)
351	Comuna Africana				1	1	5			1, 2	Semblen gerretes. La 2 amb decoració incisa polilínia
351	Comuna o Àmfora Africana	Vitrificada					1			18	Vitrificada per haver sofert altes temperatures
351	Cer. eivissenca ?	Morter		1						3	Tipus Mataró 2
351	Cer. eivissenca ?	Gerra?		2	2		3			4, 5, 6, 7	2 informes amb decoració incisa polilínia
351	Cuina Africana	Olla					1				
351	Cuina Tardana			2		1	50			9, 10, 11	9 i 10 semblen de la mateixa amb partícules daurades; la 11 també té partícules daurades; Hi ha un informe de "Cartagena"
351	TS Africana D	Hayes	81	1						12	Vora fumada
351	TS Africana D	Hayes	99		1					13	Podria ser una 99C. Presenta vernís marró i pasta gris
351	TS Paleocristiana Grisa						1				
351	Late Roman C	Hayes	3	2						14	
351	Late Roman C	Hayes	3?				1			15	Amb decoració a rodeta. No sembla la mateixa peça que la 14
351	Àmfora Africana	Keay	LXII?		1					16	
351	Àmfora Africana				1					17	
351	Vidre			3			2			A, B	
352	Comuna Oxidada	Gerra?						1		5	
352	Comuna Africana	Gerreta?			1					4	Pasta blanca
352	Cer. eivissenca ?	Morter			1			1		1	
352	Cer eivissenca ?				1		2			2, 3	La 3 i un altre informe amb decoració incisa monolínia
352	Cuina Tardana	Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1		3						6	
352	Cuina Tardana				1		18			7	La base i un informe amb grans partícules daurades
352	TS Africana D	Hayes	99C	1						8	
352	TS Africana D	Fulford	27?	1						9	
352	TS Africana D	Hayes	91C					1			Llistell
354	Cer. eivissenca ?	Gerra?				1				1	

354	TS Africana D	Hayes	104A3/B	1						2	
355	Comuna Africana						1				Amb decoració incisa polilíneal
355	Cer. eivissenca ?	Morter		1						1	
355	Cer. eivissenca ?	Gerra, gerretes o gerra/amforetes		1	3	2	1			3, 4, 5 i 7	La 5 amb decoració incisa polilíneal.
355	Cer. eivissenca ?	Gerra/amforeta		1						2	Tipus àmfora 2 de Mataró. Amb decoració incisa polilíneal
355	Cer. eivissenca ?	RE-	0314	1						6	Amb decoració incisa polilíneal
355	Cer. eivissenca ?	Bol o luteri		1						8	
355	Cer. Eivissenca?	Ribell?		1						9	
355	Cer. eivissenca ?				2					10	
355	Cuina Tardana	Fulford	32	2						11	
355	Cuina Tardana			1						12	Amb partícules daurades. Enganxa amb 351-9
355	TS Africana D			1	1		7			13	
355	TS Africana D	Hayes	99 C	1						14	
355	Late Roman C	Hayes	3	1						15	
355	Àmfora					1	22			16, 17	La 16 informe africà amb grafit post coccio

**RESUM DE LES FORMES
CERÀMIQUES DELS SEGLES V A VII
DC DE LES FASES
DE LES CALES 2 I 5:**

TSAD	NMI
Hayes 58???	1
Hayes 63?	1
Hayes 81	1
Hayes 90	1
Hayes 91	1
Hayes 91C	1
Hayes 91C/D	1
Hayes 99C	10
Hayes 99 variant tardana (D3?)	1
Hayes 99 variant tardana o variant tardana Hayes 91 en D3	1
Hayes 99C/103	1
Hayes 99 o 103	1
Hayes 103B	1
Hayes 104A3	1
Hayes 104A3/B	1
Hayes 104B	1
Hayes 107? (o 93 en transició?)	1
Bonifay 62?	1
Fulford 27?	1
LRC	NMI
Hayes 3	3
DS.P. Grisa	NMI
Informe	1

Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 8	2
Cassola Fulford 32	3
Cassola Ca/Dau/3 o Cb/dau/1	3
“Partícules daurades” indeterminada	3
Olla oriental?	1
Cuina amb desgreixant vegetal	1
Fàbrica 1.1 de Cau (Cartagena)	1
Comuna	NMI
Morter africà Bonifay 11	1
Tapadora africana	1
Gerreta? Africana	3
Gerreta? africana de pasta blanca	1
Ribell? africà	1
Morter eivissenc?	2
Morter eivissenc? tipus 2 de Mataró	1
Gerra eivissenca?	3
Gerra/amforeta eivissenca? tipus 2 de Mataró amb dec. a pinta	3
Gerreta o gerret eivissenc?	1
Gerreta o gerret eivissenc? amb dec. a pinta	2
Bol o luteri eivissenc?	1
Luteri eivissenc?	1
Luteri eivissenc? RE-0902 = Ab/Eiv/4	2
Ribell eivissenc?	1
RE-0804a?	1
RE-0314 amb dec. a pinta	2
Àmfora	NMI
Africana Keay LXII, A	1
Africana Keay LXII var o Keay LXI, C	1
Africana de petites dimensions	1
Oriental LRA1	1
Oriental LRA4	1

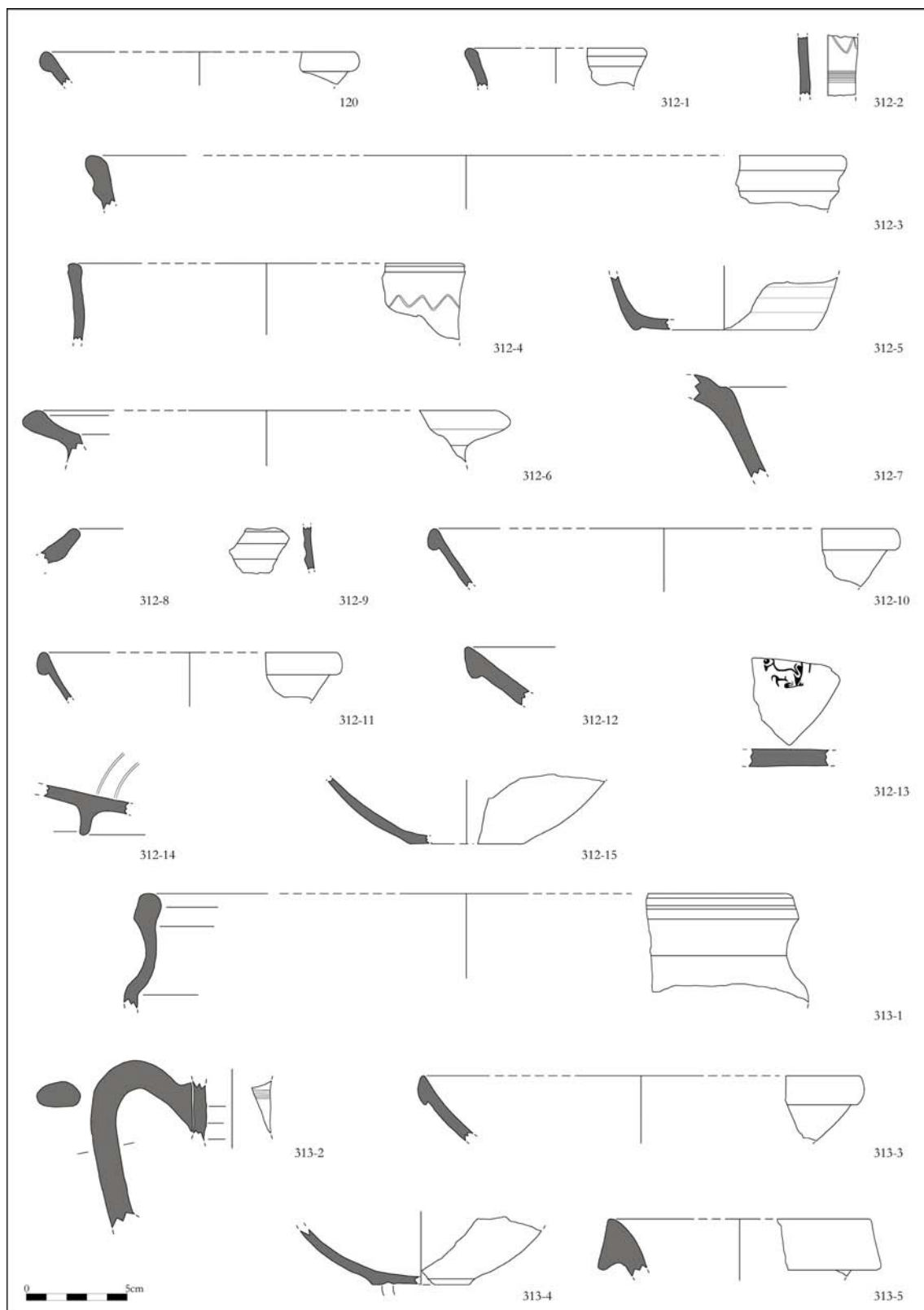

Figura 4.87. Materials de les Fases G i H de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

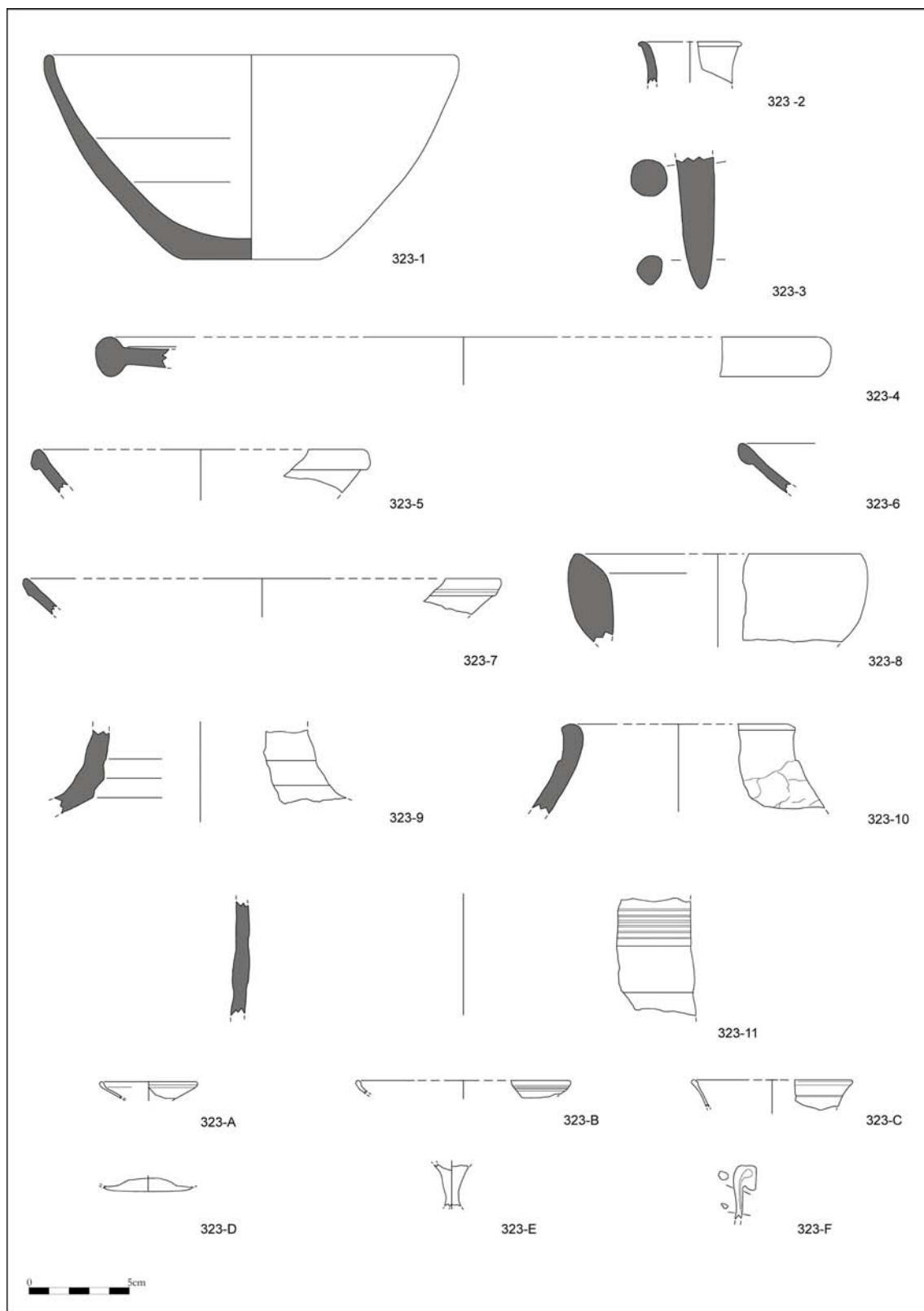

Figura 4.88. Materials de la Fase H de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Francesc Martorell, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

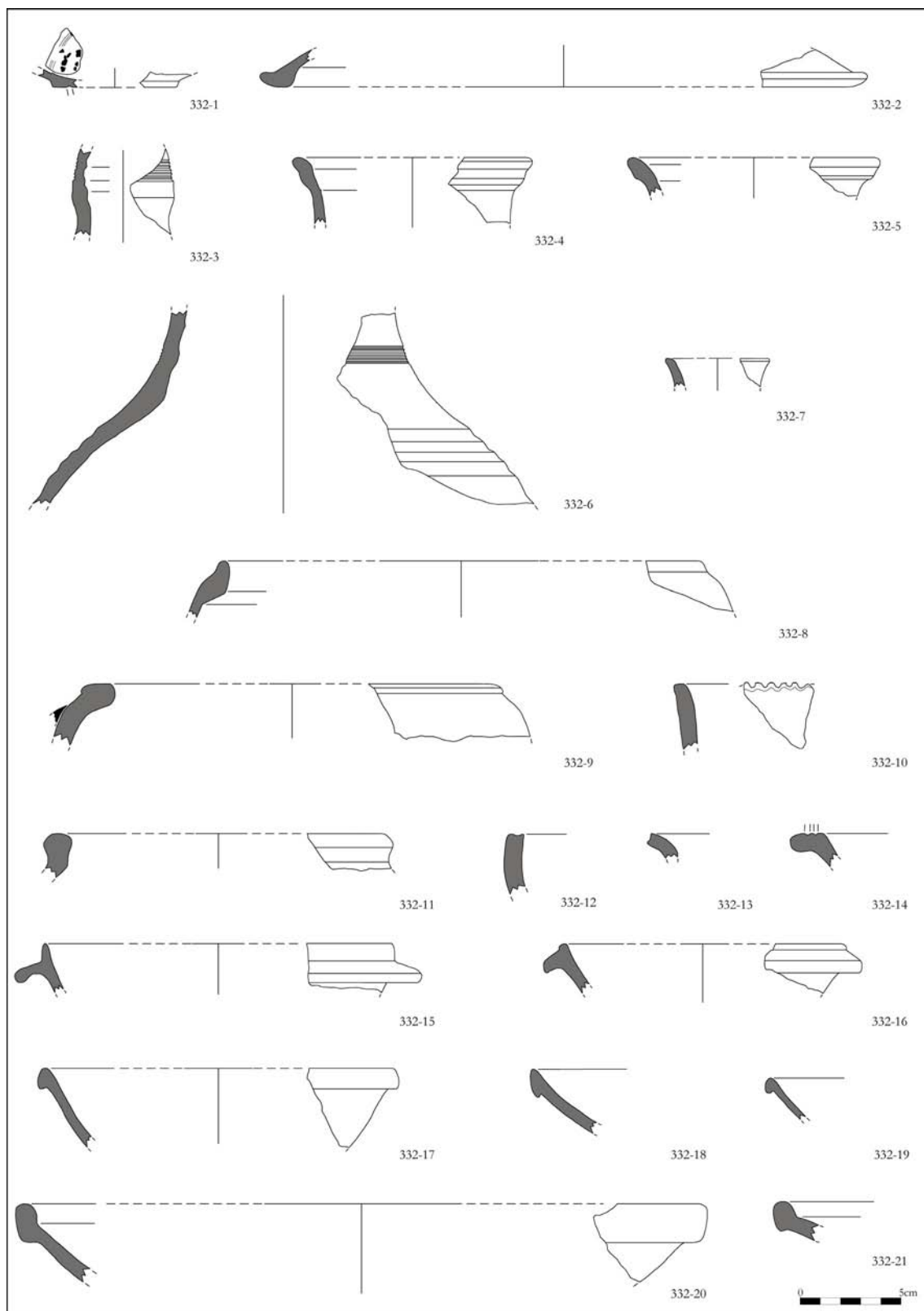

Figura 4.89. Materials de la Fase H de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Francesc Martorell, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

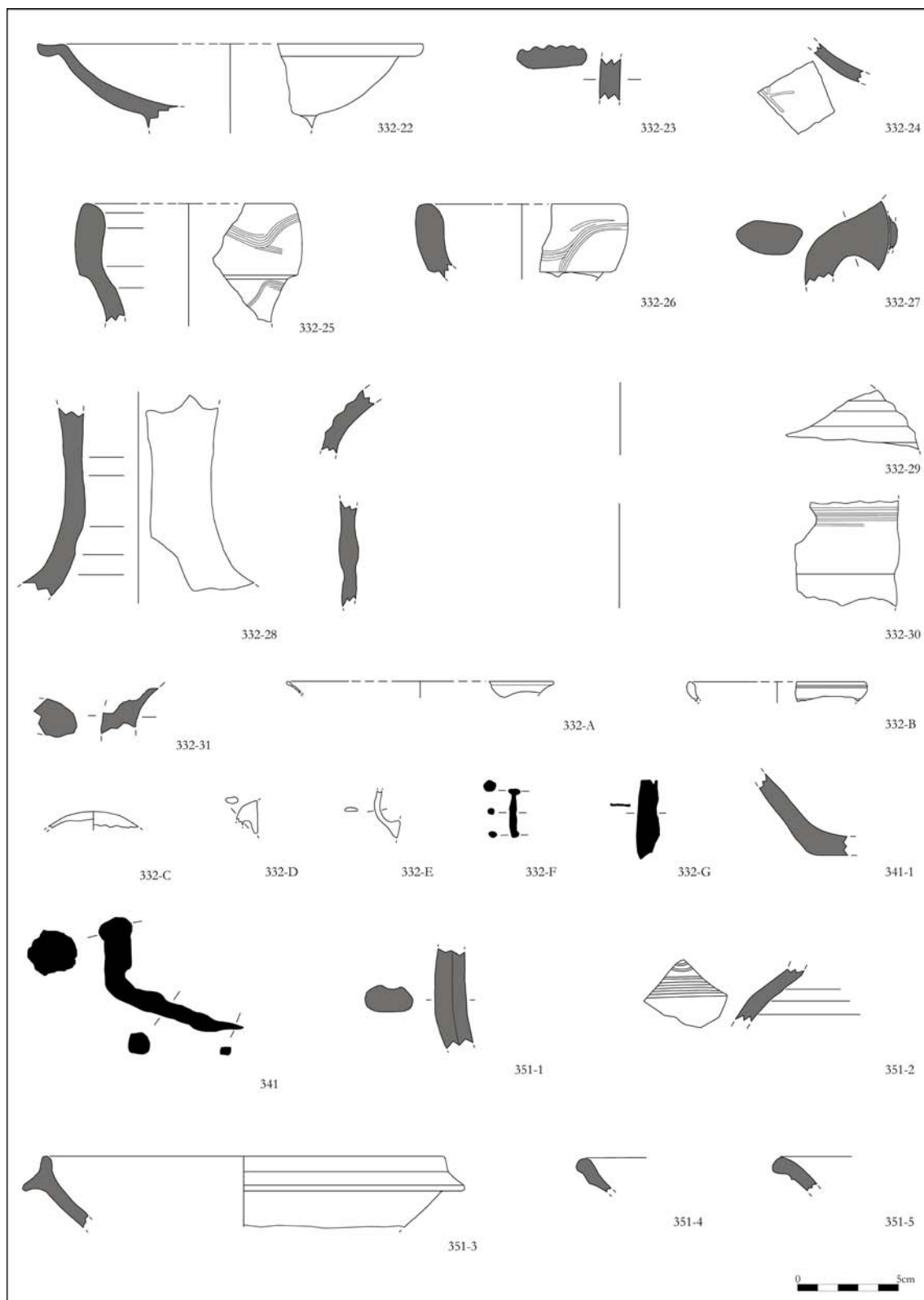

Figura 4.90. Materials de la Fase H de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Francesc Martorell, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

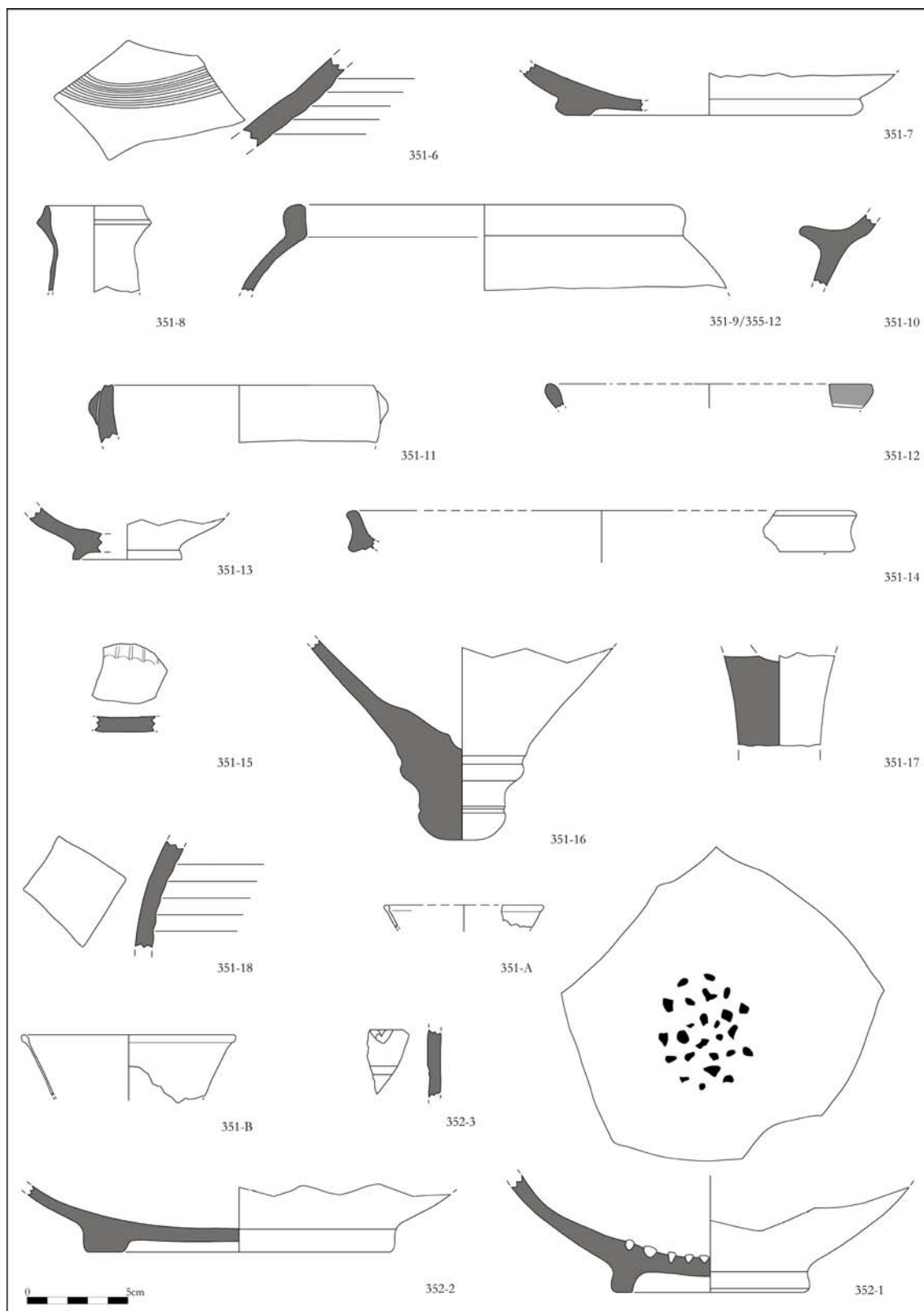

Figura 4.91. Materials de la Fase H de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Francesc Martorell, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

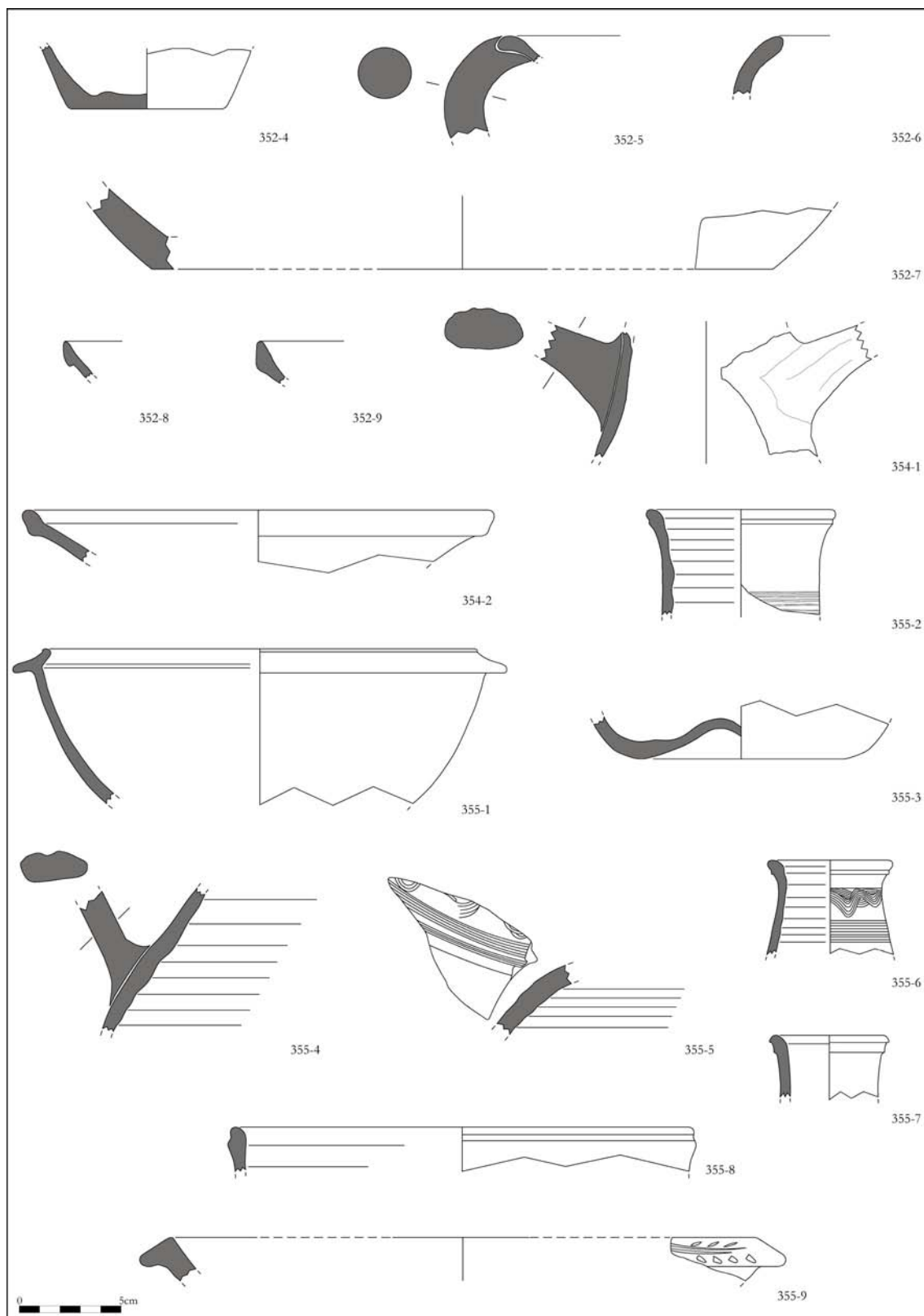

Figura 4.92. Materials de la Fase H de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Francesc Martorell, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

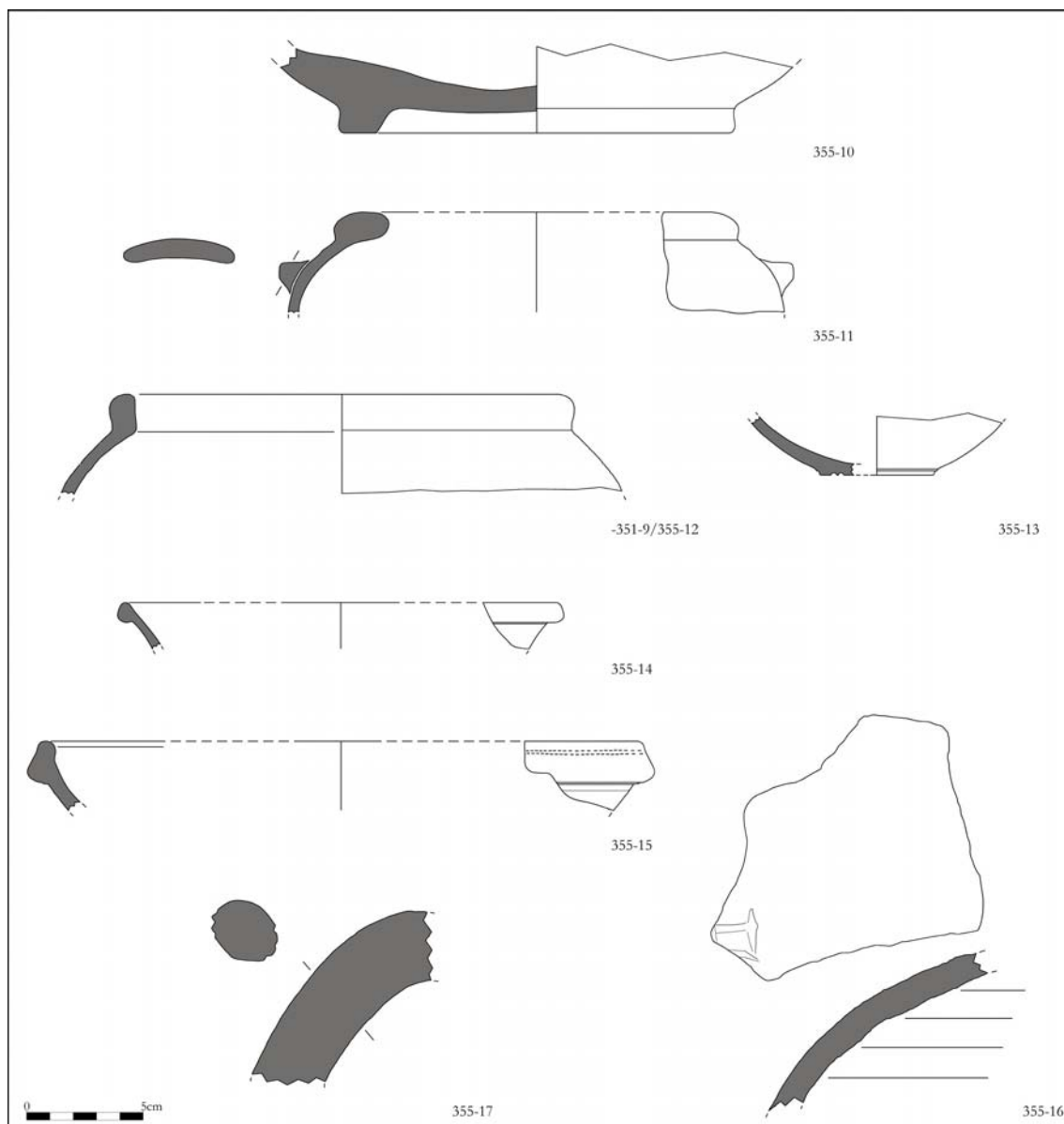

Figura 4.93. Materials de la Fase H de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Francesc Martorell, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

Finalment, la darrera fase d'època premoderna documentada a les Cales 2 i 5 és la Fase I (UE 03, 11, 113, 114, 127, 128, 129, 130, 171?, 190?, 191, 194?, 259?, 261, 263, 265, 267, 304, 305, 306, 307, 308, 310, 329). Aquesta correspon als estrats d'enderroc i amortització dels elements de la fase anterior. Els d'enderroc es caracteritzen per estar formats per grans concentracions de pedres de mida mitjana i petita (UE 11, 130, 171, 190, 191, 194, 263, 265, 305, 306, 307, 307, 308, 310 i 329. Figura 4.94). En canvi els altres eren capes de terra o argila. Ambdues cales estaven completament cobertes pel conjunt de tots aquestes diferents estrats.

Figura 4.94. Exemple dels estrats d'enderroc de la Cala 5 (Autor: Mateu Riera)

El material trobat en aquests estrats d'enderroc o amortització no difereixen gaire dels de la Fase H, llevat de la presència d'una possible Hayes 109 de TSAD que ens donaria un *tpq* de c. 580 dC. Cal advertir però que en aquests estrats, en dos dels més propers a la superfície de la Cala 5 (UE 190 i 261), es va trobar també un fragment de vora que pareix que podria correspondre a una gerra d'època islàmica²⁰, i un fragment informe de ceràmica amb vidriat blanc que sembla medieval. Aquest fet es pot deure a dues raons. Una a què el procés d'ensorrament hagués estat molt llarg en el temps. O que aquests dos fragments siguin dues intrusions afavorides per la proximitat de la superfície i per l'afectació de les rases de vinya. En aquest sentit, val a dir que, tal i com es pot apreciar a la següent taula²¹, tres datacions de C¹⁴ extretes d'elements faunístics de les UE 263, 265 i 305, segueixen donant per bones ambdues apreciacions fetes a partir de la ceràmica.

RESULTATS DE LES PROVES DE C¹⁴ DE LA MOSTRES DE FAUNA TERRESTRE (AUTOR: DAMIÀ RAMIS)

Context	Mostra	Referència de laboratori	Datació convencional	Datació calibrada	Corba de calibratge i programa de calibratge emprats
PF05 UE 263	Os de caprí domèstic	KIA-40857	1425±25 BP	585-660 cal AD	Intcal04 (Reimer <i>et al.</i> 2004) OxCal v3.10 (Bronk 2005)
PF05 UE 265	Os de caprí domèstic	KIA-40858	940±25 BP	1020-1160 cal AD	
PF05 UE 305	Os de caprí domèstic	KIA-40859	1285±25 BP	660-780 cal AD	

²⁰ Peça certament controvertida donat que presenta una pasta i uns acabats que difereixen de les típiques produccions d'època islàmica trobades a Mallorca. Pensem que tampoc és definitiva la seva forma ja que en els darrers segles de l'antiguitat van aparèixer fabricacions d'àmfores amb vores triangulars per tota la Mediterrània (Keay 52, Tipo Tardío B de Remolà, àmfora d'Acre, etc.: Remolà 2000; Pieri 2007, 616 i 617; Ferrazzoli i Ricci 2007, 678; Yangaki 2007, 768), un tipus de vora que serà el més comú en els grans contenidors islàmics.

²¹ Altre cop volem donar les gràcies a Damià Ramis per l'elaboració de la taula.

CALES 2 I 5: FASE I

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
03	TS Africana D	Hayes	80B/99	1							
113	TS Africana D	Hayes	99 C	1						&	
114	Comuna Oxidada				1		3			II	El fons és de morter
114	TS Africana D	Hayes	104 B	1						I	
127	Cuina Tardana			1						&	
128	Comuna Oxidada	M/Cox/42		1						1	
128	Comuna Oxidada				1		5			2, 3, 4, 5, 6	1 informe presenta grafit
190	TS Africana D	Hayes	99C	1							
190	TS Africana D						5				1 amb decoració a rodeta i 1 amb decoració estampada
190	Ceràmica Islàmica?	Gerra		1						&	Presenta molts dubtes
261	Comuna Oxidada			1			1				L'informe amb decoració incisa
261	Cer. Eivissenca?			1						1	
261	Cuina Tardana	Fulford	8	1							
261	TS Africana D	Hayes	99 C	1							
261	Àmfora Africana	Keay	LXII	1						2	
261	Vidriada Blanca						1				Sembla medieval
263	Cer. Eivissenca?	Ribell		1							Amb decoració polilíneal
265	Cuina Tardana			1			7			3	
265	Cuina Tardana	Tapadora		1						1	Amb partícules platejades
265	Cuina Tardana	Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1		1							
265	TS Africana D			1			1				
265	Late Roman C						1				
265	Àmfora						14				1 informe LRA1?
265	Àmfora Africana	Keay	LXII	1						2	
267	Cer. Eivissenca?			1							
267	Comuna Africana	Bonifay	52?	1						2	
267	TS Africana D	Hayes	80 B	1						1	
304	Comuna Oxidada			2		1	3			1, 2	La 1 de morter semblant a formes de Fornells amb partícules negres, la 2 Luteri, i 2 informes amb decoració incisa polilíneal
304	TS Africana D	Hayes	99 C	1							
304	TS Africana D	Hayes	101	1						3	
304	TS Africana D	Hayes	109?	1						4	
305	Vidre			1			2			&	
306	Cer. eivissenca ?						1				Amb decoració incisa monolíneal
306	Cer. Eivissenca?	Gerreta		1							
306	TS Africana D	Hayes	103?	1							
307	Cer. eivissenca ?	Ribell		1						1	
307	Cer. eivissenca ?	RE-0902? =	Ab/Eiv/4?	1							
307	Cuina Tardana	Fulford	32	2						2	
307	TS Africana D						1				
307	Elements Metàl·lics	Plom						1		&	Placa
308	Cer. eivissenca ?	Luteri?		1						1	Amb decoració incisa polilíneal
308	Cer. eivissenca ?						1			2	Amb decoració incisa polilíneal
308	TS Africana D	Hayes	93/94/98	1						3	No es descarta que sigui una Hayes 108
308	Àmfora Africana			1						4	Keay 41? o Bonifay 62?
329	TS Africana D	Hayes	99 C	1						1	

**RESUM DE LES FORMES
CERÀMIQUES DE LA FASE
I DE LES CALES 2 I 5:**

TSAD	NMI
Hayes 80B	1
Hayes 80B/99	1
Hayes 93/94/98	1
Hayes 99C	5
Hayes 101	1
Hayes 103?	1
Hayes 104B	1
Hayes 109?	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 8	1
Cassola Fulford 32	2
Cassola Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1	1
Tapadora amb abundants partícules platejades	1
Comuna	NMI
Luteri	1
Luteri eivissenc RE- 0902? = Ab/Eiv/4?	1
Luteri eivissenc amb dec. a pinta	1
Morter M/Cox/42	1
Morter menorquí?	1
Ribell eivissenc?	1
Ribell eivissenc? amb dec. a pinta	1
Gerret africà Bonifay 52?	1
Gerreta eivissenca?	1
Àmfora	NMI
Africana Keay XLI? o Bonifay 62?	1?
Africana Keay LXII	2
Ceràmica medieval?	NMI
Gerra islàmica?	1?
Vaixella vidriada	1

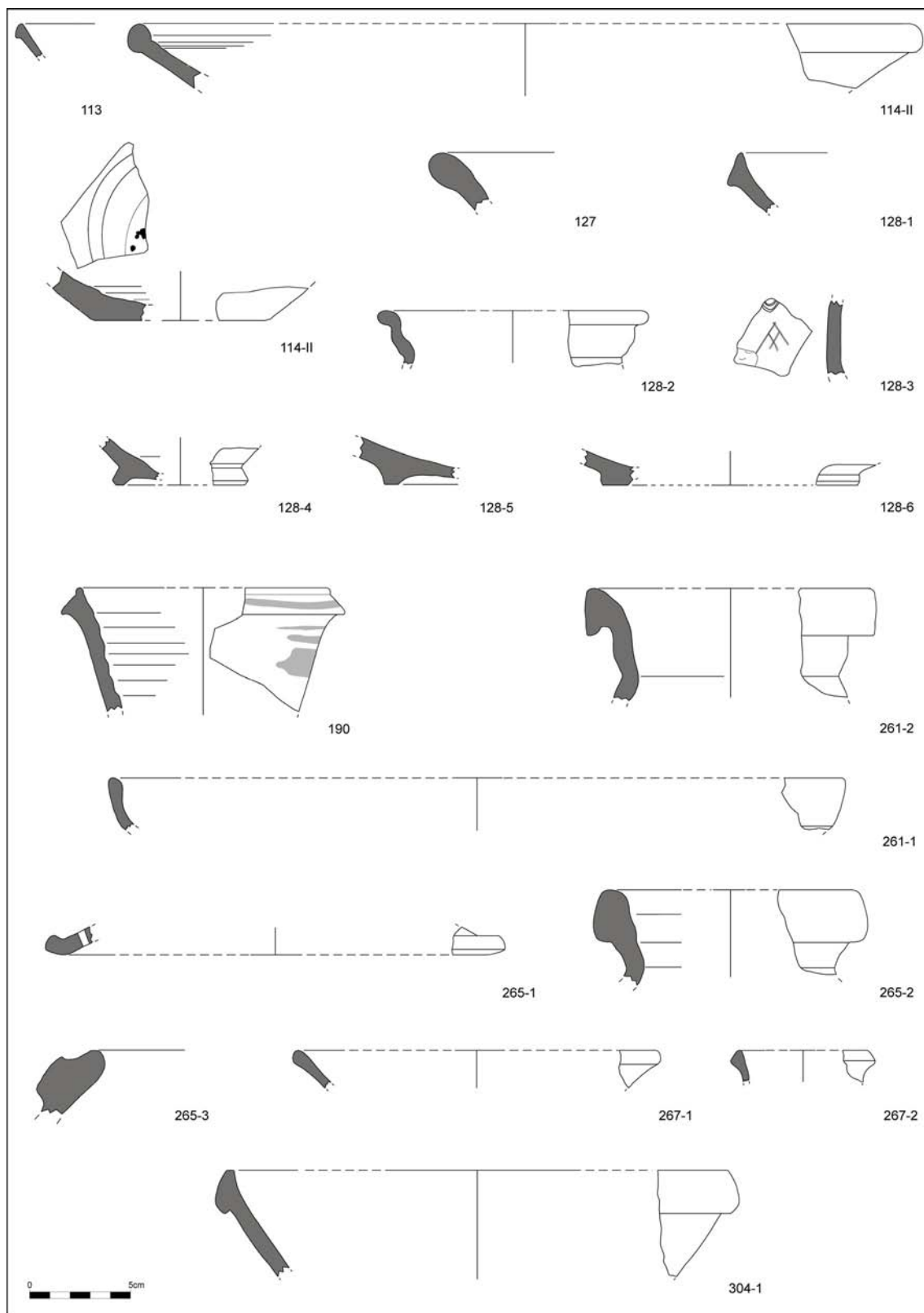

Figura 4.95. Materials de la Fase I de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

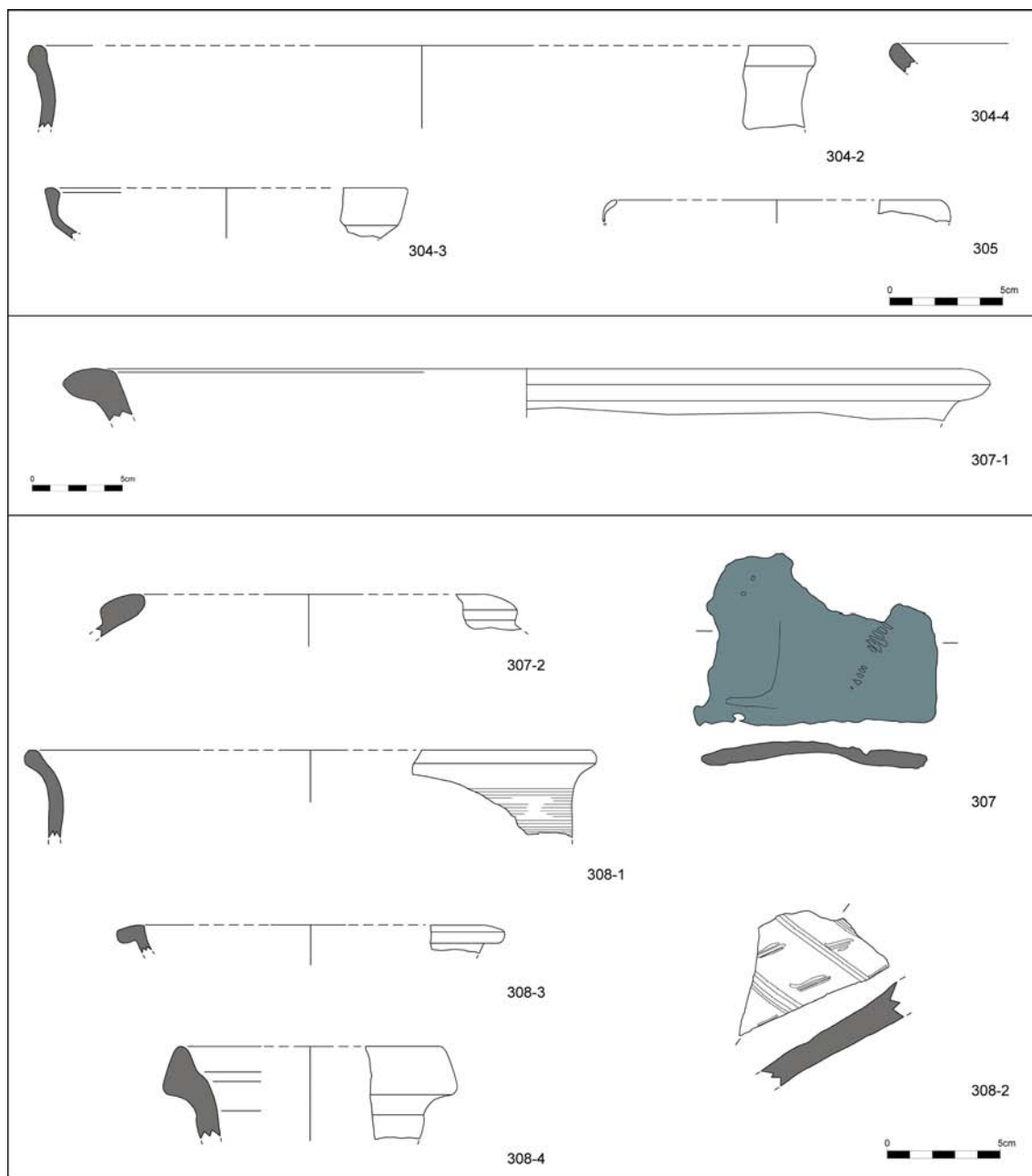

Figura 4.96. Materials de la Fase I de les Cales 2 i 5 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

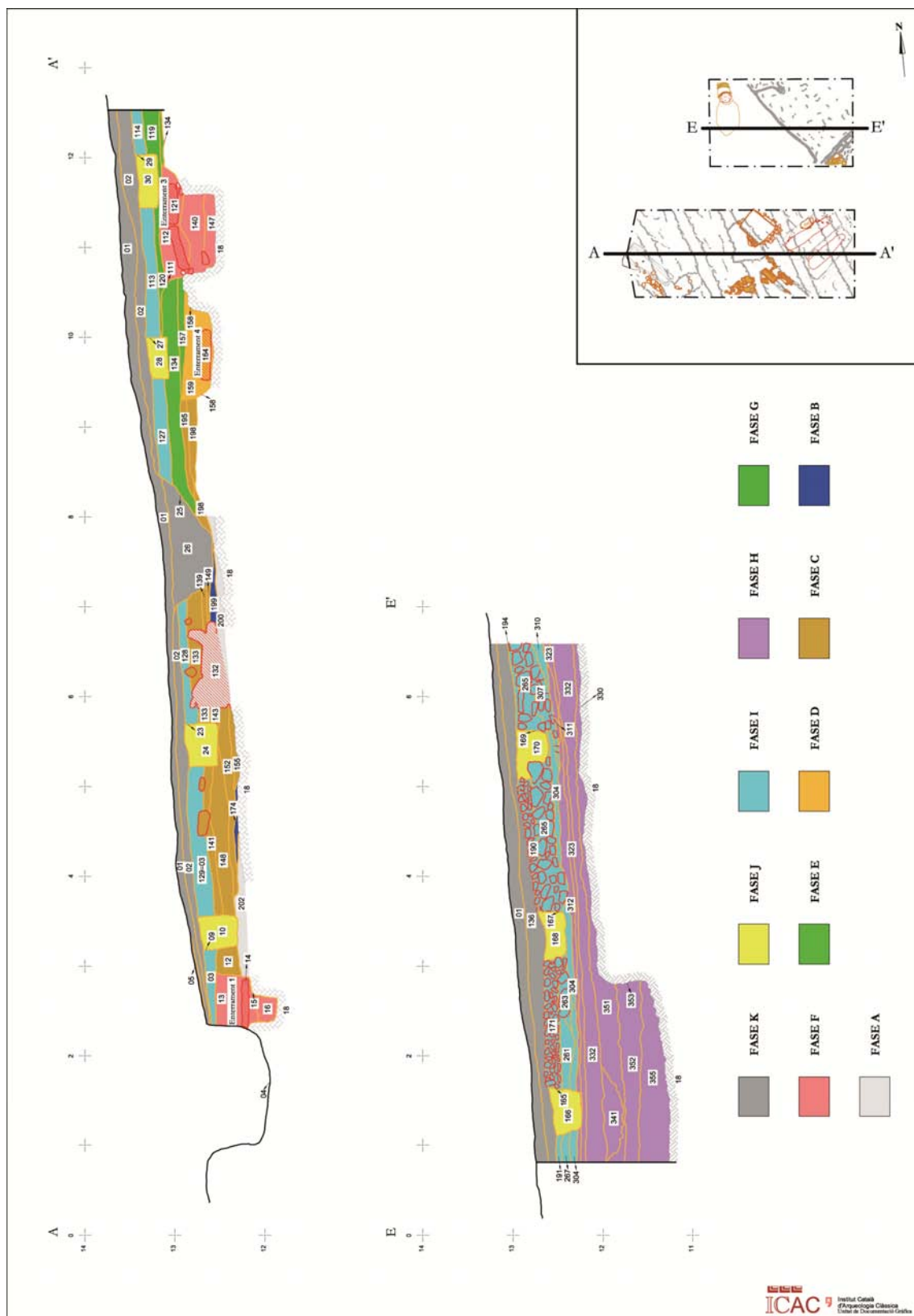
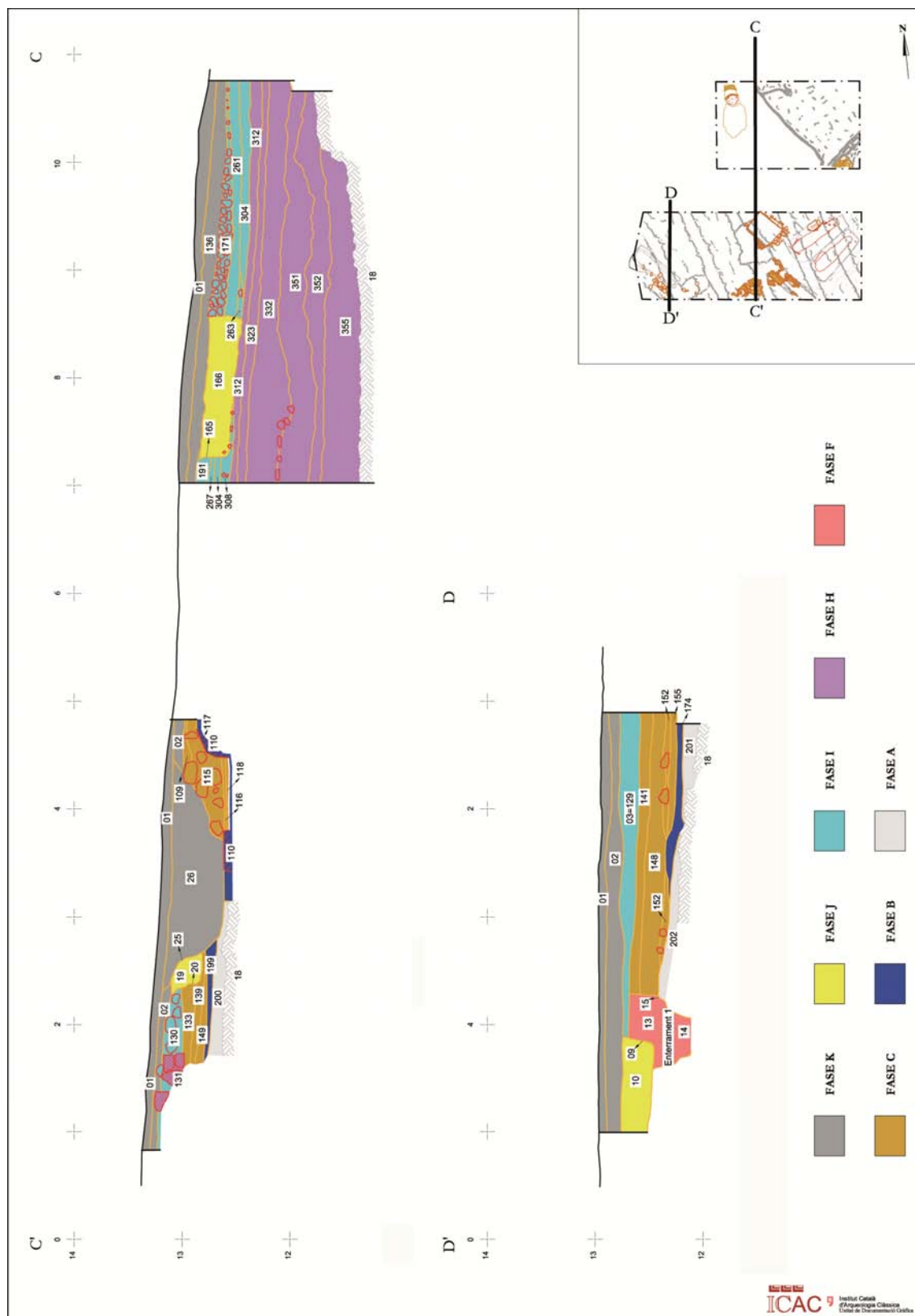

Figura 4.97. Seccions estratigràfiques per fases de les Cales 2 i 5
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

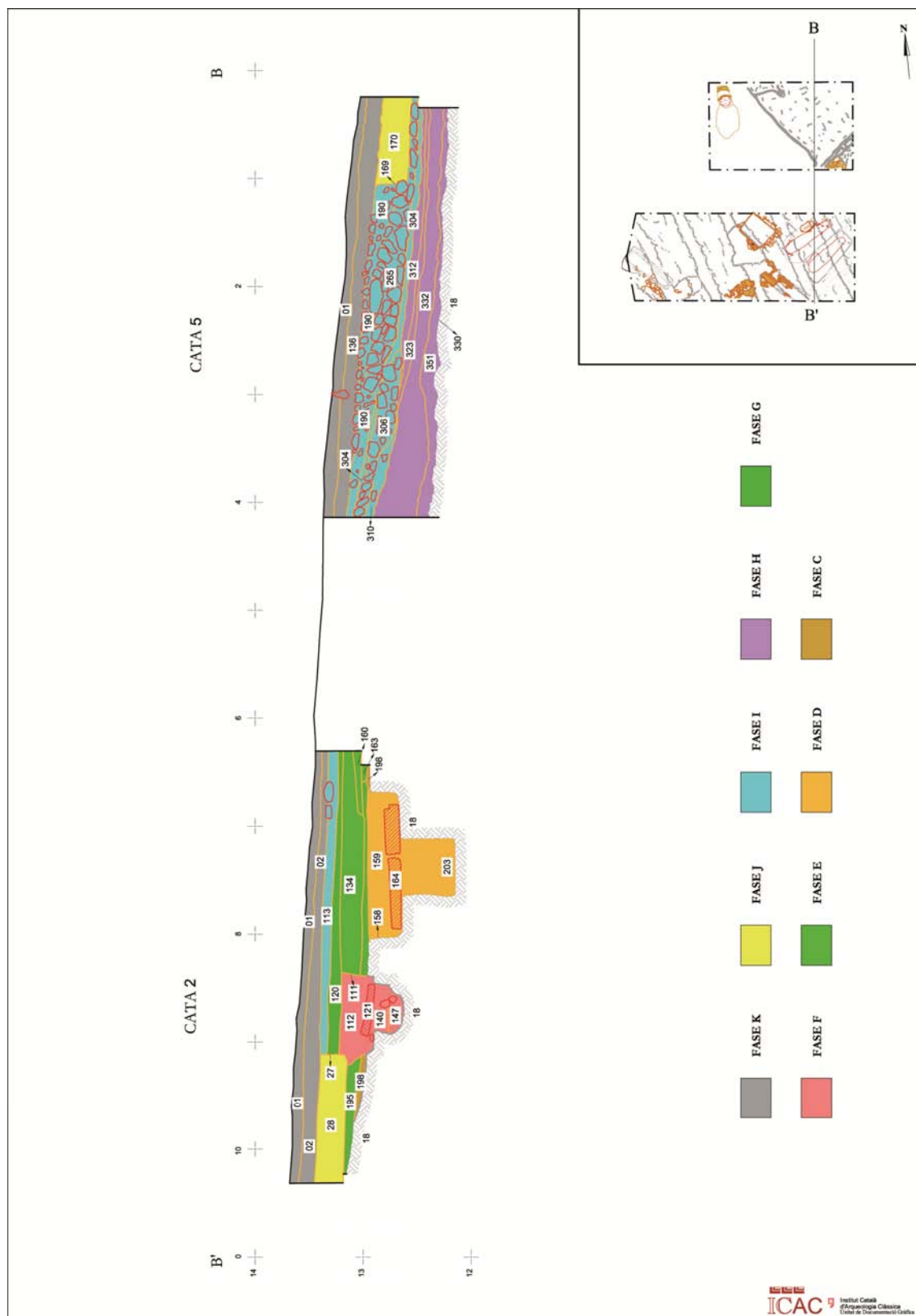

Figura 4.99. Secció estratigràfica per fases de les Cales 2 i 5
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

4.1.3. BARRAQUES DELS PRESONERS NAPOLEÒNICS (CALA 6)

L'altre indret del jaciment del Pla de ses Figueres on s'han iniciat les excavacions arqueològiques es troba a l'est de sa Plageta, a 40 m de l'actual línia de costa, a entre 4 i 5 m sobre el nivell del mar (Figura 4.3. i 4.4.).

En aquesta zona, abans de començar les excavacions, ja es veien un gran nombre de murs fets en sec, o lligats amb una mica d'argila. Aquests murs eren difícils d'individualitzar ja que es trobaven molt tapats per la vegetació i les parets de pedra seca de les abundants marjades o murs de tanca moderns. Precisament, va ser durant el desmuntatge no controlat arqueològicament d'un d'aquests murs de tanca, quan es va trobar un fragment d'una inscripció probablement funerària d'època Alt-imperial (Riera; Sánchez; Fàbregues i García 2004 i 2009). Entre els materials recuperats en aquesta zona també destaquen uns quants fragments de marbre i abundants llosetes de pissarra. La ceràmica que es troba en superfície, altra vegada, és majoritàriament d'època antiga, sobretot dels segles V a VII dC. En canvi, totes les estructures que s'han pogut datar arqueològicament, formen part del campament dels presoners de l'exercit de Napoleó²².

Gràcies als treballs d'excavació arqueològica realitzats a la Cala 6, s'han pogut descobrir un total de deu àmbits (Figura 4.100.). Aquests es troben adossats els uns als altres, formant un conjunt de barraques que sembla rusc d'abelles. Cal esmentar que aquestes deu estances són només una petita part de totes les que es segueixen veient per sota de les grans mates dels voltants.

De la Cala 6 només se n'han excavat fins al moment sis dels deu àmbits observats. Tal i com s'exposarà a continuació, per les seves característiques i pels materials trobats a dintre seu, sembla que quatre d'ells correspondrien a habitacions (Àmbits II, III, VII i VIII, tots ells amb llars de foc i banquetes. Figures 4.101. a 4.102.), un, a una magatzem (Àmbit IV, Figura 4.103.), i un altre, molt probablement a una latrina (Àmbit X, Figura 4.106a). També es va poder identificar un passadís molt estret que permetia accedir a aquest suposat excusat (Figura 4.106b.).

²² Es pot trobar una síntesi de les troballes d'època napoleònica del Pla de ses Figueres a: Martorell 2006, 2006b i 2009, i a Riera Rullan, Riera Frau 2009. Pel que respecte a alguns dels materials mobles més destacats: Martorell, Riera Frau, Riera Rullan 2009.

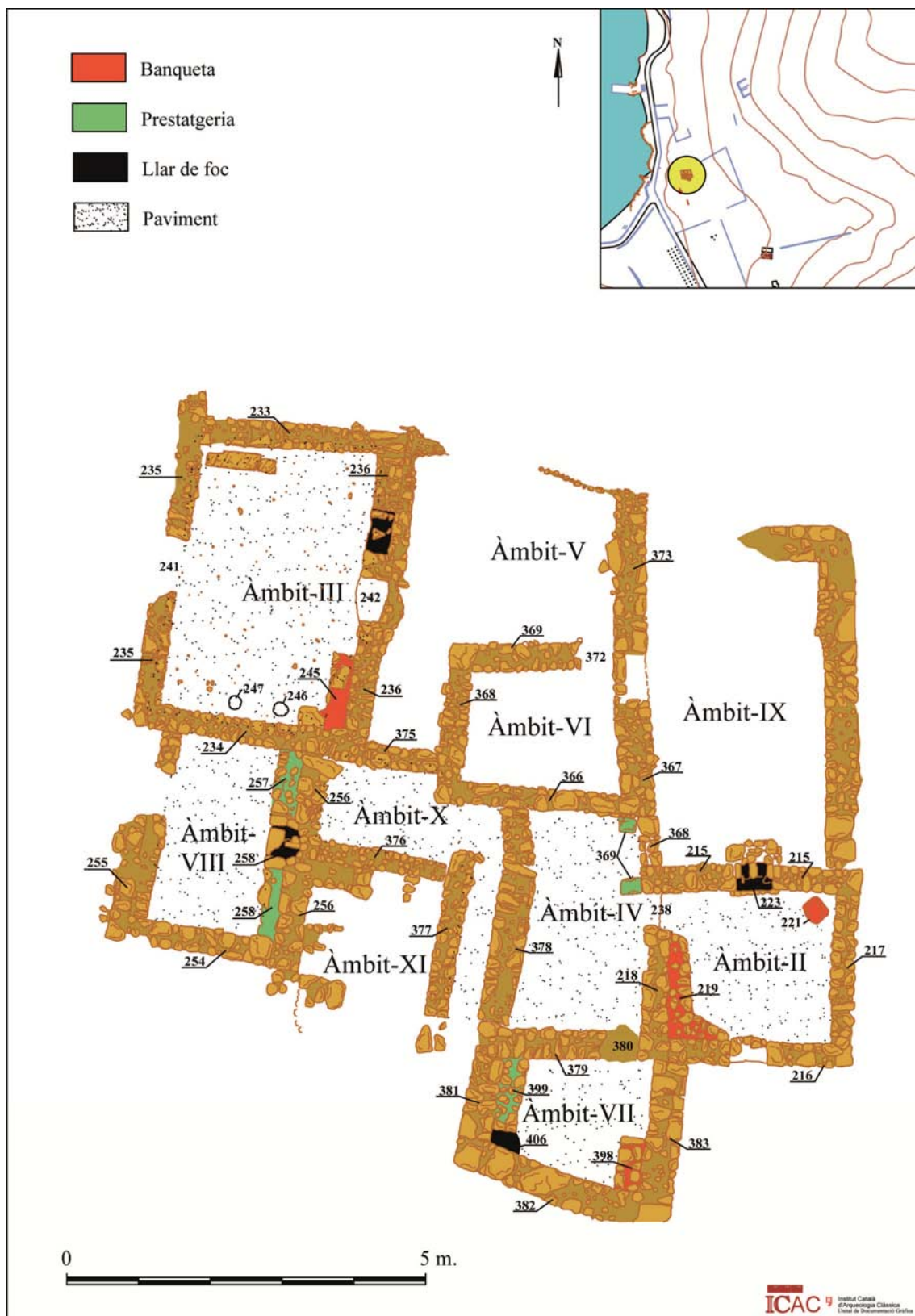

Figura 4.100. Planta de les Barraques dels presoners napoleònics de la Cala 6
(Autors: Delineació ICAC i Miquel Trias; Delineació: ICAC)

Figura 4.101. Àmbit II de la zona de les Barraques dels presoners napoleònics (Autor: Mateu Riera Autor: Mateu Riera)

Figura 4.102. Àmbits III y VIII de la zona de les Barraques dels presoners napoleònics (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.103. Àmbit IV de la zona de les Barraques dels presoners napoleònics (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.104. Àmbit VII (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.105. Àmbit VIII (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.106a. Àmbit X de les Barraques dels presoners napoleònics amb la latrina al fons (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.106b. Passadís i entrada a l'Àmbit X de les Barraques dels presoners napoleònics (Autor: Mateu Riera)

Totes aquestes edificacions presentaven unes parets molt estretes que fan pensar que no serien gaire altes. A vegades, es troben mig excavades en el terreny (uns 20 a 40 cm), que en aquesta zona és argilós. S'ha pogut apreciar que els seus sòcols eren fets amb pedres lligades amb fang. En canvi, per les característiques dels enderroc trobats a dintre de les distintes estances, sembla ser que els seus alçats serien de tàpia.

En tots els àmbits excavats també es va poder documentar el gran incendi de 1814, trobant-se novament restes de les cobertes carbonitzades i caigudes, i, *in situ*, gran part dels aixovars dels presoners, altre cop amb les peces molt completes (Figures 4.107 a 4.108.).

Figura 4.107. Olla trobada a sobre de la llar de foc de l'Àmbit III (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.108. Conjunt d'olles i gerra trobat a l'Àmbit IV (Autor: Mateu Riera)

Així, a l'Àmbit II, una estança de 2,10 metres d'amplada i 2,32 de llargada, es va trobar un pitxer i una olla ben sencers, i un fragment de marès treballat (Figura 4.115a.).

A l'Àmbit III, que feia 2,55 m d'amplada per 3,80 m de llargada, es varen trobar dues olles i una tapadora de marès (Figura 4.115b.).

A l'Àmbit IV, d'entre 1,50 i 1,90 m d'amplada per 3 m de llargada, es varen trobar dos culs de gerra, un plat, dues servidores, gran part d'una alfàbia, una olla, una olla gran, dos fragments de plat, tres tapadores de marès, i dos colls de botella de vidre. Al centre

de l'estança també es varen trobar dues concentracions de restes vegetals trenades, que, aparentment, corresponien a recipients. De fet, entre les restes del que està marcat com una G, es va trobar una concentració de faves carbonitzades (Figura 4.115c.). Una mica més cap al nord d'aquest recipient G, també es va trobar una caixeta o copa metàl·lica (Figura 4.109.) i dues peces de bronze amb pasta vítria (Figura 4.110.).

Figura 4.109. Copa? metàl·lica trobada a l'Àmbit IV (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.110. Element metàl·lic amb pasta vítria trobats a l'Àmbit IV (Autor: Mateu Riera)

A l'Àmbit VII, que amidava 1,85 m de llargada per entre 1,20 i 1,80 m d'amplada, només es va trobar un fragment d'escudella, fragments d'una botelleta de vidre, i el cul del que podria ser una ampolla de xampany (Figura 4.115d.).

L'Àmbit VIII tenia una amplada de 1,30 m i una llargada de 2,60 m. En aquest, sota els nivells d'enderroc, es va trobar una peça ceràmica que torna a corroborar la reutilització de vaixelles d'època antiga pels presoners francesos. Es tracta d'un plat de *Terra Sigillata* Africana A, de la forma Hayes 3C, que és del temps de l'Alt-imperi romà (Figura 4.112.). Es va trobar conservat en un 70%, just davall de l'enderroc d'una estructura feta amb nombrosos fragments de tègules, pedres, i abundant argila (Figura 4.111.). En aquest Àmbit VIII també es varen trobar materials del temps dels francesos. En concret tres olles i cinc tapadores de marès (Figura 4.115e.).

Figura 4.111. Àmbit VII on es pot apreciar en la part central l'estructura caiguda feta amb fragments de tègules i pedres lligades amb argila, sota la que es va trobar la peça de TSAA (Autor: Mateu Riera)

Finalment, a l'Àmbit X es va trobar una olla força completa. Dit àmbit feia 2 m de llarg, per 1,10 m d'ampla (Figura 4.115f.).

Entre els materials utilitzats pels presoners francesos i trobats als distints àmbits en destaquen una col·lecció d'elements metàl·lics com botons, sivelles, caixetes de llautó, etc. Però a més també es varen trobar fragments d'os emprats per fer botons, així com alguns d'aquests botons (Figures 4.113.).

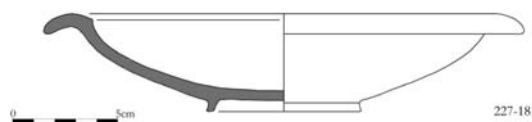

Figura 4.112. Hayes 3C de TSAA trobada dins de l'Àmbit VII (Autors: Roger Real i Maria José Rivas)

Figura 4.113. Negatius i botó d'os trobats en el Pla de ses Figueres (Autor: Mateu Riera)

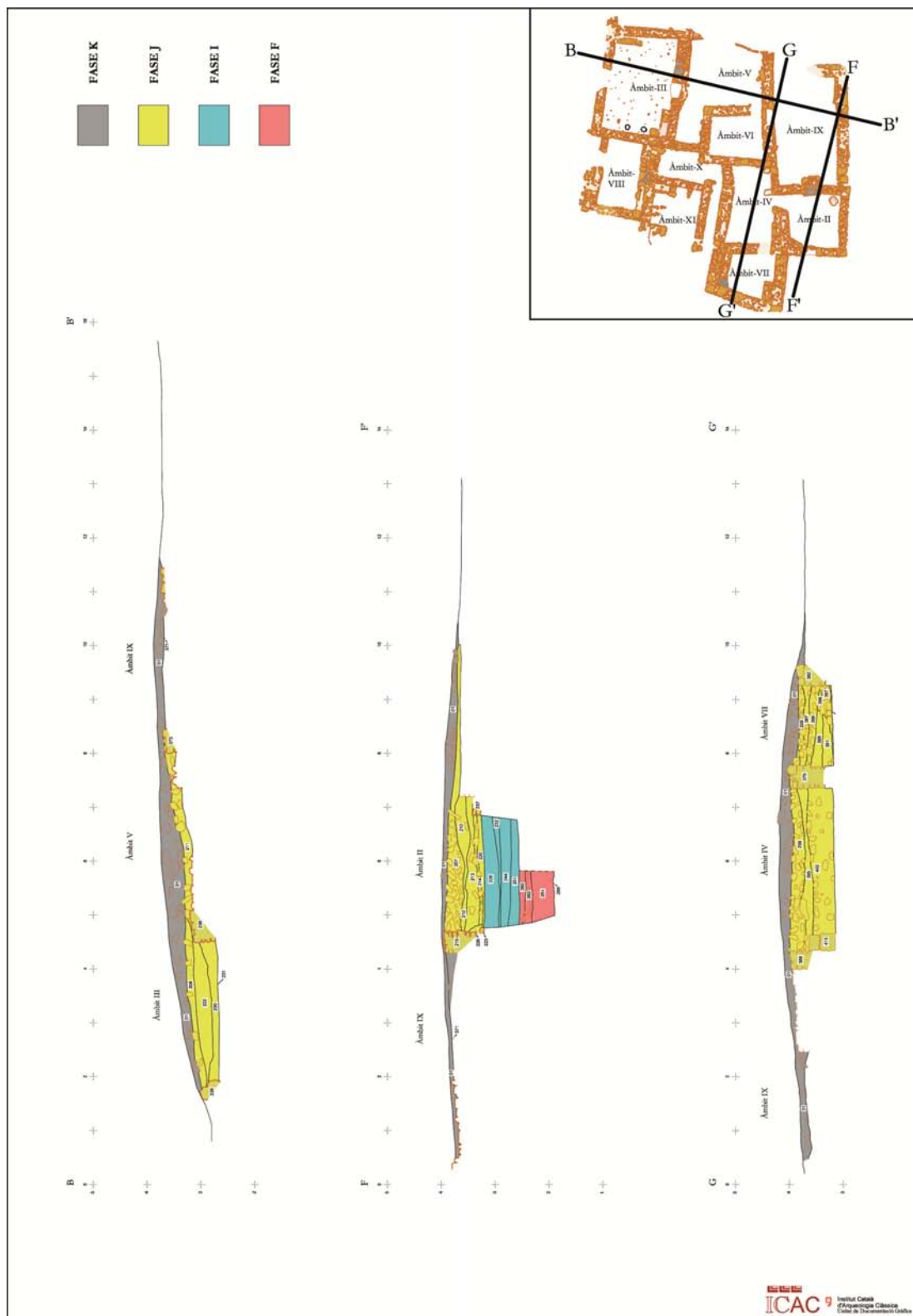

Figura 4.114. Seccions estratigràfiques per fases de la Cala 6 (Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

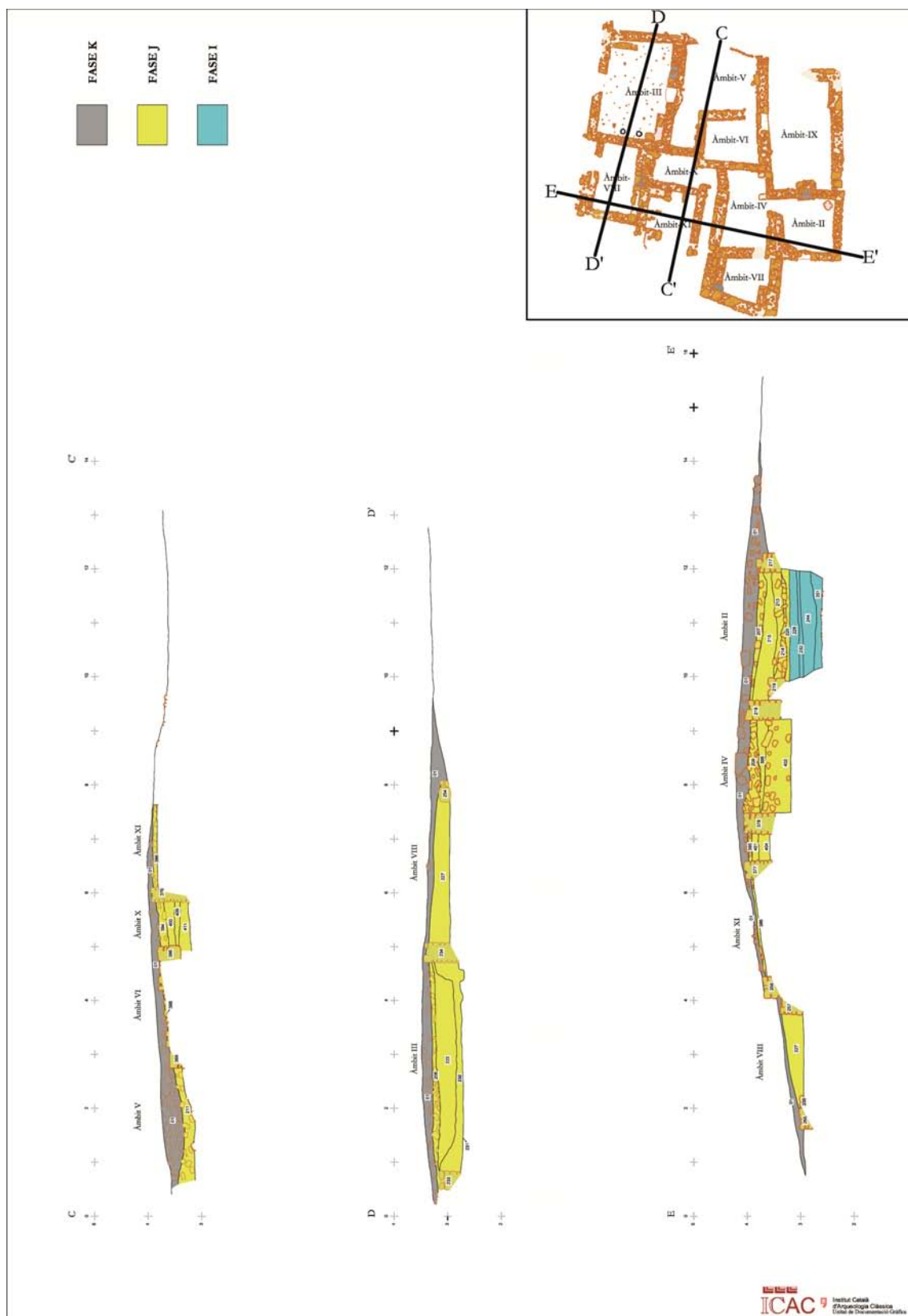

Figura 4.115. Seccions estratigràfiques per fases de la Cala 6
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

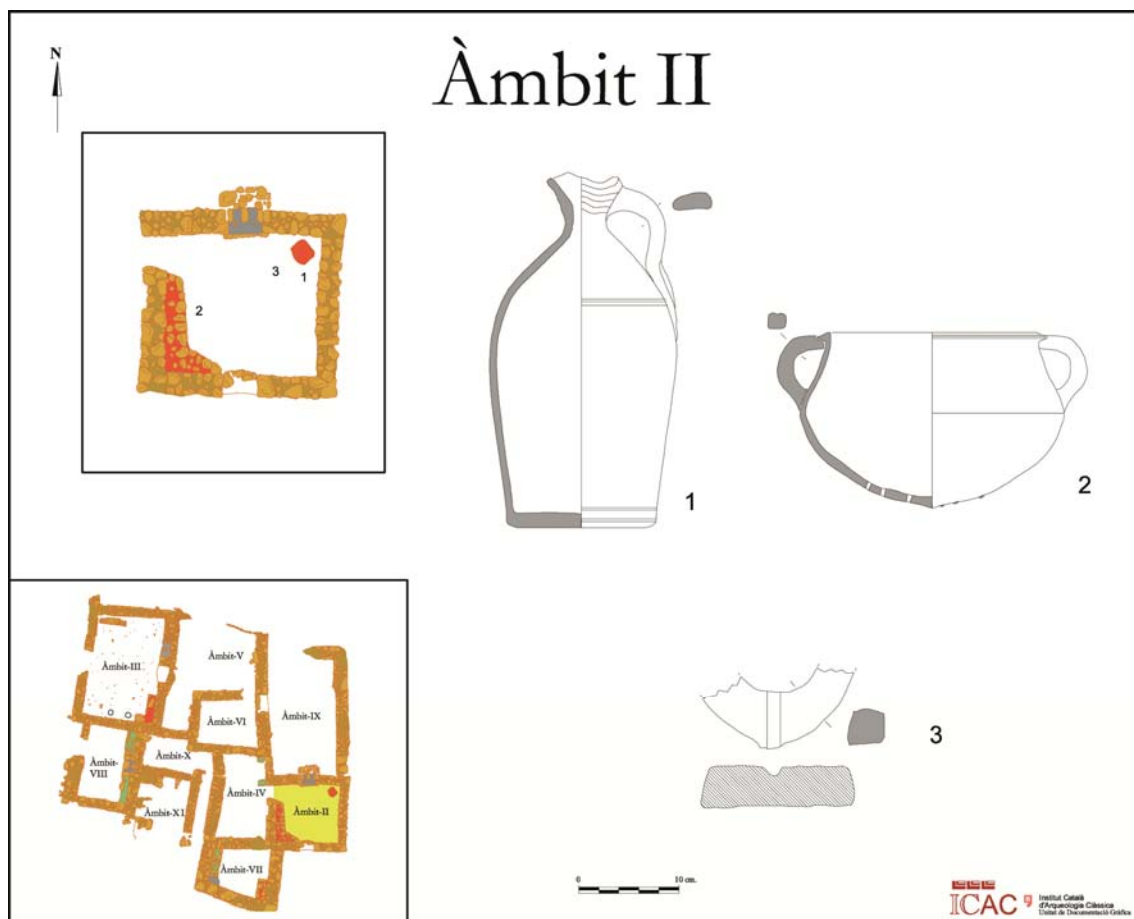

Figura 4.115a. Materials trobats a l'Àmbit II i la seva localització en planta
(Autors: Delineació: Francesc Martorell, Julio Roman i Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

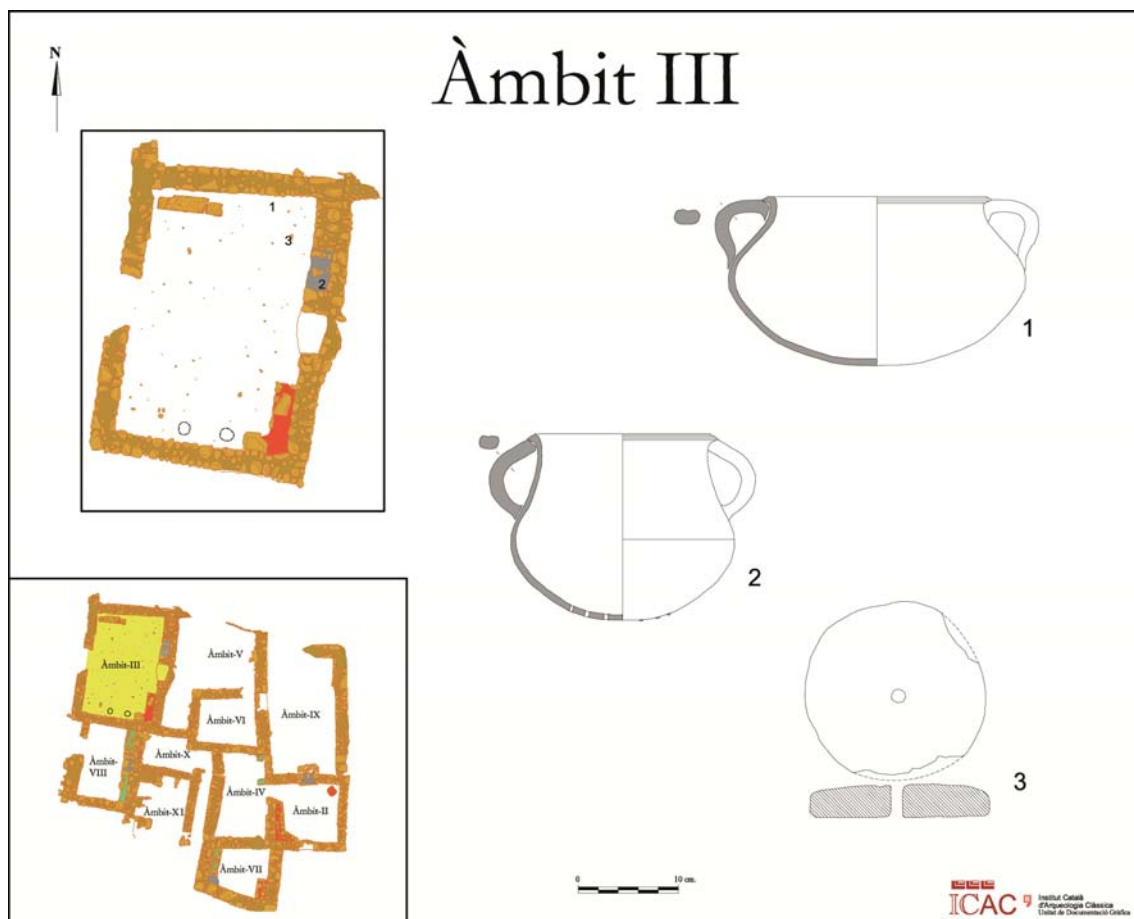
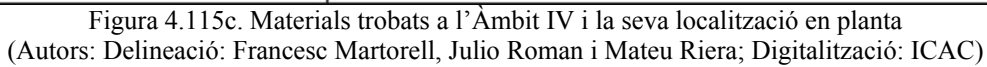

Figura 4.115b. Materials trobats a l'Àmbit III i la seva localització en planta
(Autors: Delineació: Francesc Martorell, Julio Roman i Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

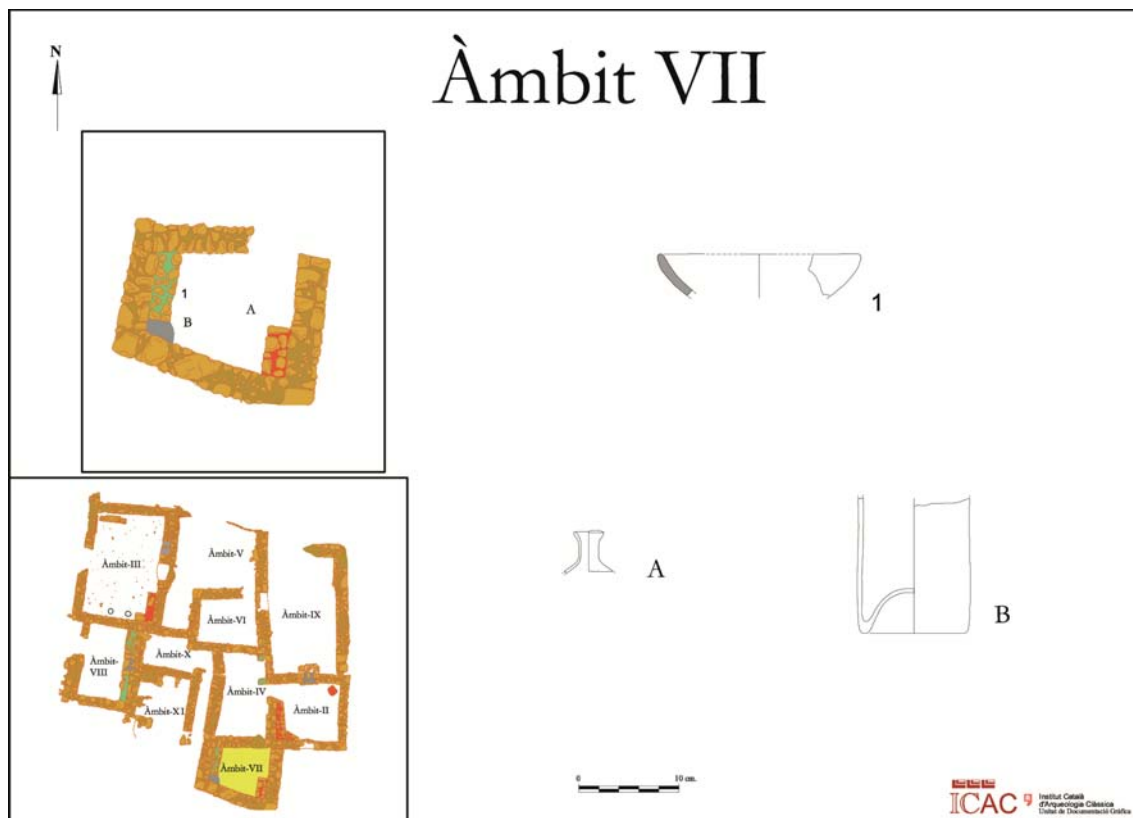

Figura 4.115d. Materials trobats a l'Àmbit VII i la seva localització en planta
(Autors: Delineació: Francesc Martorell, Julio Roman i Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

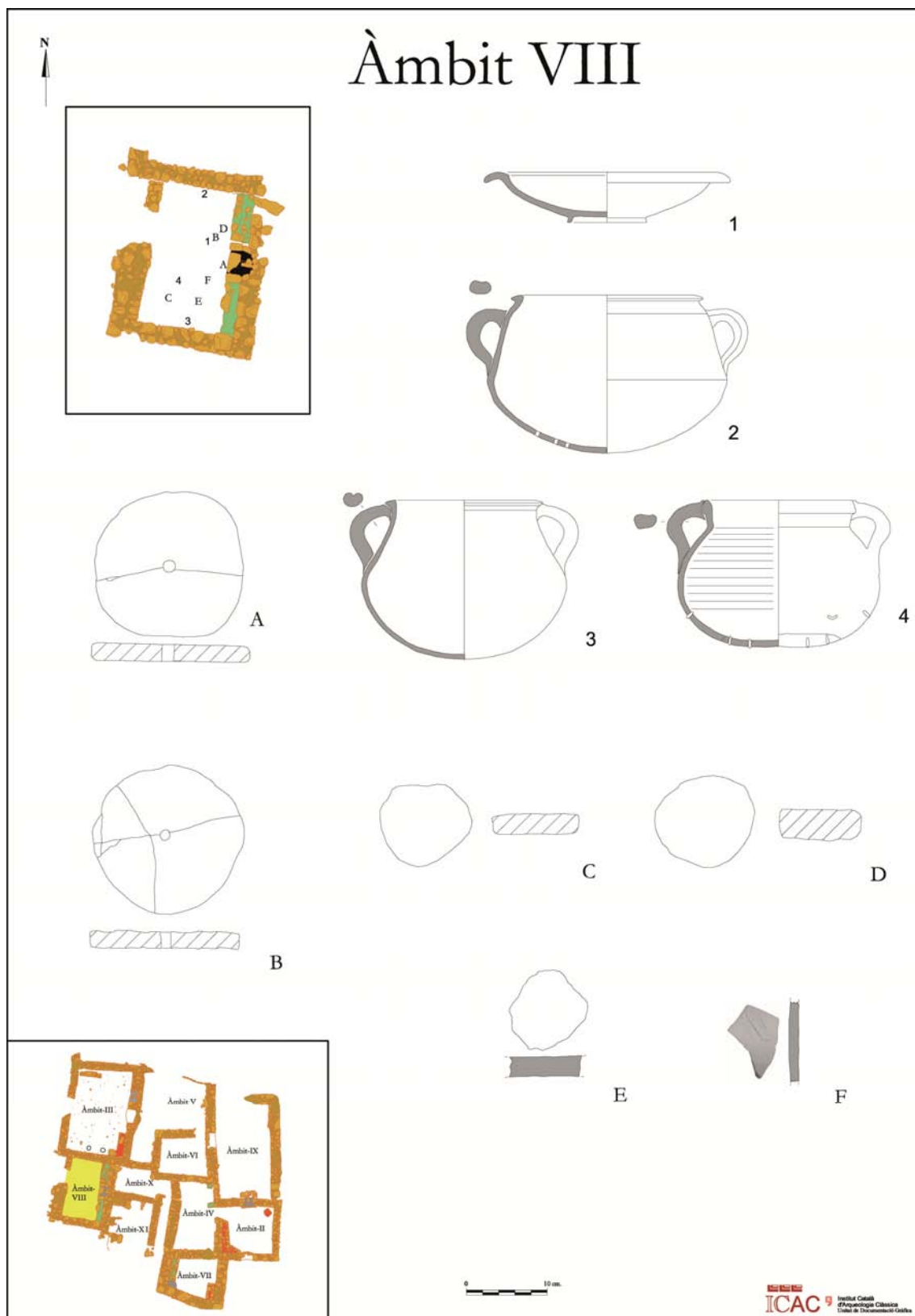

Figura 4.115e. Materials trobats a l'Àmbit VIII i la seva localització en planta
(Autors: Delineació: Francesc Martorell, Julio Roman i Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

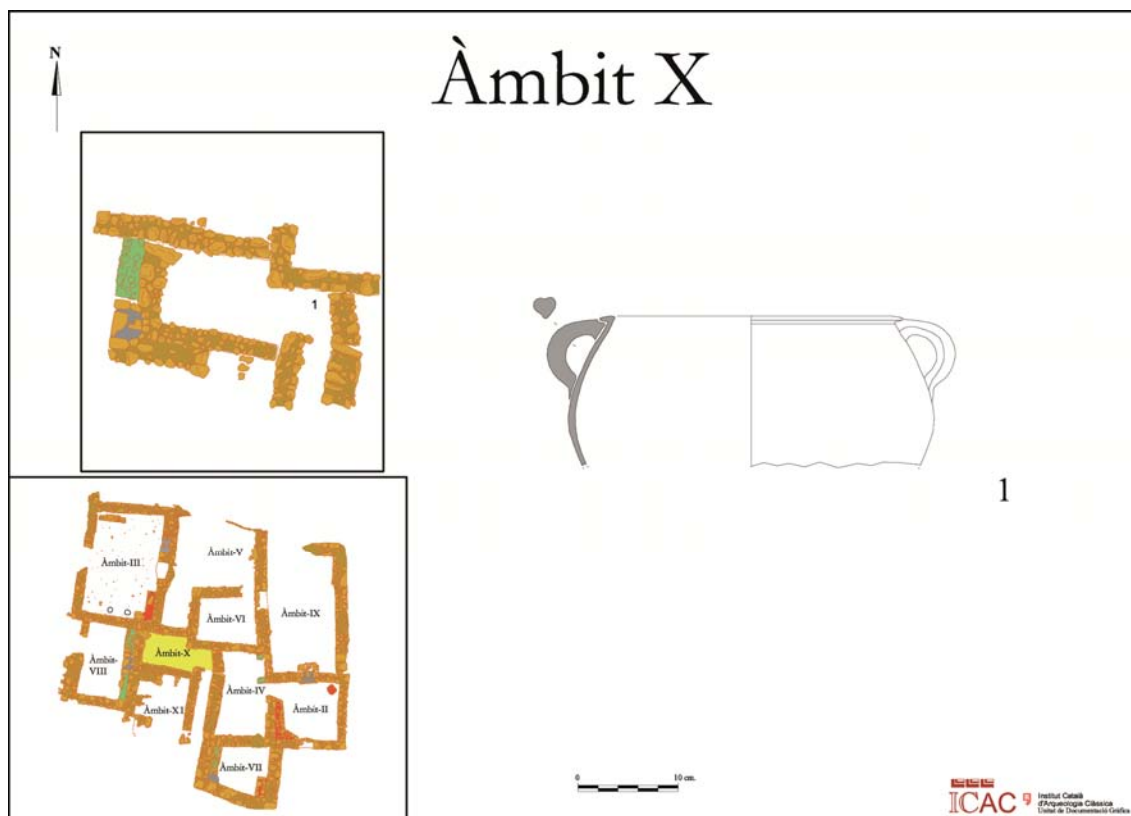

Figura 4.115f. Materials trobats a l'Àmbit X i la seva localització en planta
(Autors: Delineació: Francesc Martorell, Julio Roman i Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

Malaauradament en la Cala 6 no s'hi ha pogut identificar cap estructura d'època antiga. De tota manera, cal recordar que ja fa uns anys es varen identificar restes *d'opus signinum* en aquesta part del jaciment, ran de mar, encara col·locat *in situ* (Riera Rullan 2001, 69), probablement d'època antiga.

També és cert que a la Cala 6 l'abundància d'estructures dels presoners impedeix aprofundir l'excavació en la majoria de llocs. Per això, fins al moment, únicament s'ha pogut fer un sondeig a l'interior de l'Àmbit II, de 2x2 m de costat, i de fins a 2,30 m de fondària (Figura 4.116.).

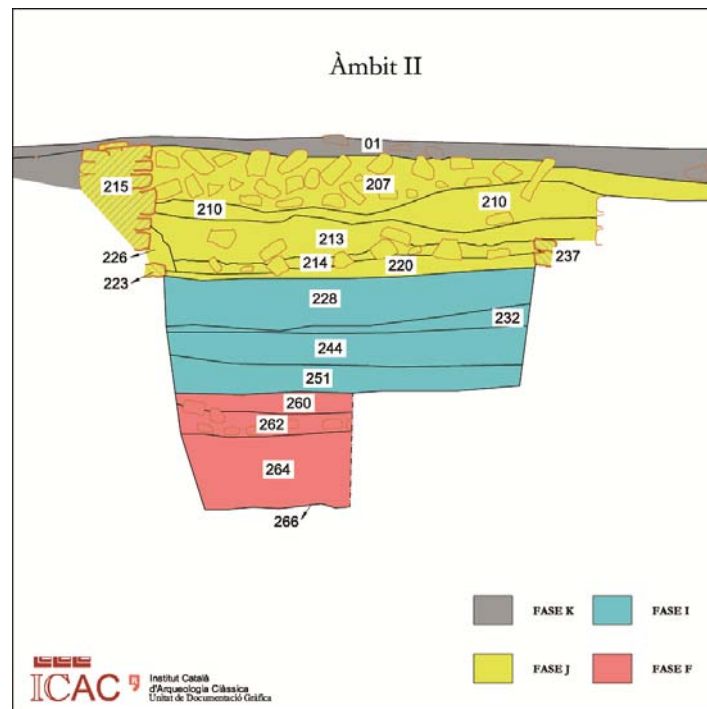

Figura 4.116. Secció estratigràfica per fases del sondeig realitzat a l'Àmbit II (Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

En aquesta sondeig, per sota dels nivells d'època moderna, es varen poder identificar set capes que gràcies al material ceràmic trobat en elles es poden datar entre els segles IV a VII dC. D'aquestes n'hi ha quatre (Fase I? UE 228, 232, 244, 251) constituïdes per terra amb algunes pedres, d'entre 10 a 20 cm de potència. Els materials més moderns trobats en aquests estrats són del segle VII dC.

CALA 6: FASE I?

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
228	Comuna Oxidada				3		39				
228	Comuna Africana	Bonifay	11	1						6	
228	Comuna Africana?	Bol?		2						7, 8	
228	Cer. eivissenca ?	Gerra?		1						11	O gerra/amforeta?
228	Cer. eivissenca ?	Morter o Luteri?		1						9	
228	Cuina Tardana				1		18				
228	Cuina Tardana	Fulford	8?	1							
228	Cuina Tardana	Fulford	32	1						10	
228	TS Africana D	Hayes	80B	1						4	
228	TS Africana D	Hayes	99	3							
228	TS Africana D	Hayes	99B o C	1							
228	TS Africana D	Hayes	99 C	6						1, 2, 3	
228	TS Africana D	Hayes	105 C	1						5	
228	TS Africana D						15				3 amb grafit post-coccio molt trencats
228	Àmfora						60				N'hi ha d'africanes i d'orientals
228	Àmfora Africana	Keay	61 o 62		1					12	
232	TS Africana D	Hayes	80B/99	1							
244	Comuna Oxidada			2		2	13				N'hi ha amb decoració polilíneal
244	Comuna Africana	Bonifay	11	1						5	
244	Comuna Africana			1						7	
244	Cer. eivissenca ?			4			4			6, 8	Els informes amb decoració polilíneal
244	Cuina Africana	Atlante	CVII	1						10	
244	Cuina Tardana				6		6				
244	Cuina Tardana	Fulford	32	1						9	
244	TS Africana D	Hayes	99 C	3						1, 2	
244	TS Africana D	Hayes	99C o D	1							Hayes 80B/99?
244	TS Africana D	Hayes	101	1						4	
244	TS Africana D	Hayes	103	1						12	
244	TS Africana D	Hayes	104 A	1						3	
244	TS Africana D	Hayes	107	1						11	
244	TS Africana D				1		8				
244	Àmfora					1	93				
244	Àmfora Ebusitana	PE-	18?		1					13	
244	Àmfora Oriental	LRA	1			1				14	
251	Comuna Oxidada			2		3	42				Algunes amb decoració polilíneal ebusitanes i africanes
251	Cuina Africana	Plat/Tapadora		4						3, 4	
251	TS Africana A	Lamb.	3b	1							
251	TS Africana D			1	3		8				1 amb decoració a rodeta
251	TS Africana D	Hayes	99 C	3						1, 2	La 2 amb grafit post-coccio
251	TS Africana D	Hayes	103	1							

RESUM DE LES FORMES
CERÀMIQUES DELS
SEGLES V A VII DC
DE LA FASE I? DE LA
CALA 6:

TSAD	NMI
Hayes 80B	1
Hayes 80B/99	1
Hayes 99	3
Hayes 99B o C	1
Hayes 99C	12
Hayes 99C o D	1
Hayes 101	1
Hayes 103	2
Hayes 104A	1
Hayes 105C	1
Hayes 107	1
Cuina Africana	NMI
Cassola Atlante CVII	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 8?	1
Cassola Fulford 32	2
Comuna	NMI
Morter africà Bonifay 11	2
Bol? africà?	1
Gerra o gerra/amforeta eivissenca?	1
Morter o luteri eivissenc?	1
Eivissenca amb decoració a pinta	1
Àmfora	NMI
Africana Keay LXI o LXII	1
Oriental LRA1	1

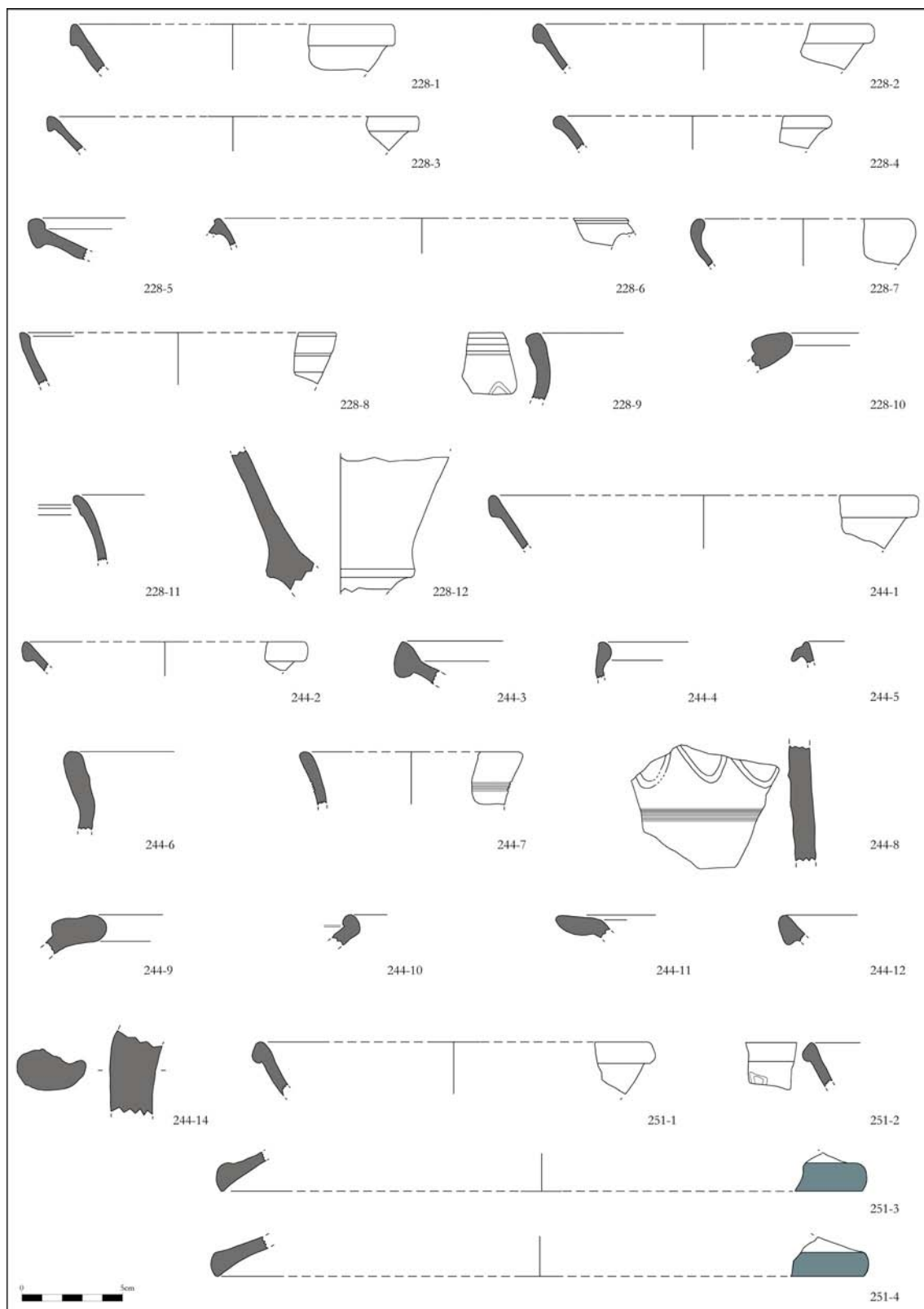

Figura 4.117. Materials de la Fase I? de la Cala 6 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

Per sota de la UE 251, a partir d'una fondària respecte el nivell superficial actual de 1,40 m, varen aparèixer tres capes més (Fase B/C?. UE 260, 262 i 264), cada cop més sorrenques. Els materials més moderns que s'hi varen recuperar proporcionen una datació aparentment més antiga que els de la fase anterior, que es podria situar entre els segles V i VI dC.

CALA 6: FASE B?

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
260	Cuina Africana						6				
260	Cuina Tardana						1				No és segur que ho sigui
260	Parets Fines				1						No és segur que ho sigui
260	TS Africana A						2				
260	TS Africana C						1				
260	Àmfora					1	30				L'ansa sembla ebusitana
262	Comuna Oxidada			1	1	1	2			5, 6, 7	
262	Cuina Africana	Ostia	III,267	1						3	
262	Cuina Africana	Plat/Tapadora		1						4	
262	Cuina Tardana	Oc/Or/62?		1						8	No és segur que ho sigui
262	TS Africana A	Hayes	14	1						1	
262	TS Africana D	Hayes	61B	1						2	
262	Àmfora				1	3	39			9	Pivot itàlic
264	Cuina Africana						1				
264	TS Clàssica						1				
264	TS Africana D						1				
264	Àmfora						16				
264	Àmfora Ebusitana	RE-	0101?	1						1	
264	Àmfora Oriental	LRA	3		1					2	
264	Àmfora Tarraconense	Tarraconense	1	1						3	

RESUM DE LES FORMES CERÀMIQUES MÉS MODERNES DE LA FASE B/C? DE LA CALA 6:

TSAD	NMI
Hayes 61B	1
Cuina tardana	NMI
Olla Oc/Or/62?	1
Àmfora	NMI
Eivissenca?	1
RE-0101?	
Oriental LRA3	1

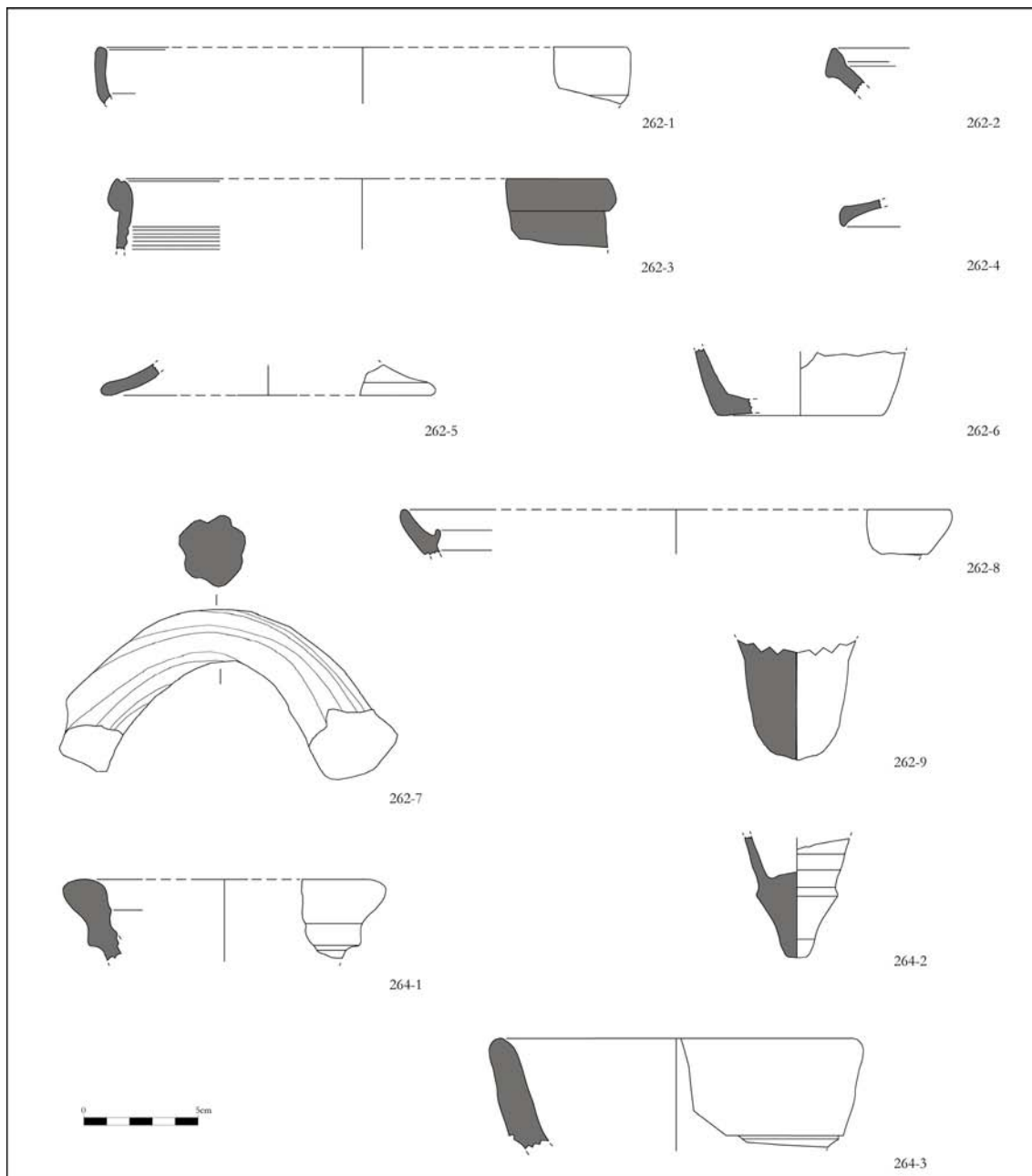

Figura 4.118. Materials de la Fase B/C? de la Cala 6 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

Finalment, per sota d'aquests estrats aparentment dels segles V-VI dC, a 2,10 m del nivell actual de circulació, i a 1,90 m sobre el nivell del mar, es va trobar una capa, també de sorra (UE 266. Fase α), on únicament va aparèixer ceràmica de tradició prehistòrica, aparentment post-talaiòtica. En total es van trobar cinc fragments informes, tres vores i una base (Figura 4.119.). Entre aquesta ceràmica també es va trobar el que sembla ser un fragment de fusta treballat. Arribats a aquest punt no es va poder continuar l'excavació per falta d'espai en el sondeig i per motius de seguretat.

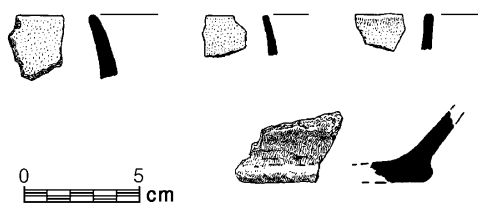

Figura 4.119. Materials de la Fase α de tradició talaiòtica (Autor: Miquel Trias)

4.1.4. ÀMBIT B (CALA 1)

La Cala 1 es va realitzar al sud de la necròpolis, a 160 m de la platja i uns 15 m sobre el nivell del mar (Figures 4.3 i 4.4). Tenia una amplada màxima de 5,50 m i una llargada de 7 m (N-S). En ella també es va trobar l'estratigrafia alterada per tres rases de vinya d'època contemporània (Figures 4.54. y 4.130.). Tot i això, encara es va poder documentar un sector amb estructures associades a una part de l'estratigrafia intacta que semblen d'època antiga. L'estratigrafia correspon a tres fases.

De la més antiga (Fase A), anterior a la construcció del Àmbit B que correspon a la següent fase, només es varen trobar dos estrats (UE 348 i 365), localitzats a l'extrem meridional de la cala. El més antic era el 365 que corresponia a una capa d'argila fina, de color marró clar. Estava molt compactada i afectada per les obres de les fases posteriors. La seva potència màxima era de 15 cm en llocs on la roca natural feia alguna enclotada. No s'hi va trobar cap material que ajudés gaire a poder conèixer la seva cronologia. Únicament es pot dir que era material de època antiga fet al torn. A sobre de l'esmentada capa 365 es va trobar el que semblava ser un paviment fet amb una argila molt compactada, en aquest cas amb gravetes i de color taronja clar (UE 348). La seva potència màxima era de 12 cm.

La següent fase documentada s'ha relacionat amb la Fase H de les cales 2 i 5 per diversos motius. En primer lloc, les cronologies dels materials trobats en els estrats de ambdues zones són coincidents. En segon lloc, els distints elements constructius documentats en totes tres cales tenen les mateixes orientacions

A la Cala 1 aquesta Fase H s'ha dividit en dues subfases: H1 i H2. La Fase H1 està relacionada amb la construcció d'un àmbit en aquesta part del jaciment (UE 326, 327, 340, 349, 350, 357, 358, 359, 360, 262, 363, 364), mentre que la Fase H2 té a veure amb els seus nivells d'ús (UE 324, 325 i 328). D'aquest àmbit, anomenat Àmbit B, se'n varen descobrir tres costats. Era una edificació de planta rectangular, que en el seu interior feia més de 4,25 m de llargada (continuava per sota del tall de la cala), i 2,70 m d'amplada (Figures 4.120. i 4.121.). El seu costat llarg presentava una orientació NE/SW²³. De les seves parets només es conserven els seus sòcols (UE 326, 327, 340 i 349). Aquests estan fets amb pedres de mida mitjana o petita lligades amb fang. Els més ben conservats presenten dues cares vistes i un rebliment interior de pedra més petita amb abundant argila. La seva amplada sempre és d'uns 0,65 a 0,70 m, conservant un màxim de dues filades, i una alçada màxima de 0,55 m.

²³ Tot i no haver incorporat els resultats de la campanya d'excavació de 2010 a la present tesi, es pot avançar que l'Àmbit B assolí una superfície interior d'uns 13 m², amb prop de 4,80 m de llargada (NE/SW) per uns 2,70 m d'amplada (NW/SE).

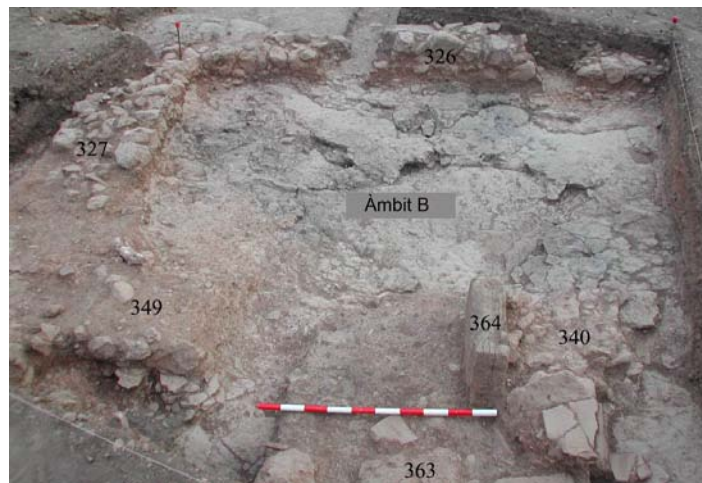

Figura 4.120. Àmbit B (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.121. Àmbit B (Autor: Mateu Riera)

En la paret que tancava l'estança pel nord (UE 340 i 349), hi podria haver hagut una porta d'uns 80 a 100 cm d'amplada (Figures 4.120., 4.123. i 4.124.), de la qual tal vegada, la gran llosa que hi resta vertical, col·locada de cantell, podria haver fet la funció de rebranca (UE 364).

Figura 4.122. Detall dels mur 326 i 358 de l'Àmbit B (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.123. UE 363 i 364 (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.124. UE 363 i 364 (Autor: Mateu Riera)

En aquesta zona de la Cala 1 es va poder documentar que s'havia practicat un gran retall rectangular per tal d'anivellar el terreny de la zona i fonamentar els murs de l'Àmbit B directament a sobre la roca natural (UE 357 i 360). Dit retall es va documentar a tot l'interior de l'estança, però també quedà evidenciat en la part externa del mur 326, a mode de rasa de fundació (UE 357). En aquest lloc la rasa amidava uns 18 cm d'amplada, més d'1,20 m de llargada i fins a 15 cm de fondària. Es va trobar reblerta per una terra de color marró, granulosa i fina, molt compactada i amb alguna pedra petita (UE 358).

A l'interior de l'estança, per sobre del retall abans esmentat, es va trobar una capa d'argila molt fina, molt compactada, i de color beix. Semblava que havia estat col·locada intencionadament a sobre de la roca, sobretot a les zones més enclotades, per tal d'anivellar les irregularitats i així fer la funció d'un paviment força pla (UE 350). La seva potència màxima era de 5 cm.

Fora de l'Àmbit B, immediatament a septentrió seu, es va identificar el que sembla ser un paviment de lloses de marès (UE 363), just al costat de la possible porta abans descrita (Figures 4.123. i 4.124.).

Dins de l'estança, en el seu angle sud-est, es va trobar una pedra al·lòctona que tal vegada va servir com a banquet per a realitzar-hi a sobre algun tipus de treball, donat que presentava una superfície massa allisada per no ser el resultat d'una acció antròpica (UE 359). Els altres costats de la pedra també eren força llisos ja que es tractava d'un còdol, però no tant com la cara superior. Era de color vermell de 40 cm de llargada, 32 d'amplada i 12 cm d'alçada (Figura 4.125.). Sembla lògic pensar que aquesta pedra va ser emprada per a processar aliments o per treballar-hi algun tipus de manufactura.

Figura 4.125. UE 359
(Autor: Mateu Riera)

Una altra dada interessant de l'interior de l'estança va ser la troballa de restes de referit (UE 362) a l'angle format pels murs 327 i 349, és a dir, al nord-est de l'estança. Aquest referit estava fet amb un morter molt ric en calç de fins a 4 cm de gruix.

Gràcies als materials trobats en tots aquest estrats fundacionals es pot proposar un *terminus post quem* per a l'edificació de l'Àmbit B en el 525/550 segons una vora de Hayes 95 de TSAD²⁴, i c. 535 segons un fragment de ceràmica eivissenca amb decoració incisa polilineal²⁵. De tota manera, una vora atribuïda a la forma Hayes 80B/99 de TSAD sembla que podria proporcionar un *tpq* del segle VI avançat o ja del segle VII.

CALA 1: FASE H1

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
326	Comuna Africana	Bonifay	11	1						1	
326	TS Africana D	Hayes	95	1						2	
358	Cer. Eivissenca ?	Ribell?		1						1	
358	Cer. Eivissenca ?				1	1	1	1		2, 3, 4	Un informe amb decoració a pinta
358	Cuina Tardana	Fulford	32	1						5	
358	TS Africana D	Hayes	80B/99	1						6	
358	Àmfora Oriental	LRA	1		1		2			7	
358	Vidre				1					&	

RESUM DE LES FORMES CERÀMIQUES DELS SEGLES V A VII DC DE LA FASE H1 DE LA CALA 1:

TSAD	NMI
Hayes 95	1
Hayes 80B/99	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 32	1
Comuna	NMI
Mortor africà Bonifay 11	1
Eivissenca? amb decoració a pinta	1
Àmfora	NMI
Oriental LRA1	1

²⁴ Data que pareix que es començaria a exportar aquesta forma cap a Occident (Reynolds 1995, 33; Bonifay 2004, 457).

²⁵ Aquesta datació no es desdiiu gens amb la vora de morter africà assimilable a la forma Bonifay 11B trobada dins del mur 326, una forma que s'estaria fabricant cap a mitjan segle VI (Bonifay 2004, 252).

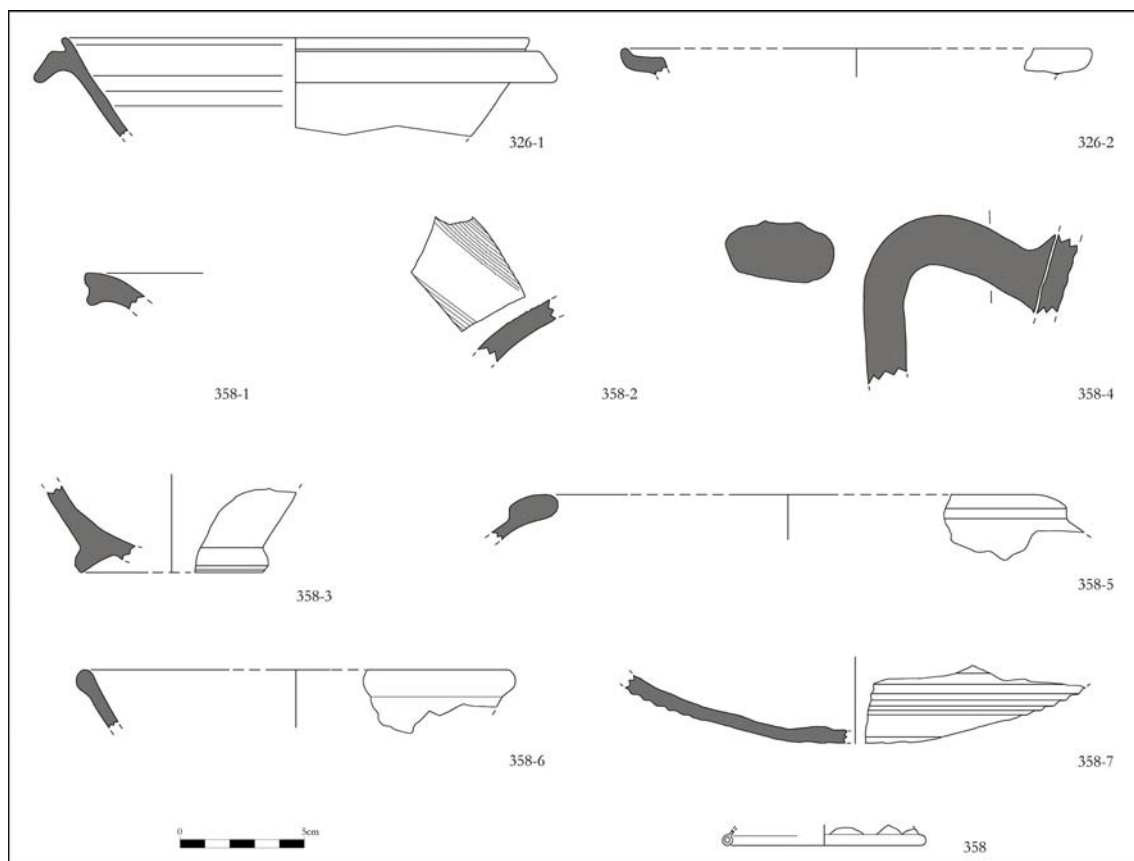

Figura 4.126. Materials de la Fase H1 de la Cala 1 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

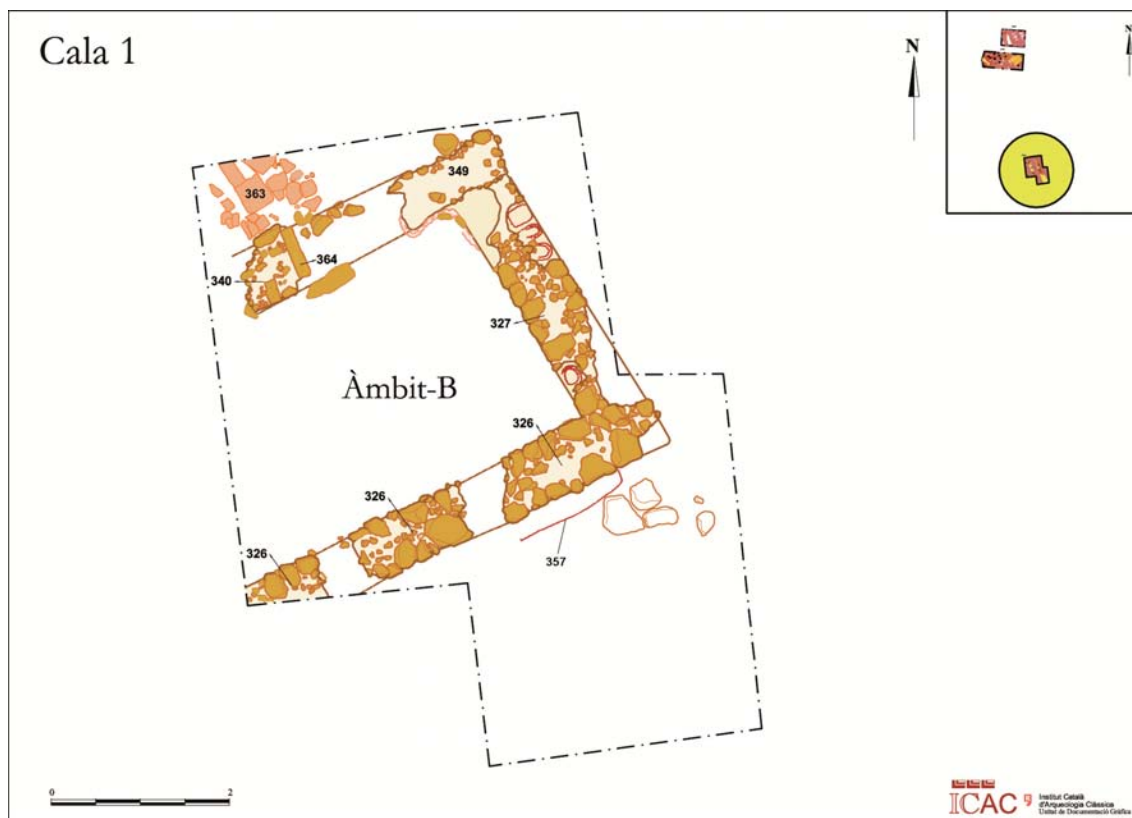

Figura 4.127. Planta de l'Àmbit B (Autoria: ICAC)

De la Fase H2, és a dir, dels nivells d'ús de l'Àmbit B, es varen documentar tres estrats (UE 324, 325 i 328). Aquests corresponen a una capa de terra de color negrós, granulada, força compacta i amb algunes pedretes d'entre 3 a 7 cm, que es va localitzar a l'exterior de l'estança, adossada a les seves parets meridional i oriental. La potència d'aquesta capa era d'entre 4 a 8 cm. Les dues vores de Hayes 99C i una de Hayes 99 de les variants tardanes de M. Bonifay, trobades en aquests estrats indiquen un *tpq* de final del segle VI o, més probablement, de principis del VII dC.

CALA 1: FASE H2

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
324	Cer. Eivissenca ?	Gerra		1						1	
324	Cer. Eivissenca ?						1			2	Amb grafit post-coccio
324	Cuina Tardana			1							
324	TS Africana D	Hayes	99 C	1							
324	TS Africana D			1	1		10				
324	Àmfora Africana	Keay	LXII, D	1						3	
325	TS Africana D				1						
328	Cer. Indeterminada			1						1	Gerra o àmfora amb pasta blanca, abundant desgriant blanc i gris, i algun de daurat
328	Comuna Oxidada	Gerra?		1						2	Pasta beige amb abundants partícules brillants
328	Cer. Eivissenca ?			2	2		1				L'informe amb decoració incisa polilineal
328	TS Africana D	Hayes	99 C	1						3	
328	TS Africana D	Hayes	99 v. tar.	1							Sembla D3?
328	TS Africana D				1		7				Algunes podrien ser D3
328	Àmfora Oriental	LRA	1				1			4	
328	<i>Imbrices</i>	Retallat	Discoide					1		5	
328	Vidre					1				A	
328	Elements Metàl·lics	Plom	Làmines					2		B, C	

RESUM DE LES FORMES CERÀMIQUES DELS SEGLES V A VII DC DE LA FASE H2 DE LA CALA 1:

TSAD	NMI
Hayes 99 C	2
Hayes 99 variant tardana, possible D3?	1
Àmfora	NMI
Africana Keay LXII,D	1
Oriental LRA1	1

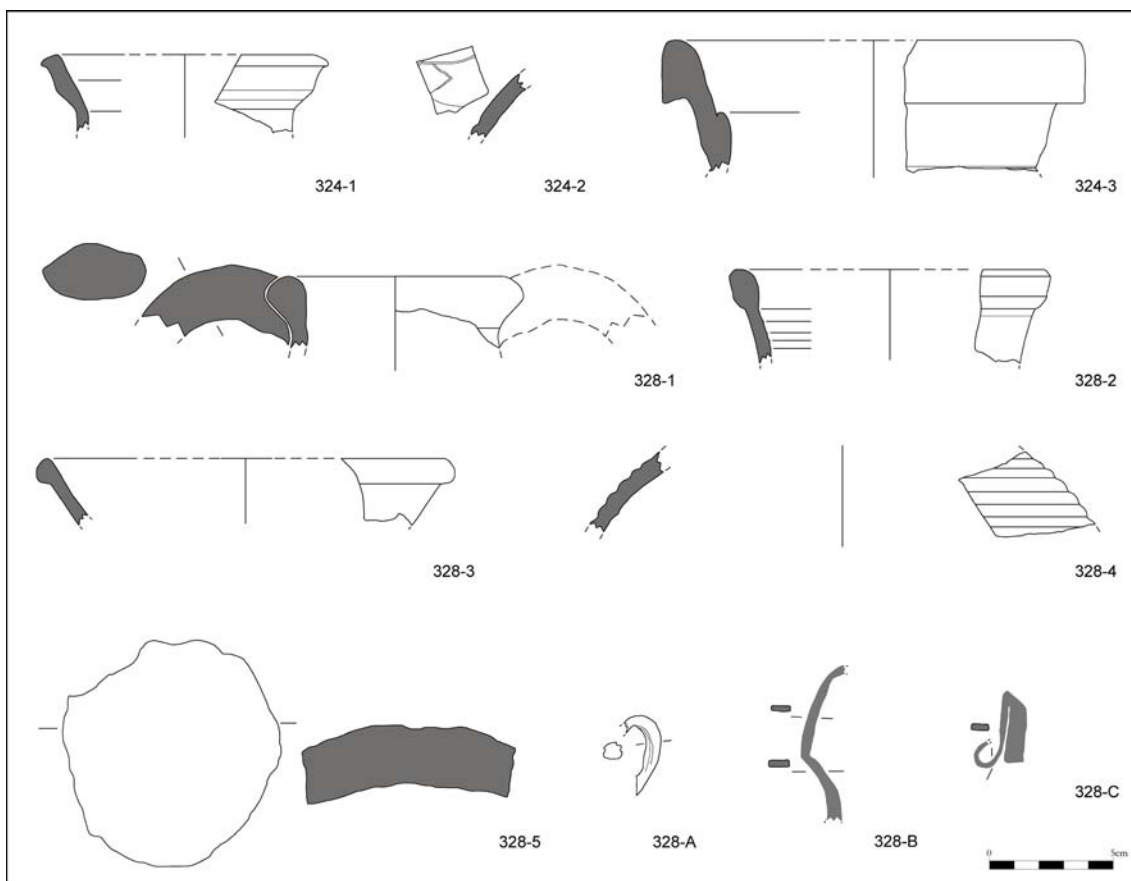

Figura 4.128. Materials de la Fase H2 de la Cala 1 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera).

La darrera fase d'època antiga documentada a la Cala 1 (Fase I), correspon als nivells d'incendi i enderroc de l'Àmbit B (UE 319, 320, 322, 339, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 356 i 361). Així, a sobre del paviment de l'Àmbit B, es va trobar una capa (UE 345, 346 i 347. Figura 4.129.), de fang granulós, molt compactat, de color negrós, amb abundants carbons. Semblava correspondre fonamentalment a la coberta carbonitzada i caiguda de l'estança, molt probablement feta amb matèria vegetal i fang. La potència d'aquesta capa rondava els 12 cm. Fora de l'àmbit, en el seu costat septentrional, també es va trobar una capa de les mateixes característiques (UE 361), en aquest cas de només 8 cm de potència.

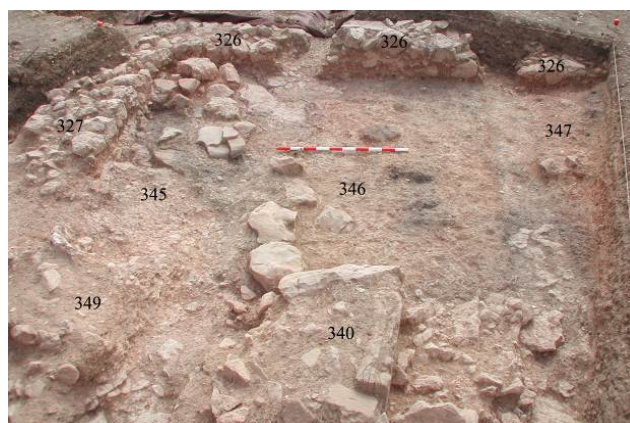

Figura 4.129. Nivells d'incendi i enderroc de l'Àmbit B (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.130. Estrats d'enderroc de l'Àmbit B (Autor: Mateu Riera)

A sobre d'aquestes dues capes que serien de la coberta, se'n varen trobar unes altres (UE 342, 343 i 344 a dins de l'Àmbit B, i UE 356 a fora de l'Àmbit B i adossat a la seva cara nord), que semblaven correspondre a l'enderroc de l'alçat de tàpia o tovots de les distintes parets de l'estança. Aquestes estaven compostes per un fang granulós, molt compactat, de color majoritàriament taronja, tot i que també presentava algunes zones més grogues o verdes. La seva potència màxima rondava els 35 cm (Figura 4.130.).

Per damunt de tots aquests enderrocs es va trobar una capa (UE 319, 320 i 339) de terra de color marró fosc, amb abundants graves i alguna pedra, que semblava correspondre a l'enderroc dels sòcols de l'Àmbit B. La seva potència màxima era d'uns 10 cm.

CALA 1: FASE I

UE	CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
319	Comuna Africana	Gerreta		1						1	
319	Cer. Eivissenca ?	RE-	0806a?	1						2	Amb decoració incisa monolineal i polilineal
319	Cer. Eivissenca ?	RE-0902 =	Ab/Eiv/4	2						3	
319	Cer. Eivissenca ?	Gerretes o Gerrets		4						4, 5, 6	La 4 tal vegada RE-0314?
319	TS Africana D	Hayes	80B/99?	1						7	
319	TS Africana D	Hayes	99 B/C	1						8	
319	TS Africana D	Hayes	99 C	1							
319	TS Africana D	Hayes			1		5			9	
319	Vidre			1	1			1		A, B	
320	Comuna Oxidada				3						Anulars
320	Cer. Eivissenca ?	Morter		1						1	
320	Cer. Eivissenca ?	Gerra			1						Umbilicat
320	Cuina Tardana			1			4			2	La vora amb partícules daurades, tal vegada Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1?
320	TS Africana D	Hayes	81?	1						3	
320	TS Africana D	Hayes	99 C	1							
320	TS Africana D			1	1		2				
320	Amfora Oriental	LRA	1				1				
320	Vidre			1						&	
339	Cer. Eivissenca ?			1						1	
339	TS Africana D	Hayes	99 B o C	1							
339	TS Africana D	Hayes	104 B	1						2	
339	Late Roman C				1					3	Amb estampilla. Enganxa amb UE 334
342	Comuna Africana						1			1	Decorada
342	Cuina Tardana						4				1 informe sembla olla de Constantinoble
343	Cer. Eivissenca ?	Gerra?			1					&	Enganxa amb 346

343	TS Africana D				1					1	
344	Cer. Eivissenca ?						1				Ab dec. incisa polilineal
345	Cer. Eivissenca ?	Gerra/amforeta		1						1	Tipus Mataró 2 amb dec. incisa polilineal
345	Comuna Oxidada					1					Africana molt semblant a la 347-1
345	TS Africana D				1					2	
346	Cer. Eivissenca ?	Gerra			1					&	Enganxa amb 343
346	TS Africana D	Hayes	99C	1						1	Amb grafit post-coccio
346	TS Africana D						2			2	1 amb grafit post-coccio
347	Cuina Tardana				1		2			2	
347	TS Africana D						2				1 amb vernís marró que sembla de les produccions tardanes
347	Elements Metàl·lics	Ferro						1		&	Clau
356	Cer. Eivissenca ?						1				Amb dec. polilineal
356	Cer. Eivissenca ?	Gerra/amforeta		1						1	Tipus Mataró 2
356	Àmfora						2				
356	<i>Tegulae</i>							1		&	Decorada

**RESUM DE LES FORMES
CERÀMIQUES DELS
SEGLES V A VII DC DE LA
FASE I DE LA CALA 1:**

TSAD	NMI
Hayes 81?	1
Hayes 99B o C	2
Hayes 99C	3
Hayes 80B/99?	1
Hayes 104B	1
LRC	NMI
Indeterminada	1
Cuina Tardana	NMI
Cassola Ca/Dau/3 o Cb/Dau/1???	1
Comuna	NMI
Gerreta africana	1
RE-0806a? amb decoració a pinta	1
Luteri eivissenc? RE-0902 =Ab/Eiv/4	2
Morter eivissenc?	1
Gerretes o gerrets eivissencs?	3
Gerra/amforeta tipus 2 de Mataró amb dec. a pinta	1
Gerra/amforeta tipus 2 de Mataró	1
RE-0314?	1

Àmfora	NMI
Oriental LRA1	1

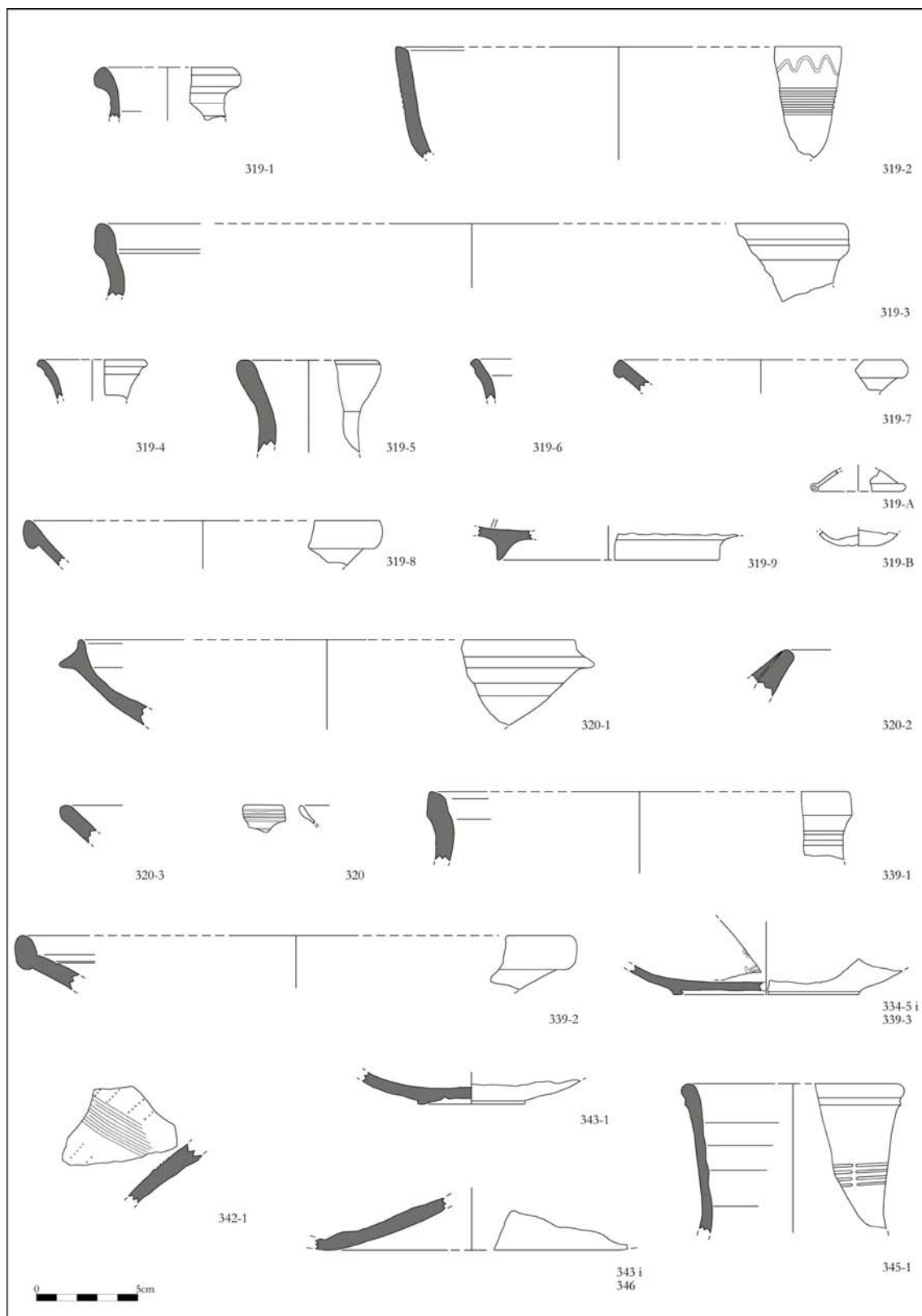

Figura 4.131. Materials de la Fase I de la Cala 1 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

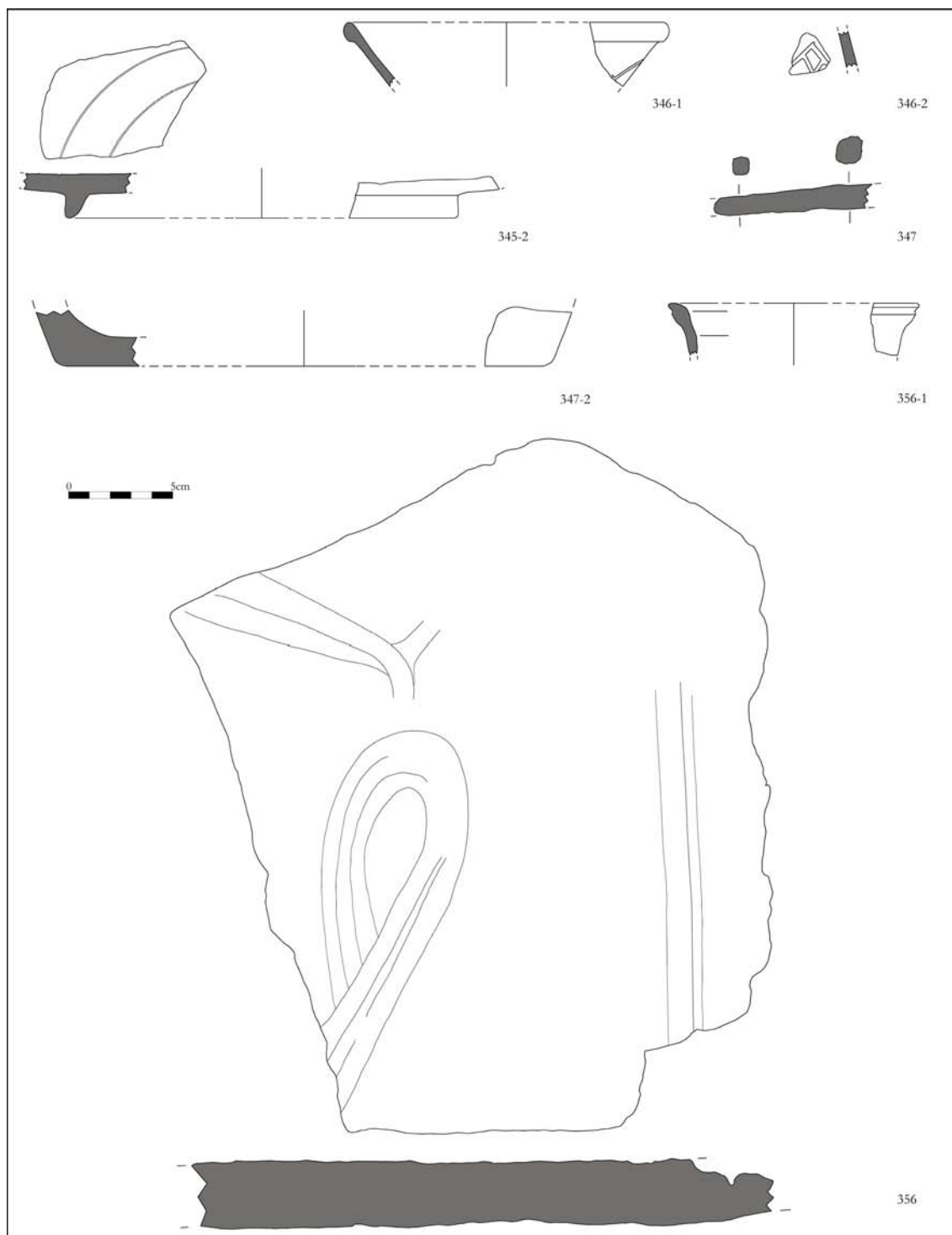

Figura 4.132. Materials de la Fase I de la Cala 1 (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Sebastià Munar, Antonia Martínez, Magdalena Sastre i Mateu Riera)

Més amunt encara, es varen trobar dues unitats estratigràfiques més (UE 321 i 322), que per les seves característiques físiques també semblaven estrats d'enderroc, donat que estaven formats per un conjunt de pedres de mida mitjana, amb abundant terra granulosa de color negre. Aquestes dues UE es trobaren molt a prop de la cota de circulació actual, i just a sota del nivell superficial. Estaven tallades per les rases de vinya del segle XIX. En elles només es va trobar material d'època antiga, però també un petit fragment de ceràmica de cuina amb vidriat verd. Per tot plegat s'ha considerat oportú deixar de

banda els materials d'aquests dos estrats, tot i que són força coherents amb els de la Fase I, llevat de la possible intrusió de la ceràmica de cuina vidriada.

CALA 1: FASE I?. MATERIALS QUE NO SÓN CONCLOENTS PER DATAR LA FASE I

321	Cuina Tardana						5				
321	TS Africana Indeterminada						1				
321	TS Africana D	Hayes	91?					1			
321	TS Africana D	Hayes	93/94/95	1						1	
321	TS Africana D	Hayes	99 C	1						2	
321	TS Africana D	Llumeta	Atlante X					1		3	Amb decoració estampada de floretes
321	TS Africana D				2		3				
321	Cuina amb vidriat verd modern?						1				Petit fragment
322	TS Africana D	Hayes	99 C	1							
322	Cuina Tardana					1	1			1	Sembla Fulford 32?

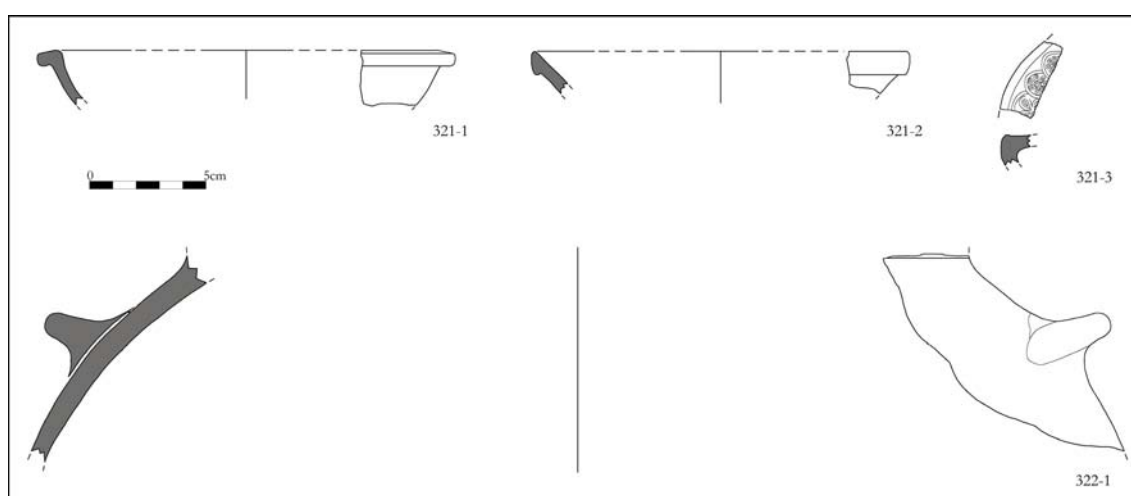

Figura 4.133. Materials presumiblement de la Fase I de la Cala 1 posats en quarantena (Autors: Julio Román, María José Rivas, María Isabel Mancilla, Antonia Martínez i Mateu Riera)

Les datacions aportades pels materials de la fase anterior (Fase H), així com els dels estrats fiables de la Fase I (Hayes 99C i 80B/99, més dos fragments del que semblen ser produccions tardanes de TSAD), pareixen indicar que aquest Àmbit B degué estar en ús fonamentalment durant el segle VII. Certament, la seva fundació podria ser una mica anterior però no gaire més. Més problemàtic és poder determinar el moment de l'incendi que va arruïnar l'estança, atès que els estrats no permeten proposar un *terminus ante quem*. A més, en l'actualitat, hi ha un intens debat sobre les datacions finals de les produccions tardanes de TSAD que, justament, caracteritzen les fases H i I²⁶.

²⁶ Debat del que en donarem més detalls en els següents capítols.

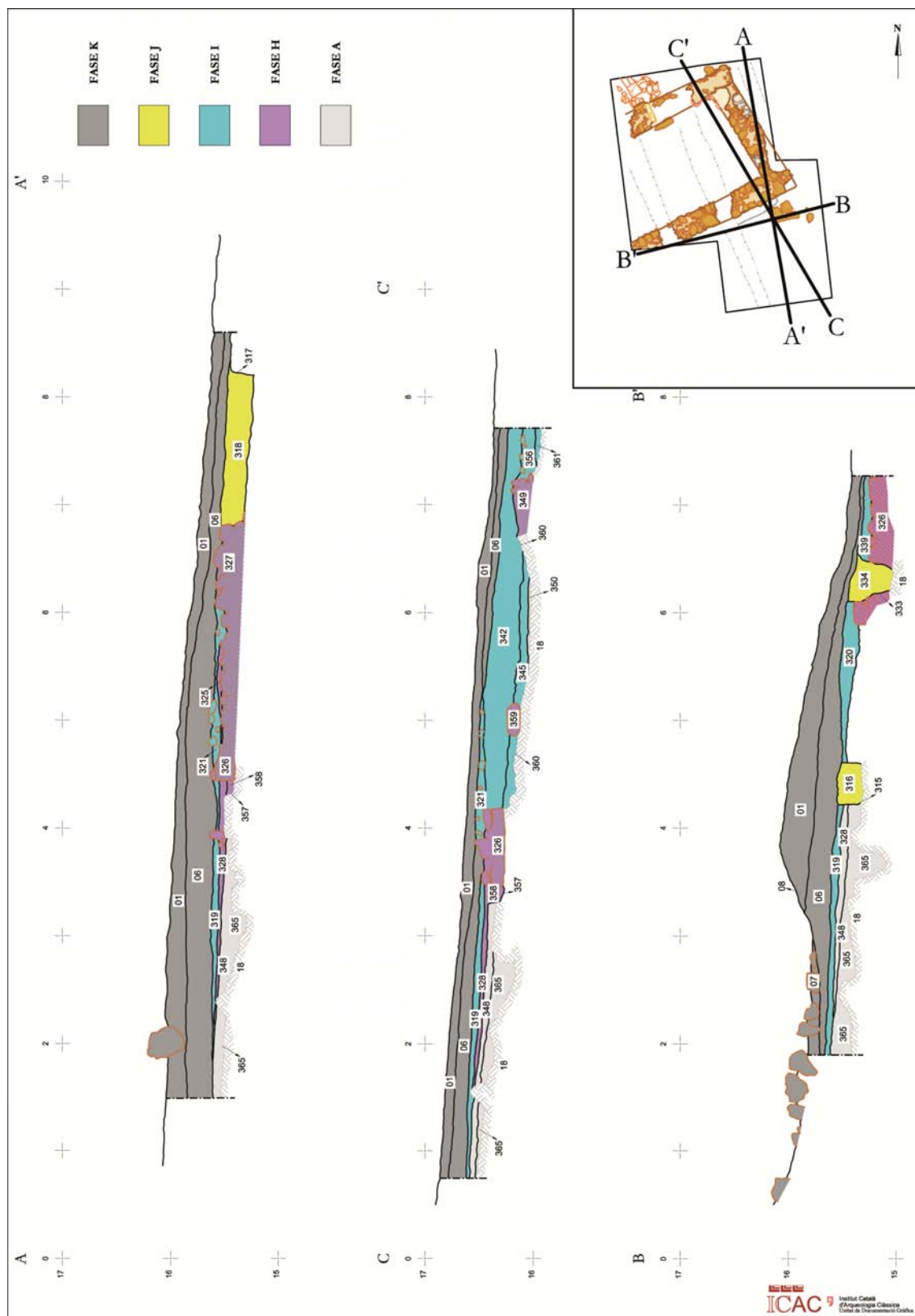

Figura 4.134. Seccions estratigràfiques i per fases de la Cala 1
(Autors: Delineació: Mateu Riera; Digitalització: ICAC)

Malgrat les evidents les semblances amb les construccions del temps del campament napoleònic, hom creu que hi ha prou indicis per desestimar una atribució a l'època contemporània, i per poder situar aquestes estructures en l'Antiguitat tardana. Aquests indicis són:

1. El no haver trobat cap material que no fos d'època antiga en els nivells fundacionals i d'ús de l'Àmbit B. Tampoc se'n va trobar cap en tots els estrats d'enderroc, a excepció d'un únic fragment molt petit, trobat en el estrat més superficial (UE 321) que, tal i com s'ha exposat més amunt, pareix força factible que sigui una intrusió.
2. La coherència cronològica dels materials de les distintes fases documentades a la Cala 1.
3. El no haver descobert cap aixovar dels francesos a sobre del paviment de l'estança tal i com hem vist que s'ha trobat a tots els altres àmbits excavats que daten d'entre 1809-1814.
4. L'Àmbit B presenta la mateixa orientació que les sepultures, estructures i retalls d'època antiga de les Cales 2 i 5.
5. L'amplada dels murs de l'Àmbit B són considerablement més gruixuts que els de les barraques dels francesos, a excepció de l'Àmbit I.
6. A l'Àmbit B s'han pogut documentar restes de referit de morter de calç a les parets (UE 362) encara *in situ*. En canvi, fins ara no s'ha documentat mai a cap lloc de Cabrera l'ús de la calç per part dels presoners francesos.
7. Les recents excavacions realitzades en el Clot des Guix, ens han permès documentar construccions de cap els segles VI/VII dC, construïdes pràcticament de forma idèntica a aquest Àmbit B.

Observant tot el descobert a les distintes cales investigades del Pla de ses Figueres, s'han pogut proposar tota una sèrie de fases que es presenten a continuació. Tot i que alguns aspectes no estan completament confirmats, gràcies a l'estudi de les seqüències estratigràfiques, i a les datacions proporcionades pels materials trobats en els diferents estrats, s'ha pogut plantejar una evolució cronològica general del jaciment. També s'han pogut interrelacionar els distints elements localitzats a cadascuna de les sis cales. D'aquesta forma s'ha plantejat la següent taula que, tot i que amb alguns interrogants, serveix per tenir organitzada i definida l'evolució cronològica del que es coneix fins ara d'aquesta estació arqueològica.

CALA 1		
Fase A	Nivells anteriors a l'Àmbit B	?
Fase H1	Fundació Àmbit B?	Final segle VI o inici del segle VII
Fase H2	Estrats del nivell d'ús de l'Àmbit B	Segle VII
Fase I	Nivells d'amortització de l'Àmbit B	Segle VII molt avançat o posterior

CALES 2 a 5		
Fase A	Forats, nivells d'ús i mur 132	<i>Tpq</i> de cap c. 400 dC
Fase B	Nivells de fundació? i d'ús del possible taller de porpra amb cubeta que també s'hauria emprat per a la producció de vi	Segle V-VI dC
Fase C	Nivells d'enderroc i amortització de les estructures de les Fases A i B	Segona meitat segle VI
Fases D, E i F	Enterraments 1, 3 i 4 i UE 161	Final segle VI/primer terç del segle VII
Fase G	Capes de terra UE 119 i 120	c. primer terç del segle VII
Fase H	Construcció dels murs 131, 135 i 331 i del forat 314. Formació dels estrats d'abocador i femer de la Cala 5	Tres darrers quarts segle VII
Fase I	Estrats d'enderroc i amortització dels elements de la fase anterior	Segle VII molt avançat o posterior

CALES 3 i 4		
Fase a	Elements d'època antiga anteriors a qualsevol construcció	<i>Tpq</i> de cap a la 2 ^a meitat del segle II dC
Fase b	Nivells de fundació i ús de la “Factoria de salaons”	<i>Tpq</i> de cap a la 2 ^a meitat del segle II dC
Fase c	Nivells d'amortització de la “factoria de salaons”	Alta edat mitjana

CALA 6		
Fase α	Estrat de sorra amb materials del Talaiòtic final	Anterior al canvi d'era
Fases B/C?	Capes sorrenques	Segles IV-VI dC
Fase I?	Capes de terra	Segle VII dC o posterior

Finalment, al vessant oposat del comellar del Pla de ses Figueres, a la zona marcada a la Figura 4.7., es troben certs elements constructius que semblen també d'època antiga. Entre ells en destaquen restes d'un paviment d'*opus signinum* encara *in situ* de com a mínim 1 m de llargada i 0,50 m d'amplada (Figures 4.135a. i 4.135b.), i un retall quadrangular fet a la roca que podria ser una altra cubeta (Figura 4.135c.). Sembla que es tracta d'una altra zona de caire productiu.

Figura 4.135a. Localització del paviment d'*opus signinum* encara *in situ* (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.135b. Paviment d'*opus signinum* encara *in situ* (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.135c. Retall quadrangular (Autor: Mateu Riera)

4.2. SA FONT

Partint del Pla de ses Figueres cap a l'interior de la illa, a 250 m de distància, es troba el jaciment arqueològic de Sa Font (Figura 4.2.). Caminant s'hi arriba en uns 5-10 minuts. Aquest fou catalogat per primera vegada a mitjans de la dècada de 1990, en motiu de la la revisió del Pla General d'Ordenació Urbana de Palma (Riera Rullan 2001, 67; 2002, 67-74; 2005b, 207-208)²⁷.

En aquest punt hi ha la font principal de la illa. Sota aquesta font, actualment de mina, hi ha un sistema de marjades encara parcialment dedicades al regadiu. Just al damunt del tot del sistema hi ha un forn de calç, on, anys enrere, durant els treballs de la seva restauració, el guarda Pere Llobera va trobar entre les seves pedres un fragment d'una ara de marbre d'època romana (Riera; Sánchez; Fàbregues i García 2004 i 2009). Es veuen també molts murs arruïnats dels que es desconeix la seva datació donat que mai s'ha realitzat cap excavació arqueològica.

L'indret és un lloc arrecerat, localitzat en el fons d'una petita vall situada a uns 35 m sobre el nivell del mar (Figures 4.136. i 4.137).

Figura 4.136. Cases de Can Feliu i marjades del fons de vall on es troba el jaciment de Sa Font (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.137. Cases de Can Feliu i marjades del fons de vall on es troba el jaciment de Sa Font (Autor: Mateu Riera)

En aquest lloc es troba abundant ceràmica de diverses èpoques. La més antiga que s'ha pogut documentar correspon als segles II-I aC, però també són molt freqüents els materials dels segles V a VII dC (Figura 4.138.) i d'època islàmica. A la zona apareixen igualment abundants fragments ceràmics del temps de la captivitat dels soldats napoleònic. Totes aquestes troballes evidencien la necessitat d'un rigorós control arqueològic de qualsevol tipus d'obra que afecti al jaciment de Sa Font.

²⁷ El jaciment arqueològic de Sa Font englobaria els dos jaciments proposats per J. Aramburu de Can Feliu i Es Cellar (Aramburu 2001). En dit treball es parla d'una edificació situada entre el segle I dC i el VI dC o més probablement entre el V i el VI dC. Certament, aquesta atribució cronològica, feta només a partir de treballs de prospecció, no és fiable si no es fa una excavació arqueològica.

Ara com ara no és possible saber si hi va haver algun tipus d'assentament relacionat amb la comunitat monàstica. De totes maneres, la presència de materials ceràmics trobats en el lloc corresponents als segles V a VII dC, evidencien, amb tota seguretat, que els membres d'aquella col·lectivitat van conèixer i aprofitar l'aigua del lloc.

SA FONT

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	REF	OBSERVACIONS
TSAD	Hayes	91	1					Aram. 1	(Aramburu 2001)
TSAD	Hayes	93	1					K	
TSAD	Hayes	99A o B	1					L	
TSAD	Hayes	99B o C	1					M	
TSAD	Hayes	99C	2					N, O	
TSAD				1				P	
Cuina Africana	Cassola	Ostia III, 267	1					S	
Cuina Africana	Lamb.	10B	1					T	
Cer. Eivissenca?	Mortor	Mataró 2	1					V	
Cer. Eivissenca?	Mortor			1				W	
Amfora Africana	<i>Spatheion</i>		1					Z1	
Amfora Africana	Discoide						1	Z2	
Amfora Africana						3			
Tègula						1		Z3	Amb dec. digital

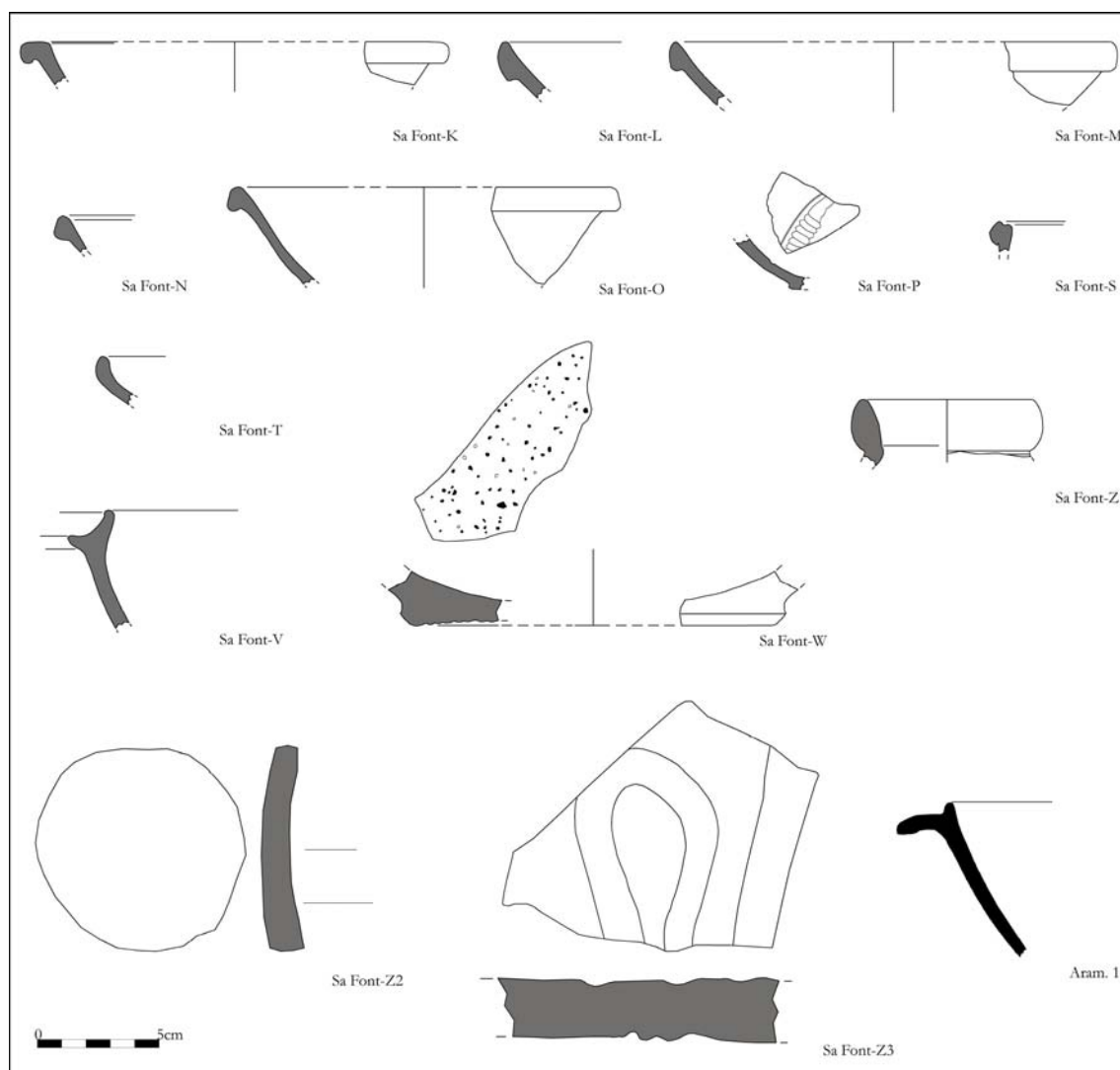

Figura 4.138. Materials dels segles V a VII dC del jaciment de Sa Font (Autors: Maria Isabel Mancilla, Maria José Rivas, Julio Román i Mateu Riera. La peça marcada com a Aram. 1 procedeix d'Aramburu 2001, 37)

4.3. SON PICORNELLS

A l'interior de Cabrera (Figura 4.2.), en la seva península nord, hi ha un dels altres jaciments importants de l'illa. Aquest es troba a una distància d'uns 2 km dels dos anteriors, entre trenta i quaranta minuts caminant. Es localitza entre 70 i 80 m sobre el nivell del mar, en la part alta d'un coll força estret.

Aquest jaciment podria ser el que descriu Joan Camps a les seves publicacions dels anys seixanta del segle passat, quan parlava d'estructures muràries situades prop de Cala Santa Maria on s'hi trobava "terra sigillata" (Camps 1962a, 659; 1962b, 189). No és possible corroborar aquesta informació, atès que aquest autor mai va presentar un plànol de localització ni les coordenades del lloc. Uns anys més tard, J. Mascaró va continuar citant el jaciment del Puig de Santa Maria però fent només esment a unes suposades restes prehistòriques (Mascaró 1967, 93)²⁸. Més recentment, el jaciment va ser catalogat com a zona arqueològica en la revisió del Pla General d'Ordenació Urbana de Palma. En aquell moment tan sols es va fer una inspecció molt general del lloc, però ja es varen poder identificar algunes de les seves construccions (Riera Rullan 2001, 68; 2002, 20; 2005b, 190). En posterioritat a la revisió del Pla General, Javier Aramburu es referia al lloc com a "Coll del puig de Santa Maria. Cocons d'En Gelat"²⁹, i definia l'indret com a: *Pequeño grupo de cabañas tardorromanas (se han identificado dos seguras y restos de otra) de planta cuadrangular o rectangular, con muros de piedras pequeñas a seco. Se encuentran alrededor de una hoyo que podía servir para recoger agua* (Aramburu 2001, 13). El mateix Aramburu també va presentar un croquis de dues d'aquelles *cabañas tardorromanas* (Figura 4.139.).

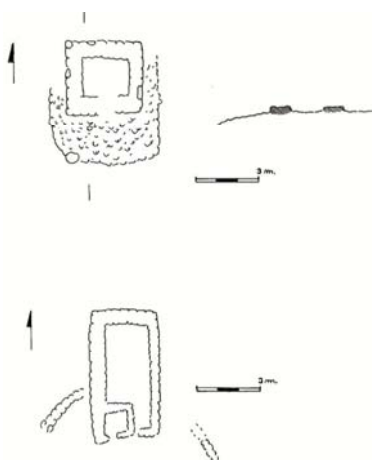

Figura 4.139. Edificacions de Son Picornells (Aramburu 2001, 39)³⁰

Figura 4.140. Vegetació característica del Jaciment de Son Picornells (Autor: Mateu Riera)

A dia d'avui, gràcies a les inspeccions realitzades pel guarda Pere Llobera, que ha anat localitzant moltes edificacions, el jaciment és molt més ben conegut. La vegetació formada per una pineda majoritàriament jove i un sotabosc molt espès (Figura 4.140.) dificulta la visió de les estructures arqueològiques. Tan sols s'ha excavat, recentment,

²⁸ L'any 1997 se'l considerava localitzat a La Miranda (Frontera et al. 1997, 749).

²⁹ Les coordenades donades per Javier Aramburu (X:496300; Y: 4334620; H: 80) coincideixen amb la localització de Son Picornells. Els Cocons d'En Gelat, en canvi, no es troben en aquest indret sinó a uns 380 m de distància.

³⁰ Corresponen a la Barraca 2 i a l'Edificació 1 que es veurà seguidament.

una de les estructures però els resultats d'aquesta intervenció no s'inclouen en la present tesi, tot i que es farà referència a alguns aspectes més endavant.

Tal com pot apreciar-se a les Figures 4.141 i 4.142, les estructures són molt nombroses tot i que la vegetació dificulta la seva individualització. Es poden identificar un conjunt d'edificacions força grans (Edificació 1 i Edificació 2), i algunes, més petites, de planta quadrada (Barraques 1 i 2). També hi ha un gran mur que voreja part del jaciment en forma de tanca però la funció del qual és desconeguda i una possible bassa artificial. Al nord-est i al sud-oest de la suposada bassa, en el fons de vall, encara es poden identificar diverses marjades construïdes per a crear terrasses aptes per a la sembra.

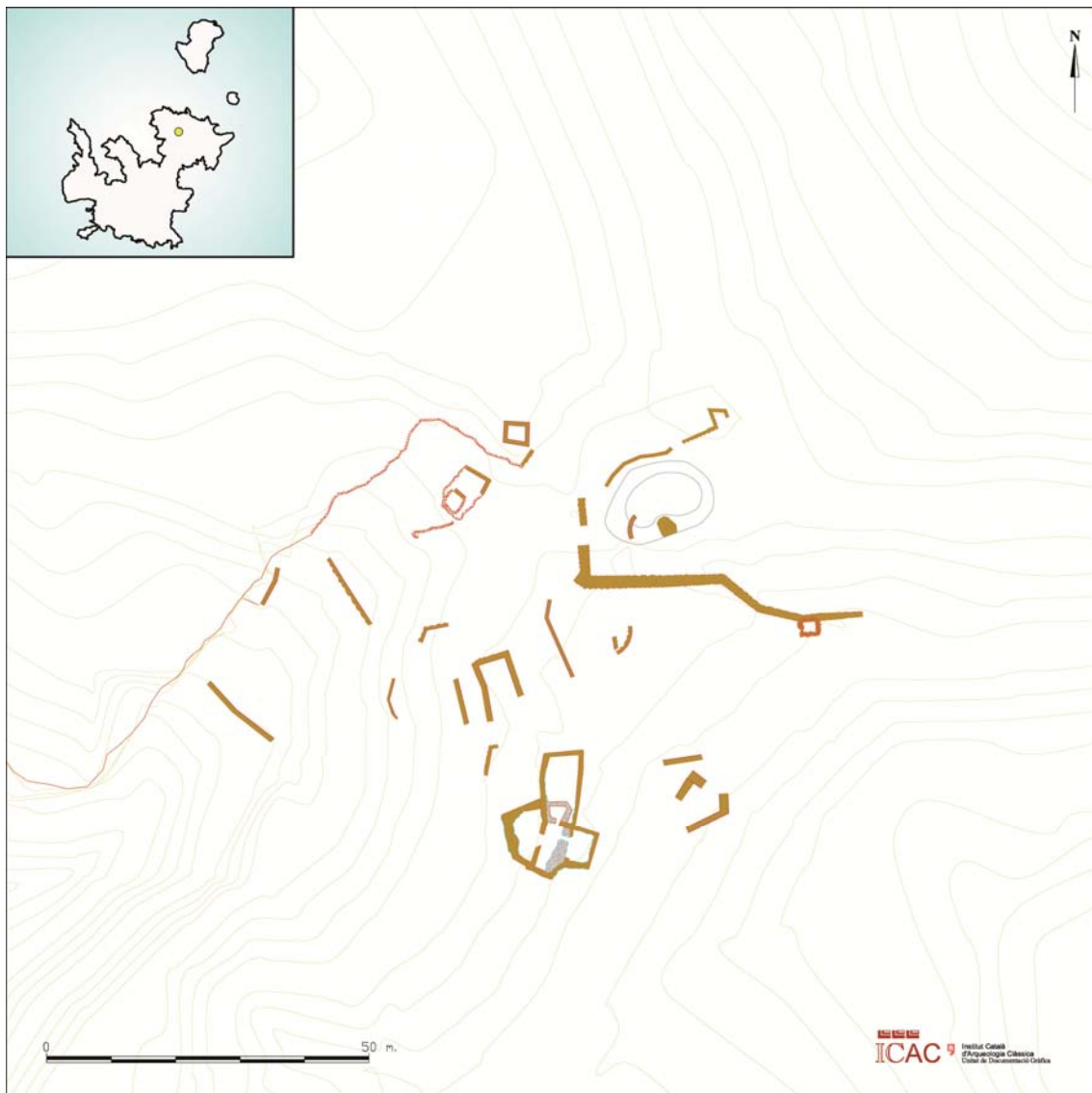

Figura 4.141. Topografia del jaciment de Son Picornells (Autoria: ICAC)

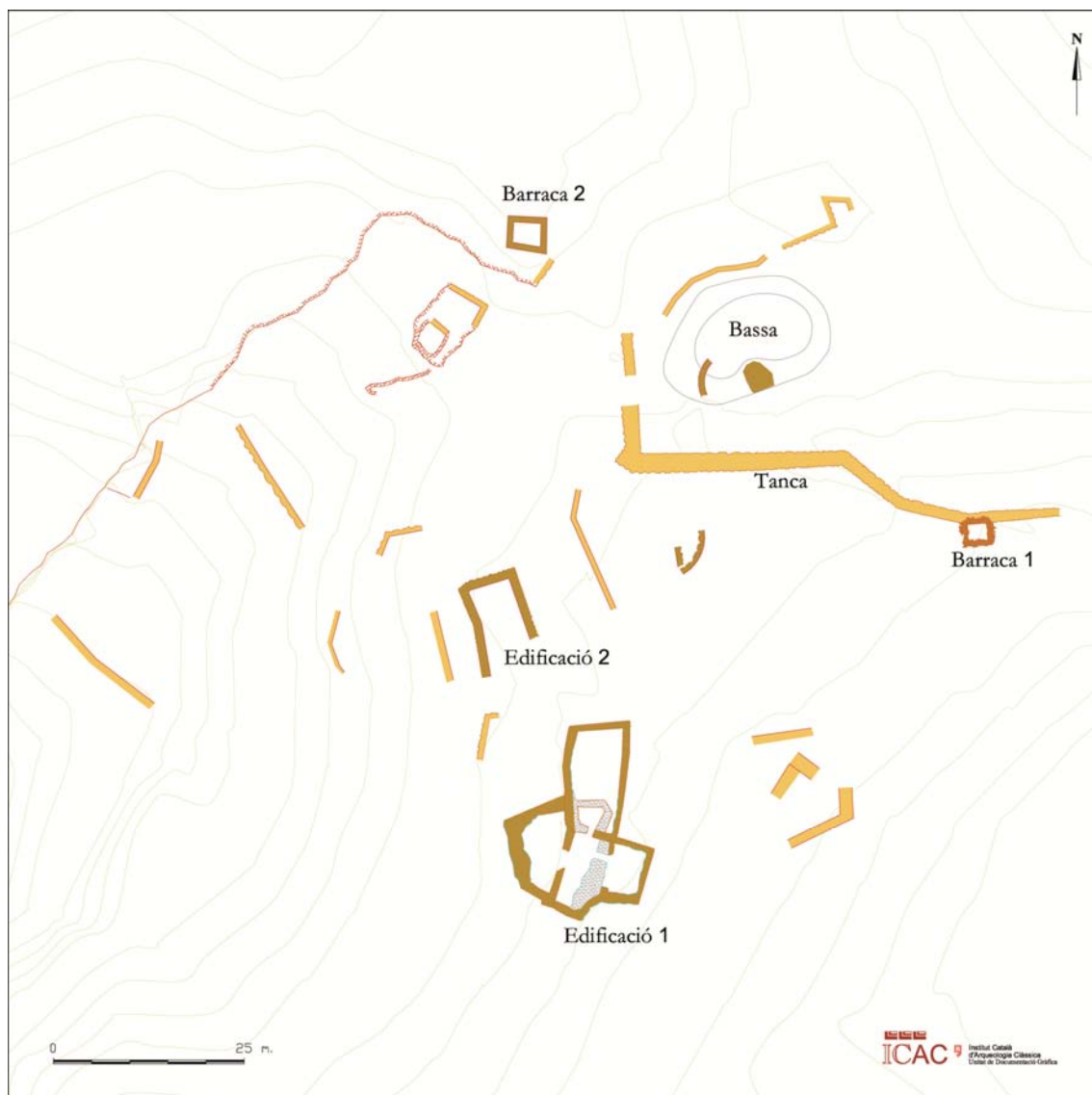

Figura 4.142. Construccions localitzades a Son Picornells (Autoria: ICAC)

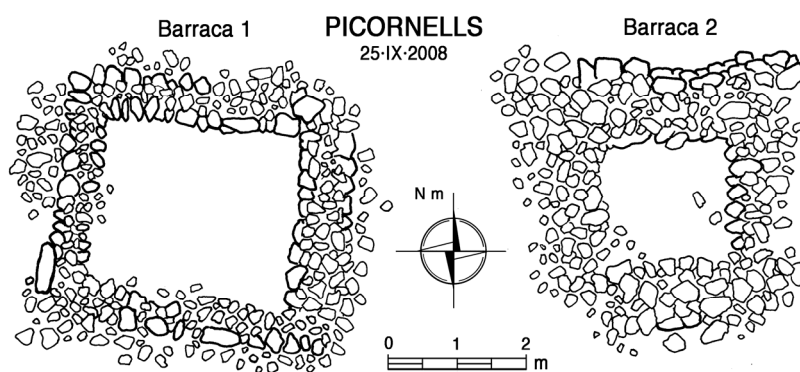

Figura 4.143. Edificacions de planta quadrada de Son Picornells (Autor: Miquel Trias)

Les dues construccions de planta quadrada identificades (Barraques 1 i 2. Figures 4.143. i 4.144.) amiden en el seu interior aproximadament 1,80 m x 1,50 m. Els seus murs presenten una gruixa d'entre 60 a 70 cm.

Figura 4.144. Barraca 2 de Son Picornells (Autor: Mateu Riera)

L'edificació 2, en el seu exterior amida uns 6 m d'amplada i més de 12 m de llargada. Els seus murs semblen d'entre 0,60 i 1 m d'amplada, tot i que caldrà realitzar feines d'excavació per a poder comprovar-ho.

La planta de l'Edificació 1 és molt més complexa³¹. Els seus murs perimetrals semblen assolir entre 0,60 i 1 m d'amplada³². En total amida fins a 20 m de llargada i fins a 13 m d'amplada (Figures 4.145. a 4.147.).

Figura 4.145. Edificació 1 de Son Picornells (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.146a. Detall de l'Edificació 1 de Son Picornells (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.146b. Detall de l'Edificació 1 de Son Picornells (Autor: Mateu Riera)

³¹ Coordenades: 496340, 4334510.

³² Els murs destapats durant l'excavació de 2012 feien entre 0,60 i 0,70 m d'amplada.

Figura 4.147. Detall de l'Edificació 1 de Son Picornells (Autor: Mateu Riera)

Gràcies a l'observació de les relacions físiques entre els distints murs que es troben a l'Edificació 1, es pot proposar una evolució cronològica dividida en dues grans fases (Figura 4.148.), sense que per ara es pugui datar amb seguretat cap d'elles. De tota manera sí que sembla clar que la barraqueta de la Fase 2 no pareix gaire antiga. De fet, fou precisament en el seu interior on es varen trobar la majoria dels materials d'època contemporània apareguts en aquest jaciment.

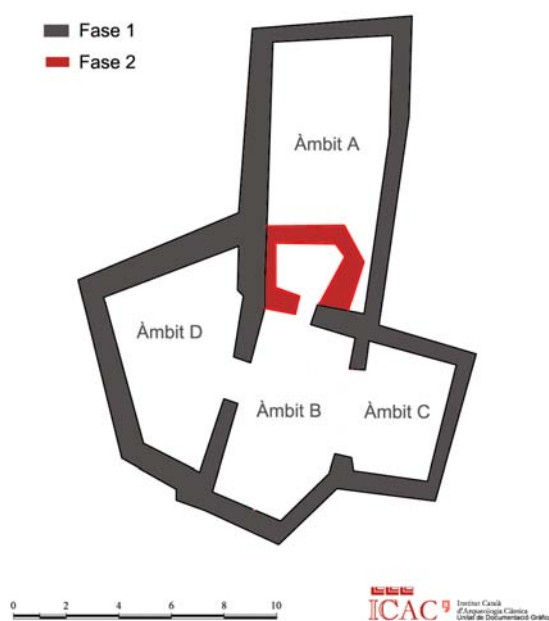

Figura 4.148. Proposta d'evolució cronològica de l'Edificació 1 de Son Picornells (Autoria: ICAC)

Pel que respecte als àmbits de la Fase A tres d'ells són de planta quadrangular (Àmbits A, B i C). En els seus interiors l'Àmbit A amida 10,20 m de llargada per fins a c. 4,5 m d'amplada; l'Àmbit B uns 7,5 m per fins a c. 3 m; i l'Àmbit C uns 5 m per c. 3 m. En canvi, l'Àmbit D presenta una planta trapezoide, quasi triangular, amb una llargada màxima de c. 8 m i una amplada màxima de c. 5 m. Abans d'haver-s'hi realitzat cap excavació arqueològica, mitjançant l'observació de l'enderroc i dels desnivells del lloc,

ja donava la impressió que l'Àmbit A encara conservava uns murs de més de 4 filades i de fins a 1 m d'alçada, com a mínim (Figura 4.149.)³³.

Figura 4.149. Planta i seccions de l'Edificació 1 de Son Picornells (Autoria: ICAC)

Finalment, cal indicar que la Tanca identificada amida entre 1 i 1,50 metres d'amplada. Envoltada per tres dels quatre costats la suposada bassa, creant amb l'ajuda de l'orografia del lloc, un cul de sac. De la possible bassa per ara només se'n pot identificar una depressió en el terreny de 23 m de llargada i fins a 15 m d'amplada.

Totes les construccions fins ara descrites del jaciment de Son Picornells semblen fetes amb pedres lligades en sec o únicament amb argila. Les pedres emprades per a dites construccions solen ser de mida mitjana o petita, tot i que també se'n pot apreciar alguna força gran.

³³ Gràcies a l'excavació arqueològica realitzada l'any 2012 s'ha pogut comprovar que l'alçada del mur septentrional de l'Àmbit A arriba a 1,45 m.

La gran majoria de les ceràmiques localitzades en superfície són dels segles V a VII dC (Figura 4.150.). Al contrari del que deia J. Camps (1962a, 659), no hem pogut trobar ni un sol fragment de ceràmica prehistòrica, ni de cap altre temps que no sigui ja l'època contemporània. Per tant, es pot proposar una datació d'entre els segles V i VII dC per aquest jaciment.

Durant la campanya de 2012 s'ha realitzat una cala arqueològica a l'extrem septentrional de l'Àmbit A de l'Edificació 1 de la que no s'inclouen il·lustracions ni materials a la present tesi. El sondeig va quedar dividit en dues parts pel mur nord de l'esmentat àmbit. Aquestes dues parts s'anomenaren Cala 1A i Cala 1B. La Cala 1A ocupava una superfície inicial de 6,1 m de llargada (E/W) per 4 m d'amplada (N/S) i afectà l'interior de l'Edificació 1. En canvi, la part de la Cala 1B feia 4 m de llargada (E/W) per 3,5 m d'amplada (N-S), i afectà l'exterior l'Edificació 1, ben a tocar del seu mur septentrional. Un cop acabades les feines d'excavació es va poder apreciar que aquest mur conservava una alçada de fins a 1,45 m i que la seva amplada era d'uns 0,60 m. Tot i que no es va arribar a destapar el seu extrem occidental, sembla que la seva llargada estaria entre els 5,5 i els 6 m. Estava fet de dues cares vistes construïdes amb pedres de mida gran i mitjana clarament retocades (normalment són més petites a mesura que les filades són més altes), lligades amb argila. Cal destacar que a la filada inferior presentava pedres considerablement grans de fins a 0,50 m d'alçada i més de 0,50 m d'amplada. Al mig de les dues cares vistes hi ha un rebliment d'argila i pedres petites. També es va poder comprovar que per a construir l'Àmbit A s'havia realitzat un gran retall per tal d'anivellar el terreny de la zona i fonamentar els seus murs directament sobre la roca natural. Aquest retall es va poder documentar a l'interior de l'estança on es va trobar la roca ben plana i anivellada. En canvi, a la part de fora, l'esmentat retall quedava evidenciat a mode de rasa de fundació, amb uns acabats molt irregulars, que arribava als 0,55 m d'amplada i fins als 0,20 m de fondària.

Convé remarcar que tots els materials arqueològics recuperats durant la campanya de 2012 a la Cala 1 de Son Picornells se situen en una forquilla temporal que abraçaria els segles V a VII dC, i sobretot, els segles VI a VII dC. Aquests materials doncs ens segueixen fent pensar que aquesta Edificació 1 podria ser ben bé del temps del monestir cabrerenc.

Per altra banda, com que el paviment de l'estança era la mateixa roca mare retallada, i com que dins del retall fundacional no es va trobar cap material indicatiu, no es pot determinar cap *terminus post quem* per a la construcció de l'Edificació 1. En canvi, en el que pareix que havia funcionat com a nivell de circulació exterior a l'esmentada construcció, es varen trobar dos fragments ceràmics que podrien ser del segle V dC, com a mínim, tot i que també podrien ser produccions dels segles VI o VII.

Pel que fa a les mides i a la tècnica constructiva, els murs són molt semblants als dels segles VI/VII del Pla de ses Figueres. També la manera de retallar el terreny per assentar els esmentats murs i per anivellar els paviments de les estances és la mateixa documentada al Pla de les Figueres.

SON PICORNELLS

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
Cer. Eivissenca?	Gerra/amforeta?		2						A, B	
Cer. Eivissenca?	Morter						1		C	
Cer. Eivissenca?	RE-0902 =	Ab/Eiv/4	1						D	

Cer. Eivissenca?	Ribell		1					E	
Cer. Eivissenca?						2		F, G	Dec. polilineal
Comuna Oxidada			1					H	
Cuina Tardana						1			
TSAD	Hayes	63	1					I	
TSAD	Hayes	99C?	2					J, L	La J amb vora fumada
TSAD	Hayes	99C	1					K	
TSAD			2	2		1		M	
Àmfora Africana							1	N	
Àmfora Oriental	LRA?	3?				1			
Tègula						1			

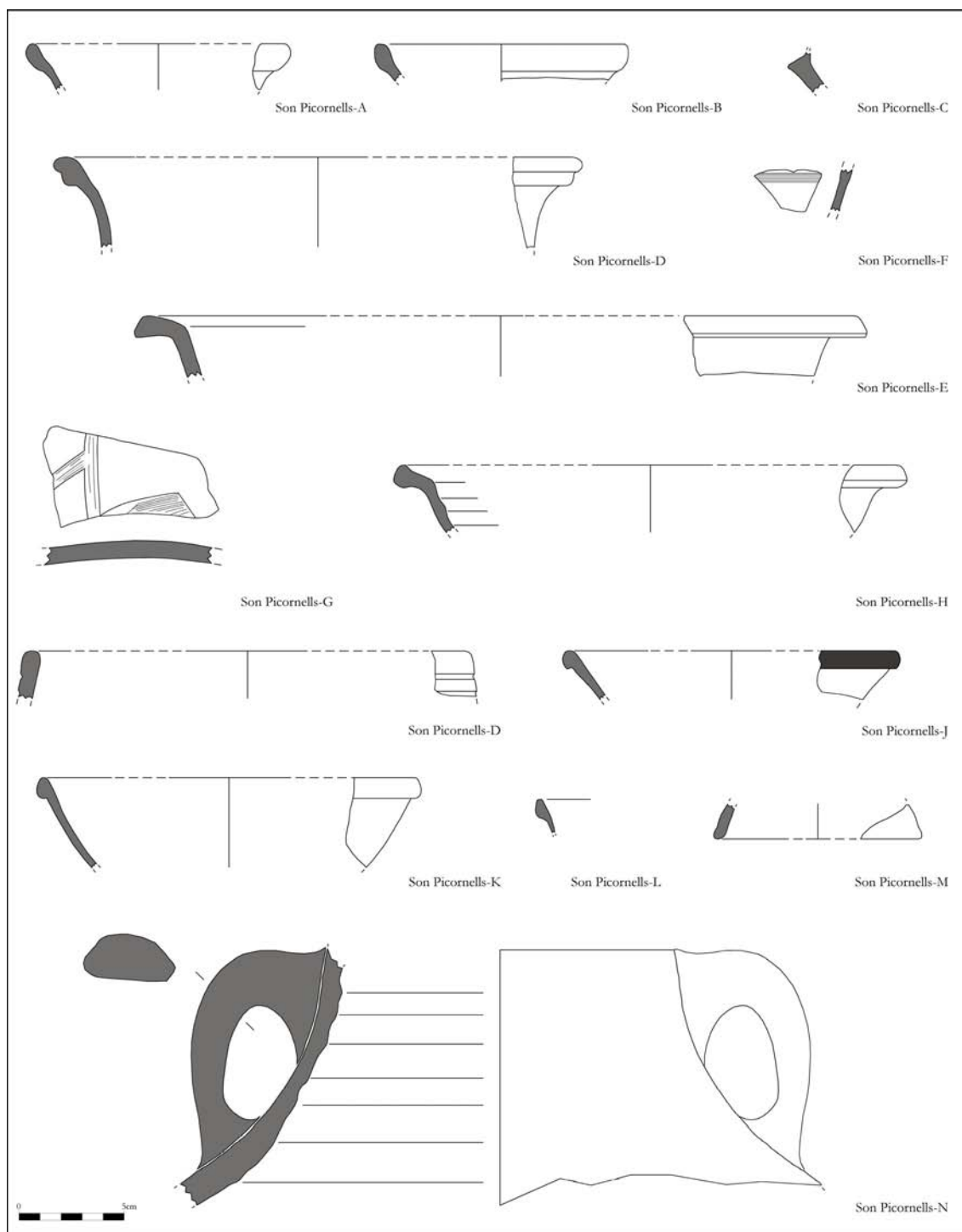

Figura 4.150. Materials de prospecció del jaciment de Son Picornells (Autors: Maria José Rivas, Julio Román, Sebastià Munar, Roger Real i Mateu Riera)

2.4. CLOT DES GUIX

Un altre jaciment amb abundants materials del temps del monestir de Cabrera, és el del Clot des Guix. Es troba aproximadament en el centre de la península nord de l'illa (Figura 4.2.), a una distància de Son Picornells d'entre cinc i deu minuts caminant. Les construccions més destacables del jaciment corresponen a una gran tanca i a l'anomenat Conjunt Central, el qual es troba a uns 75 m sobre el nivell del mar.

Algunes de les restes arqueològiques d'aquest indret ja varen ser donades a conèixer per J. Camps (Camps 1962a i b): *Se trata de un poblado amurallado de estructura talayótica a base de bloques pequeños colocados en seco. En el centro del conjunto aparecen unas habitaciones rectangulares de estructura muraria de técnica diferente, a base de fragmentos de arenisca retocados, de tamaño regular y montados también en seco* (Camps 1962b, 189).

El mateix autor descrigué que en els voltants de dites construccions es trobaren: 1.º *Cerámicas tardorromanas decoradas con improntas de palmetas, puntillado y cruces bizantinas...* 2.º *Cerámicas tardorromanas, de color rojizo amarillento con incisiones (¿letras?, ¿anagramas?) ilegibles, hechas con punzón después de la cochura...* 3.º *Cerámicas de técnica indígena de carácter puramente talayótico, modeladas a mano, pasta muy burda, con gran cantidad de impurezas, la mayoría de paredes gruesas. Color variable entre amarillo-rojizo y gris. Superficie rugosa* (Camps 1962b, 189 i 190).

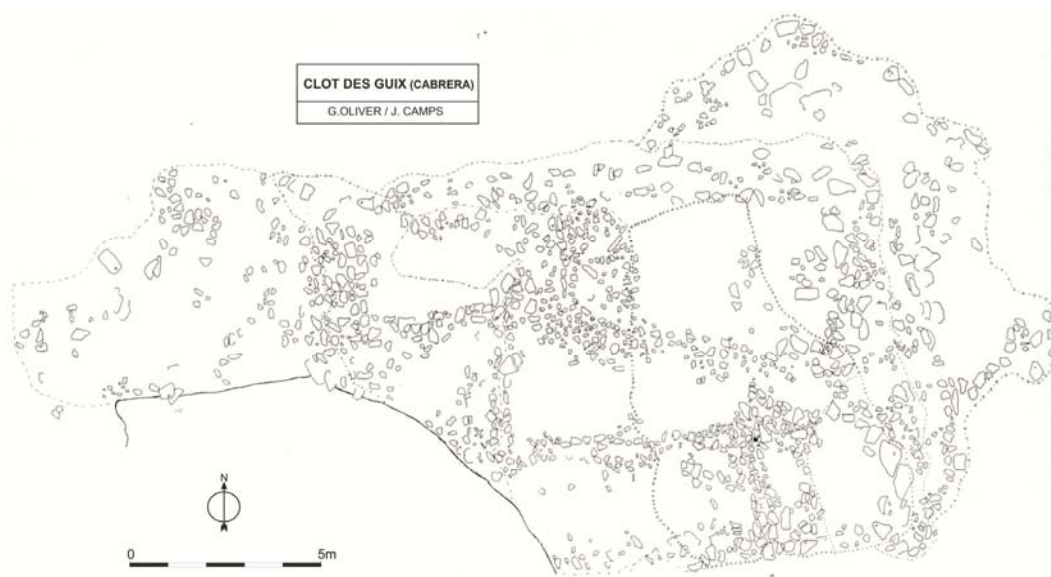

Figura 4.151. Planimetria del Conjunt Central del Clot des Guix cap a l'any 1960
(Autors: Guillem Oliver i Joan Camps)

Seguint en la mateixa línia de Joan Camps, l'any 1967, J. Mascaró Pasarius va classificar el jaciment del Clot des Guix només com a *Conjunto prehistórico* en el catàleg per a la defensa de monuments editat pel Ministerio de Educación y Ciencia (Mascaró 1967, 93). Però llavors ja hi havia qui afirmava que, amb la “breu exploració” feta, J. Camps, havia pogut comprovar l'existència en el Clot des Guix de restes de ceràmica tardorromana “que pareixen confirmar l'existència en aquell lloc del monestir agustinia del que parlava el papa Gregori” (Pérez 1970, 569-570).

Més endavant en el temps, V. Guerrero, l'any 1985, va exposar que algunes de les peces trobades per Joan Camps, corresponien a *terra sigillata* Clara D de la forma Hayes 99 que es datava dels segles V o VI dC (Guerrero 1985, 148). Aquests materials foren revisats per M^a.J. Hernández, M. Orfila i M. A. Cau, que atribuïren els grups 1 i 2 de Camps a les produccions de *Terra Sigillata* Africana D, algunes d'elles amb decoració estampada de l'estil A(ii) (Figura 4.152). D'aquestes produccions, a part de tornar a citar el tipus Hayes 99, es proposa la identificació d'una possible Hayes 104 amb decoració estampada de creus assimilables al motiu 311 de Hayes de l'estil E(i). De tota manera, el més destacable d'aquesta revisió va ser el poder identificar entre aquelles peces suposadament indígenes i talaiòtiques (Figura 4.153), una sèrie de produccions de ceràmica de cuina modelada a mà o torn lent considerades tardorromanes, algunes de les quals es varen poder assimilar a les formes Fulford 8 i 32, que, en aquells anys, es consideraven corresponents als segles V i VI dC (Hernández, Cau, Orfila 1992, 215).

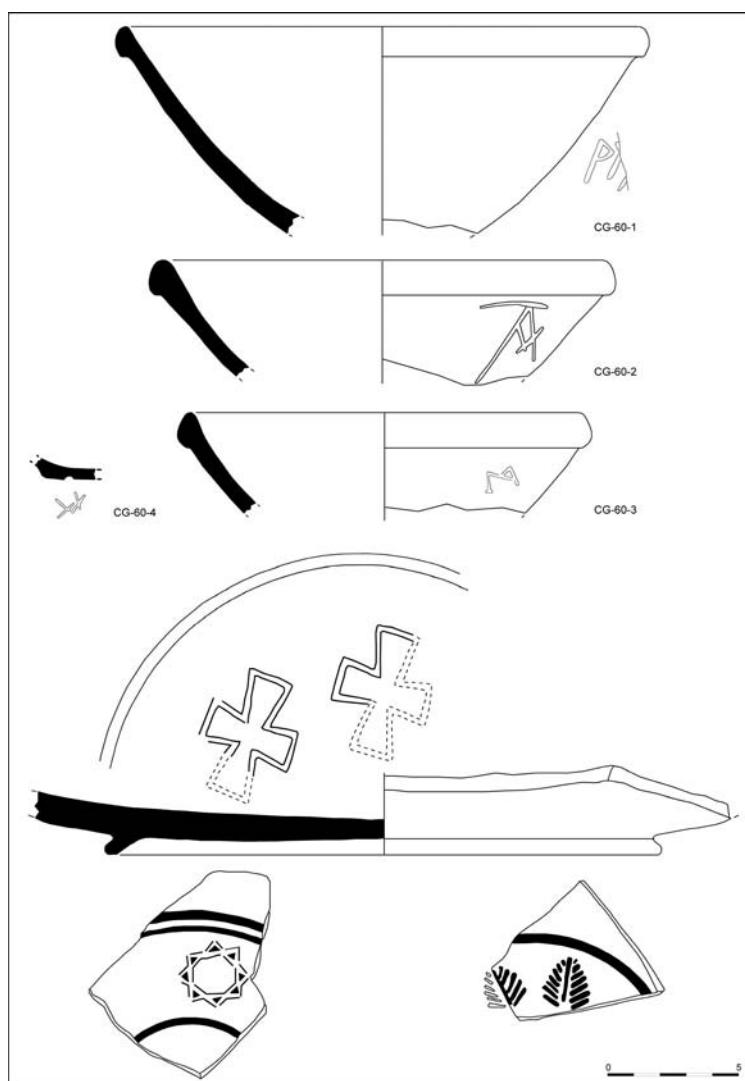

Figura 4.152. *Terra Sigillata* Africana D trobada per J. Camps en el Clot des Guix (Autora: M.J. Rivas a partir dels originals de Guerrero 1985, fig. 71 i 72)

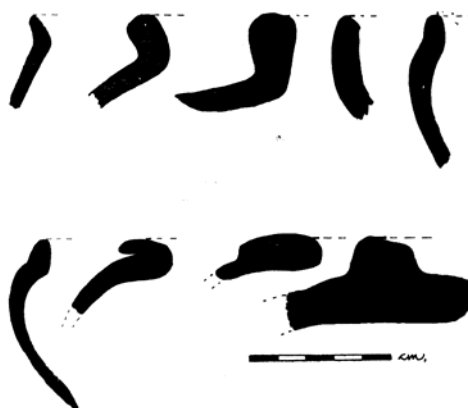

Figura 4.153. Materials suposadament talaiòtics publicats per J. Camps trobats en el Clot des Guix (Camps 1962b, fig.3)

Els materials descoberts en prospecció durant les últimes dècades corroboren en gran mesura les apreciacions dels investigadors Guerrero, Hernández, Cau i Orfila i es confirma la manca absoluta de material d'època talaiòtica en el jaciment (Riera Rullan 2001, 67 i 72; 2002, 75-82; 2005b, 208-210).

Les restes ceràmiques recollides en superfície en el Clot des Guix s'han dividit en dos grups segons el lloc on es varen trobar. El primer es refereix al Conjunt Central i a les immediacions del turó on es troba aquest. El segon grup recull el material que es va localitzar al voltant de la tanca que circumda tot el jaciment.

CLOT DES GUIX – CONJUNT CENTRAL

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
Cer. Eivissenca?	Morter		1	1					A, B	
Cer. Eivissenca?	Gerra/amforeta?	RE-0206= Mataró 2	1						C	
Cer. Eivissenca?	Gerra/amforeta?		1						D	
Cer. Eivissenca?	RE-	0809?	1						E	
Cer. Eivissenca?			2	2	1	1	1		F, G, H	
Cuina Africana						1				Amb restes blanques a l'interior
Cuina Tardana	Cassola		1						I	
Cuina Tardana	Fulford	8	2						J, 93-1	
Cuina Tardana	Fulford	32	1						K	
Cuina Tardana						3				
TSAD	Hayes	63	1						L	
TSAD	Hayes	94	1						M	
TSAD	Hayes	99B o C	1						N	
TSAD	Hayes	99C	6						O, P, Q, R, S	La S amb pasta marró i vernís marró molt diluït (sembla producció tardana)
TSAD			1	1		8			T	La T amb grafit post-coccio
Àmfora						15				
Àmfora ebusitana?						1			U	Amb grafit post-coccio
Àmfora Oriental	LRA	1					1		V	
Tègula						1	1		W, X	
Estuc Pintat							1			Color vermell
Escòria							2			

CLOT DES GUIX – CONJUNT CENTRAL (ARAMBURU 2001, 14)

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	REF	OBSERVACIONS
TSAD	Hayes	104	1					Ara-1	

Plat/tapadora?			1					Ara-2	
Cer. Eivissenca?			1					Ara-3, Ara-7	
Cer. Eivissenca?	Luteri		1					Ara-4	
Comuna?			1					Ara-5	
Cuina Tardana	Fulford	8	1					Ara-6	

CLOT DES GUIX – “TANCA”

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
Cer. Eivissenca	RE-	0314					1		1	
Cer. Eivissenca?	Gerra/amforeta?		1						2	Amb dec. polilineal
Cuina Tardana	Cb/Dau/1		1						3	
TSAD	Hayes	104C	1						4	
TSAD				1					5	
Àmfora Oriental	LRA	1			1				6	
Àmfora Oriental	LRA	3				1			7	
Àmfora africana						2				

RESUM DE LES FORMES CERÀMIQUES DELS SEGLES V-VII DC DEL CLOT DES GUIX:

TSAD	NMI
Hayes 63	1
Hayes 94	1
Hayes 99B o C	1
Hayes 99C	5
Hayes 99C producció tardana	1
Hayes 104	1
Hayes 104C	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 8	3
Cassola Fulford 32	1
Cassola Cb/Dau/1	1
Cassola indeterminada	1
Comuna	NMI
Morter eivissenc?	1
Gerra/amforeta? eivissenca?	1
Gerra/amforeta? eivissenca? Grup 1=RE-0206= Mataró 2	1
Gerra/amforeta RE-0314	1
Bol RE-0809?	1
Luteri eivissenc?	1
Àmfora	NMI
Àmfora africana	1
Oriental LRA1	1
Oriental LRA3	1

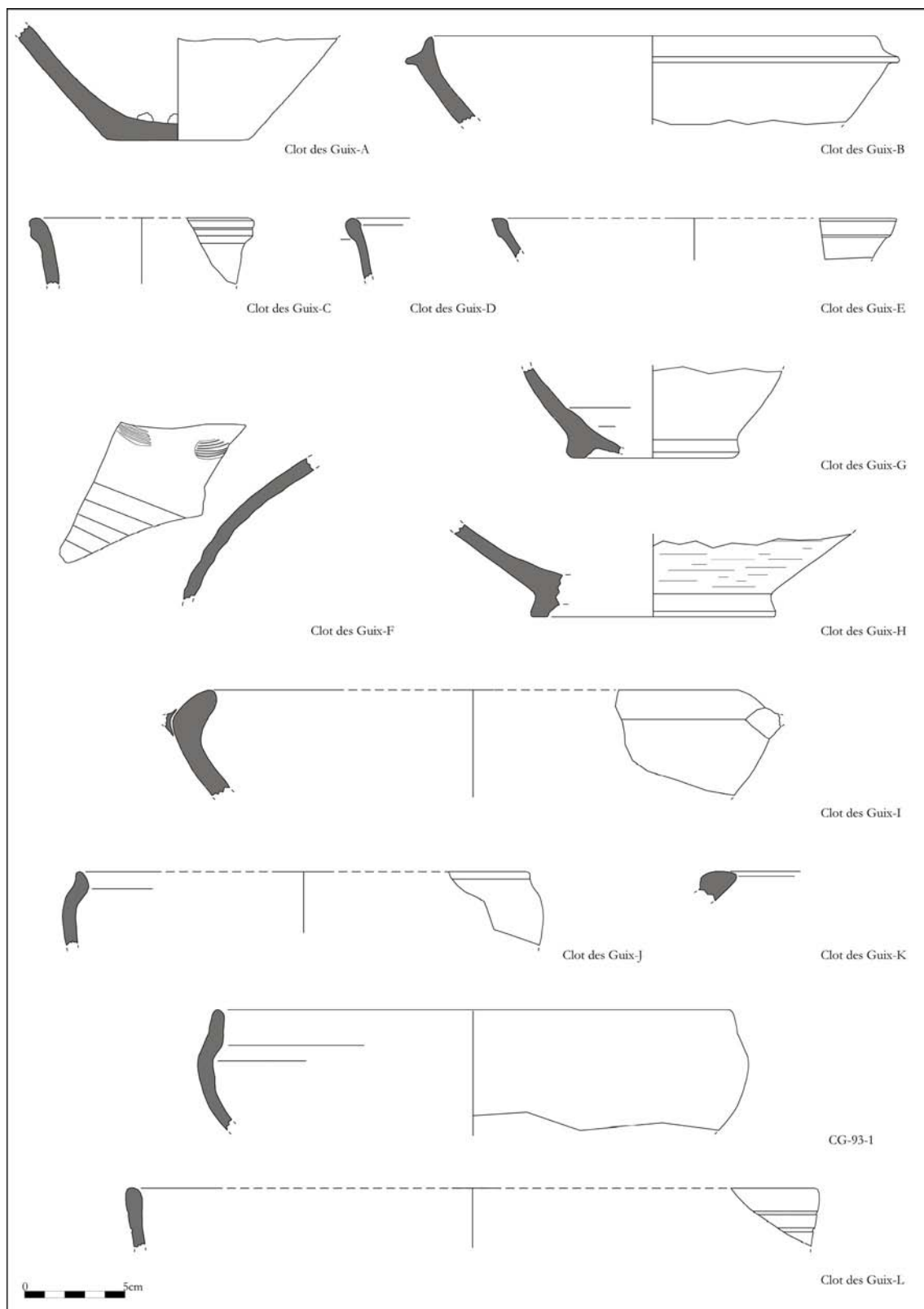

Figura 4.154. Materials dels segles V a VII dC de les immediacions del Conjunt Central del jaciment del Clot des Guix (Autors: María José Rivas, Julio Román i Mateu Riera)

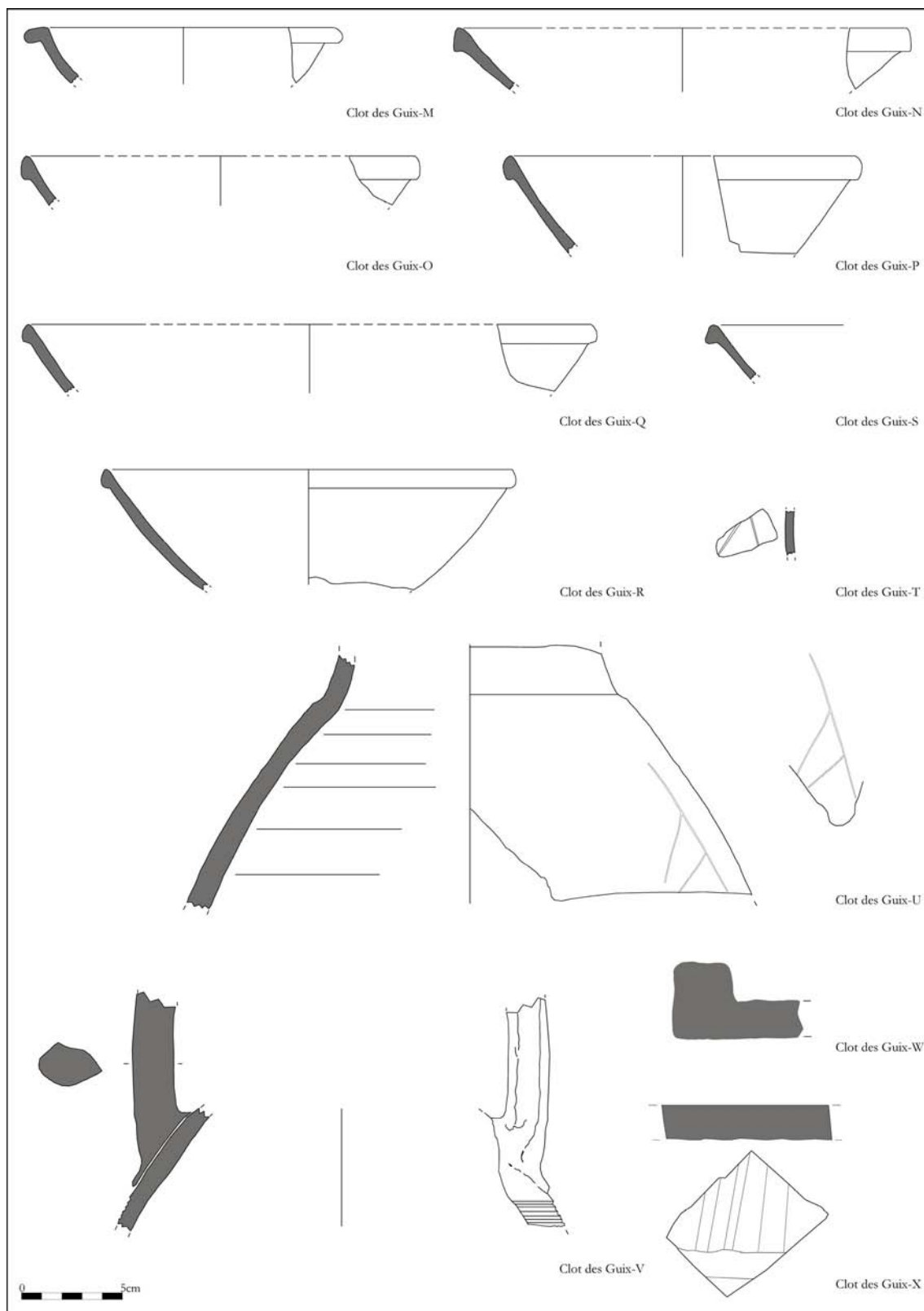

Figura 4.155. Materials dels segles V a VII dC de les immediacions del Conjunt Central del jaciment del Clot des Guix (Autors: María José Rivas, Julio Román i Mateu Riera)

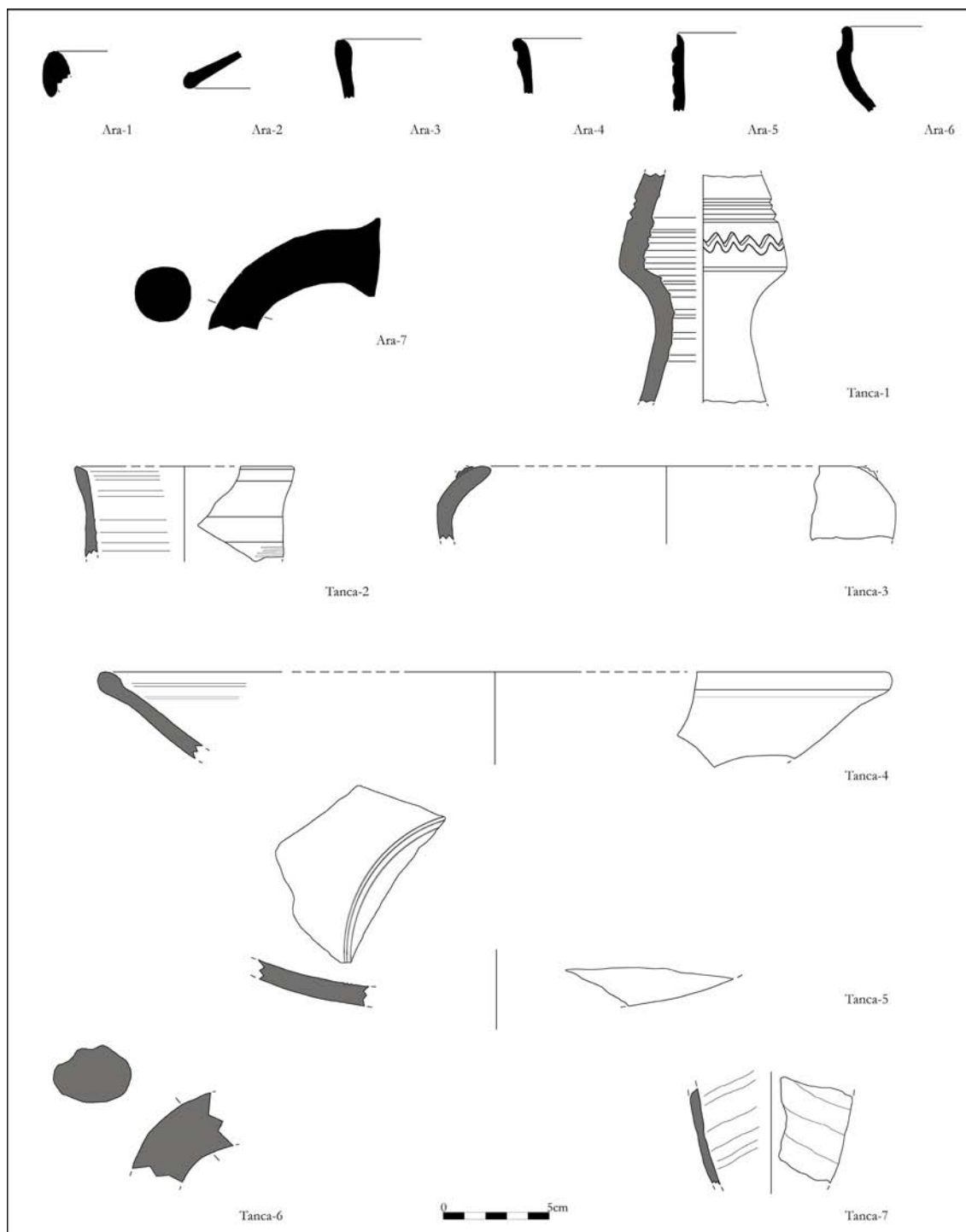

Figura 4.156. Materials dels segles V a VII dC de les immediacions del Conjunt Central (Aramburu, 2001, 14) i de les immediacions de la Tanca del Clot des Guix (Autors: María José Rivas, Julio Román i Mateu Riera)

Pel jaciment del Clot des Guix també es troben algunes petites concentracions de materials d'època contemporània, centrades sobretot a la vora de les barraques de carboner i de la bassa (Figures 4.162. i 4.163.). De tota manera, aquests materials són molt escassos. La majori part del material ceràmic trobat al Clot des Guix abraça un arc cronològic que aniria des de la segona meitat del segle IV, o començament del V, fins ben entrat el segle VII dC.

Pel que respecte al Conjunt Central, a la dècada de 1990 es va fer una relectura de la seva planimetria amb motiu de la creació del Museu de Cabrera (Figura 4.157.), i es va arribar a proposar que a la zona del Clot des Guix es va edificar un monestir (Frontera, Riera Frau 1997, 16)³⁴.

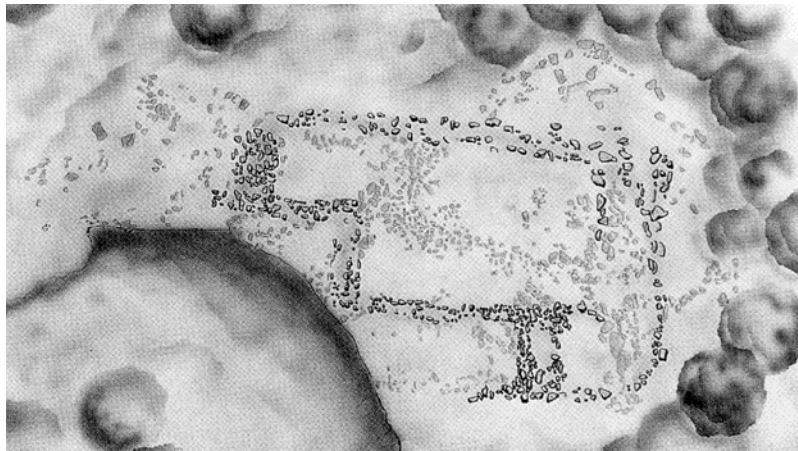

Figura 4.157. Reinterpretació del Conjunt Central del Clot des Guix
(Autors: G. Oliver i M^a. M. Riera Frau)

Les estructures d'aquest Conjunt Central ocupen una superfície d'uns 1.350 m² però, originalment n'hagueren d'ocupar alguns més, ja que en època moderna o contemporània es van veure afectades per una explotació de guix a l'aire lliure. Posteriorment, un excavador furtiu va realitzar un forat, el qual va deixar al descobert el que sembla ser una petita cisterna o dipòsit, amb les parets recobertes amb *opus signinum*³⁵.

Figura 4.158. Forat d'espoliador on sembla haver-hi una cisterna (Autor: Mateu Riera)

En el Conjunt Central es poden identificar fins a cinc àmbits de plantes quadrangulars o rectangulars, adossats els uns als altres. Entre aquests se'n poden apreciar tres de paral·lels, aparentment força grans, de planta rectangular, d'entre 2,30 i 3,20 m

³⁴ Monestir que es posà en relació a la carta de Gregori Magne dirigida “a una comunitat de monjos que sembla que vivien a la zona del Clot des Guix” (Frontera et al. 1997, 749-750). Anys abans, C. Aguiló, ja feia esment de la suposada localització de les ruïnes d'un monestir, “per ventura d'agustins, allà pels segles V-VII”, localitzades vers el Clot des Guix, citant a més la possible relació d'aquell amb els topònims cabrerencs de Cala Santa Maria i de la Pesquera des Frare, tot i reconeixent que la hipòtesi era molt arriscada (Aguiló 1980, 16).

³⁵ A les oficines del parc de Cabrera hi ha una gerra/amforeta força completa de la forma Àmfora Ebusitana Mataró 2 = RE-0206 que suposadament prové de l'esmentada espoliació.

d'amplada. Sembla que podrien arribar a 7,70 m i a 12,20 m de llarg (eix NW/SE) i tindrien murs perpendiculars en el seu interior que en dividrien el seu espai. Al sud-est d'aquestes tres estances, ben a tocar seu, s'intueixen dos àmbits més amb el seu eix llarg completament girat respecte als tres àmbits anteriors, és a dir, que seria NE/SW. Les seves llargades rondarien els 3,70 m, mentre que la seva amplada seria d'uns 2,50 m. La gran majoria d'aquestes estances presenten uns murs d'uns 60 cm d'amplada. La suposada cisterna abans esmentada es troba localitzada a uns 4 m al nord-oest dels tres àmbits llargs, és a dir, a l'extrem oposat dels dos àmbits més petits.

Figura 4.159a. Conjunt Central del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.159b. Detall del Conjunt Central del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.160a. Conjunt Central del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.160b. Detall del Conjunt Central del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.160c. Detall del Conjunt Central del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

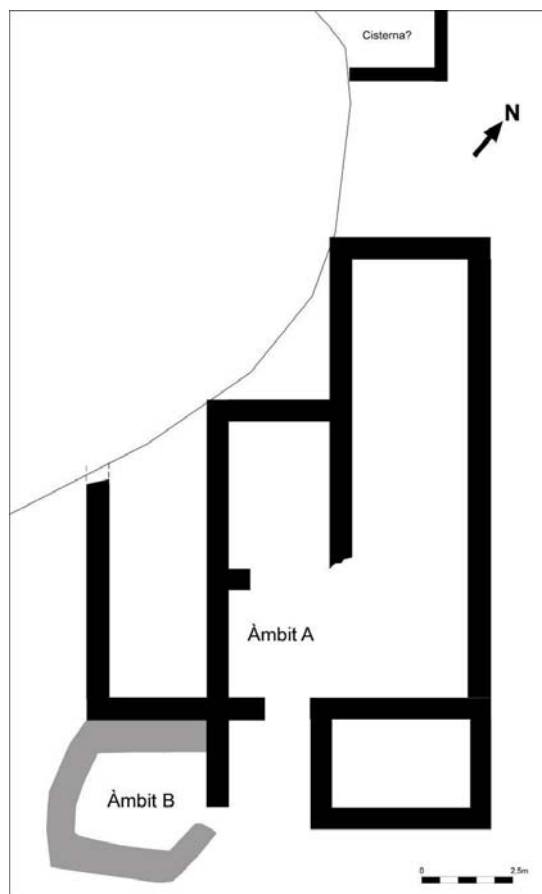

Figura 4.161. Croquis del Conjunt Central del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Durant l'any 2010 s'han pogut realitzar dues cales arqueològiques en aquest Conjunt Central, els resultats de les quals no s'inclouen amb detall en la present tesi. Tanmateix sí que ens sembla molt interessant esmentar que gràcies als materials ceràmics trobats, tot el descobert es pot datar fonamentalment d'entre els segles VI-VII dC. Aquests dos sondejors, un a l'Àmbit A (Cala 1) i l'altre a l'Àmbit B (Cala 2) eren, respectivament, d'uns 3,50 m de llargada (NW/SE) per uns 2,50 m d'amplada (NE/SW), i d'uns 4,4 m de llargada (NW/SE) per 4 m d'amplada (NE/SW). Gràcies a aquestes feines d'excavació s'ha pogut documentar l'ús de la mateixa tècnica constructiva en el Àmbit A del Clot des Guix que la que s'havia observat a l'Àmbit B del Pla de ses Figueres. Cal ressaltar a més que a tots dos àmbits s'han trobat, a sobre dels seus paviments, unes pedres al·lòctones allisades on sembla evident que s'hi haurien realitzat activitats de processament.

En els últims anys, no molt lluny d'aquest Conjunt Central, la direcció del parc va promocionar diversos treballs de creació i/o recuperació d'embassaments per a la recollida d'aigües. Aquestes feines van posar en alerta als arqueòlegs que treballàvem en altres indrets de Cabrera, atès que quan es va començar a desboscar i a restaurar el que semblava ser un mur de pedra seca modern, es va començar a sospitar que, en realitat, s'estava descobrint alguna altra cosa més antiga. D'aquesta manera es va iniciar un enorme treball de retirada de vegetació que va permetre poder veure en tota la seva extensió el mur de pedra seca. Va semblar llavors que s'havia redescobert el recinte del que parlava Joan Camps l'any 1962, el qual, en menys de cinquanta anys, havia desaparegut de la vista, pràcticament en la seva totalitat, a causa de l'enorme creixement

de la vegetació³⁶. Hom denomina aquesta “muralla” com a Tanca (Figures 4.165. a 4.168.), atès que, tal i com es pot apreciar a les Figures 4.162. i 4.163., el mur circumda el Conjunt Central, que queda en el punt més alt de l’interior del tancat. Envolta també dos fons de vall aptes pel conreu (Figura 4.169.) Això coincideix amb la descripció del lloc del darrer terç del segle XIX feta a l’obra de l’arxiduc Lluís Salvador d’Àustria, on es parla d’unes terres abans conreades que havien estat envoltades per una “paret seca ara esfondrada” (*DIE BALEAREN* 1884, edició de 2002, 903).

Actualment aquesta Tanca, tot i trobar-se molt enrunada, sembla rondar els 1’30 m d’amplada en la majoria del seu recorregut³⁷, i té una llargada de prop de 670 m que delimiten una àrea de 27.000 m².

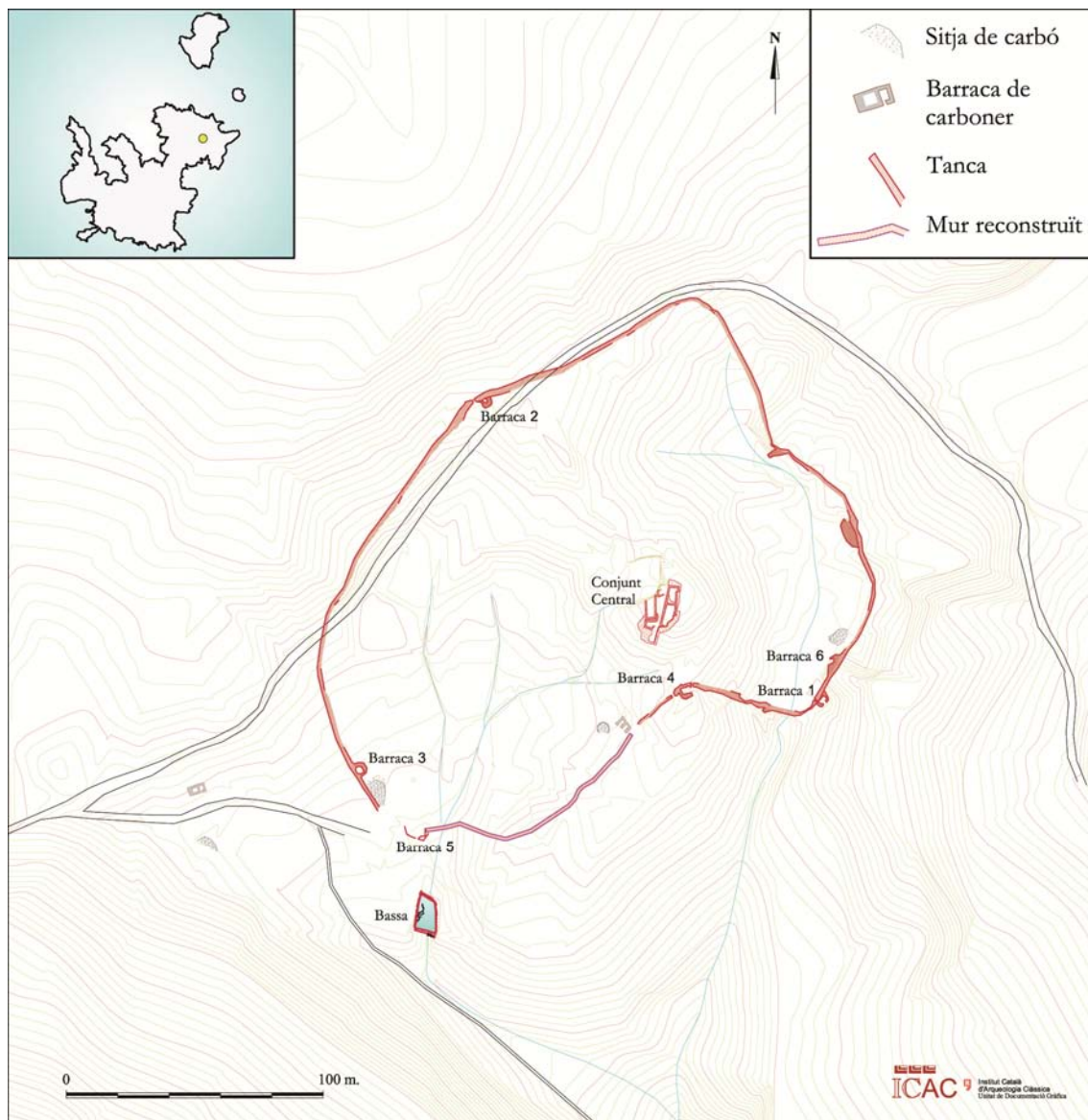

Figura 4.162. Topografia del Clot des Guix (Autoria: ICAC)

³⁶ De fet, l’any 1997 es parlava d’ell en passat quan es feia referència a què “L’any 1960 conservava quasi tota la murada” (Frontera et al. 1997, 749).

³⁷ Sembla que el jaciment situat a sobre de la Carretera que plantejava J. Aramburu l’any 2001 (pàg. 15) amb les Coordenades: 496800, 4334580, 70, pugui ser el mateix del Clot des Guix ja que aquesta localització es troba a escassos 25 m de la part septentrional de la tanca.

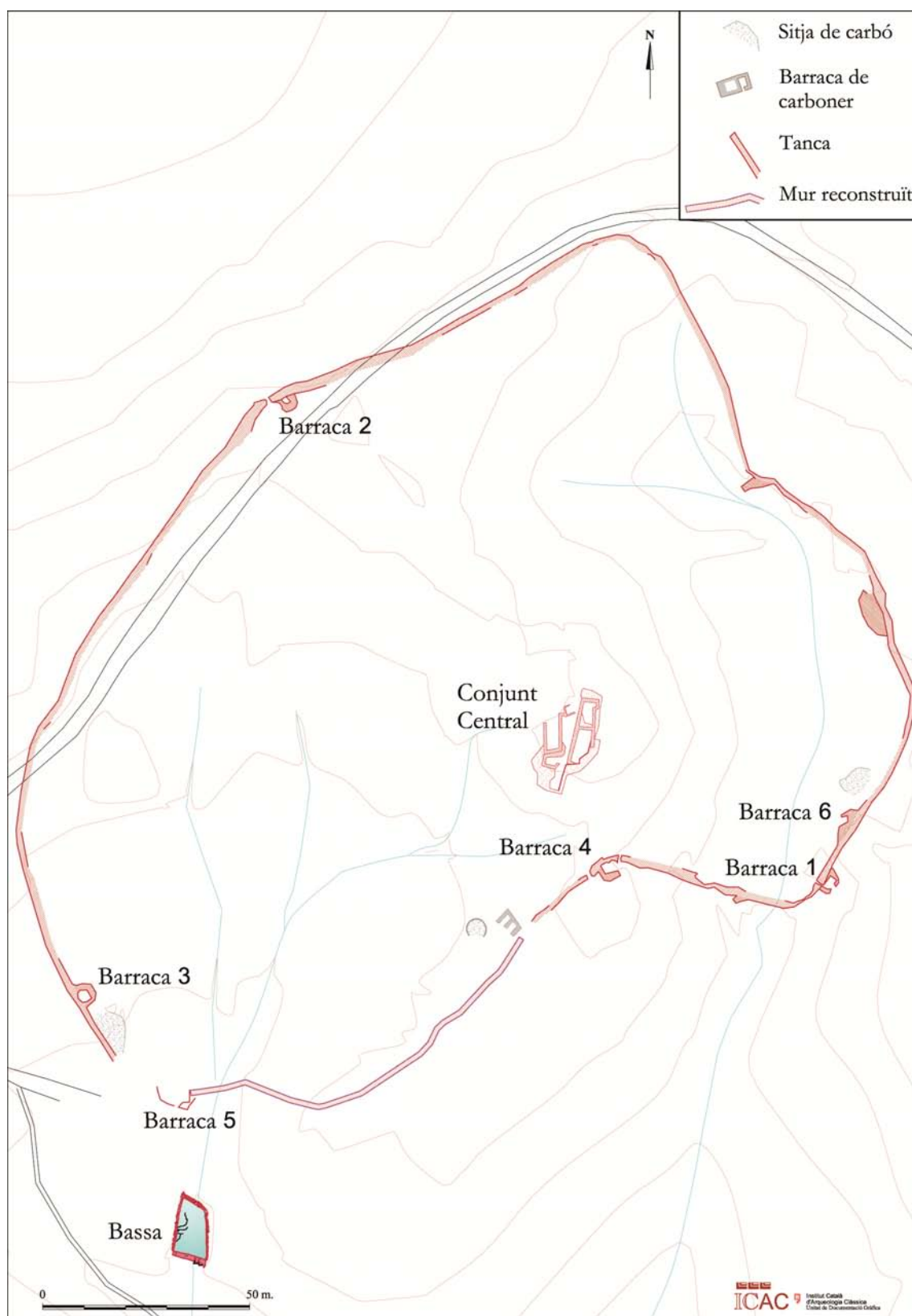

Figura 4.163. Construccions localitzades en el jaciment del Clot des Guix (Autoria: ICAC)

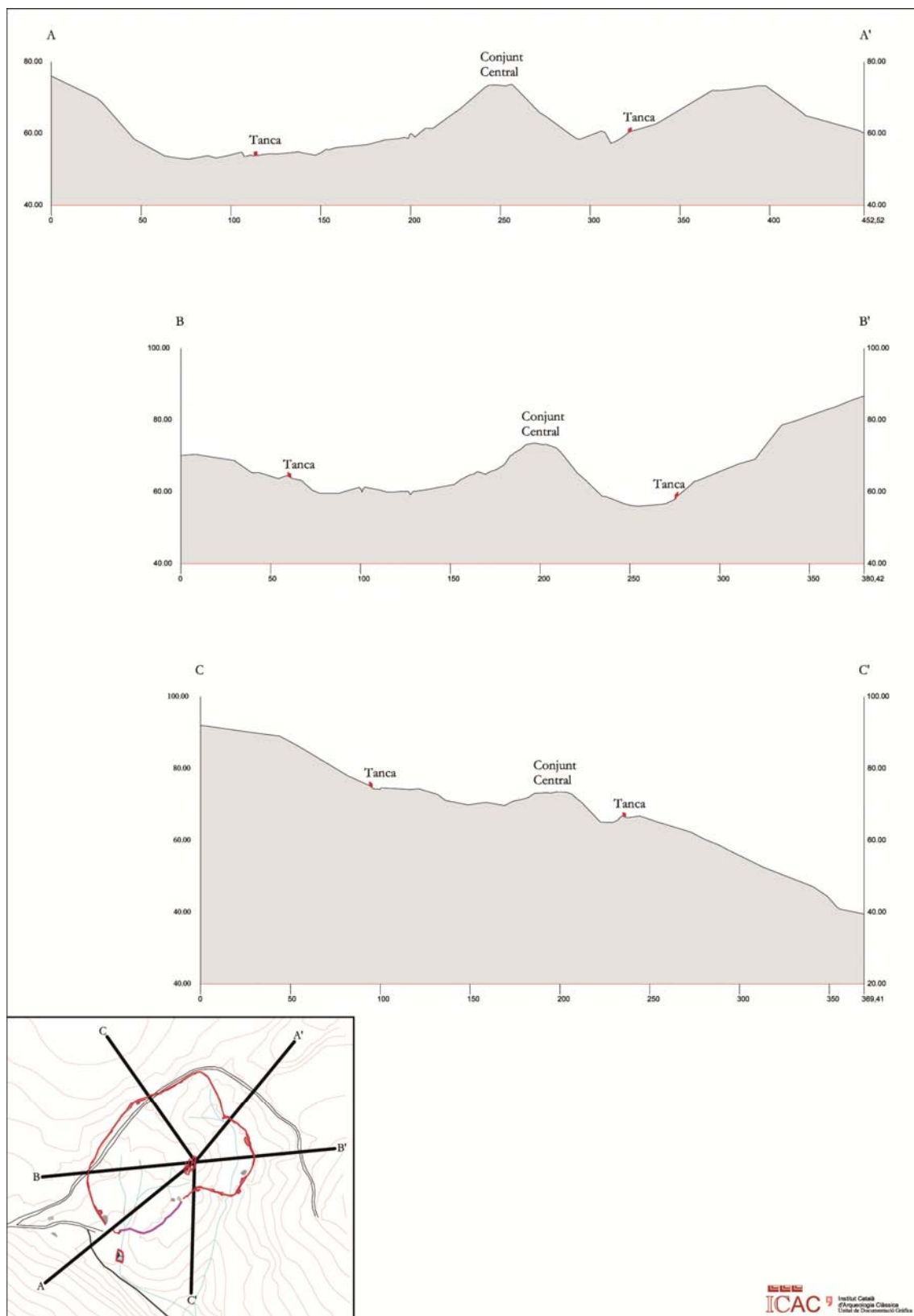

Figura 4.164. Seccions topogràfiques del jaciment del Clot des Guix (Autoria: ICAC)

Figura 4.165. Tanca del Clot des Guix
(Autora: Maria Isabel Mancilla)

Figura 4.166. Tanca del Clot des Guix
(Autora: Maria Isabel Mancilla)

Figura 4.167. Tanca del Clot des Guix
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.168. Tanca del Clot des Guix
(Autor: Mateu Riera)

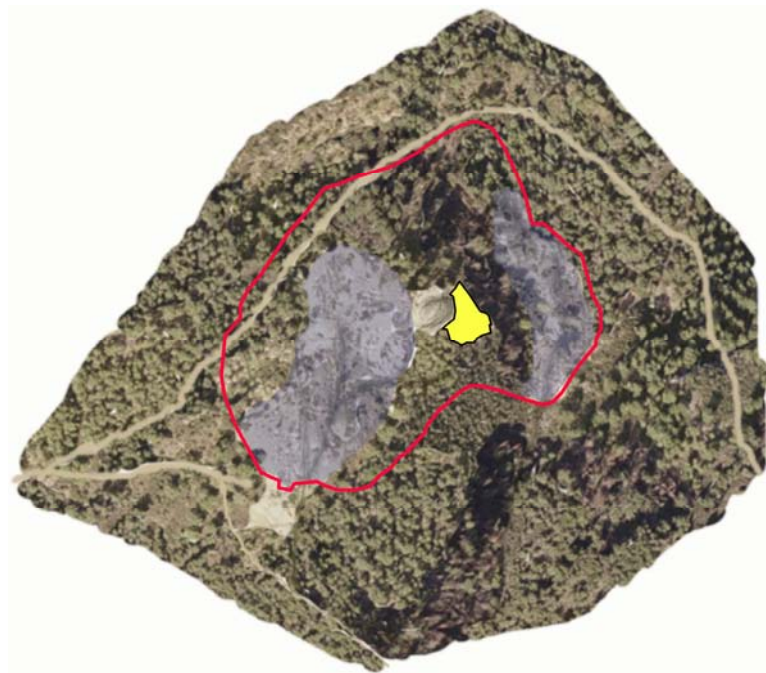

Figura 169. Jaciment del Clot des Guix on es pot apreciar en groc el Conjunt Central, en vermell la Tanca i en blau difuminat els dos fons de vall aptes pel conreu (Autoria: ICAC)

A tocar d'aquesta Tanca s'han pogut identificar un total de sis barraques (Figura 4.163.) unes vegades situades en l'interior, i altres en l'exterior del recinte. Totes elles són de petites dimensions i de plantes quadrangulars o arronyonades (Figures 4.170. a 4. 173.). En el seu interior amiden entre 5 i 8 m².

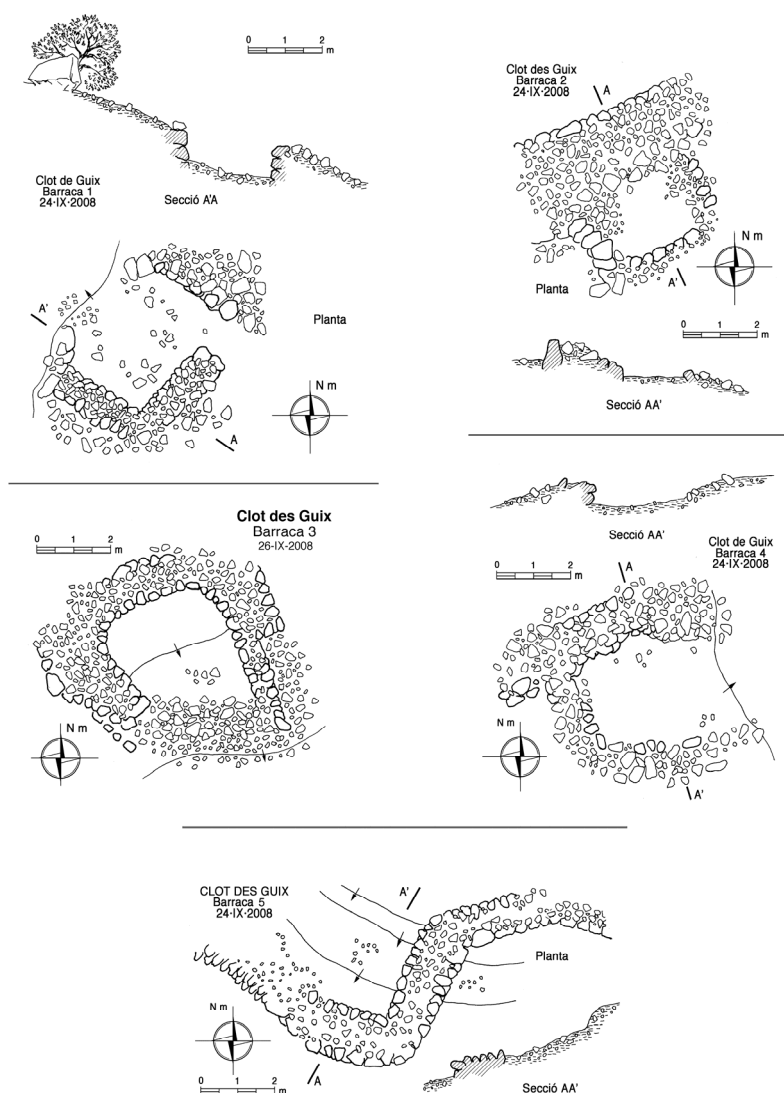

Figura 4.170. Croquis de les barraques del Clot des Guix (Autor: Miquel Trias)

Figura 4.171. Barraca 1 del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.172. Barraca 6 del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.173. Barraca 4 del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera).

La Tanca tindria dues obertures que tal vegada correspondrien a les portes originals del recinte. Aquestes es troben immediatament a ponent de les Barraques 2 y 4 (Figures 4.163. i 4.174.).

Figura 4.174. Possible porta meridional de la Tanca del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

J. Camps afirmava que les estructures del jaciment que hem descrit fins ara estaven fetes amb pedres col·locades aparentment en sec. Sembla que seria així pel que respecte a la Tanca, i tal vegada a les barraques. En canvi, en els sòcols dels murs del Conjunt Central les pedres estan lligades amb argila. La majoria de les pedres emprades són de mida mitjana, tot i que també n'hi ha de grans. De fet, una de les característiques de la Tanca, és que compta amb algunes pedres molt grans, col·locades de cap o de cantell. Per altra banda, en el Conjunt Central alguns carreus estan força ben escairats.

Un altre dels elements a destacar de les immediacions del jaciment del Clot des Guix és la Bassa artificial que es troba fora de la Tanca, però molt a prop seu, a uns 25 m de distància (Figura 4.162. i 4.163.). Aquesta bassa està a uns 200 m del Conjunt Central, en el congost d'un petit torrent. Consisteix en un gran forat realitzat en el terreny i tancat per un costat amb un mur de contenció perpendicular a la direcció del corrent d'aigua. Aquest mur està fet de pedra seca, reforçat en alguns llocs amb una argamassa bastant pobre en calç. Els altres costats del forat també presenten murs que el folren més senzills. A l'interior de la Bassa es detecten restes d'un arrebossat impermeabilitzant (Figures 4.175. a 4.178.).

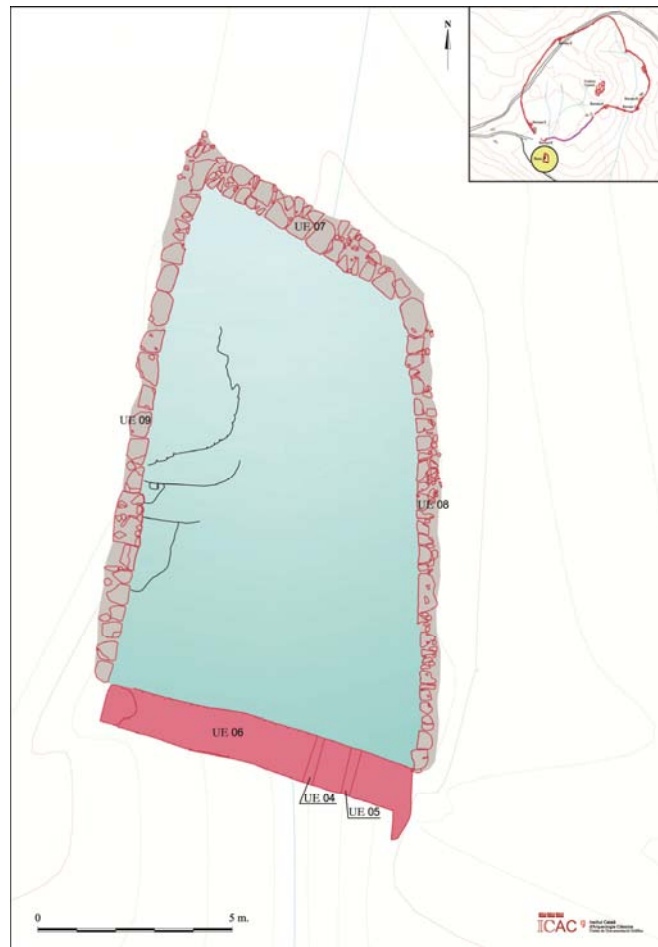

Figura 4.175. Planta de la Bassa del Clot des Guix (Autors: Delineació: Maria José Rivas i Maria Isabel Mancilla; Digitalització: ICAC)

Figura 4.176. Seccions de la Bassa del Clot des Guix (Autors: Delineació: Maria José Rivas i Maria Isabel Mancilla; Digitalització: ICAC)

Figura 4.178. Bassa del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Tot i que es veuen senyals de reparació en els murs de l'embassament, probablement d'època moderna i que indiquen que ha estat utilitzat fins als nostres dies, no es pot descartar que hagués estat construït molts segles abans (Trias et al. 2009, 126 a 128). Certament es fa difícil datar aquest embassament, tanmateix, el fet que n'hi hagi un altre pràcticament idèntic en el jaciment anomenat Els Corral, un jaciment anàleg a aquest del Clot des Guix, permet plantejar la possibilitat de que aquestes estructures hidràuliques puguin ser contemporànies dels dos jaciments.

Figura 4.177. Mur de contenció de la Bassa del Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

4.5. ELS CORRALS

Finalment, el cinquè jaciment arqueològic de l'arxipèlag de Cabrera amb gran abundància de materials dels segle V a VII dC, es troba en el lloc denominat Els Corral. Està en el sud de la illa de Conillera, en una vall força ampla (Figures 4.179. i 4.180.).

Figura 4.179. Vista de Conillera des de les immediacions de Son Picornells i Es Clot des Guix (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.180. Topografia i construccions del jaciment dels Corral (Autoria: ICAC)

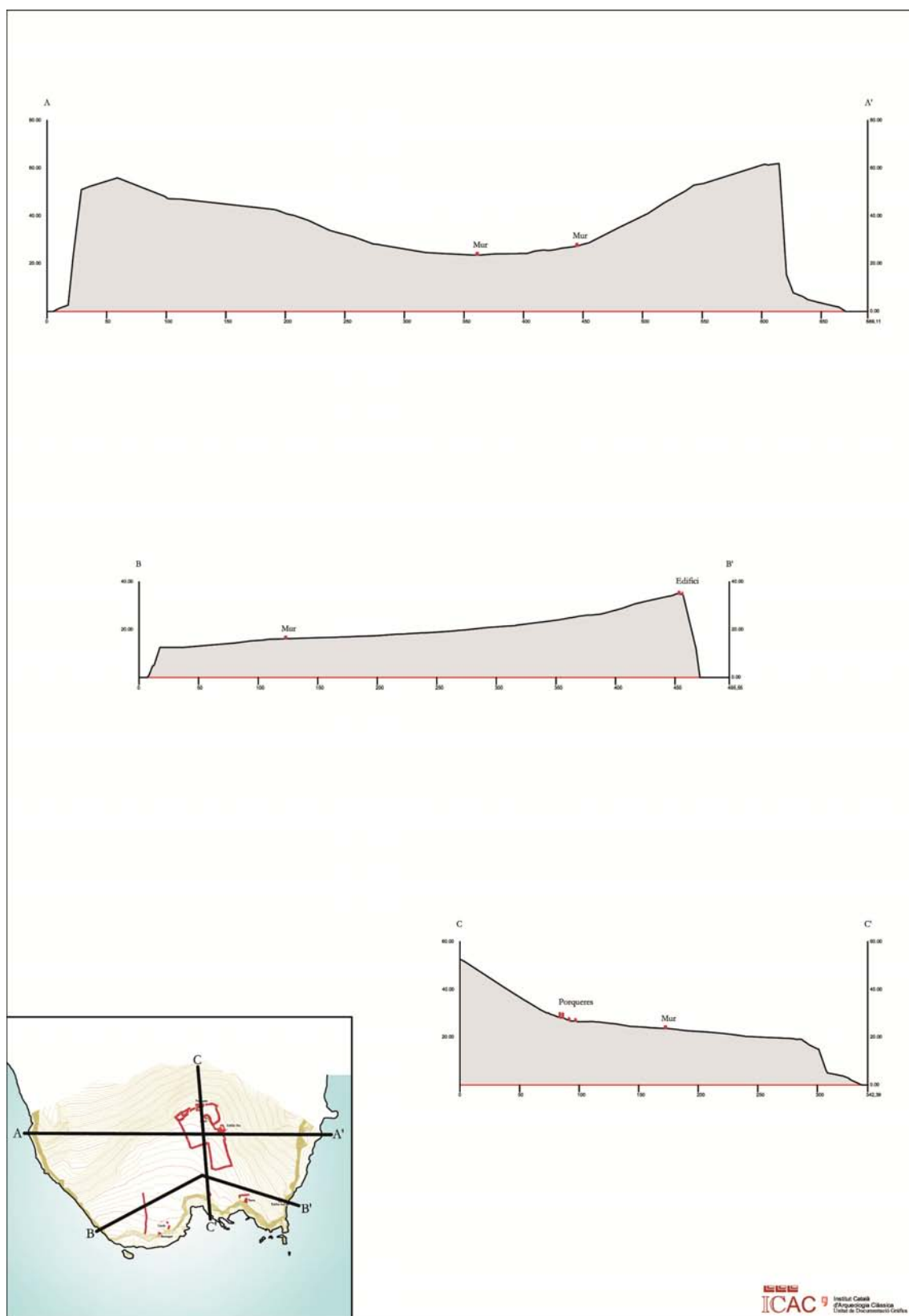

Figura 4.181. Seccions topogràfiques del jaciment dels Corral (Autoria: ICAC)

L'illa de Conillera és la segona en extensió de l'arxipèlag cabrerenc. Té un perímetre de 5,55 Km i una superfície de 137 ha. No hi ha un port segur i el desembarcament és

complicat en els dies de mar només un poc moguda. Actualment es troba deshabitada. La vegetació està composta principalment de plantes arbustives i hi destaca la gran quantitat de ullastres i mates. És tan espessa que es fa molt difícil poder prospectar bé tota la illa. A més, les normes de protecció de l'entorn prohibeixen el tallar o arrencar qualsevol tipus de planta o arbust, cosa que dificulta en gran mesura poder localitzar, topografiar i dibuixar la majoria dels elements arquitectònics que encara s'hi conserven. De fet, és convenient fer notar que molts detalls del mapa topogràfic de la Figura 4.180. deuen prendre's amb reserves degut a tots els inconvenients citats. També cal apuntar que no s'hagués pogut realitzar aquesta planimetria sense els més moderns equips topogràfics guiats per satèl·lit.

El jaciment arqueològic dels Corralers també va ser descobert per l'investigador J. Camps que va fer notar que es trobava en un pla força extens on s'apreciaven les restes d'una muralla, així com les d'un talaiot situat a la vora del penyassegat que hauria constituït el límit del poblat (Camps 1962b, 189)³⁸. Tot i la suposada identificació d'un talaiot així com d'uns presumptes exemplars de “ceràmica indígena” (Camps 1962a, 658, 659 i 661)³⁹, les prospeccions realitzades durant els anys 1993 i 1994 ja varen evidenciar que tot el material ceràmic trobat en aquella zona corresponia a una cronologia bastant més tardana, una vegada més, centrada en els segles V a VII dC (Riera Rullan 2001, 67; 2002, 83-83; 2005b, 211-212)⁴⁰. Tot i això, J. Aramburu diu que hi ha una edificació situada en la part est, amb una orientació SO diferent de la dels edificis tardorromans de l'illa de Cabrera, de tècnica ciclòpia i de planta similar a la d'un santuari. També va fer notar la presència d'habitacions circulars i va citar les identifications de Camps respecte a la murada i el talaiot (Aramburu 2001, 19). Tanmateix però, dit autor no va poder trobar cap fragment ceràmic clarament d'època prehistòrica, i només parla de “dos fragments de ceràmica a mà, similar a la talaiòtica” (Aramburu 2001, 20). En canvi, sí que en va trobar força del temps del monestir de Cabrera⁴¹.

La diferent orientació de la que fa esment Aramburu per a l'*Habitación este* (Figura 4.182) respecte a *los edificios tardorromanos de Cabrera Gran*, no s'ha de prendre gens en consideració, doncs justament aquesta orientació “SO” és la que tenen pràcticament totes les construccions d'època preislàmica del Pla de ses Figueres⁴², que són, a més, ara per ara, les úniques aproximadament ben datades de tot l'arxipèlag. Cal recordar també que aquesta orientació NE/SW és la que presenten el Conjunt Central del Clot des Guix i algunes de les estructures de Son Picornells.

³⁸ Seguint en la mateixa línia de Joan Camps qui anomenà aquest jaciment com a *Conjunto Sur*, l'any 1967, J. Mascaró Pasarius va classificar l'indret només com a *Conjunto prehistórico* en el catàleg per a la defensa de monuments editat pel Ministerio de Educación y Ciencia (Mascaró 1967, 93).

³⁹ Malauradament no hem pogut revisar els materials presentats per J. Camps, però observant els dibuixos, creiem molt factible que no siguin prehistòrics, sinó més bé del temps del temps del monestir de Cabrera.

⁴⁰ L'any 1997 el ventall cronològic proposat fou una mica més àmpli, d'entre els segles IV a VII dC (Frontera, Riera Frau 1997, 16).

⁴¹ Cal remarcar a més que el principal objectiu de l'esmentat autor era *estudiar el patrón de asentamiento de la cultura baleárica o talayótica* (Aramburu 2001, 3).

⁴² Idèntica orientació presenten els Enterraments 3 i 4, mentre que l'Enterrament 1 és completament perpendicular.

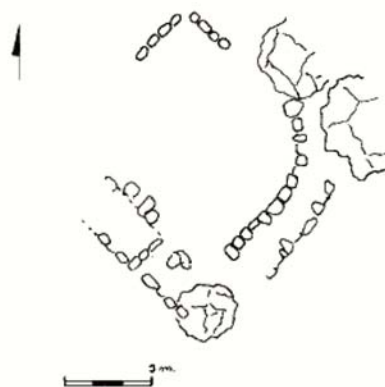

Figura 4.182. Habitación este del jaciment dels Corral (Aramburu 2001, 45)

Figura 4.183. Edifici Est del jaciment dels Corral (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.184. Detall de l' Edifici Est del jaciment dels Corral (Autor: Mateu Riera)

Les ceràmiques que fins ara s'han trobat en aquest jaciment dels Corral són:

CONILLERA. ELS CORRAL = POBLAT SUD

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
Cer. Eivissenca?	Morter		1						A	
Cer. Eivissenca?	Gerra/amforeta						2		B, C	La C trobada a la cisterna
Cer. Eivissenca?	RE-	0314				1			D	Amb dec. Incisa
Cer. Eivissenca?	Gerreta o gerret		3						E, F	L'E trobada a la cisterna
Cer. Eivissenca?	RE-0902 =	Ab/Eiv/4	4						G, H, I, J,	
Cer. Eivissenca?	Luteri		2						K?, L	
Cer. Eivissenca?			1	1		2			M, N	2 informe dec. polilineal.
Comuna africana				1	1	2			O, P, Q	2 informes dec. polilineal. La Q de pasta groga
Comuna Africana	Bonifay	11C	1						S	
Comuna Indeterminada	Tapadora						1		R	Podria ser africana?
Cuina Africana	Olla	OC/CCA/Vlr.5.60???	1						T	Peça de classificació dubtosa
Cuina Africana	Plat/tapadora		1						U	
Cuina Tardana	Fulford	8	2						V, W	
Cuina Tardana	Fulford	32	2						X, Y	
Cuina Tardana	Tapadora?		1						Z	Abundants partícules platejades
Cuina Tardana	Olla		1						Z1	
Cuina Tardana	Ramón 1986	fig. 15, 7?	1						Z2	Dec. incisa, desgriquant vegetal
Cuina Tardana			1			1				
TSA Indeterminada			1							
TSAD	Hayes	50B	1						Z3	

TSAD	Hayes	63	1							
TSAD	Hayes	87?	1			1				
TSAD	Hayes	90				1			Z4	Dec. rodeta
TSAD	Hayes	80B/99	2						Z5, Z6	
TSAD	Hayes	99C	5						Z7, Z8, Z9, Z10	La 10 amb grafit post-coccio
TSAD	Hayes	101	1						Z11	
TSAD			1	3		4			Z12, Z13, Z15, Z16, Z17, Z18	Hi ha 2 informes amb estampilla (Z16 i 17. La 16 Atlante LXI, 12? Stile A (iii).
TSAE?				1					Z14	
Àmfora ebusitana	RE-0103 =	Mataró 1	1						Z19	
Àmfora Laietana					1	1			Z20	
Àmfora Africana	Keay	57?	1						Z21	
Àmfora Africana	Keay	27B	1						Z22	
Àmfora Africana	Keay	62?	1						Z23	
Àmfora Africana	<i>Spatheion</i>			1					Z24	Tipus 3 de Bonifay
Àmfora Africana				1	1	1			Z25, Z26	
Àmfora Oriental	LRA	1				1			Z27	
Àmfora Oriental	LRA	3				1	1		Z28	
Àmfora Indetermin.						5				
Tègula							1		Z29	Dec. de ditades
Ceràmica indeterminada					2	6			Z30	

CONILLERA. ELS CORRALS = POBLAT SUD (ARAMBURU 2001, 20)

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	REF	OBSERVACIONS
Cer. Eivissenca?	Luteri		1					Ara-8	Amb dec. incisa
Cer. Eivissenca?			1					Ara-9	Amb dec. incisa
Cer. Eivissenca?	Gerra/amforeta???				1	1		Ara-10, Ara-14	Amb dec. incisa
Cer. Eivissenca?	RE-0812		1					Ara-12	
Cer. Eivissenca?	Ribell?		1					Ara-13	
Cuina Africana	Cassola		1					Ara-11	
TSAD	Hayes	93/94/98	1					Ara-7	
TSAD	Hayes	99C	1					Ara-1	Amb grafit post-coccio
TSAD	Hayes	104?		1				Ara-5	
TSAD	Hayes	104b	1					Ara-2	
TSAD			2	1				Ara-3, Ara-4, Ara-6	
Àmfora africana				1	1			Ara-15, Ara-16	

RESUM DE LES FORMES CERÀMIQUES DELS SEGLES V-VII DC DELS CORRALS

TSAD	NMI
Hayes 50B	1
Hayes 63	1
Hayes 80B/99	2
Hayes 87?	1
Hayes 90	1
Hayes 93/94/98	1
Hayes 99C	6
Hayes 101	1

Hayes 104B	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Fulford 8	2
Cassola Fulford 32	2
Cassola Ramón 1986, fig.15.7?	1
Tapadora? amb abundants partícules platejades	1
Olla	1
Comuna	NMI
Morter eivissenc?	1
Morter eivissenc? RE-0812	1
Luteri eivissenc?	3
Luteri eivissenc? RE-0902 = Ab/Eiv/4	4
Ribell? Eivissenc?	1
Gerreta o gerret eivissenc?	3
Gerra/amforeta eivissenca?	2
Gerra/amforeta RE-0314	1
Eivissenca amb dec. a pinta	1
Morter africà Bonifay 11C	1
Tapadora africana?	1
Àmfora	NMI
Eivissenca? RE-0103 = Tipus 1 de Mataró	1
Africana Keay XXVIIB	1
Africana Keay LVII?	1
Africana Keay LXII	1
Africana <i>Spatheion</i> Tipus 3 de Bonifay	1
Oriental LRA1	1
Oriental LRA3	1

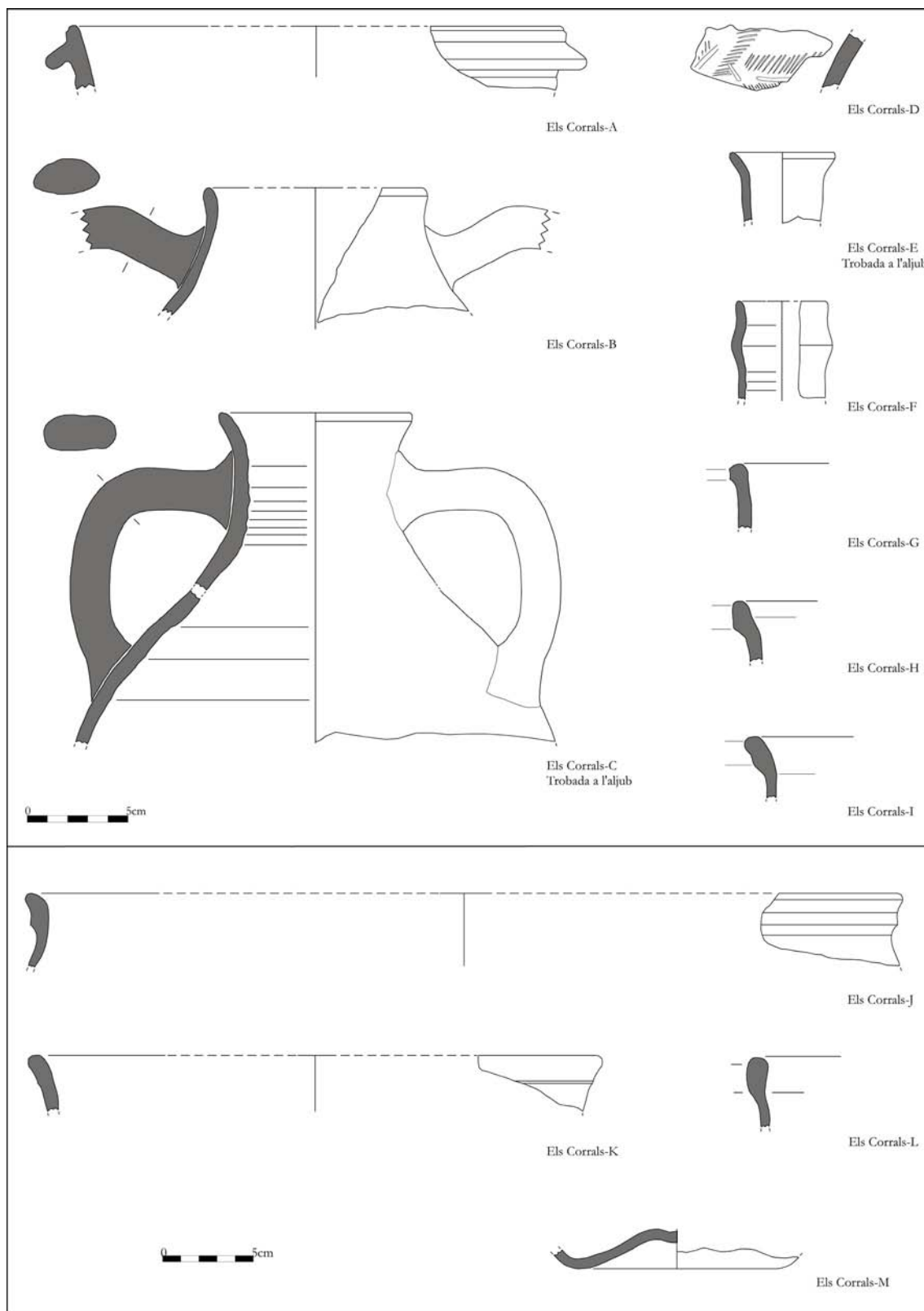

Figura 4.185. Materials localitzats en el jaciment dels Corral's
(Autors: Julio Román, María José Rivas i Mateu Riera)

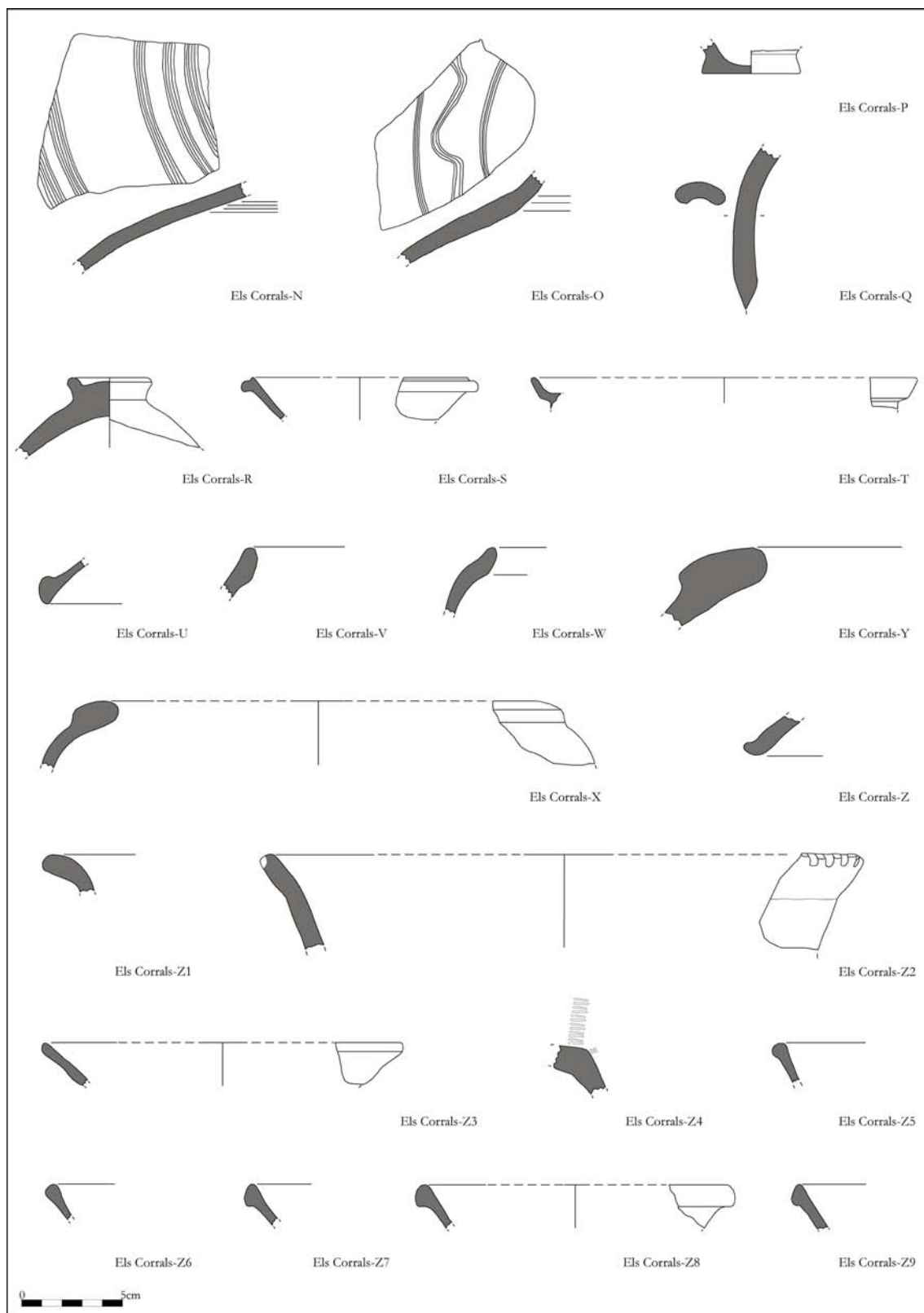

Figura 4.186. Materials localitzats en el jaciment dels Corral's
(Autors: Julio Román, María José Rivas i Mateu Riera)

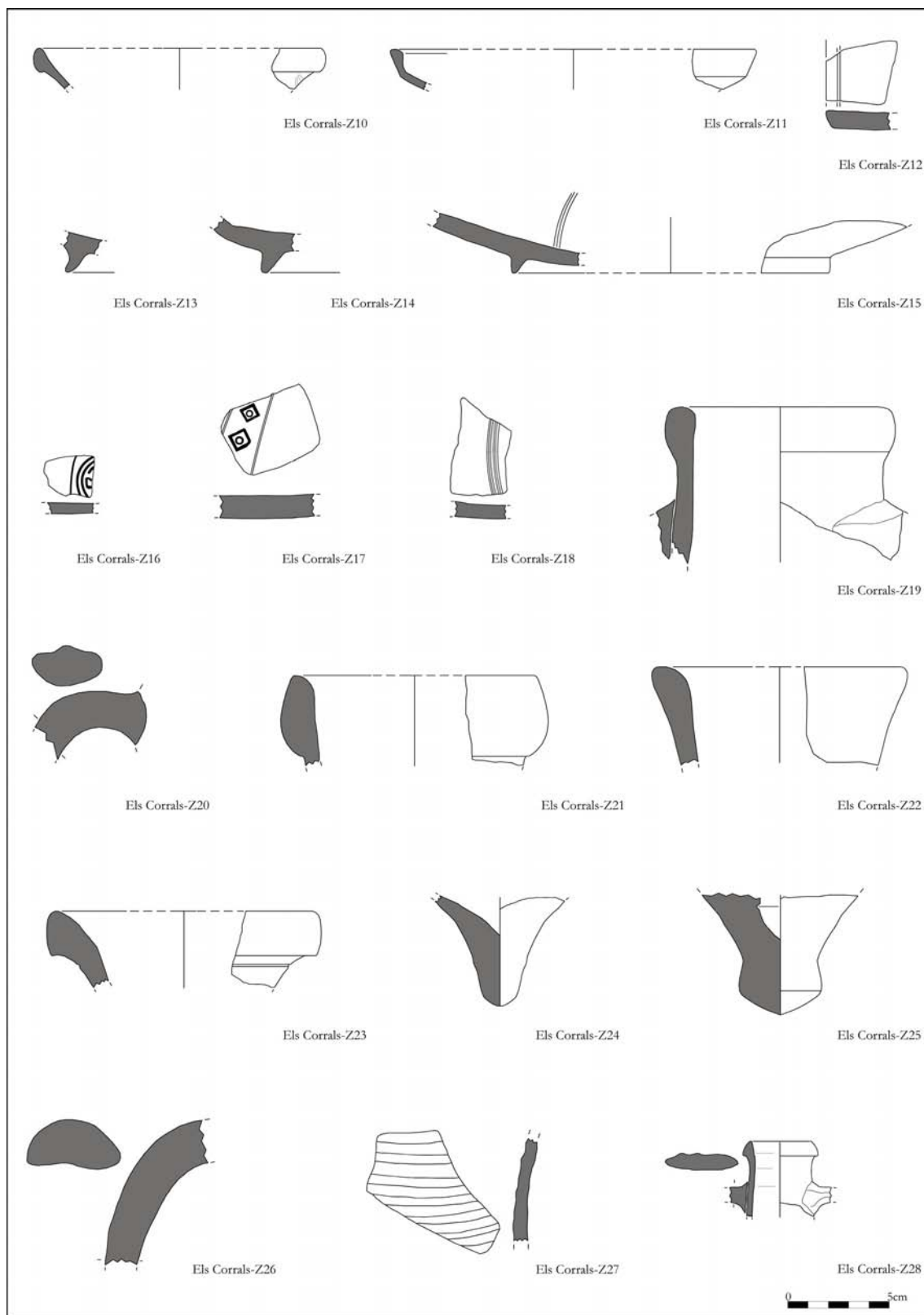

Figura 4.187. Materials localitzats en el jaciment dels Corral's
(Autors: Julio Román, María José Rivas i Mateu Riera)

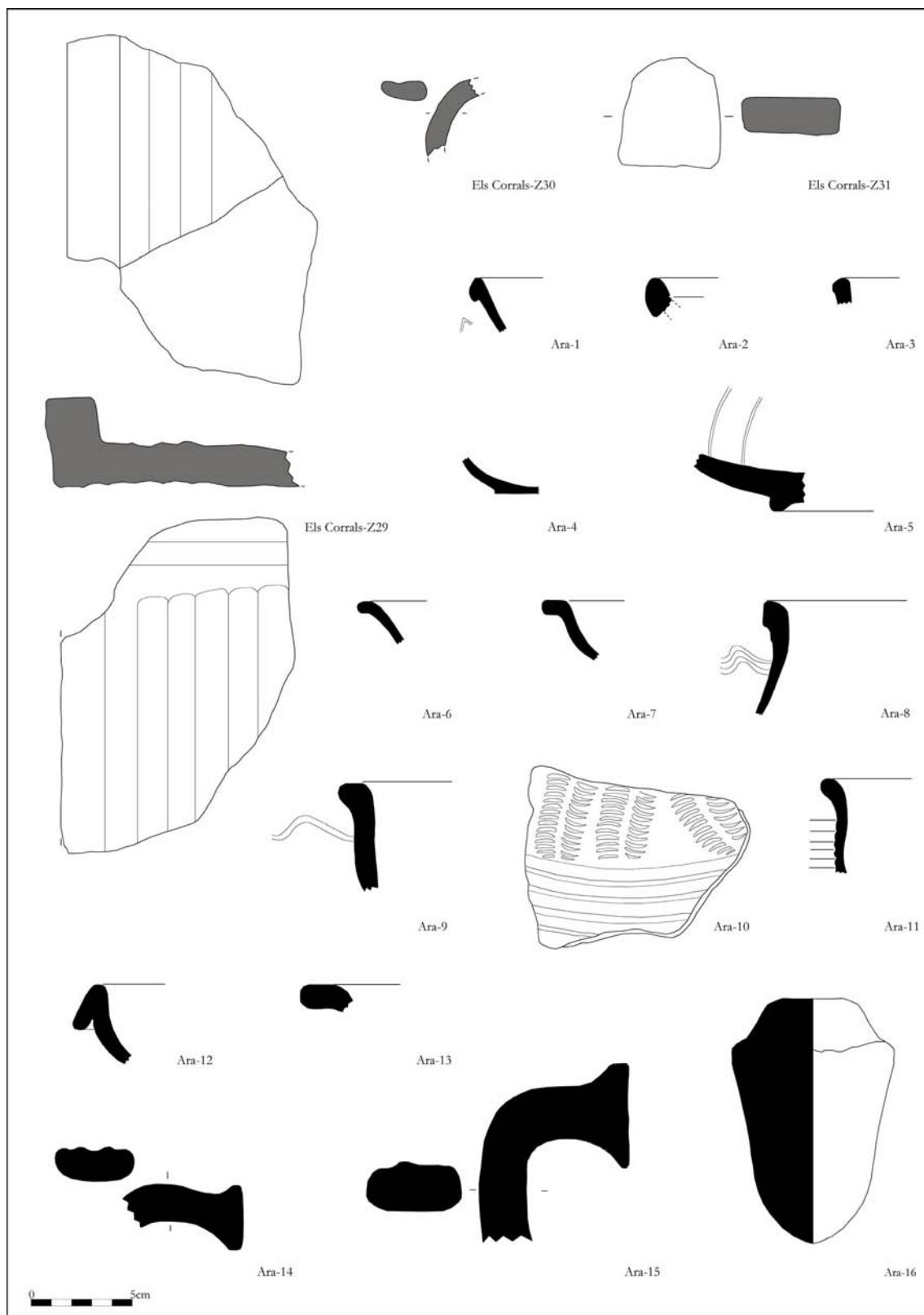

Figura 4.188. Materials localitzats en el jaciment dels Corral's (Autors: Julio Román, María José Rivas, Mateu Riera i Aramburu 2001, 43-45)

Com que a Conillera no s'ha realitzat cap neteja de vegetació, ni molt menys una excavació arqueològica, tampoc es poden datar amb precisió els elements arquitectònics allà documentats. Cal assenyalar, però, que recorden molt a les estructures del jaciment del Clot des Guix, atès que hi ha una cisterna amb referit, una gran tanca, una bassa, i diverses habitacions fetes de pedra seca o lligades amb un poc d'argila.

La cisterna o aljub localitzat en Els Coralls (Figures 4.189 a 4.192.) encara manté la major part de la seva coberta feta amb una volta de pedra. Es troba plena d'argiles fins ben amunt, però així i tot es pot apreciar que les seves parets encara conserven restes d'un referit de morter hidràulic. Certament, per les seves característiques, podria ser una construcció que es podria situar en un ampli ventall cronològic però és un dipòsit fet amb una tècnica constructiva molt semblant a les cisternes que s'han pogut documentar d'època paleocristiana a Tunísia (Ben Abed-Ben Khader et al. 2004, 56, 132 i 225).

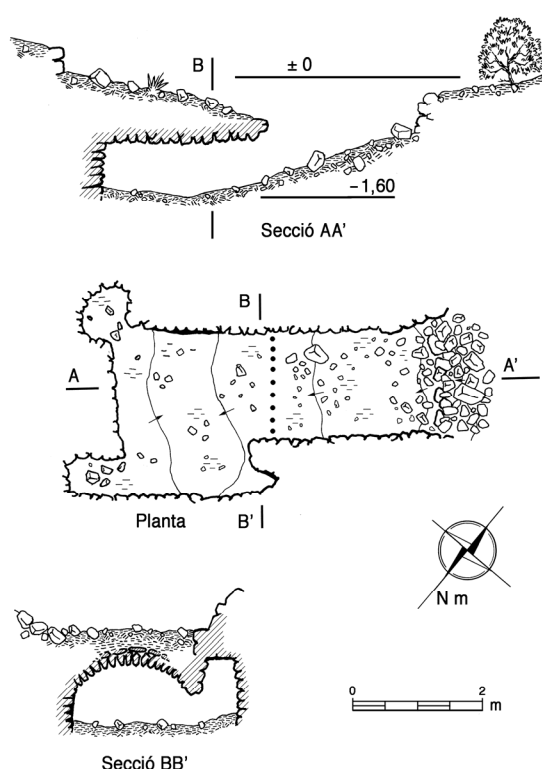

Figura 4.189. Aljub del jaciment dels Coralls
(Autors: Miquel Trias i Zoltan Larcher)

Figura 4.190. Aljub del jaciment dels Coralls
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.191. Detall de l'aljub del jaciment dels Coralls (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.192. Detall de la paret del fons de l'aljub dels Corral·ls (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.193. Detall del referit de l'aljub del jaciment dels Corral·ls (Autor: Mateu Riera)

Cal fer notar a més que, altre cop, al igual que en el Clot des Guix, la Tanca també presenta algunes pedres considerablement grans, col·locades de cap o de cantell, algunes d'elles de més de 80 cm d'alçada (Figures 4.194 i 4.195.).

Figura 4.194. Exemple de bloc de grans dimensions de la Tanca del jaciment dels Corral·ls (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.195. Exemple de bloc de grans dimensions de la Tanca del jaciment dels Corral·ls (Autor: Mateu Riera)

Per altra banda, i de la mateixa manera que en el jaciment del Clot des Guix, entre els materials constructius dels Corral·ls, també es poden apreciar alguns carreus bastant ben escairats (Figura 4.196.). Un d'aquests presentava una creu esculpida dins d'un cercle (Figura 4.197.), i en volem destacar que es va trobar al costat de l'Edifici Est, a les Coordenades: 497011-4336713 (cota: 27 m).

Figura 4.196. Exemple de gran carreu de la Tanca del jaciment dels Corral·ls (Autor: Mateu Riera)

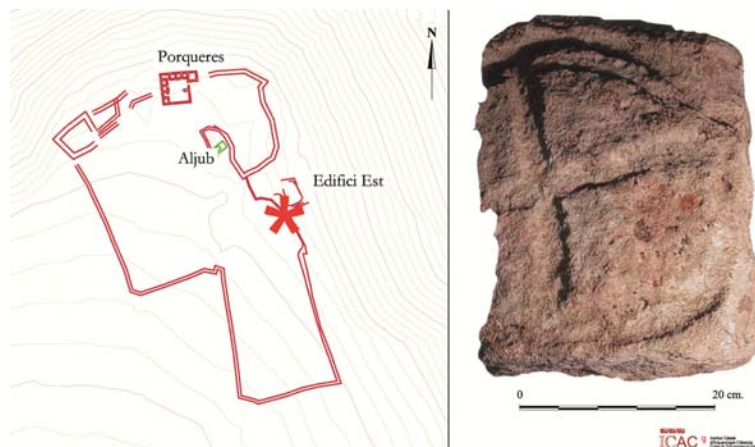

Figura 4.197. Lloc on es va trobar el carreu amb creu esculpida, i fotografia d'aquest carreu (Autoria: ICAC)

A dins del tancat, a part d'alguns escassos fragments de tègules com la que es pot veure a la Figura 4.188., també es troben fragments d'*opus signinum* de fins a 25 cm de llargada, i que presenten una cara ben plana (Figura 4.198.). Cal apuntar que tots els fragments que es varen poder localitzar es trobaren tirats i, per tant, arrabassats del seu context original.

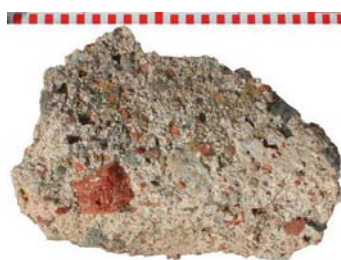

Figura 4.198. Exemple de fragment d'*opus signinum* del jaciment dels Coralls (Autor: Mateu Riera)

Fora del tancat també es poden apreciar una sèrie d'estructures (Figures 4.180. i 5.199.) que recorden molt a les barraques que ja hem vist de Son Picornells o del Clot des Guix. A més, s'ha identificat un edifici força més gran, que arribaria als 7 m de llargada i prop de 5 d'amplada. Aquest torna a presentar una orientació NE/SW (Figures 4.180. i 4.200. i 4.201.). Els seus murs fan un mínim de 0,60 m d'amplada i, sense haver-hi fet mai cap intervenció ni d'excavació ni de neteja, es veu que conserven més de 0,50 m d'alçada i més de dues filades (Figura 4.202.). D'aquestes dues filades la inferior sol estar formada per pedres força grans, mentre que les pedres de la segona filada solen ser més de mida mitjana.

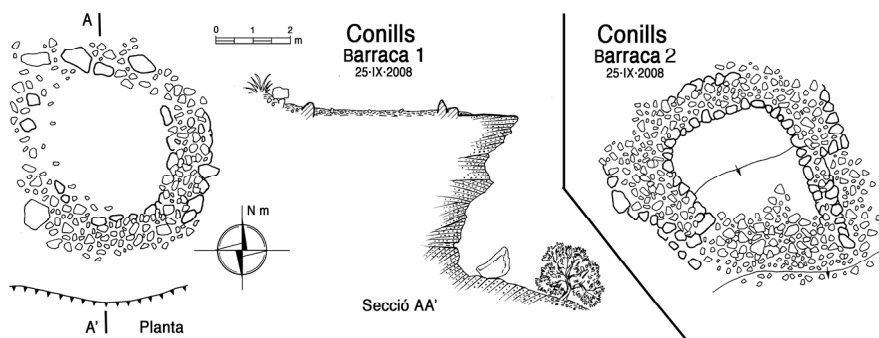

Figura 4.199. Barraques del jaciment dels Coralls (Autor: Miquel Trias)

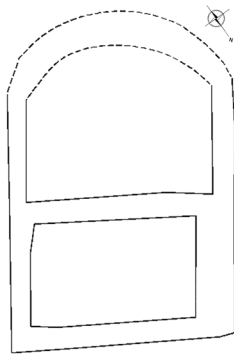

Figura 4.200. Edifici Sud-est del jaciment dels Corral (Autoria: ICAC)

Figura 4.201. Façana NE de l'edifici Sud-est del jaciment dels Corral amb Cabrera al fons (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.202. Façana SE de l'edifici Sud-est del jaciment dels Corral amb Cabrera al fons (Autor: Mateu Riera)

Pel que respecta a la bassa (Figures 4.180. i 4.203.), situada fora del recinte del tancat, és molt semblant, constructivament parlant, a la del Clot des Guix.

Figura 4.203. Bassa del jaciment dels Corral (Autor: Mateu Riera)

Tots els indicis -constructius, la ceràmica recollida i les similituds amb les estructures de Cabrera- indiquen una cronologia de l'Antiguitat tardana per a moltes d'aquestes estructures de l'illa de Conillera. Tanmateix, hi ha, també, edificacions molt més modernes, com per exemple els corral per a porcs que donen el nom al lloc (Figura 4.204.).

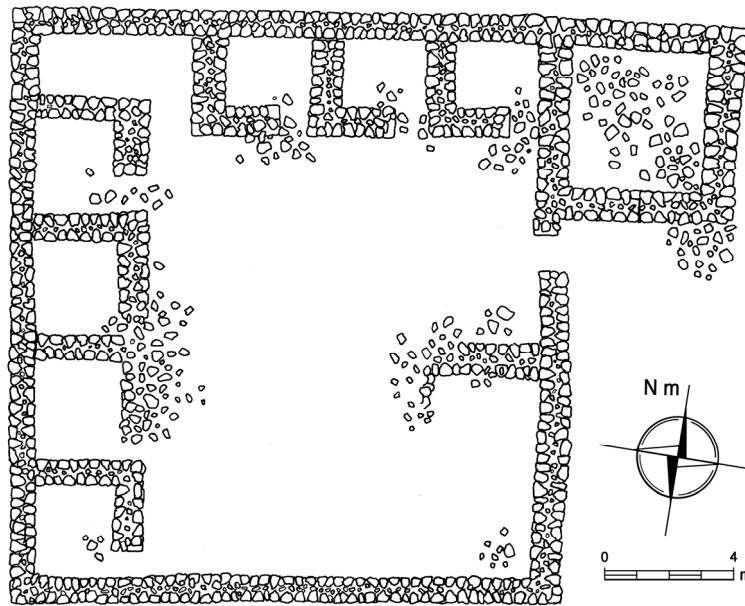

Figura 4.204. Croquis de les porqueres = corrals d'època contemporània que donen nom al jaciment dels Corral (Autors: Miquel Trias i Zoltan Larcher)

4.6. ILLOT DELS FRARES

El port de la Colònia de Sant Jordi, també anomenat port de Campos, és el més proper a l'arxipèlag de Cabrera. És per tant lògic que la comunitat monàstica cabrerenca utilitzés aquest enclavament per tal d'estar en contacte amb Mallorca, ja sigui per abastir-se, comerciar, evangelitzar, o garantir la “reproducció” i continuïtat del grup. Ben endins d'aquest port es troba l'illot dels Frares que és el protagonista d'aquest apartat.

L'any 1946 la badia de la Colònia de sant Jordi fou declarada Port d'Interès Local (Decret de 5 de juliol de 1946), i el 1947 es va presentar un primer projecte per a construir-hi un port, el qual es va dur a terme entre els anys 1947-50. Aquestes feines suposaren una gran intervenció sobre l'illot dels Frares, ja que va significar la construcció d'un moll, un espigó o escullera de contenció i un camí d'accés aprofitant el refugi natural que l'illot proporcionava. Entre 1947 i 1954 es dugueren a terme els projectes que donaren lloc a la construcció del mencionat embarcador, el camí d'enllaç, el moll, l'edifici per a la llotja de peix, l'escullera, i també el condicionament de sa Puntassa per carregar i exportar sal (Aparicio 2004).

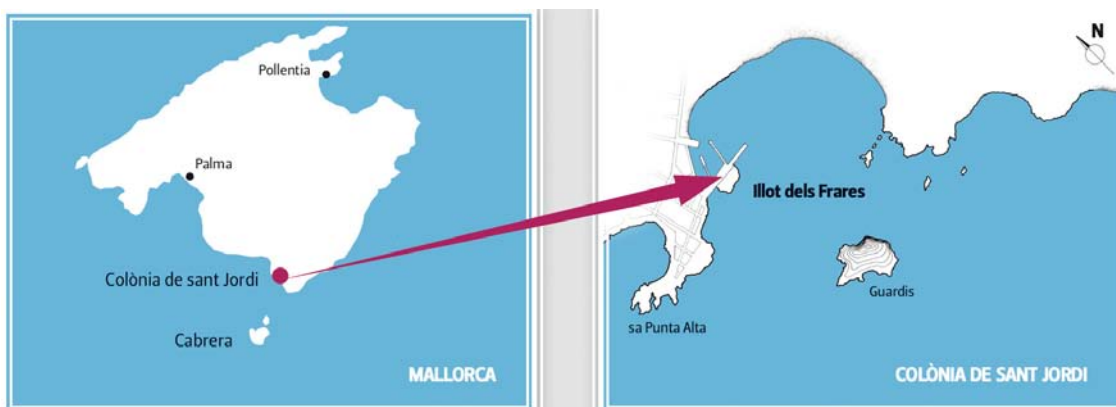

Figura 4.205. Colònia de Sant Jordi i l'illot dels Frares (Autors: Mateu Riera i Toni Mora)

Figura 4.206. Foto aèria de l'illot dels Frares de mitjan segle XX

L'any 1958 s'executa el projecte «Varadero y mejora del puerto» entre l'antic moll i la via d'accés. Quedaren des de llavors integrades les dues roques sobre les quals es recolzava el pont que enllaçava l'illot amb terra ferma, de manera que a dia d'avui, amb una primera ullada, no s'aprecia que es tracta d'una illeta. Fins a l'any 1969 s'executaren projectes d'ampliació i de millora del port sense cap tipus d'estudi o control arqueològic. Tanmateix, la part meridional de l'illot va quedar intacta degut a

què la partió corresponent a l'expedient de zones de servei del port de 1964, no s'hi inclogué el centre de l'illot, que es considerà un polígon privat (Aparicio 2004).

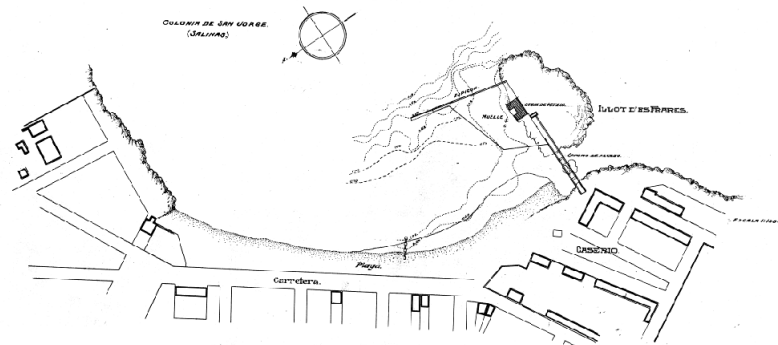

Figura 4.207. Projecte de 1947 a l'illot dels Frares (Autor: Gabriel Roca)

En posteriors projectes d'ampliació i millora del port de la Colònia de Sant Jordi es va tornar a intervenir sobre l'illot i es construí una via d'accés a l'espigó pel darrere del primer edifici mencionat. També s'amplià la superfície construïda i s'aixecà un muret que delimitava la zona pública portuària de la privada. Tot això amb el perjudici lògic per al jaciment. A mitjan dels anys seixanta, paral·lel al mur de separació però ubicat en el terreny privat, es construí, amb l'autorització del propietari, una rampa d'accés directe a la mar per on les embarcacions més lleugeres poden ser avarades. Segons diversos testimonis precisament en aquell lloc hi havia qualche tomba, de la qual no en va quedar constància perquè no se'n va fer cap estudi⁴³.

Entre el 3 de gener i el 24 de febrer de 1972 es va realitzar una excavació arqueològica a l'illot dels Frares. Aquesta vingué motivada per la intenció del propietari, Guillem Bonet Mas, de construir-hi un hotel. Fou sufragada pel propietari del terreny, encomanada als Serveis d'Arqueologia del Museu de Mallorca, dirigida pel Dr. Guillem Rosselló Bordoy, i autoritzada per la Comisaria General de Excavaciones l'11 de desembre de 1971.

Una vegada excavada la zona, aixecada la planimetria i quan ja es tenia «abundant material fotogràfic», davant de les característiques de les restes es va arribar a la conclusió que el jaciment no tenia entitat suficient per ser conservat, per la qual cosa el Dr. Guillem Rosselló Bordoy considerà que es podia concedir l'autorització definitiva a Guillem Bonet Mas per construir-hi el que pretenia. D'aquesta manera es començaren les feines de fonamentació de l'edifici, que mai no es va acabar de fer a causa de la modificació de la llei de construcció i protecció de costes. Les obres es paralitzaren en un primer moment, i, posteriorment foren cancel·lades de manera definitiva.

Anys abans de dur a terme l'excavació arqueològica de 1972, alguns autors, com per exemple L. Amorós, J. M. Mascaró i C. Aguiló, ja havien fet referència a un jaciment a l'illot dels Frares (Amorós 1955; Mascaró 1963; Mascaró, Aguiló 1969, 116). Posteriorment a l'excavació, diversos autors varen fer aportacions a la interpretació del jaciment però sense haver fet mai un estudi detallat i monogràfic. El primer va ser Víctor M. Guerrero qui, l'any 1981, a més de publicar la planta del jaciment, va proposar que l'illot *fue utilizado como necrópolis en época bajo imperial*, i que *las excavaciones efectuadas sobre él por el Dr. Guillermo Rosselló-Bordoy pusieron al*

⁴³ Per a més informació sobre la història recent del port es pot consultar el treball de M. Aparicio de 2004.

descubierto, además de sepulturas excavadas en la roca del islote, unas estructuras arquitectónicas de carácter funerario (Guerrero 1981, 222 i Figura 18)⁴⁴. Poc temps després, el mateix Dr. Guerrero va proposar que tot aquell conjunt de restes arqueològiques podia correspondre a un grup humà dedicat a l'extracció de sal de les salines situades a pocs metres de la necròpolis (Guerrero 1985, 147 i Figura 70). Aquesta darrera proposta fou donada per bona dos anys més tard afirmant que “En època baiximperial, un dels grups humans establits en aquests camps de treball elegí un dels illots més propers a la costa, illot dels Frares, avui unit a terra ferma, com a necròpolis” (Guerrero 1987, 82). En aquesta ocasió es va mencionar, també, l'existència de sepultures “excavades al marès, algunes de tipus antropomorf, i una sèrie d'estructures funeràries amb algunes restes de columnes, de les que encara es conserva una desplaçada del seu lloc original” (Guerrero 1987, 82). Només un any més tard, la Dra. Margarita Orfila va reproduir la majoria de les informacions aportades per V.M^a. Guerrero, però, en aquest cas, també es parlà d'una sèrie d'enterraments *excavados en la roca, estando algunos de ellos cubiertos por unas losas y teniendo otros un paramento a su alrededor* (Orfila 1988, 49). En aquest darrer treball també es va publicar per primer cop la referència a una sèrie de peces ceràmiques trobades durant la campanya d'excavació de 1972 (Orfila 1988, 234, 250-277).

Aquests treballs havien començat a donar coneixement del jaciment de l'illot dels Frares però, faltava encara un estudi minuciós del monument i, sobretot, un estudi complet dels materials recuperats durant les tasques d'excavació. Aquests es varen realitzar durant l'any 2003 i foren publicats l'any 2004 (Riera Rullan Coord. 2004). Llavors l'estudi minuciós del jaciment ja era molt mal de fer, perquè quan es varen realitzar els fonaments de l'hotel que s'havia de construir ben a sobre seu (Figura 4.208.) una bona part va desaparèixer per a sempre. *In situ* només quedaven una sèrie de pedres d'algun dels murs (Figura 4.209.), alguns dels forats que s'hi trobaren (Figura 4.210.), i unes poques tombes excavades a la roca. A més una d'aquestes havia estat parcialment afectada per les obres de construcció de la rampa per a barques, i una altra completament omplerta de ciment (Figura 4.211.).

Figura 4.208. Fonaments de l'hotel l'any 2001
(Autor: Mateu Riera)

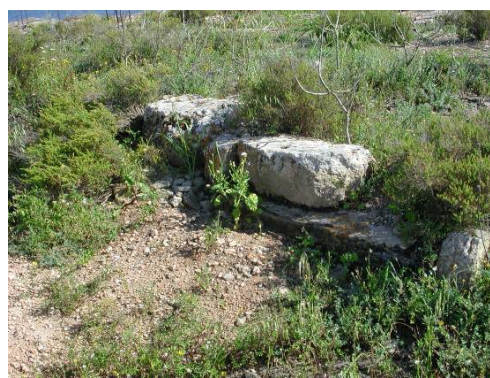
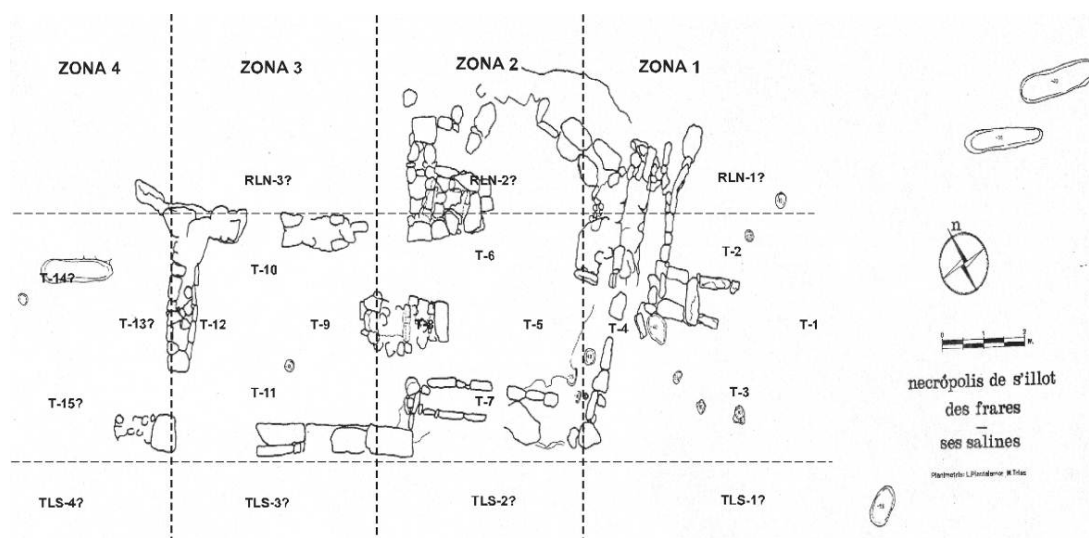

Figura 4.209. Mur antic l'any 2001
(Autor: Mateu Riera)

⁴⁴ Un any abans el mateix autor havia avançat part d'aquestes informacions a la revista Maina de l'escola universitària (Guerrero 1980, 54).

D'aquesta forma, el material més acurat per poder conèixer les restes estructurals que hi va haver a l'illot fou l'aixecament planimètric que varen fer, just després de l'excavació arqueològica de 1972, Lluís Plantalamor i Miquel Trias (Figura 4.212.).

Malauradament, ni llavors ni fins a dia d'avui no s'han pogut localitzar les fotografies del procés d'excavació, ni pràcticament cap altre tipus de documentació referida a aquella o als seus resultats. De fet, només es va poder comptar amb unes breus notes de l'*Informe preliminar sobre la excavación arqueológica llevada a cabo en s'Illot dels Frares (Colònia de Sant Jordi – ses Salines)*, fet pel director mateix de les excavacions i aleshores conseller provincial de la Direcció General de Belles Arts del Ministeri d'Educació Nacional. Gràcies a dit informe, amb data 28 de febrer de 1972⁴⁵, es va poder saber que s'havia defensat l'existència d'una necròpoli “tardorromana” amb tombes d'inhumació i d'incineració, la majoria d'elles estèrils. Només es varen poder identificar dues tombes intactes, amb el cadàver col·locat en posició de decúbit supí, sense cap tipus d'aixovar. Una d'elles estava feta amb lloses de pedra arenisca col·locades verticalment, mentre que l'altra consistia en una cavitat “antropomorfa” excavada a la roca.

⁴⁵ Dipositat en el Museu de Mallorca. Es pot trobar el document íntegre a: Riera Rullan 2004b.

Totes aquestes descripcions fragmentàries del jaciment de l'illot dels Frares no permeten saber gran cosa més enllà que hi havia una sèrie d'estructures arquitectòniques i un grapat de tombes que constituïen la necròpolis.

Pel que es pot veure en el plànol (Figura 4.212.) i comprovar *in situ*, en el moment de l'excavació aquest jaciment ocupava uns 270 m² dels prop de 3.500 m² que restaven sense edificar a l'illot⁴⁶. De tota manera, tot sembla indicar que aquest hauria pogut ésser més gran, ja que a l'illot hi ha una sèrie de factors que de ben segur n'afectaren la conservació. Ens referim, en primer lloc, als efectes devastadors del mar, el qual en dies de temporal colpeja violentament l'illot i li guanya terreny any rere any. L'altre factor que també degué afectar el jaciment és l'exploració, segurament ja en època moderna⁴⁷, d'una pedrera a la zona oest de la illeta. Per poder extreure els carreus es degueren haver de desmuntar o destruir algunes de les restes arqueològiques. A més, les estructures antigues de l'illot dels Frares estaven, en alguns casos, fetes amb grans blocs força ben escairats, els quals també degueren ser aprofitables pels treballadors de la pedrera. El darrer factor que, com ja s'ha vist, també alterà greument el jaciment són la majoria de les obres que es varen fer al port durant la segona meitat del segle XX.

Un dels detalls que més crida l'atenció de les estructures del jaciment de l'illot dels Frares són les grans dimensions d'alguns dels blocs utilitzats. Tant al dibuix de la planta de 1972 (Figura 4.212.) com encara en algun racó del paratge, es pot apreciar com aquests carreus podien arribar a fer 1,15 m de llargada i fins a 0,50 m d'amplada. Altres murs estaven fets amb pedres més petites i sense treballar. Dissortadament, en aquells anys de l'excavació encara no s'havia començat a posar en pràctica l'estudi sistemàtic dels paraments i, per tant, avui ja és impossible poder saber si tots aquells murs eren coetanis o si, pel contrari, corresponien a diversos moments.

El mateix problema es planteja a l'hora d'intentar relacionar la necròpolis amb les restes arquitectòniques. Un altre cop, l'any 1972, encara fou massa prest per utilitzar una metodologia estratigràfica acurada i, per tant, ara ja ens és impossible poder determinar si les estructures arquitectòniques són anteriors, posteriors o contemporànies a la necròpolis⁴⁸.

Intentar, doncs, conèixer la data de la fundació d'aquestes construccions o els seus usos en els distints moments de la història és una comesa molt mala de fer. Atenent-nos a les característiques i dimensions d'algunes d'aquestes estructures, el que sí sembla clar és que a l'illot dels Frares, amb tota probabilitat a l'època antiga, s'hi va construir una gran edificació, de la qual desconeixem la funció però segur que no era una simple barraca de pescador⁴⁹. Certament, és molt temptador proposar la presència d'algun tipus d'edificació religiosa relacionada amb la necròpolis. Una altra possibilitat força

⁴⁶ Es calcula que originalment l'illot hauria ocupat una superfície d'unes 0,5 ha. La seva alçada màxima seria d'uns 4,20 m, no obstant, la major part de l'illot està entre 1,5 i 2 m.s.n.m.

⁴⁷ Volem agrair a la Dra. Margalida Bernat les informacions donades sobre aquesta qüestió.

⁴⁸ Cal fer notar a més que segons ens han explicat diversos arqueòlegs d'aquella campanya dels anys setanta, el jaciment ja es trobava en molt mal estat de conservació i la seva potència estratigràfica era molt minsa.

⁴⁹ La gran abundància de tègules i ímbrices per tot el jaciment corroboraria aquesta apreciació. En aquest sentit, Víctor M. Guerrero també parlava de certs tambors de columna localitzats a l'illot (Guerrero 1987, 82), elements avui desapareguts sense que se n'hagin pogut conèixer les dimensions. Tanmateix però, un veí del port va assegurar que un dels tambors no era originari de l'illot, sinó que fou tret d'un derelict proper.

plausible és que aquests grans elements constructius tinguessin alguna cosa a veure amb les infraestructures del port de la Colònia de Sant Jordi que, tot i ja ser un bon port natural, hauria pogut ésser millorat amb alguns elements artificials, en certa manera amb un sistema semblant al del port actual que hem vist més amunt. Aquestes estructures, per exemple, també podrien haver format part d'unes instal·lacions dedicades a emmagatzemar productes arribats al port o a guardar-los preparats per transportar-los, tal com ho demostren les abundants restes d'àmfores o contenidors aptes pel transport trobats durant l'excavació. De tota manera, qualsevol interpretació de la funció d'aquelles estructures resulta massa agosarada. Fins i tot es podria pensar en unes funcions diferents segons les èpoques, ja que, com es veurà amb detall més endavant, els exemplars ceràmics provinents de l'illot dels Frares ens mostren una freqüentació humana de l'illot que va des del segon mil·lenni aC fins als nostres dies.

Respecte a la necròpolis de l'illot dels Frares, si ens atenem a l'informe de G. Rosselló de 1972, s'hi haurien localitzat un total de 10 possibles tombes. Entre aquestes, només se'n varen trobar dues d'intactes, una de tipus cista i l'altra excavada a la roca. En cada una hi havia un únic cadàver col·locat en posició decúbit supí, sense cap tipus d'aixovar. Les altres estaven parcial o totalment espoliades. Amb tot i això, per la forma i les dimensions de dues de les altres tombes no es pot dubtar que fossin inhumacions. G. Rosselló va identificar dues tombes com de tipus cista amb ritual d'incineració. Això és problemàtic per què aquest tipus de ritual no s'adiria gaire amb les datacions proposades per a aquesta necròpolis, "tardorromana" segons G. Rosselló i "baiximperial" segons V. Guerrero i M. Orfila (Guerrero 1981, 222; 1985, 147; Orfila 1988, 49 i 234). Tanmateix, tot i que és sabut que el ritual d'incineració va anar desapareixent a la Mediterrània, juntament amb la difusió del cristianisme, en zones rurals es va mantenir durant força més temps que a les ciutats, sobretot en zones allunyades de la costa o de les principals vies de comunicació. Desafortunadament, ni a Mallorca ni a les Balears no s'ha fet cap estudi ni treball arqueològic que ens permeti poder saber amb precisió fins quan es va seguir emprant aquest ritual crematori⁵⁰. Una altra possibilitat és que aquelles cistes amb cendres no corresponguessin a enterraments, tal com sembla demostrar l'estudi de totes les restes humanes conservades de l'excavació de 1972 (Alonso 2004), sinó a algun altre tipus d'acció antròpica relacionada amb el foc⁵¹. Per tant, el nombre de sepultures inequívokes localitzades a l'illot dels Frares l'any 1972 era d'un total de 4, totes d'inhumació, tres excavades a la roca i una del tipus cista. Les fosses excavades a la roca eren en forma de banyera⁵² i presentaven una orientació est/oest. A l'hora de proposar una datació per a aquesta necròpolis es presenten tres problemes: la falta d'aixovar dins de les tombes⁵³, el fet de no haver documentat al seu voltant una seqüència estratigràfica, i la gran durada d'ús

⁵⁰ R. Navarro, en el seu treball sobre necròpolis i formes d'enterrament d'època cristiana a les Balears, afirmava que: *Sobre determinadas costumbres funerarias que definen el rito de la época, sólo podemos indicar que la inhumación era exclusiva, ya que se había ido afirmando en el transcurso, de los siglos II y III, y con mayor razón cuando era el único sistema permitido por la Iglesia* (Navarro 1988, 27).

⁵¹ Potser relacionats amb banquets funeraris dels que se'n parlarà en posteriors capítols.

⁵² Val més utilitzar aquest terme *banyera* que no pas el d'*antropomorfa*, perquè ja fa uns quants anys que aquest tipus, també anomenat *olerdolà*, es relaciona només amb les que tenen la silueta del cap diferenciada (Riu, Bolòs 1982)

⁵³ Sense perdre de vista les més que probables intrusions, l'actual anàlisi dels materials recuperats dins de les dues tombes suposadament intactes, va permetre proposar una sèrie de *terminus post quem* per a les seves datacions. Així, de dins de l'enterrament 1, una voreta de parets fines de la forma Mayet XVI situa el *tpq* en l'època d'August. En canvi, a l'enterrament 4 un fragment de ceràmica de cuina africana situa el seu *tpq* al final del s. I dC. Com es veu, doncs, tampoc aquesta anàlisi no permet precisar gaire la datació del cementiri.

d'aquests tipus de sepultures, tant en l'època antiga com en la medieval (Riu 1982, 38-42; Bosch, Vallès 1987, 330). Així mateix, no es pot excloure la possibilitat que no totes les tombes fossin coetànies.

L'any 2004 es va fer notar que el moment de màxima deposició de materials ceràmics a l'illot dels Frares era del temps de la dominació vàndala i bizantina (Riera Rullan 2004c). Volia dir això que les estructures i/o la necròpolis eren d'aquell temps? Mai no es podrà saber. Tanmateix però, es varen proposar les conclusions que s'exposen a continuació.

Primer de tot es va destacar la llarga ocupació humana, estable o esporàdica, que havia viscut l'illot dels Frares. Entre el material de l'excavació de 1972 es varen poder documentar exemplars que anaven des del segon mil·lenni aC fins a l'època contemporània, encara que de forma discontinua, donat que hi havia tota una sèrie de períodes en què el material era molt escàs, o completament inexistent. En el lapse de temps que va aproximadament des del canvi d'era fins ben entrat el segle VII dC però, sobretot, entre els segles V i VII dC, l'ocupació sembla constant (Riera Rullan Coord. 2004, 49-55 i 85-92). Aquesta observació queda reflectida a la Figura 4.213.

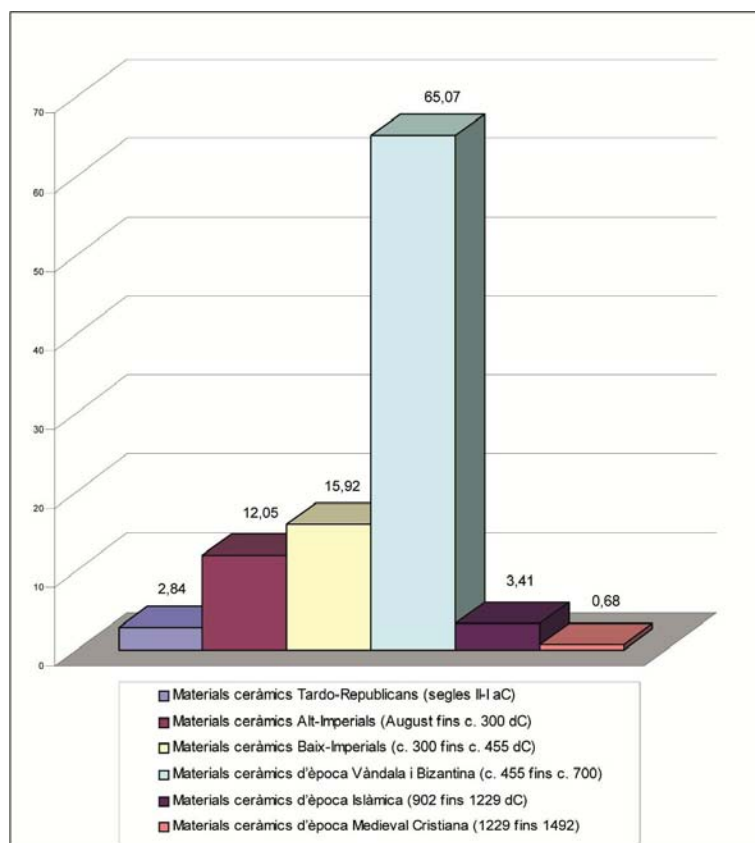

Figura 4.213. Percentatge de peces recuperades a l'illot dels Frares corresponents a cadascun dels períodes (Riera Rullan 2004c)

Els materials ceràmics que es va proposar que podien ser del temps de l'Antiguitat tardana són els següents:

ILLOT DELS FRARES – EXCAVACIÓ 1972

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
TSAD	Hayes	63	2						T4-1	
TSAD	Hayes	81	1						72-2	
TSAD	Hayes	86	1						T4-2	
TSAD	Hayes	91 A o B	1							
TSAD	Hayes	80B/99	1						T6-1	
TSAD	Hayes	99	1							
TSAD	Hayes	99 A o B	1						T9-10	
TSAD	Hayes	99 C	1						T5-3	
TSAD	Hayes	104	1	1					S2 T13-2	
TSAD	Atlante	XXXVI,2?	1							
TSAD						1			T13-1	Amb dec. estampada
TSAE	Hayes	104	1						T5-5	
TS <i>Lucente</i>						1				
TS <i>Lucente</i>	Lamb.	1/3	1						T9-4	
DS.P. Grisa?				1						Decoració a rodeta
Cuina Africana	Lamb.	10A	6						72-1 T6-2 T12/13	
Cuina Africana	Atlante	CVII, 11 o 12	1						E3A	
Cuina Africana	Ostia	III, 267	9						T5-1 T6-1 T5-2 T9	
Cuina Africana	Atlante	CVII, 9	1						T4-1	
Cuina Africana	Ostia	I, 261		1					T11-1	
Cuina Africana	Plat/tapadora		21						T11-2 72-3 72-2	Ostia II, 302 o Ostia III, 332 o Ostia I, 261
Cuina Africana	Ostia	IV, 61	2						RLN1	
Cuina Africana	Bonifay	31	1						72-B	= Tarraco 1896
Cuina Africana?	Olla	Oc/CCA/VI r. 5.39???	1						T13	
Cuina Tardana			1	2		22				
Cuina Tardana	Cassola	Ca/Lip/9	1						T14-A	
Cuina Tardana	Fulford	8	1						T13-A	
Cuina Tardana	Olla	Oc/Gox/5	1						S2-A	
Cuina Tardana	Olla		1						72-A	
Cuina Tardana	Cassola	Ca/Dau/3	1						RLN1-A	
Cuina Tardana	Tapadora		1						RLN3-A	Amb abundants partícules platejades Grup 4 de Reynolds
Cuina Tardana	Ca/33?		1						T12/13-A	
Cuina Tardana	Fulford	32	2						T4-A T6-A	
Comuna Oxidada	Mortor		1	1					T6-2 T10-3	
Comuna Oxidada							2		TLS1 T5-2	
Comuna Oxidada	Ribell?		3						T10-4 T3-2 T3-1	
Comuna Oxidada	Gerra o gerreta o gerret		5						RLN1 T6 T9-1 72-3 T9-2	
Comuna Oxidada	Gerra/Amfor eta		1						T9-3	

Comuna Africana	Bonifay	23	1						72-6	
Comuna Africana	Gerra?					1			T13	
Cer. Eivissenca?	Luteri	Mataró 1	1						RLN1-2	= RE-0901a
Cer. Eivissenca?	Gerra/Amforeta	RE-0102 o 0206?	105						T15-1 72-12 72-11 T13-3 72-2 T13?-4 T13-2 T13?-2 72-5 T13-1 T15-2 T13?-1 T13?-3 T12/13-1	
Cer. Eivissenca?	Gerra/Amforeta			1	4				T15-3 72-1 72-2 T13-11 T13-4	
Àmfora eivissenca?	RE-	0101	1						RLN1-4	
Àmfora sud-hispànica	Keay	XIII		1						
Àmfora Africana	Keay	LXI	1						T6-11	
Àmfora Africana	Keay	LXII?					1		T6	Amb grafit
Àmfora Africana				1	2				72-18 T5 TLS4-1	Amb grafit
Àmfora Oriental	LRA	1?	4						72-9	
Cer. indeterminada			1						T8-1	Àmfora o gerra/amforeta?
Tègula							1			Amb desgreixant vegetal

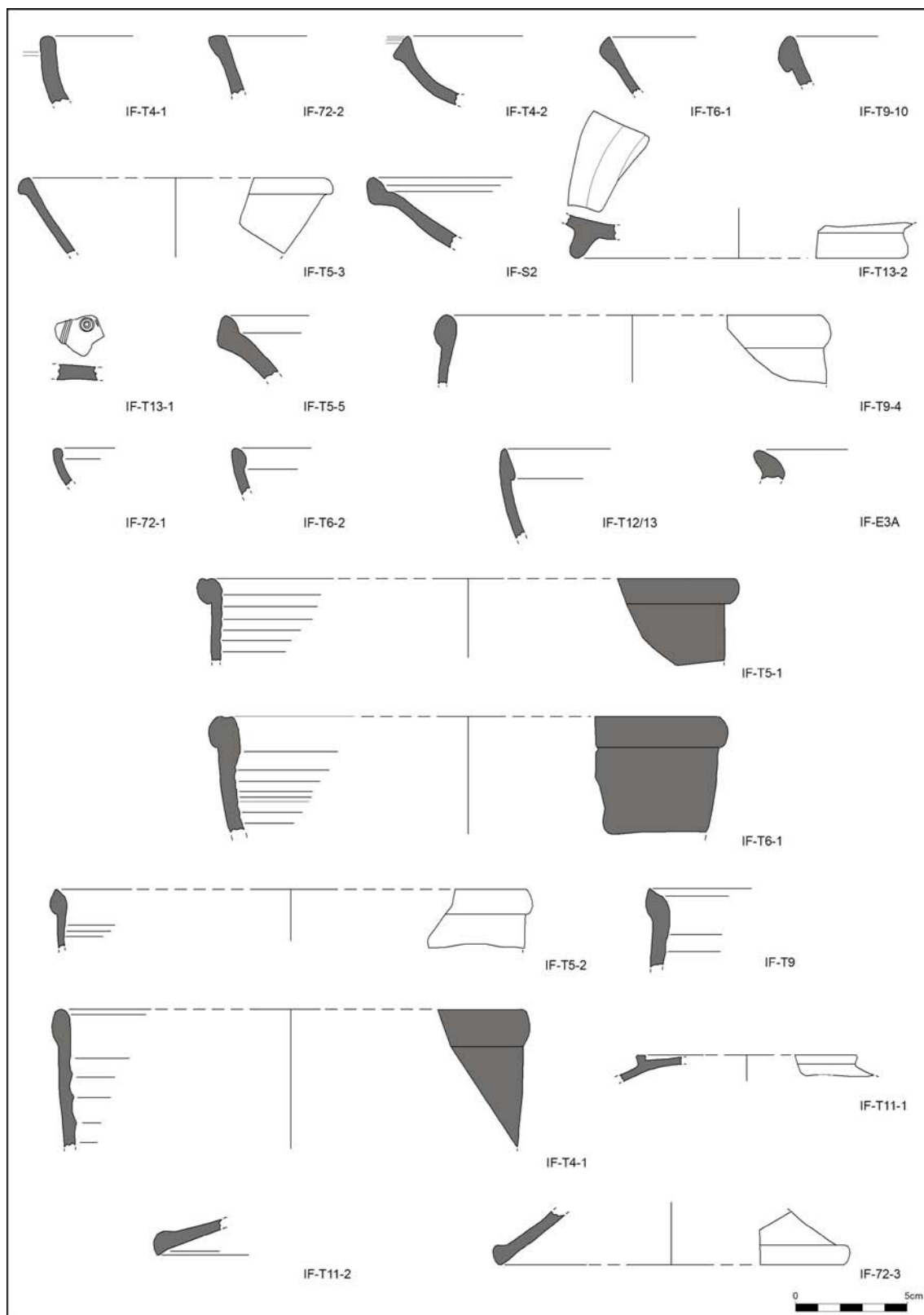

Figura 4.214. Vaixel·la fina i cuina africana de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

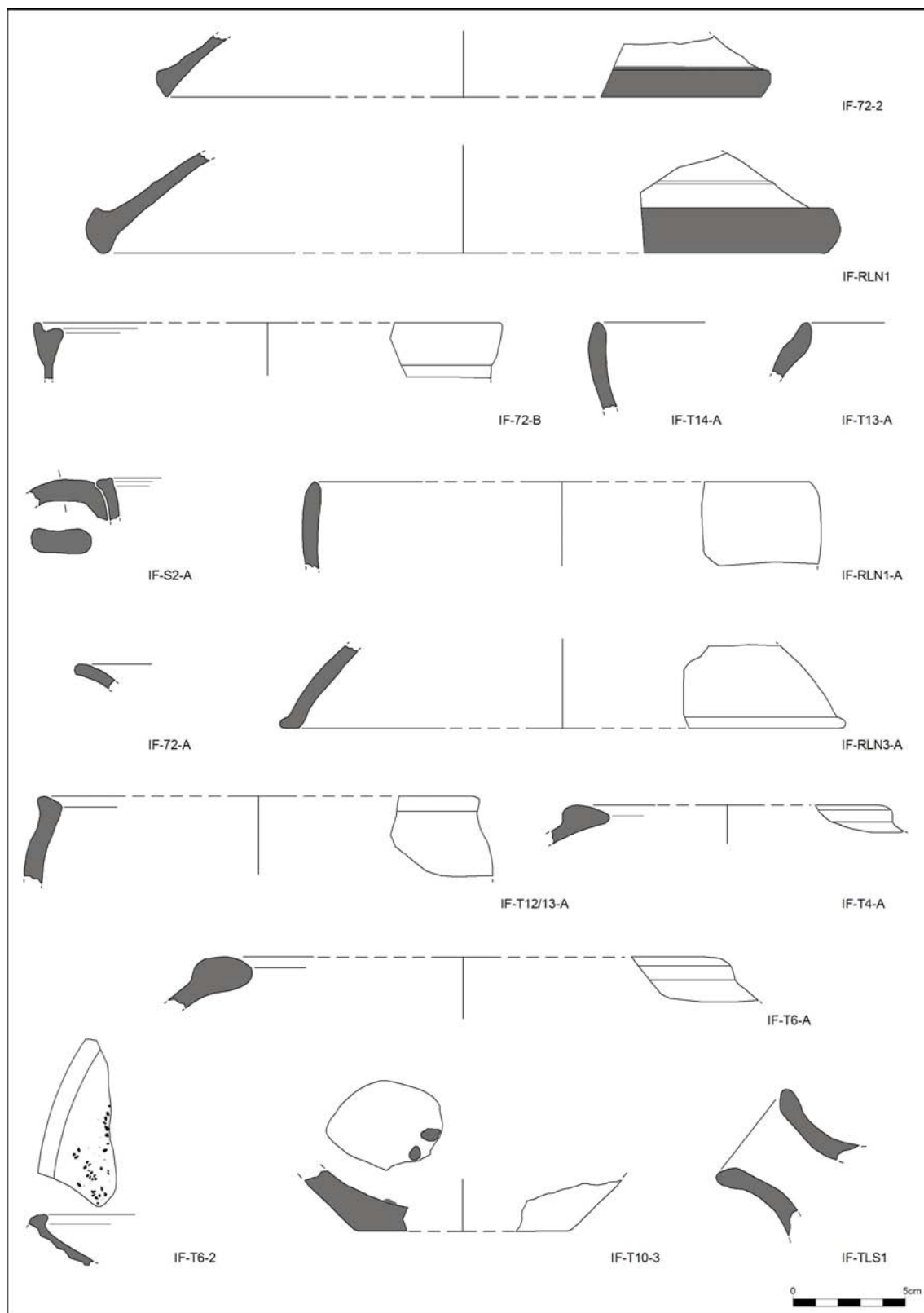

Figura 4.215. Cuina africana, cuina tardana i ceràmica comuna de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

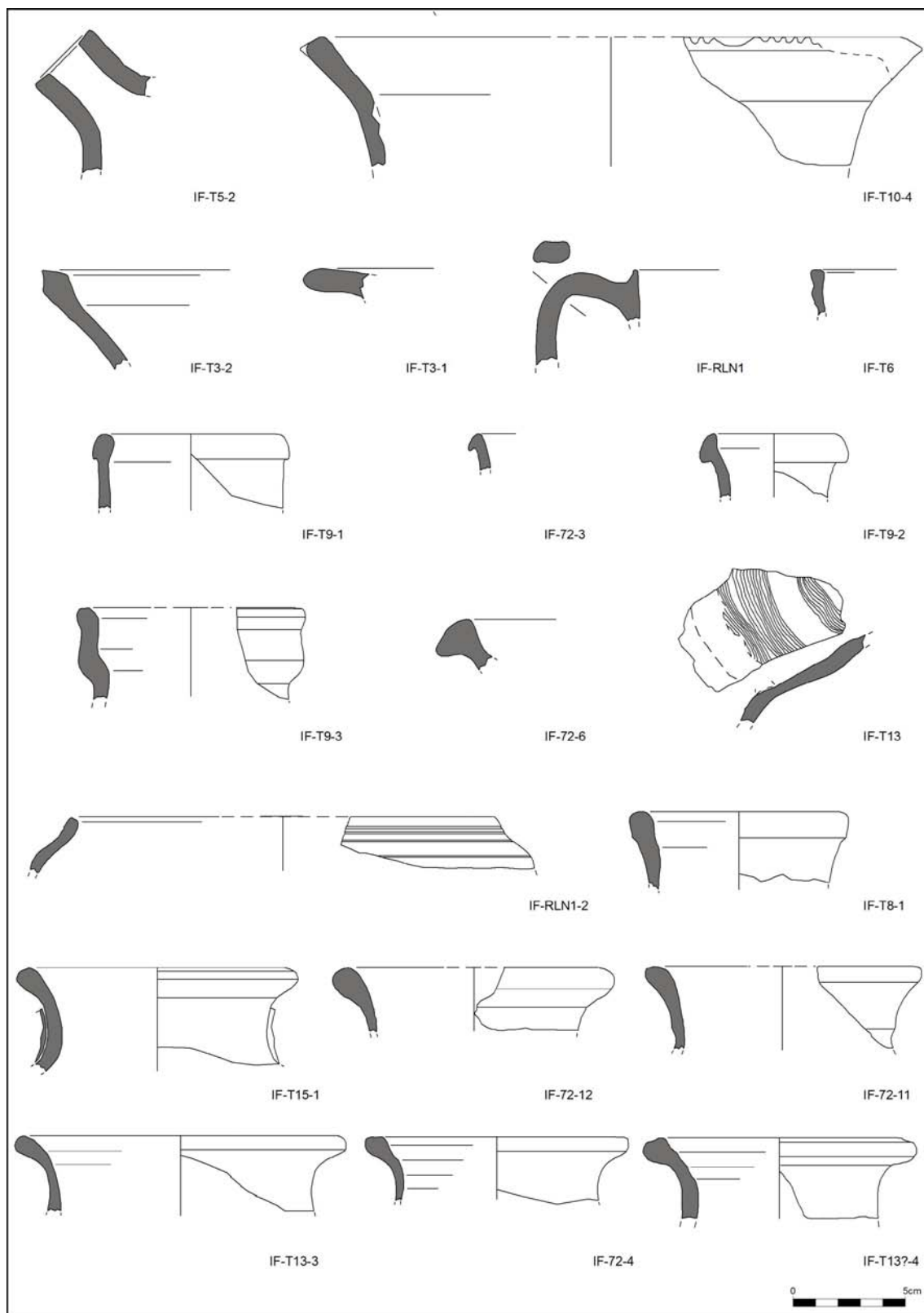

Figura 4.216. Ceràmica comuna de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

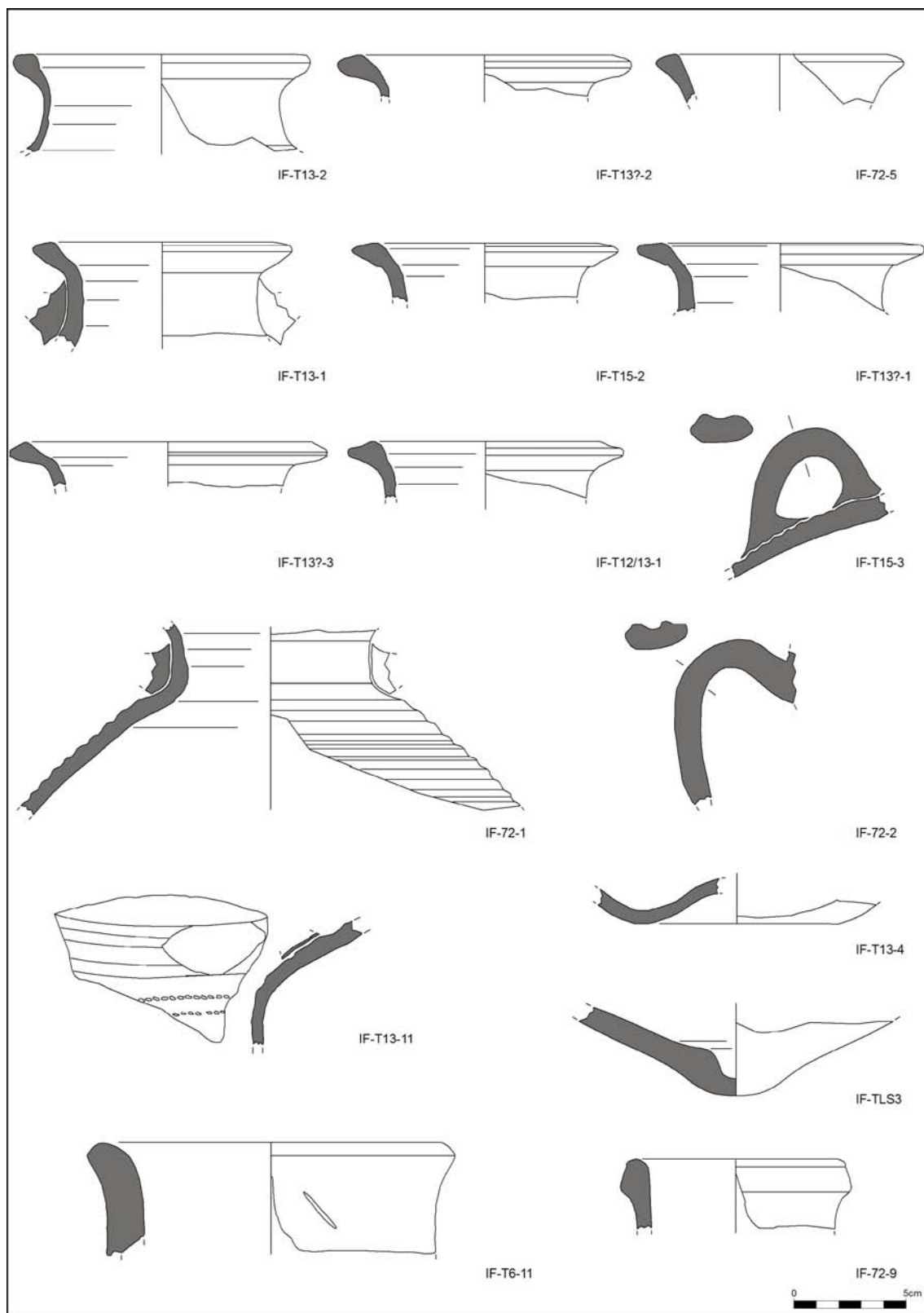

Figura 4.217. Ceràmica comuna i àmfores de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

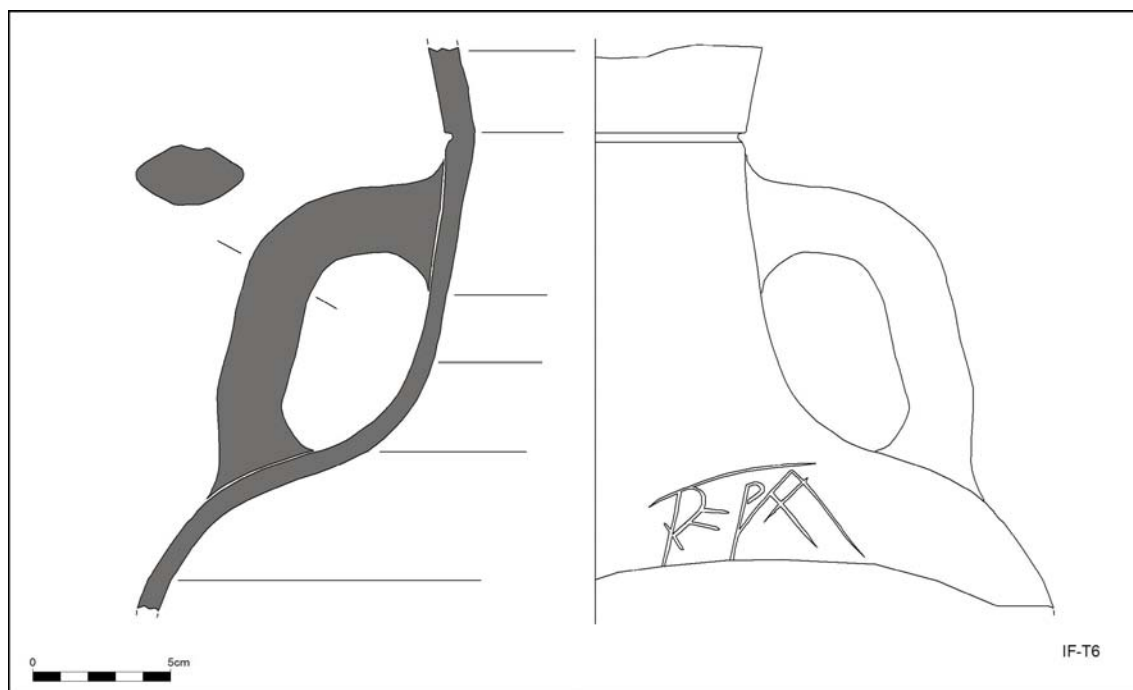

Figura 4.218. Àmfora africana de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

L'únic vidre trobat també es podia enquadrar en el mateix arc cronològic que la major part de la ceràmica, comprès entre els segles V i VII dC (Figura 4.219.). Segons M.A. Capellà, aquesta peça corresponia a un fragment de vidre de tija massissa de lleugera coloració verdosa, que podria respondre a la forma 111 de la tipologia elaborada per Isings (1957, 139-140), assimilable a algun tipus de copa (Capellà 2004, 81).

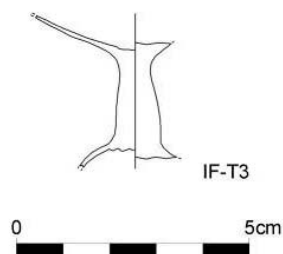

Figura 4.219. Tija de vidre de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

A més, segons la classificació realitzada per T. Marot, la majoria de les monedes trobades a l'excavació de 1972 foren encunyades durant el segle IV⁵⁴, especialment durant la segona meitat, i, per tant, foren dipositades també en un moment indeterminat, però molt probablement posterior al 400 dC (Figura 4.220. i les números 1, 2 i 3 de la Figura 4.221.). De tot el conjunt numismàtic les úniques monedes recuperades que no eren del segle IV corresponien a dos *nummi* dels segles V-VI dC (Marot 2004, annex).

⁵⁴ 1 *nummus* de Constanci II, 3 *nummi* de Constanci II o Constant, 1 AE2 de Magnenci, 2 AE3 de Constanci II, 1 AE3 de Constanci II o Constant, 2 AE4 de Constanci II, 1 AE3 de Gracià, 1 *nummus* indeterminat de final del segle IV-V, 1 AE4 indeterminat del segle IV i 1 moneda indeterminada de bronze del segle IV.

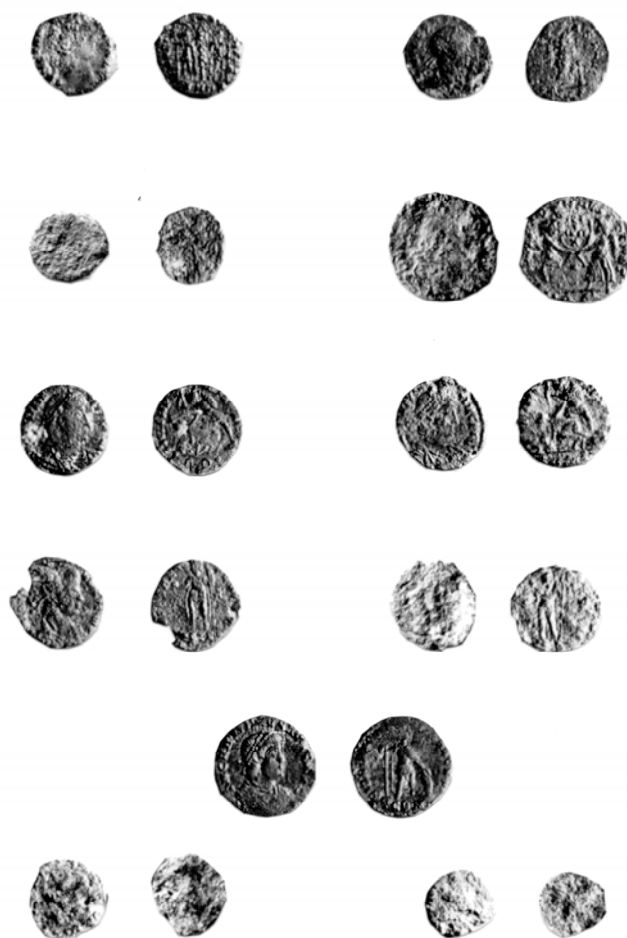

Figura 4.220. Monedes de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autora: Teresa Marot)

Figura 4.221. Monedes de l'excavació de 1972 de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

L'any 2009 es va realitzar una petita intervenció arqueològica a l'extrem nord-est de l'illot dels Frares on es varen trobar una sèrie d'elements que vindrien a corroborar el que s'ha dit fins ara. Abans de començar les feines d'excavació es va topografiar l'illot i es varen situar els distints elements arqueològics que encara quedaven (Figura 4.223.). Entre aquests en destacaven tres suposades sepultures (Figures 4.224. a 4.225.) i tres murs fets amb grans carreus (Figures 4.226. i 4.227).

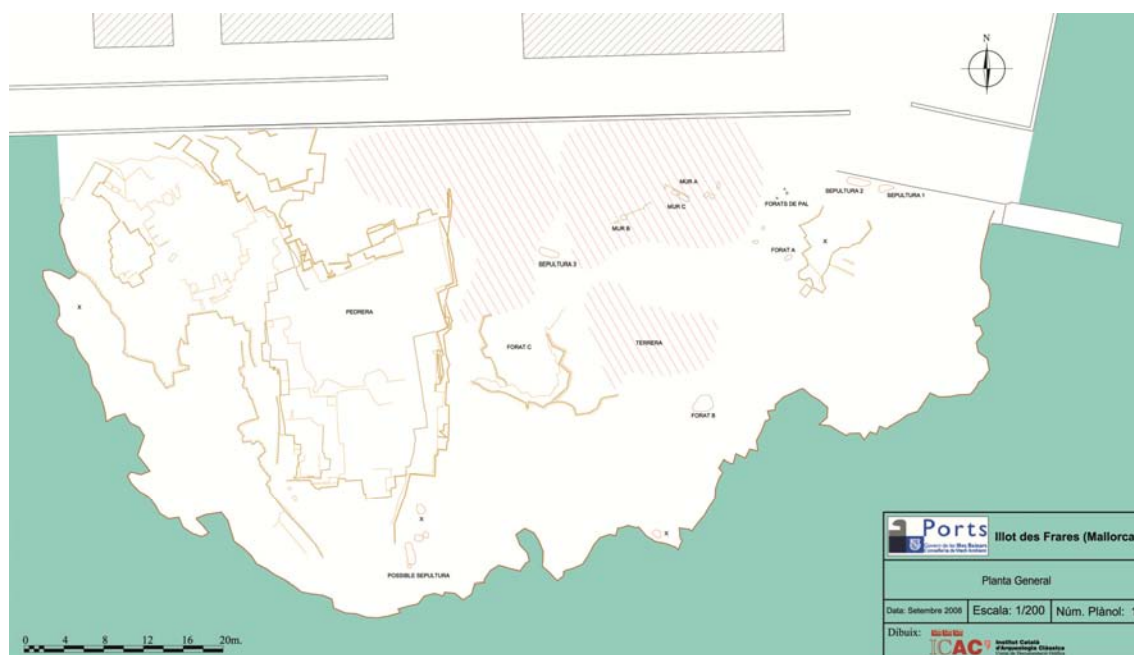

Figura 4.223. Elements arqueològics de l'Illot dels Frares l'any 2008 (Autoria: ICAC)

Tot i que no es va poder observar *in situ* cap de les tombes buida, per la planimetria de 1972 (Figura 4.212.) es podia apreciar que aquestes tombes eren excavades a la roca, amb forma de banyera, amb els extrems arrodonits i amb una reculada per encaixar-hi la coberta de lloses. Durant una visita del juliol de 2008 es va poder veure que la Sepultura 2, en la seva part superior, amidava 2,30 m de llargada i 0,70 m d'amplada. En canvi, la Sepultura 3 presentava 2,01 m de llargària i 0,75 m d'amplària. Ambdues presentaven una orientació est-oest, on els peus del difunt sembla que estarien a ponent.

Figura 4.224. Suposades sepultures 1 i 2 l'any 2008 (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.225. Sepultura 3 l'any 2008 (Autor: Mateu Riera)

Dels murs es conservaven tres tirades molt malmeses on encara hi quedaven algunes peces de la cara vista, que es caracteritzaven per ser de grans dimensions: 1,15x0,50x0,45 m; 0,75x0,47x0,33 m i 0,60x0,54x0,33 m (respectivament: llargada, amplada i alçada). Sota o al darrera d'aquests carreus encara hi quedava una fonamentació o part dels rebliments dels murs fets amb pedres de marès matxucades. A la zona també s'hi veien carreus desplaçats que tot apunta que eren de les edificacions d'època antiga.

Figura 4.226. Mur A l'any 2008
(Autor: Mateu Riera)

Figura 4.227. Mur B l'any 2008
(Autor: Mateu Riera)

La intervenció de 2009 es va realitzar a petició de l'empresa Ports de les Illes Balears depenent de la Conselleria de Medi Ambient del Govern Balear, davant la intenció d'ampliar la rampa per a barques que ja hi havia a l'illot dels Frares. Els principals objectius d'aquesta intervenció eren aprofundir en el coneixement dels elements patrimonials de la zona i investigar la viabilitat de la realització de l'ampliació de la rampa. També es pretenia poder determinar si hi hauria impediments per a l'execució de l'esmentat projecte.

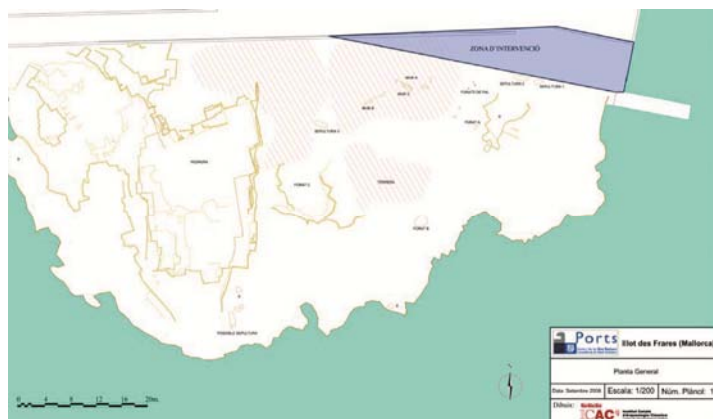

Figura 4.228. Zona de la intervenció de 2009 (Autoria: ICAC)

Un cop feta la neteja de la zona on s'havia d'intervenir⁵⁵ es va procedir a l'excavació manual del sediment que hi restava. Dit sediment (UE 1) ocupava una superfície d'uns 100 m², i una potència màxima 25 cm. En general era de color marró fosc, polsós i no gaire compactat, i en ell s'hi trobaven abundants deixalles del segle XX. En alguns recons també es varen trobar algunes bossades de terra de color marró ataronjat que no es varen diferenciar de la UE 1 ja que també contenien alguns plàstics i vidres del segle XX. Cal destacar però que dins d'aquest sediment encara es varen poder recollir materials d'època antiga i fins i tot alguns que podrien ser d'època prehistòrica (un fragment del que sembla ser una mola manual de vaivé⁵⁶, i tres fragments informes de ceràmica).

⁵⁵ Tal i com es pot contrastar a les Figures 4.121. i 4.228, afectaria sobretot a la part septentrional de la denominada Zona 1 de 1972.

⁵⁶ Tot i que tampoc es pot descartar que sigui d'èpoques posteriors.

De tota manera, la troballa més cridanera fou la d'una fossa d'un enterrament que no es va identificar a l'excavació de 1972 i que mai havia estat publicada. Aquesta sepultura es va localitzar a l'extrem occidental de la zona estudiada (Figura 4.229.), a 2 metres sobre el nivell del mar. Es va trobar parcialment trencada, com a mínim a la part dels peus, i en ella no s'identificà cap retall en el seu perímetre per a la col·locació de les lloses de la coberta. La part conservada estava excavada a la roca que en aquest lloc és un *marès* de força bona qualitat. La fossa de la sepultura presentava forma de banyera amb els extrems arrodonits i amb la part del cap més ampla que la dels peus. La seva llargada màxima és de fins a 1,63 m, la seva amplada màxima de 0,42 m, i la seva fondària màxima de 0,30 m (Figures 4.230 i 4.231.). Malauradament en el moment de la nostra intervenció aquesta nova sepultura estava completament tapada per la UE 1, la qual, plena de plàstics, també la rebria fins el seu fons.

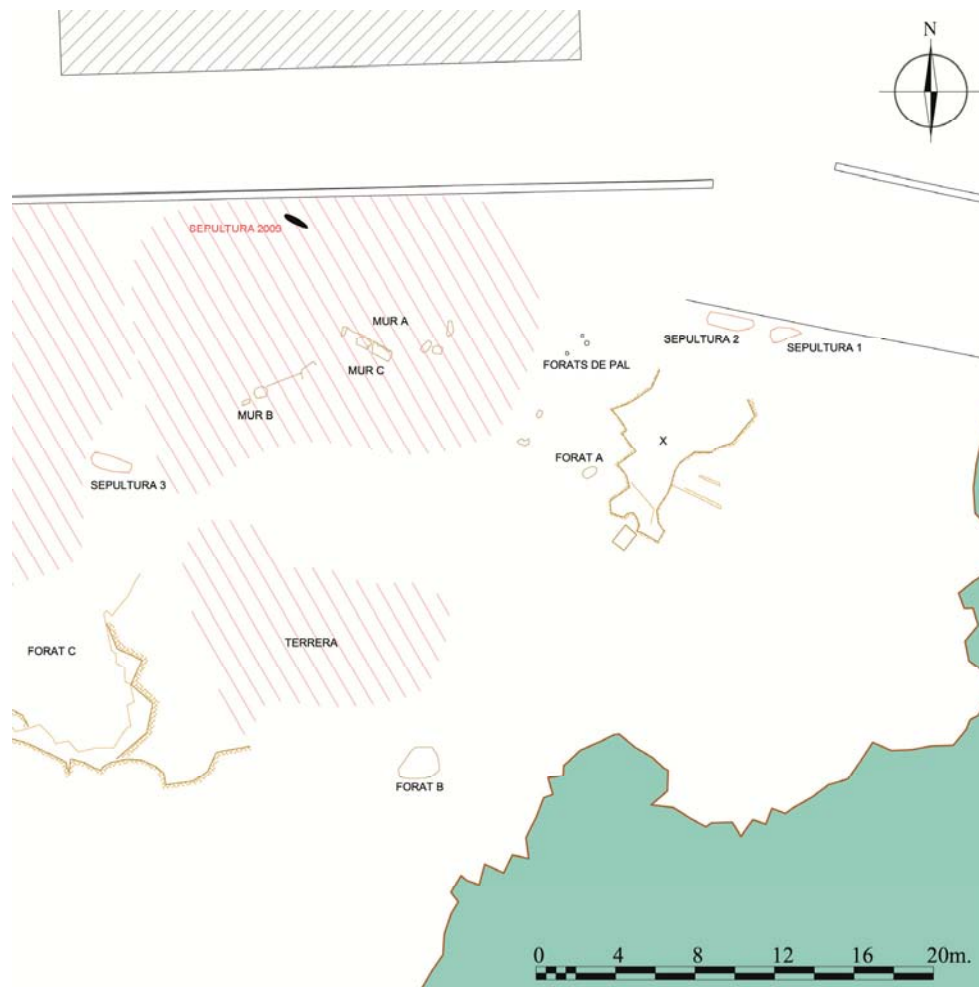

Figura 4.229. Localització de la nova sepultura (Autoria: ICAC i Mateu Riera)

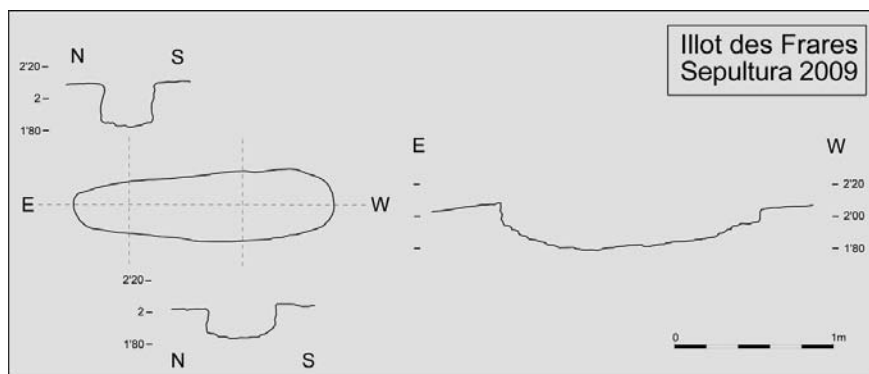

Figura 4.330. Planta i seccions de la nova sepultura (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.331. Sepultura de 2009 un cop buidada (Autor: Mateu Riera)

Vuitanta centímetres cap el sud-oest dels peus de la fossa de la tomba, just a sobre de la roca natural, es va localitzar una moneda de bronze, que segons la classificació de T. Marot correspon a un AE3 de Constanci II d'Arelatum que data d'entre el 351 i el 360 dC (Figura 4.332.)⁵⁷.

Figura 4.332. Moneda trobada l'any 2009 (Autora: Margalida Munar)

D'entre els altres materials recuperats també en destaquen dues vores de vidre (Figura 4.333.).

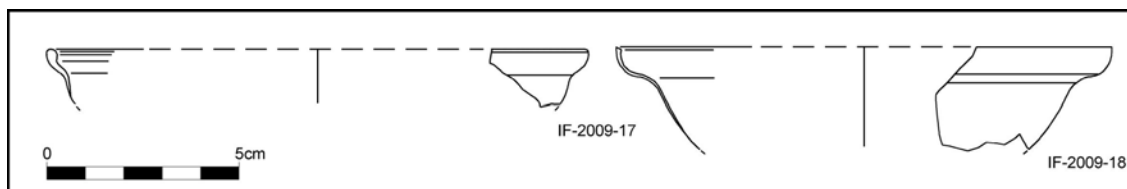

Figura 4.333.. Peces de vidre recuperades l'any 2009 (Autors: Antonia Martínez i Mateu Riera)

⁵⁷ Segons la fitxa realitzada per T. Marot, aquesta peça és de 15 mm de diàmetre i 2 gr. de pes. A l'anvers presenta la llegenda DN CONSTAN[tus pf aug] i un bust diademat i drapejat a la dreta, mentre que la llegenda del revers seria [fel temp] REPARATIO i es pot apreciar un soldat que ataca a un genet i cavall caiguts. Presenta també la marca secundària CON.

El ventall cronològic dels materials ceràmics trobats és força ampli, però, una altra vegada, una part important correspondria als segles V a VII dC.

ILLOT DELS FRARES – INVENTARI DELS MATERIALS DE L'EXCAVACIÓ DE 2009

CLASSE	Tipus	Forma	VO	FO	AN	IN	AL	PC	REF	OBSERVACIONS
MATERIALS ANTICS										
T.S. Gàl·lica	<i>Marmorata</i>		1						1	
T.S. Africana Indeterminada						4				
T.S. Africana C				1					2	
T.S. Africana D						3				
Cuina	Olla		1						3	
Cuina Africana	Cassola	Ostia IV,1	1						4	
Cuina Africana	Plat-tapadora		4						5,6,7 i 8	
Cuina Africana	Cassola	Ostia IV,1?	1						9	O Bonifay 5D?
Cuina Africana						5				
Cer. Eivissenca?	Escudella?		1						10	
Cer. Eivissenca?	Luteri?		1						11	
Cer. Eivissenca?	Gerra-amforeta	RE-0102 o RE-0206?	2						12 i 13	
Cer. Eivissenca?	Gerra-amforeta	RE-0314C?	1						14	
Àmfora sud-hispànica	Almagro	51C?	1						15	= Keay XXIII
Àmfora Eivissenca?	RE-	0101	1						16	
Àmfora Itàlica				1						
Àmfora Oriental	LRA	1				3				
Àmfora Oriental	LRA	3				1				
Àmfora o comuna						53			17	La 17 amb grafit post-coccio
Tègules								8	18	
Ímbrices								2	19 i 20	El 20 és un discoide

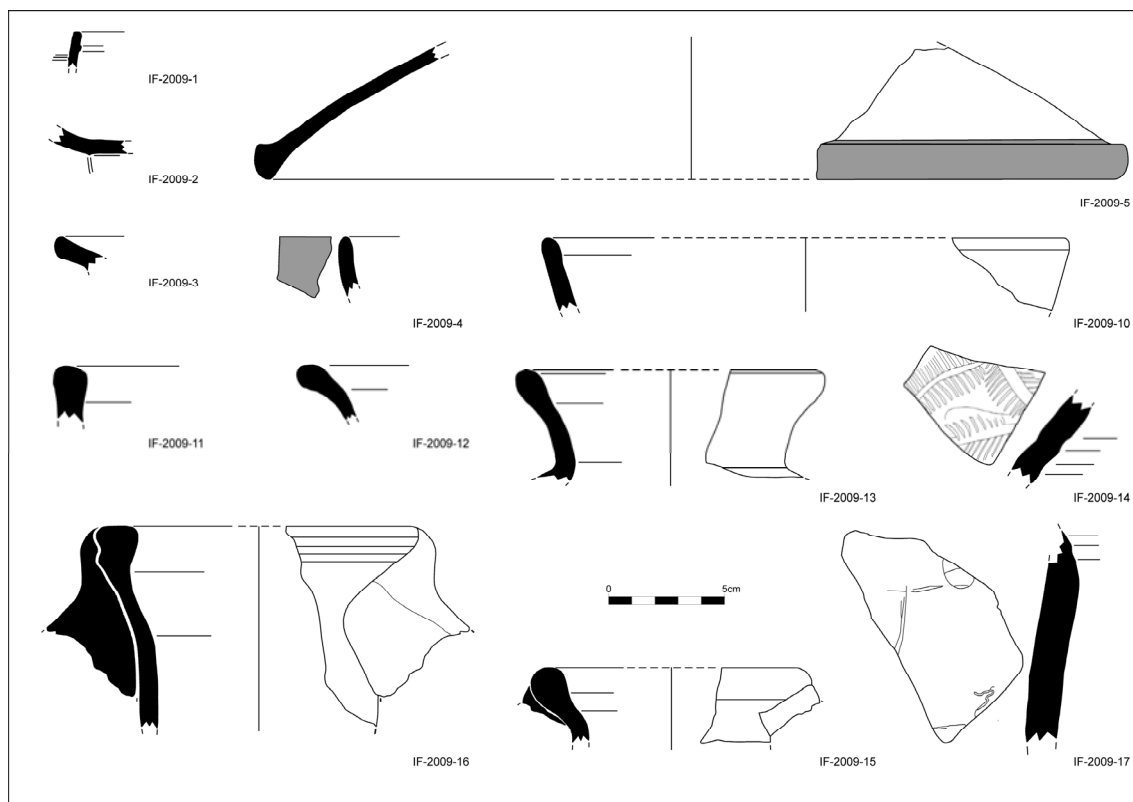

Figura 4.334. Principals peces de ceràmica recuperades l'any 2009 a l'illot dels Frares
(Autors: A. Martínez i M. Riera)

Si ajuntem aquests materials de l'excavació de 2009 amb els de la de 1972 podem afirmar que a l'illot dels Frares s'han pogut identificar tots aquests materials corresponents, molt probablement, al temps del monestir de Cabrera:

RESUM DE LES FORMES CERÀMIQUES DELS SEGLES V-VII DC DE L'ILLOT DELS FRARES

TSAD	NMI
Hayes 63	2
Hayes 80B/99	1
Hayes 81	1
Hayes 86	1
Hayes 91A o B	1
Hayes 99	1
Hayes 99A o B	1
Hayes 99C	1
Hayes 104	1
Atlante XXXVI,2?	1
TSAE	NMI
Hayes 104	1
TS Lucente	NMI
Lamb. 1/3	1

DS.P. grisa?	NMI
Indeterminada	1
Cuina Africana	NMI
Cassola Atlante CVII	2
Cassola Ostia IV,1	1
Plat/tapadora Ostia IV, 61	1
Cuina tardana	NMI
Cassola Ca/Lip/9	1
Cassola Fulford 8	1
Cassola Fulford 32	2
Cassola Ca/Dau/3	1
Cassola Ca/33	1?
Olla	1
Olla Oc/Gox/5	1
Tapadora amb abundants partícules platejades	1
Comuna	NMI
Ribell africà Bonifay 23	1
Escudella? Eivissenca?	1
Luteri? eivissenc?	1
Lureri 1 de Mataró = RE0901a	1
Gerra/amforeta RE-0102b o 0206?	107
Gerra/amforeta RE-0314c?	1
Àmfora	NMI
Eivissenca? RE-0101	1
Sud-hispànica Keay XIII	1
Sud-hispànica Keay XXIII	1
Africana Keay LXI	1
Africana Keay LXII?	1
Oriental LRA1?	4
Oriental LRA3	1

Però a més també es va trobar una destacable quantitat de fragments de caragoles marines de l'espècie⁵⁸ *Trunculariopsis trunculus*, conegut com corn de tap. Tots els exemplars recuperats d'aquest taxó *Trunculariopsis* (=Murex, =Hexaplex) *trunculus*, presenten un mateix patró molt regular de trencament de les closques⁵⁹, que semblen delatar el seu ús per a la fabricació de colorant de porpra, tal i com els que hem vist a la veïna illa de Cabrera. A la campanya de 2009 de l'illot dels Frares, tots els exemplars de corn de tap aparegueren trencats (211 en total), identificant-se un mínim de 69

⁵⁸ La descripció taxonòmica segueix Poppe, Goto 1991.

⁵⁹ Dit patró ja havia estat identificat a l'illot des Frares durant l'estudi dels materials recuperats a l'excavació de 1972 (Ramis 2004, 76 i 80).

individus. En canvi, la gran majoria dels altres exemplars de malacofauna, aparegueren sencers⁶⁰. Val a dir a més, que a les terreres resultat de les excavacions del 1972 que encara romanen a l'illot dels Frares, es segueixen trobant nombrosos exemplars amb idèntic patró de trencament (Riera Rullan 2011b, 2012, 128-132; Alomar, Ramis, Bover 2011, 46-47).

Figura 4.335. Exemples de *Trunculariopsis trunculus* de l'illot dels Frares (Autor: Mateu Riera)

Finalment, durant les obres d'*ampliació de la rampa de varada* realitzades durant el mes d'abril de 2010, es va procedir al buidatge del formigó que omplia la Sepultura 2, feina que va permetre poder realitzar-ne el dibuix i prendre'n bé les mides (Figures 4.336. i 4.337.). D'aquesta forma es va poder veure que era, també, una tomba excavada a la roca, amb la fossa en forma de banyera, amb els extrems arrodonits, i amb la part del cap més ampla que la dels peus. La seva llargada màxima era de fins a 1,94 m, la seva amplada màxima de 0,55 m, i la seva fondària màxima de 0,50 m. Presentava unes parets força verticals sense cap rastre clar del retall perimetral per a la col·locació de lloses de cobertura, tot i que cal esmentar que a la part alta de la fossa encara es podia apreciar un cert repicat que podria ser una mostra de la seva existència.

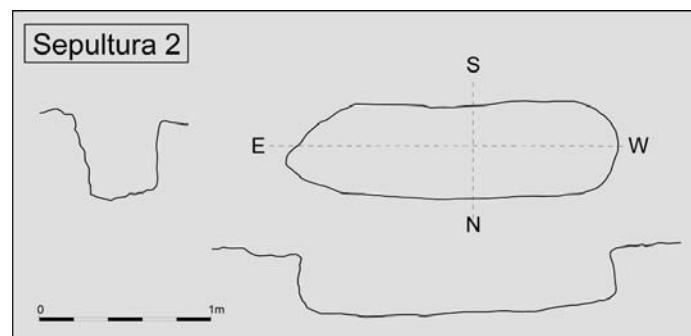

Figura 4.336. Planta i seccions de la Sepultura 2 (Autor: Mateu Riera)

Figura 4.337. Sepultura 2 (Autor: Mateu Riera)

⁶⁰ **Cornets:** Baldufa 37 (només 1 romput), pada 12 (cap romput), corn de tap 211 (tots romputs, NMI 69), corn de tenassa 9 (NMI: 4, només 1 romput), corn amb pues 1 (romput), indeterminada 1 (sencer) **Copinyes:** Pegellida 55 (només 1 rompuda), Ostra roja 2 -Volem agrair a Damià Ramis l'ajuda per aquesta classificació-.

Llavors, doncs, s'haurien confirmat fins a quatre tombes de fossa i una tipus cista a l'illot dels Frares. Totes elles presentaven una orientació est-oest, amb la capçalera a l'oest. Per les seves dimensions, sembla que corresponien a sepultures d'individus adults, menys, tal vegada, la Sepultura 2009, tot i que amb una llargada màxima d'1,63 m també podria ser-ho. És interessant fer notar aquí que l'estudi antropològic de les poques restes humanes que es varen poder estudiar de l'excavació de 1972, evidencià que totes les restes que eren identificables corresponien a ossos d'individus adults de sexe masculí (Alfonso 2004). Finalment, cal esmentar que a les sepultures de tipus fossa ja no es pot apreciar clarament el retall perimetral per a l'encaix de les lloses, tot i que aquest encaix sembla que era visible al 1972, quan es va fer a la primera planimetria (Figura 4.212.).

En resum, atenent-nos a les datacions de tots materials trobats a l'illot dels Frares, a les característiques dels enterraments, i als seus paral·lels cabrerencs, sembla molt probable que la necròpolis de l'illot dels Frares fos efectivament del temps del monestir de Cabrera. El problema de si les estructures, també eren d'aquella època, si n'hi havia d'anterior, o es podien relacionar amb la necròpolis com a construccions de caire funerari, segueix sense resoldre.

Els usos de les peces ceràmiques recuperades indiquen clarament diverses activitats humanes a l'illot, des de l'època altimperial fins a l'època islàmica, que no es poden relacionar amb la necròpolis (Riera Rullan 2004c). En moltes de les èpoques es troben més o menys atuells per cuinar i del servei de taula, la qual cosa ens indica, com a mínim, una certa habitabilitat del lloc. A més, d'entre els segles I a VII dC, es troben abundants exemplars ceràmics dedicats al transport de mercaderies, cosa que fa pensar en una zona habilitada per tractar els productes que arribaven o partien, ja sigui una zona per carregar o descarregar els vaixells, uns magatzems o simplement un abocador dels envasos fets malbé o ja buidats.

Certament, el jaciment de l'illot dels Frares presenta una realitat massa fragmentària com per poder destriar quines varen ser les seves funcions en cada un dels moments històrics. Zona portuària, magatzems, habitatges, temple, femer i necròpolis són les diferents possibilitats que correspondrien, potser, a diversos períodes. Tanmateix, quan algú pensa en la Colònia de Sant Jordi, aviat li vénen dues coses al cap: les salines que l'envolten i el port. L'associació salines i ports ha tingut un paper molt important durant pràcticament tota la història de la humanitat. Per tant, cal pensar que eren dos elements cabdals per poder entendre les restes de l'illot dels Frares.

Segons V. Guerrero, fou cap al segle IV aC quan es començaren a explotar les salines de la Colònia, en relació amb la fundació de les primeres factories costaneres (na Guardis i es Trenc) i amb la intensificació del comerç punicoebusità. Després d'això, tot i que amb evidents alts i baixos, semblava que l'explotació salinera pràcticament no s'hauria interromput fins als nostres dies (Guerrero 1987, 33).

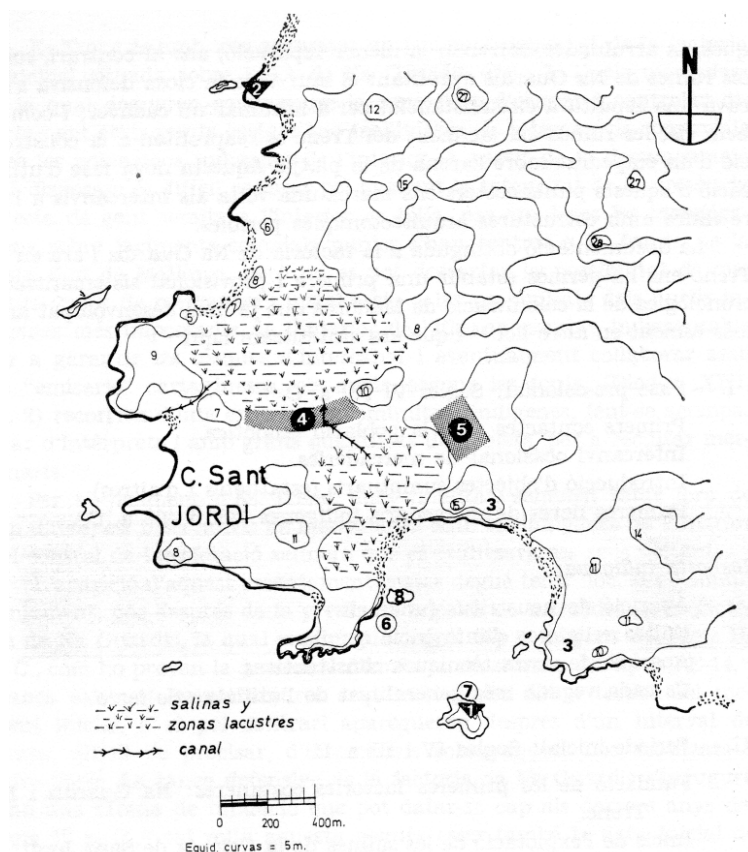

Figura 4.222. Mapa topogràfic de la Colònia de Sant Jordi a l'Antiguitat (Guerrero 1987, 35). S'hi poden apreciar les zones susceptibles per a l'explotació de la sal i les possibles zones d'habitatge dels treballadors de les salines (4 i 5)

Evidentment, un port proper a les salines, tal com el de la Colònia de Sant Jordi, tot i no ser de gran calat, havia d'afavorir-ne l'explotació, ja que així la sal no quedava limitada a un comerç terrestre, sinó que podia ser embarcada cap a altres llocs de la Mediterrània. Alhora, el port era també un punt d'entrada de moltes altres mercaderies que devien circular pel sud de Mallorca. A més, eventualment, podia funcionar com a refugi per als nombrosos vaixells que passaven per davant de la seva costa, tant els que feien ruta entre les illes, com els que creuaven la Mediterrània occidental. Per tot plegat, hom proposa que bona part de les restes arqueològiques de l'illot dels Frares havien de tenir a veure, d'una forma més o menys directa, amb l'element portuari de la Colònia de Sant Jordi.

El fet que la gran majoria del material de l'illot dels Frares correspongui als segles V-VII dC és, però, força peculiar. És cert que aquesta particularitat podia ser deguda a molts factors, a un canvi d'ús del lloc, per exemple, de zona de port en època més antiga a zona de femer en moments més recents; deguda a un *floruit* del jaciment, etc. Però aquesta major densitat del registre arqueològic coincideix amb el dels principals jaciments de les illes veïnes de Cabrera i Conillera que també tingueren un moment de màxima ocupació en aquests segles V a VII dC (Guerrero 1985, 148; Hernández, Cau, Orfila 1992; Riera Rullan 2001, 65-72; 2002). Aquest fet s'ha relacionat de forma plausible amb l'establiment d'una comunitat monàstica en aquell petit arxipèlag (Riera Rullan 2001, 67-72; 2002). En conseqüència, pareix que també es poden relacionar les activitats d'aquells monjos amb l'ocupació de l'illot dels Frares, els quals, tot i cercar intencionadament "l'aïllament" que els procurava l'arxipèlag cabrerenc, havien d'intercanviar, necessàriament, productes i idees amb els pobladors de Mallorca.